ANTON ÇEHOV

BÜTÜN ÖYKÜLER 1893-1895

A. ÇEHOV • BÜTÜN ÖYKÜLER (1893-1895)

7

CEM YAYINEVİ

BÜTÜN ÖYKÜLER

(1893 – 1895)

7

DÜNYA KLASİKLERİ

BÜTÜN ÖYKÜLER
(1893 - 1895)
7. Cilt
Anton Çehov
Türkçesi: Mehmet Özgül
1. Basım: Ocak 1999
Dizgi: Cem Yayınevi
ISBN: 975-406-687-6
Baskı: Umut Matbaacılık
(0212) 637 09 34
Cem Yayınevi: Küçükparmakkapı İpek Sokağı No: 11
80060 Beyoğlu - İstanbul
Tel: (0212) 293 41 70 – Faks: 244 15 33

ANTON ÇEHOV

BÜTÜN ÖYKÜLER
(1893 – 1895)

Türkçesi
Mehmet Özgül

cem
yayınevi

İÇİNDEKİLER

BÜYÜK VOLODYA İLE KÜÇÜK VOLODYA

Sofya Lvovna bağıra bağıra:

—Bırakın beni, kızağı ben sürmek istiyorum! Arabacının yanında oturacağım! Arabacı, dursana, senin yanında oturmak istiyorum! diyordu.

Kızakta ayakta dikiliyor, kocası Vladimir Nikitıç ile çocukluk arkadaşı Vladimir Mihaylıç ise düşmesin diye onu kollarından tutuyorlardı. Kızak hızla ilerliyordu.

Vladimir Nikitıç öbür Vladimir'e kızarak;

—Ben sana söyledim, hani ona konyak içirmeyecektin! dedi. Tuhaf adamsın, doğrusu!

Albay deneyimlerinden biliyordu ki, karısı Sofya Lvovna gibi kadınlarda içkinin yarattığı bu çılgınca neşeden sonra çoğu zaman isterik bir kahkaha nöbeti gelir, arkasından da zırlamalar. Tüm korkusu, eve dönünce uyuyamamak, kompreslerle, damlalarla uğraşarak bir sürü rahatsızlığa katlanmaktı.

Sofya Lvovna;

—Heeey! diye bağırdı. Kızağı ben kullanacağım!

Gerçekten neşeliydi, mutluydu. İki aydır, yani evlendikleri ilk günden beri albay Yagiç'le çıkar için ya da bazılarının söylediği gibi, *par dépit*[1] evlendiğini düşünerek buna çok üzülüyordu. Ama işte bugün kent dışında gittikleri lokantada kocasını gerçekten, çılgınca sevdiğini anlayarak eski neşesi yerine gelmişti.

---

1 Birine kızdığı için. (Ç.N.)

Kocası elli dört yaşındaydı, ama olsun, ne önemi vardı? Öyle sağlıklı, dinç, kıvrak, nükteci, yaşam dolu bir adamdı ki, lokantada masadan kalkıp şarkı söyleyen çingene kadınlarına eşlik etmişti! Eski toprak yaşlıların, beş genci birden cebinden çıkaracağı sözüne hak verdirecek kadar neşeliydi. Sanki gençlik günlerini yeniden yaşıyordu. Babasından iki yaş büyük olması da ürkütmüyordu Sofya Lovna'yı. Kendisi daha yirmi üçünü yeni doldurmuştu, ama elini vicdanına koyup söylemesi gerekirse, kocasının canlılığı, çevikliği, yaşama isteği kendisininkinden kat kat üstündü. Içinden «Ah, canımın içi!», «Sevgilim!» diye geçirdi.

Ayrıca lokantada eski duygularından eser kalmadığını da açıkça görmüştü. Düne kadar deli gibi, umutsuzca sevdiği, çocukluk arkadaşı Vladimir Mihaylıç'a (ya da kısaca Volodya'ya) karşı artık hiçbir şey duymuyordu. Volodya akşam boyunca gözüne mızmız, can sıkıcı, önemsiz biri olarak gözükmüştü. Lokantada hesapları ödememek için sergilediği pişkinliği her zaman gösterirdi ama bu sefer onu iyice çileden çıkarmıştı. Volodya'ya, «Bu kadar yoksulsanız evinizde oturun!» dememek için kendini zor tutmuştu. Her zamanki gibi eğlence parasını gene Albay vermişti.

Kızakta hızla giderken gözlerinin önünden ağaçlar, telgraf direkleri, kar yığınları birbiri ardından gelip geçtiği için, aklına hep birbirini tutmayan düşünceler geliyordu. Kafasından geçen düşünceler arasında lokantada yemeğe yüz yirmi ruble, çingenelere de yüz ruble ödedikleri vardı. İstese yarın da sokağa bin ruble fırlatıp atabilirdi. Oysa iki gün önce, yani evlenmeden, cebinde üç rublesi bile yoktu. En küçük gereksinmesi için babasına baş vurmak zorundaydı. Yaşamında ne büyük bir değişiklikti bu!

Zihni gittikçe karışıyordu. Şimdi kocası olan albay Yagiç'in bir zamanlar, kendisi henüz on yaşındayken, teyzesine kur yaptığını anımsadı. Evde herkes Albay'ın teyzesini baştan çı-

karıp yaşamını söndürdüğünü söylerdi. Doğruydu; teyzesi çoğu zaman yemeğe, ağlamaktan kan çanağına dönmüş gözlerle oturur, arabaya binip binip bir yerlere giderdi. Onun için, «Zavallıcık, bir yerlerde duramıyor...» derlerdi. Yagiç o zamanlar çok yakışıklıydı, elde etmediği kadın yok gibiydi. Kentte herkesin tanıdığı, ünlü bir adamdı. Derlerdi ki, «Bir doktor her gün nasıl hastalarını görmeye giderse, o da her gün hayranlarını ziyaret eder.» Şimdi bile, kır saçlarına, yüzündeki kırışıklara, gözlük takmasına karşın ince yüzü özellikle yandan insana çekici geliyordu.

Sofya Lvovna'nın babası askeri doktordu, bilmem hangi tarihte Yagiç'le aynı alayda görev yapmışlardı. Volodya'nın babası da askeri hekimdi. O da Yagiç'le ve Sofya Lvovna'nın babasıyla aynı alayda bulunmuştu.

Karmakarışık aşk serüvenleri yaşamakla birlikte okumasını kesintisiz sürdüren Volodya, üniversiteyi başarıyla bitirdi. Sonra da uzmanlık alanı olarak batı yazınını (edebiyatını) seçti. Söylenenlere göre şimdi de doktora tezini hazırlıyordu. Otuz yaşına geldiği halde, kendi kazancı olmadığı için, ister istemez, askeri doktor olan babasının yanında, kışlada kalmaktaydı. Çocukluk günlerinde Sofya Lvovna ile onun ailesi aynı apartmanda komşu dairelerde otururlardı. Volodya onların evinden çıkmaz, birlikte oynarlar, dans ve Fransızca dersi de alırlardı. Ama çocuk büyüyüp yakışıklı bir delikanlı olunca Sofya Lvovna ondan utanmaya başladı, sonra da ona deli gibi tutuldu. Bu aşk son zamanlara değin, Yagiç'le evlenmelerine kadar sürdü. Volodya da kadınların gözdesiydi, daha on dört yaşındayken çapkınlığa başlamıştı. Onunla kocalarını aldatan bayanlar, «Volodya küçücük bir çocuk!» diyerek kendilerini temize çıkarmaya çalışırlardı. Son zamanlarda bir arkadaşı onunla ilgili olarak şöyle bir şey anlatmıştı: Volodya üniversitede okuduğu yıllarda yakındaki bir pansiyon odasında kalır, kapısının her vuruluşunda içerden birtakım ayak sesleri işitil-

dikten sonra alçak sesle, *«Pardon, je ne suis pas seul»*[1] diye özür dilerdi.

Yagiç bu delikanlıdan çok hoşlanırdı. Nasıl Derjavin, Puşkin'in elinden tutmuşsa o da Volodya'dan yardımını esirgemezdi. Saatlerce, hiçbir şey konuşmadan ikisi bilardo ya da piket oynarlardı. Yagiç arabayla bir yere giderken yanına Volodya'yı da almadan edemezdi. Volodya da buna karşılık tez çalışmalarıyla ilgili düşüncelerini yalnız ona açardı. Şöyle garip durumlar da çıkardı arada bir: İlk zamanlar, Albay daha gençken bir de bakmışsınız aynı kadına kur yaparlarken rakip olmuşlar. Ancak birbirlerini kıskandıkları görülmemiştir. İkisi birlikte gittikleri toplantılarda Yagiç'e büyük Volodya, ötekine de küçük Volodya derlerdi.

Kızakta büyük Volodya, küçük Volodya, Sofya Lvovna dışında bir bayan daha vardı. İkinci bayan herkesin kısaca Rita dediği, Sofya Lvovna'nın kuzeni Margarita Aleksandrovna'dan başkası değildi. Otuzunu aşmış, saz benizli, kara kaşlı, kelebek gözlüklü bir kızcağızdı Rita. Ara vermeksizin, en ayazlı havalarda bile sigara içer, o yüzden göğsünden, eteklerinden sigara külü eksik olmazdı. Sözcükleri uzata uzata genizden bir konuşması vardı. Başkalarının yanında soğuk tavırlar takınır, sarhoş olmadan istediği kadar kanyak, likör içer, tatsız, yavan bir sesle açık saçık öyküler anlatırdı. Evde bütün yaptığı, yaprakları arasına sigara külleri döke döke sabahtan akşama değin kalın dergiler okumak, bir de elmalı dondurma yemekti.

Rita bir ara şarkı söyler gibi;

—Sonya[2], dedi, vaz geç şu delilikten! Senin yaptığına düpedüz budalalık denir!

Kentin giriş kapısına yaklaştıkları sırada kızak biraz yavaşladı. İnsanlar, evler görünmeye başlamıştı; sakinleşen Sof-

1 Bağışlayın, yalnız değilim! (Fr.)

2 Sofya'nın küçükler için söylenen biçimi. (Ç.N.)

ya Lvovna kocasına sokuldu, kendini hülyalı düşüncelere bıraktı. Tam karşısında küçük Volodya oturmaktaydı. Genç kadının neşeli, hoppaca düşüncelerinin yanında şimdi keyfini kaçıranlar da vardı. Şöyle düşünüyordu: Karşısındaki delikanlı kendisinin onu sevdiğini bilmekten başka kocasıyla *par débit* evlendiği safsatasına da inanmaktaydı. Gene de Sofya Lvovna onu sevdiğini bir kerecik olsun ağzından kaçırmamıştı. Hiçbir şey belli etmek istemiyor, ona karşı beslediği duyguları elinden geldiğince gizlemeye çalışıyordu. Ancak Volodya'nın yüzünden Sofya Lvovna'nın içinden geçenleri gayet iyi anladığı belliydi. Işte bu, Sofya Lvovna'nın son derece onuruna dokunmaktaydı. Gene de en çok onuruna dokunan durum, evlendikten sonra Volodya'nın birdenbire onunla ilgilenmeye başlaması oldu. Eskiden hiç yapmadığı bir şeyi yapıyor, susarak ya da havadan sudan konuşarak saatlerce yanında oturuyordu. Şimdi de kızakta giderken hiç konuşmuyor, bir yandan elini tutarken bir yandan da hafif hafif ayağına basıyordu. Demek ki bütün beklediği, Sofya Lvovna'nın evlenmesiymiş... Volodya'nın onu küçük gördüğü kesindi. Ona karşı duyduğu tek ilginin kötü kadınlara, ahlaksız kadınlara karşı beslenen cinsten olduğu anlaşılıyordu. İşte Sofya Lvovna'nın önde oturup kızağı sürmek, bağırıp çağırmak, ıslık çalmak, taşkınlık yapmak istemesinin tek nedeni buydu. Elde ettiği evlilik başarısı ile kocasına olan sevgisi bu aşağılanma duygusuyla birleşince çılgına dönüyordu.

Tam kadınlar manastırının önünden geçerlerken tonlarca ağırlıktaki büyük çanın dandanları duyuldu. Rita istavroz çıkardı.

Ürperen Sofya Lvovna da;

—Olga'mız bu manastırda, diyerek istavroz çıkardı.

—Niçin manastırda? diye sordu Albay.

Rita herhalde Sofya Lvovna'nın Yagiç'le evlenmesini kastederek, öfkeli öfkeli;

—*Par débit*, dedi. Şimdi *par débit* evlenmek moda oldu.

Sizin anlayacağınız, dünyaya bir çeşit meydan okuma... Olga eğlence düşkünü, hoppa bir kızdı. Balolarda erkeklerle dansetmekten başka bir şey düşünmezdi. Sonra ne olduysa birdenbire manastıra kapandı. Şu işe hepimiz şaşırıp kaldık...

Küçük Volodya kürkünün yakasını indirip güzel yüzünü göstererek;

—Söylediğiniz doğru değil, dedi. Gerçeği bilmek isterseniz, olayın *par débit* sorunuyla bir ilgisi yok, başka ürkütücü nedenlere dayanıyor. En başta kızcağızın kardeşini küreğe mahkum ettiler, şimdi nerede bulunduğunu kimsecikler bilmiyor. Sonra da annesi kahrından öldü.

Böyle dedikten sonra kürkünün yakasını yeniden indirdi, boğuk bir sesle şunları ekledi:

—İyi etti de manastıra kapandı. Yoksa Sofya Lvovna gibi altın yürekli birinin evinde sığıntı olarak yaşamak kolay değil! Bunu da iyi düşünmek gerekir!

Sofya Lvovna genç adamın sesindeki alaylı edayı sezdi, sertçe karşılık vermek istediyse de dilini tuttu. Bunun yerine, çılgınca taşkınlık isteği yeniden depreşti. Ayağa kalkarak ağlamaklı bir sesle;

—Manastırdaki sabah ayinine katılmak istiyorum. Geriye dön, arabacı! Olga'yı görmek istiyorum! diye bağırdı.

Kızak gerisin geriye döndü. Manastırın çanı tok sesiyle durmadan dandan ediyordu. Sofya Lvovna'ya öyle geliyordu ki, bu seste Olya'yı,[1] onun yaşamını düşündüren bir şeyler vardı. O sırada öbür kiliselerdeki çanlar da çalmaya başladı.

Arabacı kızağı durdurunca Sofya Lvovna aşağı atladı, yanına kimseyi almadan, tek başına, telaşlı telaşlı manastırın büyük kapısına doğru yürüdü.

Kocası arkadan şöyle seslendi:

—Lütfen, elinizi çabuk tutun! Vakit epeyce gecikti.

Kapıdan içeri giren genç kadın, ana kiliseye gitmek için ağaçlı yola saptı. Karlar ayaklarının altında kıtır kıtır ediyor, tüylerini diken diken ayağa kaldıran çan sesleri tam tepesinde

gümbürdüyordu. İşte kilisenin kapısı. Önünde üç basamaklı bir merdiven vardı. Azizlerin resimlerinin asıldığı girişte ardıç ağacı ve günlük kokusu buram buram burnuna çalındı. Arkada bir kapı daha gözüküyordu. Siyahlara bürünmüş birisi yerlere değin eğilerek kapıyı açtı, ona selam verdi. Ayin henüz başlamamıştı. Rahibelerden biri tasvirlerin önünde dolaşıyor, tek tek mumları, başka biri de buhurdanlıkları yakıyordu. Şurada burada, sütunların, yandaki girintilerin diplerinde kımıldamadan duran insan gölgeleri göze çarpıyordu. Sofya Lvovna bu insanların sabaha dek böyle dikileceklerini düşündü; birdenbire burası ona karanlık, soğuk, can sıkıcı bir yer gibi geldi. Hem dc gömütlükten daha sıkıcı bir yer!.. Onun da içini sıkıntı basarak bu hareketsiz, ayakta donmuş gölgelere baktı; yüreği acıyla burkuldu. Rahibelerden birini gözü ısırıyor gibiydi. Neresinden tanıdığını kendisi de bilememekle birlikte bu kısa boylu, çökük omuzlu, siyah saçları topuz yapılmış rahibeyi Olya'ya benzetti. Oysa Olya manastıra girdiği zaman daha şişman, sanki biraz daha uzun boylu bir kızdı. İçindeki heyecanı yenemcyerek, çekine çekine rahibeye yaklaştı, arkadan bakınca onun Olya olduğuna kesin inandı. Ellerini çırparak;

—Olya! Olya! diyebildi.

Heyecanından başka bir şey söyleyememişti.

Rahibe de onu tanıdı, şaşırarak kaşlarını kaldırdı. Bu karşılaşmaya öylesine sevinmiş olacak ki, tertemiz solgun yüzü, hatta siyah giysisinin altındaki beyaz başörtüsü bile daha bir parladı. Rahibe giysileri içinde iyice renksiz gözüken kuru ellerini çırparak;

—Sonya, sen misin? Bakın şu Tanrı'nın işine! diye bağırdı.

Sofya Lvovna arkadaşına sımsıkı sarılıp yanaklarından öptü, bu sırada ağzından şarap kokusu geliyor mu diye korktuysa da koşmaktan soluğu kesilmiş gibi derin derin soluyarak;

—Buradan geçiyorduk, birden aklımıza geldin! dedi. Benzin ne kadar da soluk! Aman Tanrım! Seni görünce öyle sevin-

dim ki! Ee, söyle bakalım, nasılsın? Burada canın sıkılmıyor ya?

Öbür rahibelere şöyle bir göz atarak konuşmasını alçak sesle sürdürdü:

—Biliyor musun, bende ne büyük değişiklikler oldu? Yagiç'le, yani Vladimir Nikitıç'le evlendim. Onu tanıyorsun, öyle değil mi? Çok mutluyum!

—Ya! Şükür Tanrı'ya! Peki, baban nasıl? Sağlığı yerinde mi?

—İyidir. Seni sık sık anıyor. Olya, yortularda bize gelsene! Niçin gelmiyorsun?

Olya gülümsedi.

—Gelirim. Niçin gelmeyeyim? Bayramın ikinci günü size uğrarım.

Sofya Lvovna nedenini bilmeden ağlamaya başladı. Bir dakika kadar sessiz sessiz gözyaşı döktükten sonra gözlerini silerek;

—Rita seni göremedi diye çok üzülecek, dedi. O da kızakta, bizim yanımızda. Volodya da... Gene hep birlikteyiz. Büyük kapının önünde bekliyorlar. Onlarla görüşebilsen çok sevinirlerdi. Gel, istersen oraya kadar gidelim! Nasıl olsa ayin başlamadı daha.

Olya razı oldu.

—Peki, gidelim...

Üç kere istavroz çıkardıktan sonra Sofya Lvovna ile birlikte manastır kapısına doğru yürüdü. Çıkışa vardıklarında;

—Demek ki mutlusun, Sonya? dedi.

—Evet, çok mutluyum.

—Şükür Tanrı'ya.

Gelenleri görür görmez büyük Volodya ile küçük Volodya kızaktan indiler, rahibeyi saygıyla selamladılar. Gencecik rahibenin solgun yüzü ile simsiyah giysisinin onlara çok dokunduğu belliydi. Olya'nın kendilerini görmek için ta yanlarına kadar gelmesine memnun olmuşlardı. Sofya Lvovna, üşümesin diye kızaktaki battaniyeyi Olya'nın üstüne örttü, kürkünün

eteğini omuzlarına attı. Gözyaşları, içindeki sıkıntıyı azaltmış, sanki ruhunu temizlemişti. Gürültülü, şamatalı, doğrusu pek de temiz olmayan bu gecenin birdenbire bu kadar temiz, böylesine huzur verici biçimde son bulmasına seviniyordu. Olya'yı yanında daha fazla tutmak için;

—Gelin, onu biraz gezdirelim! dedi. Olya, kızağa bin de seni gezdirelim.

Erkekler rahibenin bu öneriyi geri çevireceğini sanıyorlardı. (Din yolundakiler kızağa binmezlerdi.) Ama Olya'nın kabul edip kızağa bindiğini görünce şaşırdılar. Kızak kent giriş kapısına doğru yönelince hepsi sus pus olup oturdular. Şimdi tek düşünceleri Olya'yı rahat ettirmek, üşümemesini sağlamaktı. Bir yandan da genç rahibenin eskiden ve şimdiki durumu üzerine düşünüyorlardı. Karşılarındaki bu durgun, soğuk, solgun yüz belli bir anlam taşımıyor; sanki damarlarından kan yerine su akıyormuş gibi bembeyaz gözüküyordu. Oysa bundan iki-üç yıl önce Olya tombul, al yanaklı, genç erkeklerden söz eden, olur olmaz yerde kahkaha atan, şen şakrak bir kızdı.

Kızak kent kapısına varınca geriye döndü. On dakika sonra manastıra vardıklarında Olya kızaktan indi. Çan yeniden çalmaya başlamıştı.

Yerlere kadar eğilip rahibe selamı veren Olya;

—Tanrı'm hepinizi korusun! dedi.

—Olya, bize geleceksin, değil mi?

—Geleceğim, geleceğim.

Böyle diyerek hızla yanlarından uzaklaştı, çok geçmeden karanlık kapının arkasında gözden yitti. Kızak rahibeyi bırakıp yeniden yola koyulduğunda hepsinin içine bir hüzün çökmüştü. Kızakta sessiz, suskun oturuyorlardı. Sofya Lvovna da tüm bedeninde bir kırıklıkla birlikte moral bozukluğu hissetti. Rahibeyi kızağa alıp kendisi gibi sarhoşların arasında gezmek zorunda bırakması ona budalaca, düşüncesizce, hatta dine saygısız bir hareketmiş gibi geliyordu. İçkinin verdiği çakırkeyiflilikle birlikte kendi kendini aldatma isteği de bir anda yok

olup gitti. Kocasını sevmediğini, sevemeyeceğini; bunun saçmalık, aptallık olduğunu düşünüyordu şimdi. Evet, kocasıyla çıkarını gözettiği için evlenmişti, çünkü, birincisi, arkadaşlarının da söylediği gibi Yagiç zengin bir adamdı. İkincisi, Rita gibi evde kalmaktan korkuyordu. Üçüncüsü, doktorluk yapan babasının yanında yaşamaktan bıkmış usanmıştı. Bunların üstüne bir de küçük Volodya'ya nispet yapmak vardı. Bu işin bu kadar zor, sıkıntılı, bu kadar çirkin olduğunu başlangıçta kestirebilse dünyada kocaya varmazdı. Ama artık yapılan yanlışı düzeltemezdi, ister istemez bu felakete katlanacaktı.

Eve geldiler. Yumuşacık yatağına yatıp yorganı üstüne örter örtmez kilisenin o karanlık kapısı yeniden gözlerinin önünde canlandı. Buhurdanlıktan yükselen günlük kokusunu, sütunların dibinde dikilen gölgeleri anımsadı. Bu gölgelerin, kendisi rahat yatağında uyurken hep öyle kıpırdanmadan duracaklarını düşününce yüreğini dehşet bastı. Sabah ayini bitmek bilmezdi. Ardından sonu gelmez dualar, ardından öğle ayini, gene dualar...

«Ama mutlaka Tanrı vardır, kesinlikle vardır. Er ya da geç bir gün ben de öleceğim. Öyleyse Olya gibi ölüm, öbür dünya üzerine düşünmeliyim. Olya kendi sorunlarını çözdü, onun için ahret konusu kapanmıştır. Ya bir de Tanrı yoksa? O zaman mahvetti kendini kızcağız. Ama dur! Niçin mahvoluyor? Nasıl mahvoluyor?»

Bir dakika sonra aklına bu düşüncelerden farklı şeyler geliyordu:

«Tanrı vardır. Ölüm kaçınılmaz... Ruhumuzun kurtuluşu için bir şeyler yapmamız gerekecek. Olya şimdi ölümünün yaklaştığını görse korkmaz. Hazırdır buna. En önemlisi öbür dünyadaki yaşam sorununu çözüp bitirdi. Tanrı var, bu kesin... Orası öyle ama manastıra girmekten başka çıkış yolu yok mu? Manastıra kapanmak yaşamı yadsımak, mahvetmek anlamına gelmez mi?»

Sofya Lvovna yavaş yavaş korkuya kapılmaya başlamıştı. Başını yastığın altına saklayarak;

—Bunları düşünmemek en iyisi. Ne yararı var? dedi kendi kendine.

O sırada bitişik odada Yagiç halının üstünde mahmuzlarını şakırdata şakırdata dolaşıyor, kafasında bir şeyler tasarlıyordu. Sofya Lvovna kocasının, salt adı Vladimir olduğu için kendi yönünden ayrı bir değer taşıdığını, onu daha bir yakın hissettiğini düşündü.

Yatağında doğrulup tatlı bir sesle;

—Volodya! diye çağırdı.

—Ne var! Ne istiyorsun?

—Hiç...

Sofya Lvovna yeniden yattı. O sırada bir çan sesi işitildi. Belki de gene manastırın çanı çalıyordu. Sofya Lvovna loş kilise kapısını, o kara kara gölgeleri bir daha anımsadı. Kafasının içinde Tanrı, kaçınılmaz ölüm üzerine türlü türlü düşünceler dolaşmaya başladı yeniden. Çanın dandanlarını işitmemek için başını yorganın altına soktu. Yaşlılığın, ölüm sırasının ona gelmesine kadar epeyce uzun bir ömür süreceğini düşündü. Bununla birlikte o zamana değin her gün sevmediği bir adamın yakınlığını hesaba katmak zorunda kalacak; öbürüne, genç, sevimli, ona eşi bulunmazmış gibi gelen adama karşı duyduğu umutsuz aşkı ister istemez içine gömecekti. İşte şimdi sevmediği o adam odasına girmişti, yanında yatmaya hazırlanıyordu. Bu düşüncelerle kocasına baktı, iyi geceler dileğinde bulunmak istediyse de yapamadığı için birdenbere ağlamaya başladı. Yüreğini büyük bir sıkıntı kaplamıştı.

Yagiç;

—İşte gene aynı müzik başladı! dedi sitemli sitemli.

Sofya Lvovna sonunda yatıştıysa da ağlamasının durması sabahın onunu buldu. Ağlaması durmuş, zangır zangır titremesi geçmişti, ancak bu sefer de şiddetli bir baş ağrısı başlamıştı. Kocası bitişik odada ikinci ayine gitmek için telaşlı telaşlı

hazırlanıyor, giyinmesine yardım eden emirerine öfkeyle homurdanıyordu. Mahmuzları şakır şakır ederek bir şey almak için bir daha yatak odasına girip çıktı, biraz sonra gene geldi. Bu sefer apoletlerini, nişanlarını takmıştı. Romatizmalı bacakları yüzünden hafifçe aksıyordu. Sofya Lvovna onu yürüyüşüyle, bakışlarıyla tıpkı yırtıcı bir hayvana benzetti.

Kocasının telefonda birisine şunları söylediğini işitti:

—Lütfen bana Vasilyevski kışlasını bağlayın. —Bir dakika sonra— Vasilyevski kışlası mı? Telefona lütfen doktor Salimoviç'i çağırır mısınız? —Kısa bir süre sonra— Kimsiniz? Sen misin, Volodya? Ha, iyi. Lütfen babana söyle de hemen bize gelsin. Çünkü karım dünkü içki aleminden sonra epeyce kendini dağıttı. Evde değil mi? Hımmm!... Teşekkür ederim... Peki, ne yapalım... Mersi...

Yagiç yatak odasına son bir kez girdi, karısının üzerine eğildi, istavroz çıkardı, elini öptürdü. (Kendisini seven kadınlar elini öperler de, öyle alışmıştı.) Öğle yemeğine geleceğini söyleyerek çıktı gitti.

On ikiye doğru hizmetçi Vladimir Mihaylıç'ın geldiğini haber verdi. Yorgunluktan, baş ağrısından sendeleye sendeleye yürüyen Sofya Lvovna göz alıcı, kenarları kürkle çevrili, leylak rengi sabahlığını bulup çabucak sırtına geçirdi; birkaç fırça vuruşuyla saçlarını düzene soktu. Yüreği anlaşılmaz bir sevgiyle doluydu. Sevincinden, korkusundan tir tir titriyordu. Ola ki Volodya fazla beklemeden gidiverirse! Onu şöyle bir görseydi!..

Küçük Volodya ziyaret usulüne göre giyinmişti. Sırtında frakı vardı, beyaz bir boyunbağı takmıştı. Sofya Lvovna salona girince Volodya onun elini öptü, rahatsız oluşuna çok üzüldüğünü söyledi. Oturduktan sonra da sabahlığını övdü. Sofya Lvovna;

—Olya ile dünkü görüşmemiz bana çok dokundu, dedi. Başlangıçta ona çok acımıştım ama şimdi durumuna imreniyorum. Olya artık devrilmez bir kaya, bundan böyle kimse onu

yerinden kıpırdatamaz. Volodya, gene de bu kız için başka bir çıkış yolu olamaz mıydı, doğru yaptığına inanıyor musunuz? İnsanın kendini diri diri gömmeye kalkması bütün sorunları çözdüğü anlamına gelir mi? Bana kalırsa onunkisi yaşamak değil, düpedüz ölüm!

Olya konusunun açılması üzerine küçük Volodya'nın yüzünde sevgiyle karışık bir acıma izi belirmişti. Sofya Lvovna;

—Volodya, siz zeki bir adamsınız, dedi. Onun gibi davranmanın bir yolunu gösterir misiniz bana! Biliyor musunuz, ben dindar bir kadın değilim, manastıra kapanmak istemem. Gene de onunkine benzer bir şey yapılabilir.

Biraz sustuktan sonra konuşmasını sürdürdü:

—Yaşantım pek de çekilecek gibi değil. Ne olur, benim için bir çıkış yolu bulun!.. Bana bir şeyler söyleyin, kandırın beni! Bir sözcük olsun çıksın ağzınızdan!

—Bir sözcük mü istediniz? Alın işte: Tararabumbum!

—Aman, siz de benimle alay edip durmayın, saygı gösterin biraz! Neden benimle başka türlü, kusura bakmayın ama, züppece bir dille konuşuyorsunuz da bir dostla, namuslu kadınlarla konuşulduğu gibi konuşmuyorsunuz? Bir bilgin olarak başarılarınız var, bilimi seviyorsunuz. Niçin benimle konuşurken bilimden söz etmiyorsunuz? Neden? Ben buna layık değil miyim?

Volodya sıkıntıyla yüzünü buruşturdu.

—Durup dururken bilimden söz açmanın gereğini anlamadım. Sizinle anayasadan mı konuşsak acaba? Yoksa hardallı turna balığından mı söz etsek?

—Tamam. Ben değersiz, mızmız, kendine göre düşüncesi olmayan, dar görüşlü bir kadınım. Bir yığın kusurlarım var. Belki de akıl hastasıyım. Ahlakım da bozuktur. Bu yüzden beni küçük görmek gerekir. Ama Volodya, siz benden on yaş büyüksünüz, kocam da otuz yaş büyük. Biliyorsunuz, sizlerin gözü önünde büyüdüm. İsteseydiniz benden her şey yapabilirdiniz, hatta bir melek bile... Ama siz (sesi titredi) bana karşı çok

kötü davranıyorsunuz. Yagiç de benimle yaşlandıktan sonra evlendi. Siz ise...

Küçük Volodya kadının yanına oturarak elini öptü.

—Yeter, yeter! Felsefe yapmayı Schopenhauer gibilere bırakalım. Onlar ne isterlerse onu kanıtlasınlar. Bize de bu güzel elleri öpmek düşer!

Genç kadın duraksayarak, kendisine inanılmayacağını bile bile;

—Beni hor görmenize dayanamıyorum, dedi. Ne kadar acı çektiğimi bir bilseniz! Değişmeyi, başka bir yaşam sürmeyi öyle isterdim ki! Bunu mutluluk duyguları içinde düşünüyorum. (Bu sırada gözleri yaşardı.) İyi, namuslu, temiz bir insan olmak, belli bir amaç taşımak, yalan söylememek... Ne güzel şeyler bunlar!

Volodya'nın yüzünde öfke izleri belirdi.

—Hayır, hayır, edebiyat yapmak yok! dedi. Sevmem böyle şeyleri! Tıpkı sahnedeymişsiniz gibi konuşuyorsunuz. Biraz da insan gibi davranalım.

Sofya Lvovna kendini haklı çıkarmaya çalışırken bir yandan da küçük Volodya kızıp gitmesin diye ona yaranmaya, gülümsemeye zorluyordu kendini. Yeniden Olya konusuna döndü; yaşam sorunlarının nasıl çözüleceği, nasıl iyi bir insan olacağı üstüne konuşmaya başladı. Volodya ona aldırmadan, şarkı söyler gibi kendi kendine mırıldanıyordu:

—Ta-ra-ra-bum-bum! Ta-ra-ra-bum-bum!

Bunun ardından hiç beklemediği bir anda genç kadının beline sarıldı. Sofya Lvovna ne yaptığını kendi de bilemeden elini onun omzuna koydu; bir dakika kadar kendinden geçmiş bir halde hayran hayran onun zeki, alaycı yüzüne, alnına, gözlerine, güzel sakalına baktı baktı...

—Seni sevdiğimi biliyorsun, çoktan beri biliyorsun, diye fısıldadı.

Yüzü utançtan kızarmış, içini kavuran acıyla dudakları çarpılmıştı.

—Seni seviyorum. Niçin bana eziyet çektiriyorsun?

Gözlerini kapatıp genç adamın dudaklarına kapandı. Yaptığının ayıp olduğunu, Volodya'nın onu küçük göreceğini, hizmetçinin de her an içeriye girebileceğini düşündüğü halde bu öpücük uzadıkça uzadı, bir türlü bitmek bilmedi.

—Ah, bana çok acı çektiriyorsun! diye göğüs geçirdi.

Yarım saat sonra küçük Voladya istediğini elde etmiş olarak sofrada oturup bir şeyler atıştırırken o da yanında diz çökmüş, istekle onun yüzüne bakıyordu. Adam onu bu duruşuyla, önüne bir et parçası atılmasını bekleyen bir köpeğe benzetti. Sonra kadını dizine oturttu, bir çocuk gibi hoplatmayla başladı.

—Tarara-bum-bum!.. Tarara-bum-bum!..

Gitmek üzere toparlandığında kadın şehvetli bir sesle soruyordu:

—Ne zaman görüşeceğiz bir daha? Bugün mü? Nerede?

Yanıtı onun dudaklarından söküp almak istercesine ellerini erkeğe doğru uzattı.

Volodya;

—Bugün olmaz, dedi. Ancak yarın.

Ayrıldılar. Sofya Lvovna öğle yemeğinden önce Olya'yı görmek üzere manastıra koştu. Ama ona Olya'nın uzakta bir yerde bir ölünün ruhuna dua okumakta olduğunu söylediler. Manastırdan çıkıp babasının evine gitti. Ancak onu da bulamadı. Bunun üzerine başka bir kızağa atlayıp başıboş, akşama değin sokak sokak sürttü. Nedense aklına hep, kendine gidecek yer bulamayan, ağlamaktan gözleri kan çanağına dönmüş teyzesi geliyordu. Geceleyin gene kızak gezintisine çıktılar, kent dışındaki lokantada çingenelere şarkı söylettiler. Manastırın önünden geçerlerken Sofya Lvovna gene Olya'yı anımsadı. Çevresindeki onun gibi kızların, kadınların kızakla gezip yalan söylemekten ya da manastıra kapanıp tenlerini öldürmekten başka çıkış yolları olmadığını düşünüyor, böyle düşündükçe içi kararıyordu.

Ertesi gün sevgilisiyle buluştular... Sonra Sof'ya Lvovna gene kızağa bindi, tek başına kent sokaklarında amaçsız dolaştı, genç teyzesi aklına geldi.

Bir hafta geçmeden küçük Voladya onu yüzüstü bıraktı. Yaşamı eskisi gibi sürmeye başladı. Eskisi kadar sıkıcı, bunaltıcı, zaman zaman da acılı... Albay'la küçük Volodya saatlerce bilardo, piket oynuyorlar, Rita tatsız bir sesle yavan fıkralar anlatıyor, kendisi gündüzleri arabayla sokak sokak sürterken akşamları da kocasına, «Bizi kızakla kent dışına götür!» diye yalvarıyordu.

Her gün manastıra gide gele en sonunda Olya'yı canından bezdirdi. Kızcağıza her uğrayışta dayanılmaz dertleri olduğunu söylüyor, ağlıyor, kendisiyle birlikte kızın hücresine sanki kirlenip yıpranmış, acınacak durumdaki bir varlığın girdiğini hissediyordu. Olya'cık ne yapsın? O da ezbere, bin kere okuduğu bir dersi yinelermiş gibi, «Bunlar bir şey değil. Hepsi geçer. Tanrı bağışlayıcıdır.» diyordu.

KARA KEŞİŞ

Andrey Vasilyiç Kovrin adındaki genç bilim adamı sürekli çalışmaktan dolayı yorgun düşmüş, sinirleri iyice yıpranmıştı. Gidip bir doktorla konuşmanın tam zamanıydı. Ancak o böyle yapmadı, yakın arkadaşı bir doktorla birkaç kadeh içtikleri bir gün laf arasında konuyu açtı, beriki de ona köye gidip bütün baharı, hatta yazı orada geçirmesini salık verdi. Tam o sırada uzun bir mektup aldı Kovrin. Mektubu gönderen Tanya Pesotskaya, Kovrin'den kendi köyleri Borisovka'ya gelmesini, bütün yaz onlarla bilikte evlerinde kalmasını istiyordu. Eh, bu durumda değerli yakınlarının yanında dinlenceye çıkmak Kovrin için kaçınılmaz oldu.

Aylardan nisandı. Kovrin önce kendi köyü Kovrinka'ya uğrayıp herkesten uzak bir üç hafta geçirdi. Havaların iyi olduğu bir gün de arabaya atladığı gibi eski koruyucusu, onu yetiştirip eğiten Pesotski'nin köyüne yollandı. Pesotski, Rusya'nın ünlü meyve yetiştiricilerinden biriydi. Kovrin'in kendi köyü Kovrinka ile Pesotskilerin yaşadığı Borisovka'nın arası yetmiş fersahtı, yağmurların köy yollarını iyice yumuşatması, üstelik arabanın yaylı olması sayesinde yolculuk zevk içinde geçti.

Pesotskilerin önü sütunlarla, aslan heykelleriyle süslü, girişinde Kovrin'i üniformalı bir uşağın karşıladığı kocaman bir evleri vardı. Eskiliğinden dolayı konağın sıvaları yer yer çatlayıp dökülmüştü. Evi çepeçevre kuşatan park, İngiliz usulü düzeniyle sıkıntı veriyordu insanın içine. Park öylesine büyüktü ki, arkaya doğru neredeyse bir fersah kadar uzadıktan

sonra dik bir yamaçla ırmağa dayanıyordu. Dik yamaçta kökleri kıllı hayvan pençeleri gibi toprağın üstüne çıkmış iri çam ağaçları vardı. Irmağın ıssız kıyılarında acıklı acıklı ötüşen su çulluklarını dinlerken, insan ister istemez hüzünlü bir aşk şarkısı söyleme arzusu duyardı.

Buna karşılık konağın önündeki avlu ile yandaki otuz dönüm tutan fidanlık ve meyve bahçesinde neşeli bir canlılık, cıvıl cıvıl bir hareketlilik sürüp giderdi; hatta kötü havalarda bile... Pesotskilerin bahçesinde gördüğü güllere, zambaklara, kamelyalara, en beyazından tutun da kurum koyuluğundaki lalelere kadar böylesine çeşitli ve bol çiçeğe Kovrin başka hiçbir yerde raslamamıştı. Baharın henüz başlangıç günlerindeydi, çiçeklerin çoğu seralardan dışarı çıkarılmamıştı; gene de bahçenin içindeki yollarda, şuraya buraya serpiştirilmiş tarhlarda, özellikle çiğ damlacıklarının yapraklarda ışıl ışıl parladığı sabahın erken saatlerinde, kendinizi körpe çiçeklerden oluşmuş güzellikler diyarında hissederdiniz.

Pesotski'nin «saçmalık» diye nitelediği bahçenin bu çiçeklik ve süsleme bölümü çocukluğunda Kovrin üzerinde masalsı bir etki bırakırdı. Gerçekten de doğruydu Pesotski'nin söylediği «saçmalık» sözü, çünkü doğayla alay edercesine çok garip süs ağaçları yetiştirmiş, meyve ağaçlarına akla gelmedik tuhaf biçimler vermişti. Ana yolun iki yanında sıkça dikilerek duvar gibi tıraşlanmış her çeşitten meyve ağacı mı istersiniz, piramit görünümünde armutlar mı, küre biçiminde meşeler, ıhlamurlar, dalları şemsiye gibi açılmış elmalar, şamdan, kemer biçimi verilmiş, kimisi soylu armalarına benzeyen, hatta Pesotski'nin bahçıvanlığa merak sardığı 1862 yılının rakamları şeklindeki erikler mi?.. Hele güçlü gövdeleriyle palmiye gibi dimdik uzayan, öyle biçimli ağaçlar çarpardı ki gözünüze, bir de yakından bakınca ne mi görürdünüz? Bizim bahçelerimizin çarpuk çurpuk frenküzümü, bektaşi üzümü asmalarının düzgünleşmişleri değil mi bunlar!

Kovrin'i en çok şaşırtan ise bahçedeki sürekli hareketlilik,

neşeli kaynaşmaydı. Sabahın erken vaktinden akşam geç saatlere değin ellerinde çapalar, süzgeçli kovalar, el arabalarıyla insanlar ağaçların, fidanların çevresinde, bahçe yollarında, çiçek tarhlarında karınca yorulmazlığıyla koşuşturur dururlardı.

Kovrin konağa geldiğinde vakit akşamın 10'unu bulmuştu. Tanya ile babası Yegor Semyonıç gene büyük bir koşturmaca içindeydiler. Gökyüzünün bulutsuzluğu ile termometre sabaha doğru sert bir ayaz çıkacağını gösteriyordu, bahçıvan İvan Karlıç ise kente gönderilmişti, bu durumda ağaçların durumunu yakından gözleyecek kimse yoktu. İster istemez kendileri yapacaktı bu işi. Akşam yemeği yenilirken sabahleyin ayaz çıkacağı konuşulmuş ve karar verilmişti: Tanya o gece uyumayıp gece saat birde bahçeyi dolaşacak, Yegor Sekyonıç ise 3'te, belki daha erken kalkarak aynı işi sürdürecekti.

Kovrin yatmayıp gece yarısına değin oturdu, sonra Tanya ile birlikte bahçeye çıktılar. Hava bayağı soğumuştu. Her yerden yanık kokuları geliyordu. Pesotski ailesine yılda birkaç bin ruble gelir sağlayan meyve bahçesi —Egor Semyonıç buraya ticari bahçe diyordu— koyu bir duman altındaydı. Bahçeye baştan başa yayılıp ağaçları saran bu acı duman işte ailenin bu binlerce rublelik gelirini sabah ayazından koruyacaktı.

Satranç tahtasının damaları düzeninde birbirine dik, düz diziler halinde uzayıp giden ağaçlar sıra sıra duran askerlere benziyordu. Her biri aynı boy ve kalınlıktaki ağaçların birbirine benzerliği ile bu katı düzeni sıkıntı veriyordu insanın içine. Kovrin ile Tanya ağaç dizileri arasında bahçeyi bir baştan bir başa gözden geçirdiler. Gübre, saman, kuru yaprak... ne bulunursa yakılmıştı. Dumanlar içinde arada bir gölge gibi dolaşan işçilere raslanıyordu. Ağaçlardan yalnız vişneler, erikler, bir de bazı elma türleri çiçek açmıştı; gene de bütün bahçe dumana boğulmuş durumdaydı. Ancak fidanlığa vardıklarında Kovrin temiz havada derin bir soluk aldı.

Omuzlarını silkerek;

—Çocukluğumda da duman bana dokunur, aksırırdım,

dedi. Dumanın nasıl bir yarar sağladığını bugüne dek anlamış değilim.

Tanya'nın açıklaması şöyle oldu:

—Hava açık olduğu zaman duman, bulutların yerine geçer...

—Peki ama bulut ne işe yarıyor?

—Kapalı, bulutlu havalarda sabah ayazı çıkmaz da onun için...

—Ha, şöyle desenize!

Kovrin gülerek Tanya'nın koluna girdi. Kızın soğuktan üşümüş, ciddi, geniş yüzü, incecik kara kaşları, başını serbestçe çevirmesine engel olan paltosunun kalkık yakası, zayıf, biçimli bedeni, çiyden ıslanmasın diye eteklerini kıvırdığı giysisi onu çok duygulandırmıştı.

—Tanrım, kocaman kız olmuşsunuz! dedi. Sizden son ayrılışımda, yani beş yıl önce küçücük bir çocuktunuz. Upuzun bacaklı, saçlarını taramasını bile beceremeyen, sıska bir kız... Kısacık bir entari giyerdiniz, o yüzden «balıkçıl» diye kızdırırdım sizi. Şu zaman denen şey neler yapıyor insana!

—Dile kolay, beş yıl geçip gitmiş! dedi Tanya. Köprülerin altından çok sular aktı.

Kovrin'in yüzüne dikkatle baktı, çabuk çabuk;

—Andriyuşa, bana doğruyu söyler misiniz? dedi. Bizden tümüyle koptunuz, öyle değil mi? Aman benim şu sorduğum soruya bakın! Erkeksiniz, kendinize göre ilginç bir yaşantınız var, artık önemli bir adamsınız. Bizlere yabancılaşmanız çok doğal. Gene de Andriyuşa, isterdim ki, bizleri birer yakınınız sayın. Sanırım, buna hakkımız var.

—Öyle sayıyordum zaten.

—Doğru mu söylüyorsunuz?

—Ona ne şüphe?

—Bugün evde birçok fotoğrafınızı görünce şaşırmışsınızdır. Babam sizi taparcasına seviyor. Bazan sizi benden daha

çok sevdiği gibi bir hisse kapılıyorum. Ne kadar gurur duyuyor sizinle, bir bilseniz! Bilim adamı oluşunuz yanında olağanüstü bir kişiliğiniz var, mesleğinizde hayli ileri gittiniz, babam başarılarınızda kendinin de payı olduğuna inanıyor, çünkü sizi yetiştiren o. Böyle düşündüğü için karışmıyorum kendisine. Nasıl düşünürse düşünsün.

Ortalık aydınlanmaya yüz tutmuştu. Havanın aydınlanması ağaçların tepelerinin, yumak yumak dumanların gittikçe daha çok belirginleşmesinden belli oluyordu. Bülbüller ötmeye başlamıştı, uzaklardan bıldırcın sesleri geliyordu.

—Eh, epeyce dolaştık. Gidelim de yatalım artık. Ayrıca ben üşümeye başladım..

Tanya böyle diyerek Kovrin'in koluna girdi.

—Geldiğiniz için teşekkürler, Andriyuşa. Topu topu birkaç tanıdığımız var, onlar da can sıkıcı insanlar. Böyle olunca bize bahçe işleriyle uğraşmaktan başka yapacak bir şey kalmıyor. Bahçenin sulanması, gübrelenmesi, toprağın kabartılması, ağaçların ilaçlanması... Bunların yanında bir sürü tarım bilgisi, yabancı terimler öğreniyoruz... Ben geceleri yalnız elma, armut düşleri görmeye başladım. Elbette yararlı şeyler hepsi de, yaptığımız işten hoşlanıyorum, genç de yaşamında bir değişiklik olsun istiyor insan. Anımsıyorum da eskiden dinlencelerinizi bizde geçirmeye geldiğiniz ya da öylesine uğradığınız zamanlar sanki koltukların, avizelerin üzerinden kılıflarını çıkarmışız gibi bir yenileşme olurdu evde. Ben küçücük bir kızdım ama anlardım.

Tanya bunları söylerken büyük bir mutluluk duyduğu belliydi, o nedenle konuşması bitmek bilmedi. Genç kız bu havada konuşadursun, Kovrin onlarda geçireceği yaz boyunca bu küçük, zayıf, geveze varlığa bağlanabileceğini, ona kapılıp gönül verebileceğini düşünüyordu. Aslında bundan daha doğal bir şey olamazdı. Kafasına ansızın gelen bu düşünceden dolayı duygulandı, yüzünde bir gülümsemeyle yanındaki kaygılı, ama

sevimli genç kızın üzerine doğru eğilerek alçak sesle şarkı söylemeye başladı:

Onegin, gizlemeyeceğim senden,
Çılgınca seviyorum Tatyana'yı...[1]

Eve geldiklerinde Yegor Semyonıç ayaktaydı. Kovrin'in canı uyumak istemediği için ev sahibiyle konuşmaya daldı, böyle olunca birlikte bahçeyi yeniden dolaşmaya başladılar. Yegor Semyonıç uzun boylu, geniş omuzlu, iri göbekli bir adamdı. Şişmanlığı yanında bir de nefes darlığı çektiği halde yolda öyle hızlı yürürdü ki, arkasından yetişmek kolay olmuyordu. Kızı gibi onun da kaygılı bir yüzü vardı, her işi bir an önce yapıp bitirmek isterdi, sanki bir dakika gecikse dünya başına yıkılacak...

Adam soluklanmak için durdu.

—İlginç değil mi? dedi. Toprağın üzeri buz gibi soğuk ama termometreyi sopanın ucuna takıp şöyle üç-dört metre yukarıya kaldırınca havanın ısındığını görürsün. Hadi, nedenini açıkla bakalım!

Kovrin gülmeye başladı.

—Ne yalan söyleyeyim, bilmiyorum.

—Öyledir, insan her şeyi bilemez. Beynimiz kocamandır ama içine her şeyi sığdıramazsın. Bir de asıl konun felsefe olunca...

—Evet. Psikoloji üzerine okuyorum, en çok da felsefeyle ilgileniyorum.

—Hiç sıkıldığın olmuyor mu?

—Tam tersine, yatıp kalkıp felsefeyle yaşıyorum denebilir.

Yegor Semyonıç ak düşmüş favorilerini sıvazladı, dalgın dalgın;

—Aman, aman, öyle olsun! dedi. Senin adına çok mutluyum. Öyle seviniyorum ki!

1 Puşkin'in şiiri üzerine Çaykovski'nin operasından. (Ç.N.)

Derken, bir an dikkat kesildi, yüzünde tasalı bir anlatım belirdi, ardından yana doğru hızla yürüyerek duman bulutları arasında gözden silindi. İlerden avaz avaz bağırmaları işitiliyordu:

—Bu atı elma ağacına kim bağladı? Hangi namussuz, hangi alçak yaptı bu işi? Aman Tanrım, aman Tanrım! Bahçeyi mahvettiniz, ağaçlarım rezil oldu, her yeri kirlettiniz, bozup dağıttınız! Bu ne kendini bilmezlik! Bu ne alçaklık! Aman Tanrım!..

Yeniden Kovrin'in yanına geldiğinde sanki biri onu incitmiş gibi yüzü allak bullaktı. Ellerini iki yana açarak, ağlamaklı bir sesle;

—Bu kahrolası insanlarla başım dertte! dedi. Stepka denen piç kurusu geceleyin bahçeye gübre getirmiş, atını hemen dışarı götüreceği yerde hemen oracıktaki elma ağacına bağlamış. Atının gemini ağaca öyle sıkı sarmış ki, kabuk üç yerden soyulmuş. Gördün mü it oğlu itin yaptığını! Herife kaç kez söyledim ama kafası almıyor! Karşımda gözlerini kırpıştırarak dikilip duruyor! En iyisi böylelerini ipe çekmek!

Biraz sonra yatıştı. Kovrin'i yanaklarından öperek;.

—Neyse, neyse, unutalım bunları, dedi. Geldiğine çok memnun oldum, yavrum! Öyle kıvançlıyım ki, anlatamam!.. Teşekkür ederim...

Sonra aynı kaygılı yüzle ve hızlı adımlarla bahçeyi dolaşmayı sürdürdü; yetişmesine büyük katkısı bulunduğu genç bilim adamına seraları, limonlukları, yer altı depolarını, «çağımızın harikasıdır» diye övündüğü arı kovanlarını gösterdi.

İkisi böyle gezerlerken güneş hayli yükselmiş, bahçeyi aydınlığa boğmuştu. Hava da ısınmıştı bu arada. Güneşli uzun bir günün başlangıcını iliklerinde duyan Kovrin henüz mayısın başı olduğu halde önünde şıkır şıkır güneşli, aynı derecede keyifli bir yaz bulunduğunu düşündü; çocukluk günlerinde bu bahçede koşarken hissettiği gibi yüreği sevinçle doldu, gençlik duyguları depreşti. Bunun üzerine yaşlı adamı kucaklayarak

yanaklarını öptü. Böylece ikisi de neşeyle eve döndüler. kahvaltı masasına oturup, aileden kalma porselen fincanlardan çaylarını içmeye başladılar. Kovrin'in önündeki tabaklarda kaymak, tereyağlı, yumurtalı çörekler vardı. Bütün bunlar ona çocukluk, ilk gençlik günlerini anımsatıyordu. O an yaşadığı keyifli dakikalar, geçmişin depreşen duygularıyla birleşince ruhunu biraz ezen ama hoş bir hava oluştu kahvaltı masasında.

Daha sonra Tanya'nın uyanmasını bekledi, genç kız kalkınca birlikte kahve içtiler, bahçede dolaştılar, sonra kendi odasına çekilip çalışma masasının başına geçti. Dikkatle okurken, notlar alırken arada bir başını kaldırıp açık pencerelerden dışarıya ya da masanın üzerindeki vazolarda bulunan, yapraklarına burcu burcu çiy düşmüş çiçeklere bakıyordu. Gözlerini yeniden önündeki kitaba çevirdiğinde ise en ince damarlarına dek bütün bedenini kıpır kıpır bir mutluluk sardığını hissediyordu.

II

Köydeki yaşantısı çok geçmeden tıpkısı tıpkısına kenttekine benzemeye başladı. Aynı sinir gerginliği, aynı yorucu çalışmalar... Durmadan okuyup yazıyor, Italyanca çalışıyor, gezmeye çıktığı zamanlarda ise sanki yeniden masa başına oturacağı anı özlüyordu. Uyku saatleri öylesine azalmıştı ki, herkes şaşıp kalıyordu. Bir fırsat bulup öğleden sonra yarım saat kadar kestirirse o gece bir daha uyumayıp ertesi güne neşeyle başlıyor, üstelik kendini dinç hissediyordu.

Çalışmalarının yanında söyleşiler, bira ve pahalı puro içmeler de epeyce zamanını alıyor denilebilirdi. Pesotskilere hemen hemen her gün gelip giden komşuların yetişkin kızları Tanya ile birlikte piyano çalıp şarkı söylüyorlar; komşu çiftlik ağasının genç oğlu da kemanıyla onlara katılıyordu. Kovrin müzik dinlerken neredeyse kendinden geçiyor, topluluktan

ayrılıp gidemediği için oturduğu yerde gözleri kavuşuyor, başı önüne düşüyordu.

Bir gün akşam çayından sonra balkonda oturmuş, kitap okumaktaydı. O sırada üç kişilik bir grup; Tanya soprano, genç kızlardan biri kontralto sesiyle, çiftlik ağasının oğlu da kemanda olmak üzere Brag'ın ünlü serenadını seslendiriyorlardı. Kovrin, serenadın sözleri Rusça olduğu halde bir türlü konusunu anlayamadı. Bunun üzerine okumayı bıraktı, daha bir dikkatle kulak verdi, sonunda anladı sözleri. Serenadın konusu şöyleydi: Hasta ruhlu bir genç kız geceleyin evlerinin bahçesinden son derece güzel, garip ve gizemli sesler geldiğini işitir. Kutsal bir anlamı vardır bu seslerin, bizim gibi ölümlüler anlayamadığı için geldikleri gibi gene gökyüzüne yükselirler...

Az sonra Kovrin'in gözleri kavuşmaya başladı. Oturduğu yerden kalktı, büyük bir yorgunluk içinde oturma odasını geçtikten sonra konukların bulunduğu salona geldi, müzik çalışması son bulunca Tanya'nın koluna girerek birlikte balkona çıktılar.

Kovrin;

—Bugün sabahtan beri zihnimi bir söylence (efsane) kurcalıyor, dedi. Bir yerde mi okudum, yoksa birinden mi işittim; tam olarak bilemiyorum. Ancak garip bir söylence bu, daha önce böylesini hiç duymadım. Bir özelliği de pek mantıklı olmaması. Sözde bundan bin yıl önce Suriye'de mi, yoksa Arap ülkelerinden birinde mi, karalar giymiş bir keşiş çölden geçiyormuş... Çölden geçen keşişin birkaç mil uzağında balıkçılar bir gölün üzerinde ağır ağır yürüyen ikinci bir keşiş daha görürler. İkinci keşiş bir seraptır, bunu şimdi biz bilime dayanarak açıklayabiliriz. Söylencede hepimizin bildiği optik yasalarından söz edilmiyor doğallıkla. Birinci serabın ardından ikincisi, üçüncüsü rahatlıkla yansıyabilir. Şimdi söylencenin sonuna gelelim. Sözde keşiş görüntüsü atmosferin bir katmanından öbürüne atlayarak her yere yayılır. Kara keşişi Afrika'da, İspanya'da, Hindistan'da, Kuzey Kutbu'nda, daha bil-

mem nerelerde görürler. Sonunda keşişin görüntüsü dünyamızı saran hava katmanının sınırlarını da aşıp evrende oradan oraya sıçramaya başlar. Belki şimdi kara keşişi Mars'ta ya da güney yarım küresindeki yıldızlardan birinde görüyorlardır. İşte güzelim, efsanenin asıl can alıcı noktası bundan sonra geliyor... Çölde ilk görüldüğü zamandan tam bin yıl sonra serap yeniden dünyamızın atmosferine girip insanlara görünmeye başlayacakmış. Sözde bin yıllık süre şu sıralar bitmek üzereymiş. Söylencenin belirttiğine göre kara keşişle bugün olmazsa yarın her an burun buruna gelebilirmişiz...

Anlatılanların iç karartıcılığından irkilen Tanya;

—Tuhaf bir söylence, dedi.

—En çok tuhafıma giden de böyle bir şeyi nereden öğrendiğim. Birinden mi işittim, yoksa bir yerde mi okudum?.. Belki de kara keşişi düşümde gördüm. Yemin ederim, bunun kafama nereden saplandığını anımsamıyorum. Şimdi bile aklımdan çıkmıyor, hep aynı şeyi düşünüyorum.

Kovrin, Tanya'yı konukların yanına götürüp bıraktıktan sonra bahçeye çıktı, düşünceler içinde çiçek tarhlarının arasında dolaşmaya başladı. Güneş batmak üzereydi. Çiçekler yeni sulandığı için ıslak toprak kokusuyla birlikte kışkırtıcı bir koku yayılıyordu çevreye. Konakta yeniden müzik sesleri duyuldu, uzaktan kemanın sesi sanki biri şarkı söylüyormuş gibi geliyordu. Söylenceyi nerede okuduğunu ya da kimden duyduğunu anımsamak için zihnini zorlayan Kovrin ağır adımlarla parkın derinliklerine daldı, oradan farkına varmaksızın ırmağa doğru yürüdü.

Neden sonra dik yamaçtan inip çıplak kökler arasından geçerek suya yaklaştı, bu arada çullukları ürküttü, iki ördeği tedirgin etti. Her ne kadar batan güneşin son ışıkları somurtkan çamların yüksek dallarına vuruyorsa da ırmağın yüzeyine akşamın loşluğu çökmüştü. Kovrin derme çatma köprüden karşı yakaya geçti. Şimdi önünde ekili bir tarla uzanıyordu, henüz çiçeğe durmamış, körpe çavdarların örttüğü kocaman

bir tarlaydı burası. Çevrede ne bir ev, ne de Tanrı'nın tek kulu vardı. Her yer ıpıssızdı. Üzerinde yürüdüğü cılga, sanki sonuna kadar gidilecek olursa, az önce güneşin battığı, şimdi de gurup kızıllığının dört bir yana alev alev saçıldığı bilinmez bir yere ulaşacaktı.

«Burası ne kadar geniş, ıssız bir yer! İnsan kendini tümüyle özgür hissediyor. Sanki dünyamız soluğunu kesmiş beni seyrederken çevremdeki her şeyi anlamamı istiyor...» diye düşündü.

Az sonra tarladaki ekinler dalga dalga sallandı, serin bir akşam yeli Kovrin'in çıplak başını yalayarak geçti. Derken, ekinler üzerinde daha güçlü ikinci bir dalga yayıldı, tarladan hışırtılar yükseldi, arkadan, çam ağaçlarının bulunduğu yerden uğultuya benzer bir gürültü koptu. Kovrin şaşkınlık içinde, olduğu yerde çakıldı kaldı. Ufukta sanki kapkara bir sütun göğe doğru yükseliyordu; bu ya bir hortumdu ya da kasırga. Kenarları belirgin değildi, ancak Kovrin bakar bakmaz sütunun yerinde durmadığını, korkunç bir hızla ilerlediğini, hatta kendi üzerine doğru geldiğini gördü. Üstelik yaklaştıkça sütunun boyu kısalıyor, görüntüsü netleşiyordu. Kovrin karşısından gelen beladan kurtulmak için kendini apar topar çavdar tarlasının içine attı.

Kollarını göğsünde çaprazlamış, kır saçlı, kaşları kapkara bir keşiş siyah giysiler içinde önünden geçti. Keşişin çıplak ayakları yere değmiyordu. Uçan keşiş beş-altı metre ilerledikten sonra geriye dönerek Kovrin'e baktı, başını salladı, kurnaz kurnaz gülümsedi. Sapsarı, ürkütücü bir yüzü vardı. Uzaklaştıkça boyu uzadı, ırmağın öte yakasına geçti, sanki killi toprağa ve çam ağaçlarına sessizce çarptıktan sonra ağaçlar arasından duman gibi dağıldı gitti.

Kovrin;

—Gördün mü? dedi kendi kendine. Söylence doğruymuş...

Bu tuhaf görüntüyü kendi kendine açıklamaya kalkmak-

sızın, ancak keşişin yalnız kara cübbesini değil, yüzünü, gözlerini bile çok yakından ve tüm açıklığıyla gördüğüne sevinerek heyecan içinde eve döndü.

Gerek parkta, gerekse bahçede insanlar sakin sakin dolaşıyorlardı, konaktan eskisi gibi müzik sesleri geliyordu. Demek ki, keşişi yalnız o görmüştü. Gördüklerini Tanya'yla, Yegor Semyonıç'la paylaşmak için büyük bir istek duyduysa da saçmaladığını, hayal gördüğünü söyleyip belki biraz da korkacaklarını düşünerek anlatmaktan vaz geçti. Bunun üzerine konukların arasına karıştı, onlarla birlikte güldü, neşelendi, dans etti. O gece herkes onun çok eğlendiğini söyledi, konuklar ve Tanya, genç bilim adamını epey değişmiş buldular. Yüzüyle, konuşmalarıyla bambaşka, ilginç bir adam olup çıkmıştı.

III

Konuklar gittikten sonra Kovrin odasına çekildi, divana uzandı. Şimdi rahat rahat kara keşişini düşünebilirdi. Ancak bir dakika bile geçmeden içeriye Tanya girdi.

—Andriyuşa, okumanız için size babamın yazdığı makalelerden getirdim. Çok güzel yazıyor, diyerek Kovrin'in eline bir tomar broşür, basılmış kağıt tutuşturdu.

Arkasından da Egor Semyonıç geldi. Utangaç utangaç gülümsüyordu.

—Sen onun söylediklerine bakma, oğlum. Bunlar okumaya değmez şeyler... Gene de uyumak istiyorsan tavsiye ederim, uyku için birebirdir.

Ama Tanya ısrarlıydı.

—Hayır, hiç de öyle değil! Çok güzel yazılmış hepsi de... Andriyuşa, okuyunca durumu kendiniz de anlayacak, daha çok yazması için babamı teşvik edeceksiniz. Bana kalırsa bahçıvanlık üzerine kocaman bir ders kitabı yazabilir.

Bu arada Yegor Semyonıç kızarıp bozarıyor, gülmeye

çalışıyor, yazdıklarının övüldüğünü işiten bütün yazarların söyleyeceği türden sözler geveliyordu. Sonunda kızının ısrarlarına dayanamadı.

—Peki, istiyorsan oku, dedi. Ama önce şunlardan başla. Bir de şu Rusça broşürden. Yoksa okuduklarını anlayamazsın. Konunun yabancısı olduğun için...

Böyle diyerek titreyen parmaklarıyla broşürleri ayırmaya baladı.

—Gene de söylüyorum, saçma, can sıkıcı şeyler hepsi de... Ayrıca çoktan uyku vaktin geldi. Sen en iyisi uyumana bak...

Tanya çıkmıştı. Kovrin'le baş başa kalan Yegor Semyonıç genç adamın yattığı divanın bir ucuna ilişti, derin derin iç çekerek;

—Ya, işte böyle, oğlum... sevgili bilim uzmanımız, dedi. Gördüğün gibi makaleler yazıyorum, fuarlara katılıyorum, ödüller alıyorum. Herkesin dilinde ben varım. Pesotski diyorlar da başka bir şey demiyorlar. İnsan kafası büyüklüğünde elmalar yetiştiriyorum, bahçem sayesinde varlıklı bir adam oldum. Kısacası Koçubey[1] gibi ünlü ve zenginim. Orası öyle de bunun sonu nereye varacak? Bahçem gerçekten benzerlerinin en güzeli, bir eşi daha bulunmaz. Ülke çapında bir değer taşıyor, Rus tarım işletmeciliğinin yeni dönemini simgeliyor. Bütün bunlar doğru. Ama sonu ne olacak? Ben ne diye durmadan çalışıp didiniyorum?

—Niye böyle diyorsunuz ki? Yaptığınız iş kendini belli ediyor, bu da size yetmez mi?

—O anlamda söylemiyorum. Demek istediğim, ben öldükten sonra bahçem ne olacak? Şu anda kurduğum düzen ben olmadığım zaman bir ay bile dayanamaz, bozulur. Başarımın gizi (sırrı) bahçenin büyük, işçilerin çok olmasında değil, benim severek çalışmamdadır. Anlıyor musun? Yaptığım

---

1 Viktor Pavloviç Koçubey, (1768-1834), önemli bir Rus devlet adamı, diplomat, bakan. (Ç.N.)

işi belki kendi varlığımdan daha çok seviyorum. Sabahtan gece yarılarına değin çalışıp her işi kendi elimle bitiriyorum. Aşılamak, budamak, fidan dikmek hepsi şu ellerimin emeği. Birisi bana yardım etmeye kalktığında kıskançlıktan çatlıyorum. Bu sevgi, bu el emeği, bu gören gözler, anlayan bakışlar sayesinde ağaçlar güzel güzel serpilip gelişiyor. Böyle olunca da bir arkadaşın evine bir saatliğine bile konuk gitsem aklım burada kalıyor. «Acaba bahçeme ne oldu? Bir şey mi yaptılar?» diye kendi kendimi yiyorum. Bu durumda ben ölünce kim bakacak ağaçlara? Bütün bu işleri kim görecek? Bahçıvan mı? İşçiler mi? Kim? İşte sevgili dostum, bizim meslekte asıl düşman kemirgenler, börtü böcek, ayaz filan değildir; işini benimsemeyen insanlardır.

Kovrin gülerek;

—Tanya ne güne duruyor? diye sordu. Herhalde bahçenize kemirgenler gibi zarar verecek değil. İşini anlıyor, seviyor...

—Evet, bahçeden anlıyor, seviyor da üstelik. Benden sonra burayı sahiplenir, işleticisi olarak kalırsa sorun yok, bundan iyisi can sağlığı. —Korka korka Kovrin'e bakarak fısıldadı— Peki, ya bir gün evleniverirse? İşte asıl korkum bu! Evlenir, çocukları olur, bahçeyi düşünmeye bile fırsat bulamaz. En çok korktuğum da varacağı adamın açgözlülük edip bahçeyi başka işleticilere kiraya vermesi. İşte o zaman gör olacakları. Bahçe bir yıla varmadan elden çıkar. Bizim mesleğimizde kadına güven olmaz, delikanlı.

Yaşlı adam içini çekerek bir süre sustu.

—Belki bencilce bir düşünce ama içtenlikle söylüyorum: Tanya'nın evlenmesini istemiyorum. Korkuyorum çünkü. Zıpırın biri epey zamandır elinde kemanıyla bize gelip gıygıy ettikten sonra çekip gidiyor. Tanya'nın ona varacağına inanmadığım halde gene de nefret ediyorum delikanlıdan. Gördüğün gibi tuhaf bir adam olup çıktım. Ne yaparsın...

Bunları söyledikten sonra ayağa kalktı, odada birkaç tur

attı. Önemli bir şey söylemek istediği, ama buna karar veremediği anlaşılıyordu. Sonunda kararını vererek ellerini cebine soktu.

—Seni ne kadar sevdiğimi bilirsin. O bakımdan içimden geldiği gibi, çekinmeden konuşacağım seninle. Evlilik titiz olmayı gerektiren bir konudur, gene de ben böyle şeylerin gizli-kapaklı kalmasını sevmem, seninle açık açık konuşacağım. Söyleyeceğim şudur: Biliyor musun, kızımı vermekten korkmayacağım tek kişi sensin. Akıllı, zeki bir insansın; kocaman bir yürek taşıyorsun; benim gibi bir adamın gönül verdiği işin mahvolmasını istemezsin. En başta da seni oğlum gibi sevmem, seninle gurur duymam böyle düşünmemde en büyük etken... Tanya ile aranızda böyle bir ilişki kurulursa son derece mutlu olacağım. Dürüst, alnı açık bir insan olarak çekinmeden, irkilmeden söylüyorum bunları.

Kovrin'in gururu okşanmıştı, gülmeye başladı. Yegor Semyonıç tam çıkmak üzere kapıyı açmıştı ki, eşikte durdu.

—Tanya ile ikinizin bir oğlu olursa onu bahçıvan olarak yetiştireceğim. Neyse, hepsi hayal bunların... İyi geceler...

Kovrin yalnız kalınca divana rahatça uzandı, broşürleri karıştırmaya başladı. Makalelerden birinin başlığı söyleydi: «Ara Kültür Bitkileri Üzerine», bir başkasınınki: «Yeni Bahçe Açmak İçin Toprağın Kirizma Edilmesi Üzerine Z.'nin Notarıyla İlgili Birkaç Söz», bir üçüncüsününkü: «Göz Aşılama Yöntemi»... Yazıların hepsinin başlığı aşağı yukarı böyleydi. Yegor Semyonıç sürekli didişen, tedirgin eden, hastalık derecesinde sinirli, sataşkan bir üslupla yazıyordu. Bahçe kültürü alanında isim yapmış bilim adamlarını çekinmeden eleştiriyor, onları «doğayı kürsülerinden gözlemleyen karacahiller» diye adlandırıyordu. Meyve hırsızlığı yaparken ağaçların dallarını kıran köylüler için de epey kırıcı, küçük düşürücü satırlar vardı. «Böylelerini kırbaçlamak az gelir!» diye yazıyordu.

Kovrin, «Yegor Semyonıç'ın işi herkesin beğeneceği türden, sağlığa yararlı, güzel bir şey ama bu gerginlik, bu kavga

niye? Öyle sanıyorum ki, düşünen insanlar her alanda duyarlı, sinirli oluyorlar. Belki de böylesi kaçınılmaz...» diye düşündü.

Babasının makalelerini beğendiğini söyleyen Tanya'yı düşündü bir an. Bu orta boylu, soluk yüzlü, zayıflıktan köprücük kemikleri çıkmış kızın bakışları geldi gözünün önüne. Kocaman kocaman açılmış koyu gözleri sanki bir şeyler ararcasına, dikkatle bakardı uzaklara. Yürüyüşü tıpkı babasınınki gibi, küçük küçük adımlarla, aceleceydi. Çok konuşmayı, tartışmayı sevdiğine, en ufak ayrıntıyı açıklarken bile elini-kolunu salladığına, yüzü kıpır kıpır oynadığına göre o da babası gibi son derece sinirli olmalıydı...

Okumayı sürdürdü, ancak makalelerin özünü kavramak kolay olmuyordu, bunun üzerine broşürleri elinden bıraktı. Konukların arasında dans edip şarkı dinlediği sırada duyduğu heyecan geldi hatırına, bunun ardından bir yorgunluk hissetti, kafasına çeşitli düşünceler üşüştü. Uzandığı yerden kalktı, odada dolaşmaya, kara keşişi düşünmeye başladı. Bu garip, insan mantığına sığmayan görüntüyü yalnız kendisi gördüyse demek oluyordu ki, ruhça hastaydı, hastalığı sanrı (halüsinasyon) görme derecesine varmıştı. Bu durum onu hayli ürküttü, ancak korkusu uzun sürmedi.

«Şu anda keyfim yerinde, kimseye bir zararım yok. Sanrı görmemin başkasına ne gibi bir kötülüğü olabilir ki?..» diyerek kendini rahatlattı.

Divana oturup başını ellerinin arasına aldı. Böyle oturunca sanki tüm benliğini saran, anlaşılmaz sevinci içinde tutması daha kolay oluyordu. Sonra yeniden kalkıp odada dolaşmaya başladı, ardından gidip çalışma masasının başına geçti. Kitaplardan edindiği düşüncelerle yetinmiyor; kafasında daha büyük, daha şaşırtıcı, daha sarsıcı düşünceler olsun istiyordu. Sabaha doğru isteksiz isteksiz soyundu, yatağa girdi. Hiç uyumadan olmazdı elbette...

Yegor Semyonıç bahçeye gitmek üzere evden çıkarken o hâlâ uyumaya çalışıyordu. Ev sahibinin gürültüsünü duyunca

zili çaldı, uşağa şarap getirmesini söyledi. Birkaç kadeh lafit şarabı içtikten sonra yorganı başına çekti, bilinci bulandı, yavaşça uykuya daldı.

IV

Yegor Semyonıç ile Tanya sık sık tartışırlar, bu sırada birbirlerine incitici sözler söylerlerdi.

O sabah da gene böyle bir tartışmaya girmişlerdi. Tanya ağlayarak odasına çekildi. Artık gün boyu ne çay içmeye çıktı, ne de yemek yemeye... Yegor Semyonıç başlangıçta böyle şeylere aldırmaz gözüküp surat astı. Onun için önemli olan haklılığıydı, evin düzeninin bozulmamasıydı. Ancak zaman geçtikçe kızının ağlamasına dayanamaz oldu, içine yalnızlığın garipliği çöktü. Parkta dolaşırken durmadan içini, çekiyor, «Aman Tanrım, neden bunlar benim başıma geliyor!» diye söyleniyordu. Öğle yemeğinde o da ağzına tek lokma koymadı. Sonunda büyük bir üzüntü ve suçluluk duygusuyla kızının kapalı kapısına yaklaştı, çekine çekine;

—Tanya! Tanya! diye seslendi.

İçerden ağlamaktan bitkin düşmüş, ama kararlı bir ses karşılık verdi:

—Çıkmak istemiyorum. Beni yalnız bırakın, lütfen.

Baba ile kızının küskünlüğü evdeki herkese, bahçede çalışanlara bile yansımıştı. Kovrin başlangıçta kendini çalışmanın coşkusuna kaptırdığı için durumun pek farkında değildi, ama zaman geçtikçe sıkıntı ve rahatsızlık duymaya başladı. Evdeki ağır havayı biraz olsun dağıtmak amacıyla akşam üzeri işe el koymaya karar verdi ve genç kızın kapısını çaldı. Neyse ki içeriye kabul edildi.

Şaka yollu;

—Ay, ay, ay! Sizin yaptığınız ne ayıp! diye başladıysa da genç kızın ağlamaktan al al olmuş, üzgün yüzünü görünce çok

şaşırdı. —Gerçekten iş bu kadar ciddi mi? Neler oluyor, anlatır mısınız?

Tanya gözyaşlarını tutamayarak yeniden boşaldı;

—Ah, bi-bilmiyorsunuz, beni o kadar üzüyor ki? Ca-canımdan bezdirdi! Oysa ona bir şey yaptığım yok... Yalnızca de-dedim ki. «Gerektiğinde günlük işçi alırız, bunun dışında fazla işçi çalıştırmayalım. Gö-görüyorsunuz bir haftadır kimse bir şey yapmıyor.» Işte ona bütün söylediğim bu. Bunun üzerine açtı ağzını, yumdu gözünü, bana demediğini bırakmadı. Peki, beni kırmasına, bunca acı söz söylemesine gerek var mıydı?

Kızın saçlarını düzelten Kovrin;

—Boş verin, canım, bu kadar üzerine düşmeyin! dedi. Biraz bağırıp çağırdınız, gözyaşı döktünüz, yetişir! Kırgınlığı sürdürmenin alemi var mı? Babanızın sizi ne kadar çok sevdiğini biliyorsunuz.

Genç kız durmadan hıçkırıyordu.

—Bu adam bütün yaşamımı alt-üst etti. Beni kırmaktan, azarlamaktan başka yaptığı bir şey yok. Biliyorum, ben bu evde fazlalığım, o yönden yerden göğe kadar haklı. Yarın hemen gidip telgrafçı olarak demiryolu işletmesine gireceğim. Kim ne derse desin yapacağım bu işi

—Ece! Işte bu olmadı! Önce ağlamayı bırakın! Görüyorum, ikiniz de öfkeli, sinirli insanlarsınız, o bakımdan ikiniz de suçlu sayılırsınız. Hadi dışarı çıkalım. Sizi barıştıracağım.

Kovrin'in bu yatıştırıcı, yumuşak konuşması genç kızı sakinleştirmeye yetmedi. Eskisi gibi omuzları sarsılarak, çaresizlik içinde ellerini ovuşturarak, sanki başına büyük bir felaket gelmişçesine, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Onun böyle üzüntü içinde, ciddi ciddi ağlaması Kovrin'in yüreğinde kıza karşı duyduğu acımayı daha bir artırdı. Bu narin varlığı bütün gün, belki de yaşamı boyunca mutsuz edecek saçmalıklar neler olabilirdi? Bir yandan Tanya'yı yatıştırmaya çalışırken bir yandan da onu akraba sıcaklığıyla seven bu genç kız ile babasından

başka yeryüzünde bir yakını olmadığını düşündü. Eğer bu iki candan insan olmasa küçük yaşta anasını, babasını kaybettiği günden beri yakın akrabalara karşı duyulan karşılıksız sevginin, sıcak ilginin nasıl bir şey olduğunu bilemeyecekti. Gerçekten de öyleydi. Kendisi gibi sinirleri yıpranmış, yarı hasta bir adama karşı şu sarsıla sarsıla ağlayan genç kızın gösterdiği yakınlık az bulunur türdendi. Kovrin sağlam yapılı, yanaklarından kan damlayan, sağlıklı bir kadınla evlenemez onunla bağdaşamazdı; ona ancak kendisi gibi zayıf biri yar olabilirdi. O bakımdan solgun yüzlü, mutsuz Tanya tam ona göreydi. Böyle düşündükçe gönlü ona doğru akıyordu.

Bu duygular içinde kızın saçlarını, omuzlarını, ellerini okşamaya, gözyaşlarını silmeye başladı... Sonunda Tanya tümüyle sakinleşti, ağlamasını kesti. Ancak bir süre daha babasından, içinde bulunduğu katlanılması zor, ağır yaşamdan dolayı dert yandı; Kovrin'den onun durumuna girip kendisini anlamasını istedi. Zaman geçtikçe yüzünde gülücükler belirdi, babası gibi sert bir adamla yaşamak durumunda olduğu için derin derin içini çekti. Ama sonunda bu da bitti, kahkahalarla gülerek kendisinin aptalın bir olduğunu söyledikten sonra odadan kaçıp gitti.

Kovrin biraz sonra bahçeye çıktığında Yegor Semyonıç ile Tanya'nın aralarında bir şey olmamış gibi yolda yan yana yürüdüklerini gördü. Karınları acıkmış olduğundan ikisi de içine tuz ekilmiş çavdar ekmeği yiyorlardı.

V

Kovrin, arabulucu rolünü başarıyla yürütmüş olmaktan memnun, parka doğru yürüdü. Orada bir banka oturup düşünürken bir araba gürültüsü, neşeli kadın kahkahaları duydu. Demek ki, eve konuklar gelmişti. Akşamın koyu gölgeleri ağaçlar arasına düşmeye başladığında kulağına belli

belirsiz keman, şarkı sesleri çalındı; hatırına kara keşiş geldi. Bu göz yanılması denilen saçmalık o anda dünyanın hangi köşesinde, hangi gezegende dolaşıyordu acaba?

Tam söylenceyi düşünüp, yulaf tarlasında gördüğü kara keşiş hayalini gözlerinin önüne getirdiği sırada saçlarına kır düşmüş, ayakları çıplak, karalar içinde, ölü yüzü gibi solgun yüzünde kara kaşları daha bir belirgin gözüken, dilenci kılıklı, orta boylu bir adam karşısındaki çam ağacının arkasından sessizce çıkıverdi. Bu bir dilenci miydi, yoksa serserinin biri mi? Her ne kimse, adam başını dostça sallayarak, en ufak bir hışırtı, gürültü çıkarmaksızın Kovrin'in oturduğu kanepeye yaklaşarak yanına oturdu. İşte o zaman Kovrin onun kara keşiş olduğunu anladı. Bir dakika kadar sessizce birbirlerine baktılar. Kovrin şaşkınlık içinde, kara keşiş ise güler yüzle, ilk karşılaşmalarındaki gibi kurnaz, hatta işini bilen bir adam tavrıyla...

—Senin bir serap olduğunu biliyorum, dedi Kovrin. Niçin evrende dolaşmıyorsun da burada oturuyorsun? Söylenceye aykırı değil mi senin bu yaptığın?

Keşiş hemen karşılık vermedi. Sonra yüzünü ona dönerek, alçak sesle;

—Ne fark eder? dedi. Söylence, serap ve ben... Bütün bunlar senin yıpranmış hayal gücünün ürünüdür. Ben bir hayaletim.

—Yani yaşamıyorsun?

Keşiş hafifçe güldü.

—Nasıl istersen öyle düşün. Ben senin hayalinde yaşıyorum, ayrıca senin düşlem gücün doğanın bir parçasıdır. Demek ki, ben varım ve doğanın içindeyim.

—Çok yaşlı, son derece anlamlı, bilge görünüşlü bir yüzün var. Sanki bin yıldan beri yaşayıyor gibisin... Düş gücümün böyle olgular yaratacağını bilmezdim Peki, bana niye öyle hayran hayran bakıyorsun? Çok mu hoşuna gittim?

—Evet, haklı olarak Tanrı'nın seçkin kulu diye adlandırılacak birisisin. Sen de benim gibi sonsuz gerçeğe hizmet

ediyorsun. Düşüncelerin, niyetlerin, öğrendiğin bilim ve sürdürdüğün yaşantı tümüyle Tanrısal, göksel bir nitelik taşıyor, çünkü kendini mantıklı, güzel, yani sonsuz olarak var olacak şeylere adamış bulunuyorsun.

—«Sonsuz gerçek» deyimini kullandın. Eğer sonsuz yaşam diye bir şey yoksa insanlar sonsuz gerçeğe nasıl ulaşırlar? Böyle bir şey onlara pek mi gerekli?

—Sonsuz yaşam vardır...

—Yani insanların ölümsüzlüğüne inanıyor musun?

—Elbette inanıyorum. Siz insanları büyük, parlak bir gelecek bekliyor. Yeryüzünde senin gibilerin sayısı arttıkça bu parlak gelecek daha erken gerçekleşecek. Yüce amaçlara hizmet edecek güçte, bilinçli, özgür düşünceli kişiler yeryüzüne gelmese insanlığın geleceği o denli parlak olamazdı. İnsanlığın gelişmesi kendi doğal evrimine bırakıldığı sürece dünyadaki var oluşunuzun parlak sonunu daha uzun zaman beklerdiniz. Sen ve senin gibiler insanlığı sonsuz gerçekler âlemine birkaç bin yıl daha erken sokacaksınız, yapacağınız hizmetin yüceliği buradadır. Böylelikle siz varlığınızla Tanrı'nın insanların yüzüne sinen kutsallığının simgesi sayılıyorsunuz.

—Sonsuz yaşamın anlamı nedir? diye sordu Kovrin.

—Her türlü yaşamda olduğu gibi keyiftir, yaşama zevkidir. Yaşamın anlamını kavramak en büyük zevk sayılmalıdır, sonsuz yaşam insanlara sayısız, bitmez tükenmez bilinçlenme olanakları sunar. Kutsal Kitap'ta «Babamız'ın evinde oturanların sayısı öyle çoktur ki?» demesinin anlamı budur işte.

Kovrin kıvançtan ellerini ovuşturdu.

—Ah, ağzından bal akıyor. Seni dinlemek ne büyük bir zevk!

—Bu sözleri duyduğuma memnun oldum.

—Ancak buradan ayrılıp gittiğinde «Gerçekten öyle biri var mıydı?» diye sorarak tedirgin olacağım.. Sen benim zihnimin yarattığı hayalsin, sanrısın. Bu durumda hasta ruhlu bir adamın ben, normal değilim.

—Öyle olsa ne çıkar? Bunda şaşılacak bir şey yok. Sen hastasın, çünkü gücünün üstünde çalışıyorsun, iyice yorgun düştün. Demek oluyor ki, sağlığını yüce düşünceye kurban ettin, yakın bir gelecekte yaşamını da o uğurda harcayacaksın. Bunda bir kötülük var mı? Yetenekli, yaratılıştan soylu kişilerin asıl amaçladıkları bu değil midir?

—Ruhça hasta olduğumu bildiğim sürece kendime nasıl inanırım?

—Peki, insanların peşinden koştukları dahilerin hayal görmediklerini mi sanıyorsun? Bilim adamları, dahilik ile delilik arasında kıl payı fark olduğunu söylerler. Aziz dostum, yalnızca sıradan insanlar ile sürü halinde yaşayanlar sağlıklı ve normaldir. Sinir çağı, aşırı yorgunluk, bozulup dağılma gibi deyimler sizler için kullanılmaz; yaşamanın amacını topluca sürünün içinde bulunmakta görenler korksunlar böyle sözlerden.

—Ama Romalılar *mens sana in corpore sano*,[1] derler.

—Eski Romalılar ile Yunanlıların söylediklerinin hepsini doğru mu sanıyorsun? Ruhsal yücelik, coşku, vecit gibi deyimler peygamberleri, ozanları, ülküleri uğruna acı çekenleri ilgilendirir; bunların insanın hayvan yönüyle, başka bir deyişle onların bedensel sağlığıyla bir ilgisi yoktur. Yineliyorum: Eğer normal, sağlıklı biri olmak istiyorsan doğruca sürüye katıl!

—Sık sık benim de aklıma gelen şeyleri dile getirmen beni çok şaşırtıyor. Sanki herkesten sakladığım düşüncelerimi gizlice izlemiş gibisin. Neyse, artık benim hakkımda konuşmayı bırakalım... «Sonsuz gerçek»le neyi kastediyorsun?

Keşişten hemen yanıt gelmedi. Kovrin yaşlı adamın yüzüne baktı ama tanıyamadı onu. Yüz hatları gitgide yayılıyor, sis içine girmiş gibi dağılıyordu. Ardından keşişin başı, kolları gözden silindi, gövdesi yavaş yavaş kanepeye, akşamın loşluğuna karıştı, sonra tümüyle yok oldu.

---

1 Sağlam kafa sağlam bedende bulunur.

Kovrin gülerek;

—Eh, sanrı son buldu! Gene de çok yazık! dedi.

Eve döndüğünde neşesi yerindeydi, kendini çok mutlu hissediyordu. Keşişin söyledikleri yalnız gururunu okşamakla kalmamış, bütün ruhunu, benliğini derinden sarsmıştı. Seçilmiş olmak, sonsuz gerçeğe hizmet etmek, insanlığın gelişmesini birkaç bin yıl öne alanlar arasında bulunmak, başka bir deyişle insanları birkaç bin yıl daha savaşmaktan, günah işlemekten, acı çekmekten kurtarmak, gençliğini, gücünü, sağlığını, her şeyini yüce düşüncelere adamak, toplumun mutluluğu için ölmeye hazır olmak ne ulu, ne kutlanası bir talihti! Gözünün önünden yaşadığı yıllar akıp geçti. Çalışıp didinmeyle dolu, lekesiz, tertemiz yıllardı bunlar. Kendi öğrendiklerini, başkalarına da öğretmeye çalıştıklarını gözünün önüne getirince keşişin sözlerinin hiç de abartma olmadığını anladı.

Karşıdan Tanya ona doğru geliyordu. Üstünde bugün başka bir giysi vardı. Kovrin'in heyecandan parlayan yüzüne, yaşlı gözlerine bakınca şaşırdı.

—Aa! Burada ne yapıyorsunuz? Bir şey mi oldu? Neniz var? Çoktan beri sizi arıyoruz...

Kovrin ellerini geç kızın omuzlarına koydu.

—Merak edilecek bir şey yok, Tanya. Öyle mutluyum, öyle sevinçliyim ki! Tanya, sevgili Tanya, sizden çok hoşlanıyorum. Ne kadar çok hoşlandığımı anlatamam!..

Kızın ellerini kavradı, tek tek öptü.

—Az önce son derece aydınlık, şaşırtıcı, ruhumu yücelten dakikalar yaşadım. Neler gördüğümü söyleyemem size, çünkü beni deli sanırsınız ya da söylediklerime inanmazsınız. Şimdilik beni bir yana bırakalım. Sevgili Tanya, birtanem. Sizi seviyorum, çoktan beri seviyorum... Yakınlığınız, günde en az on kez karşılaşmamız benim için kaçınılmaz oldu. Bilmiyorum, buradan gittikten sonra ne yapacağım.

Tanya güldü.

—Aradan iki gün bile geçmeden unutursunuz, canım. Biz

ufak insanlarız, sizin yanınızda ne değerimiz olabilir ki?

—Ciddi konuşuyorum, Tanya. Giderken sizi de yanımda götüreceğim. Tamam mı? Benimle gelir misiniz? Benim olacak mısınız?

Tanya;

—Aman siz de! dedikten sonra yeniden gülmek istediyse de beceremedi, yüzüne kırmızı kırmızı benekler doldu. Ardından soluk almaları sıklaştı, hızla yürüyüp gitti. Ancak eve gideceği yerde, parkın derinliklerine doğru yönelmişti.

Ne yapacağını bilmez bir durumda ellerini ovuşturarak;

—Hiç aklıma gelir miydi! Böyle bir şey düşünebilir miydim? diye söyleniyordu.

Kovrin ise genç kızın arkasından yürüyor, aynı parlayan, coşkulu yüzle;

—Beni tüm varlığımla saran bir sevgi istiyorum, böyle bir sevgiyi ancak siz verebilirsiniz, Tanya. Mutluyum, öyle mutluyum ki! diyordu.

Kız allak bullak olmuştu; öne eğilip büzüldü, sanki on yıl birden yaşlandı. Kovrin ise onu aynı derecede güzel bulduğu için hayranlığını;

—Ah, ne kadar güzelsiniz! sözleriyle dile getirdi.

VI

Yegor Semyonıç, kızı ile Kovrin arasında yalnız aşk ilişkisi başlamakla kalmayıp yakında evleneceklerini de öğrenince heyecandan yerinde duramaz oldu. İlk gün sürekli elleri titredi, boynu şişip kızardı, binek arabasına atladığı gibi bir arkadaşının evine yollandı. Tanya babasının atı kırbaçlamasından, şapkasını kulaklarına dek indirmesinden onun nasıl bir ruhsal durum içinde bulunduğunu anladı; odasına kapanarak akşama değin gözyaşı döktü.

Seralarda turfanda şeftaliler, erikler çıkmıştı. Bu nazik,

nazlı meyvelerin toplanması, kasalara konulması, Moskova'ya gönderilmesi büyük dikkat, çaba istiyordu. Yaz sıcak ve kurak geçtiği için her ağacın tek tek sulanması ayrı bir dertti, işçilerin bunu yapması çok zaman alıyordu. Ağaçları saran tırtıllar da başka bir sorundu. İlaçlamayla baş edemediklerini işçiler, hatta Yegor Semyonıç ile Tanya parmaklarıyla eze eze bitiremediler. Kovrin tırtılların parmakla ezilmesinden çok tiksiniyordu. Bütün bu işlerin yanında güz doğru olgunlaşacak meyvelerin siparişlerini almak, uzun uzun çizelgeler düzenlemek gerekiyordu. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, kimsenin başını kaşıyacak vaktinin olmadığı o ana-baba gününde tarla işleri başlayıvermesin mi? Hemen işçilerin yarısı oraya gönderildi. Güneşte kapkara yanan, yorulan, sinirleri tepesine çıkan Yegor Semyonıç kâh bahçeye koşuyordu, kâh tarlaya... Işlere yetişmek için bin parça olduğunu söyleyerek sağa-sola bağırıp çağırıyor, alnına bir kurşun sıkacağını söylüyordu.

Hepsinin üstüne çeyiz hazırlıkları tüy dikti! Pesotskiler için bunun da önemi vardı elbette. Makas şıkırtılarından, dikiş makinesi takırtısından, ütü yanığı kokusundan, sinirli, kaprisli bir kadın olan kadın terzisinin dırdırından evde herkesin başı dönmeye başladı. Bu arada sanki mahsusmuş gibi her gün yığın yığın konuk geliyordu eve. Onları yedirip içirmek, gönüllerini hoş tutmak, gerektiğinde gece yatısına bırakmak büyük bir eziyetti. Neyse ki bu şeytan azabı sis içindeymiş gibi arada geçip gitti.

Tanya on dört yaşından beri her ne sebepse Kovrin'in başkasıyla değil, kendisiyle evleneceğine inandığı halde mutluluğun beklenmedik bir anda, apansız geldiğini söylüyordu. O bakımdan içinde bulunduğu durumu anlayamıyor, buna bir türlü alışamıyordu. Bir gün bakıyorsunuz, başı göklerde, sevinçten, mutluluktan uçuyor; başka bir gün ağustos ayında ata ocağından, babasından ayrılacağını düşünerek üzülüyor; başka bir gün de Kovrin gibi büyük bir bilim adamının yanında kendini ufacık, değersiz görerek odasına kapanıyor, saatlerce

gözyaşı döküyordu. Eve konuklar geldiğinde Kovrin'i yakışıklı, çekici bulan kadınların onu çok beğendikleri, kendisine de imrendikleri inancıyla dünyayı fethetmişçesine gurur duyuyor, ama Kovrin genç bayanlardan birine gülümsemeyegörsün, hemen kıskançlığa kapılarak odasına çekiliyor, gene ağlamaya başlıyordu. Bu yeni duygular, izlenimler onu öylesine oyalıyor, öylesine kendinden geçiriyordu ki, bahçe işlerine kurulmuş makine gibi yardım ediyor, şeftalilere, tırtıllara, işçilere fazla aldırmıyor, günlerinin nasıl geçtiğini bile fark etmiyordu.

Aynı değişiklikler Yegor Semyonıç'ın da başındaydı. Gerçi sabahtan gece yarılarına değin çalışıyor, hep bir yerlere koşturuyor, yorgunluktan düşünmeye fırsat bulamıyordu, ama her zaman büyülü bir yarım uyku içindeydi. Sanki benliğinde iki kişi vardı: Biri, gerçek Yegor Semyonıç olanı, bahçıvan İvan Karlıç işlerin hep ters gittiğini rapor ederken öfkeleniyor, saçını-başını yoluyordu. Öbürü, gerçek olmayanı ise yarı sarhoş bir halde iş konuşmalarını yarıda kesip bahçıvanın omzuna dokunarak;

—Kim ne derse desin, soyaçekimin önemi büyük, azizim, diyordu. Andriyuşa'nın annesi zeki, soylu, eşi bulunmaz bir kadındı. Melek gibi iyicil, aydınlık, temiz bir yüzü vardı. Güzel resim yapar, şiir yazar, beş yabancı dilde konuşur, şarkı söylerdi. Zavallı kadın, Tanrı toprağını bol etsin, genç yaşta veremden ölüp gitti...

Gerçek olmayan Yegor Semyonıç bunları söyledikten sonra içini çeker;

—Andriyuşa'yı küçücük bir çocukken yanıma aldım, diyordu. Onun da melekler gibi iyicil, aydınlık, temiz bir yüzü vardı. Bakışı, davranışları, konuşması tıpatıp annesi: Sevecen, ince, nazik... Ya zekası? Zekasıyla hepimizi şaşırtırdı. Bugün bilim uzmanı olduysa boşuna değildir. Bir gün gelecek, İvan Karlıç, kendi alanında kimsenin ulaşamayacağı bir noktaya erişecek.

Tam o sırada gerçek Yegor Semyonıç devreye girerek korkunç bir yüzle bağırıp çağırmaya başlardı:

—Kahrolasılar! Bahçemi mahvettiler! Her şeyi bozup dağıttılar! Bahçem elden çıktı! Ağaçlarım kurudu!

Kendini çalışmaya kaptıran Kovrin'in ise evdeki kargaşadan, koşturmacadan pek haberi yoktu. Tutulduğu aşk, içindeki ateşi daha bir alevlendirmişti; eskiye göre ondaki tek değişiklik buydu işte. Tanya ile her görüşmeden sonra odasına heyecanlı, mutlu dönüyor; genç kızı öperken ya da ona olan aşkını dile getirirken duyduğu tutkuyla kitaplarına, yazılarına daha bir hevesle sarılıyordu. Kara keşişin Tanrı'nın seçkin kulları, sonsuz gerçek, insanoğlunun parlak geleceği ile ilgili sözleri çalışmalarına ayrı, olağanüstü bir anlam kazandırmıştı. Yüreği gururla doluydu, gözünde kendi değeri daha bir büyümüştü. Haftada bir ya da iki kez kara keşişle görüşüyor, ama bu onu kesinlikle korkutmuyordu. Çünkü böyle görüşmelerin, hayal görmelerin kendini yüce düşüncelere adamış, kalburüstü insanlardan başkasına nasip olmayacağına inanıyordu.

Bir keresinde de kara keşiş yemek odasına kadar gelerek pencerenin önüne oturdu. O sırada Yegor Semyoniç ve Tanya ile konuşan Kovrin sözü döndürüp kara keşişin hoşlanacağı konulara getirdi. Bunun üzerine hayalet başını sallamaya, onu onaylamaya başladı. Karşısındaki iki insan Kovrin'in kendileriyle konuştuğundan kuşkulanmaksızın neşeyle gülüyorlar, onu ilgiyle dinliyorlardı.

Bu arada farkına varmaksızın Uspenski yortusu yaklaştı, hemen ardından da düğün günü gelip çattı. Yegor Semyonıç böyle istediği için iki gün süren, cafcaflı, gereksiz derecede gösterişli bir düğün yaptılar. Bol bol yenildi içildi, tam üç bin ruble masraf edildi. Kiralık orkestranın berbat müziğinden, gürültü-patırtıdan, garsonların koşturmacasından, konağı tıkış tıkış dolduran konukların çokluğundan ne pahalı şarapların, ne de Moskova'dan getirtilmiş mezelerin tadı anlaşıldı...

VII

Uzun kış gecelerinden birinde Kovrin yatakta yatıyor, Fransızca bir roman okuyordu. Kent yaşantısına alışamamaktan dolayı akşamları başı ağrıyan karısı ise uyuyalı çok olmuştu. Tanya arada bir uykusunda birbiriyle ilgisiz tümceler söylüyordu.

Saat gecenin 3'ünü vurdu. Kovrin mumu söndürüp yattı, ancak gözlerini kapayıp uzun süre uyumaya çalıştığı halde bunu başaramadı. Çünkü bir yandan odanın havası sıcak geliyor, bir yandan da Tanya sayıklıyordu.

Saat 4.30'da mumu yeniden yaktı, yakar yakmaz karyolanın yanındaki koltukta oturan kara keşişi gördü. Keşiş;

—Merhaba, dedi.

Bir süre sustuktan sonra da sordu:

—Ee, anlat bakalım, neler düşünüyorsun?

—Şöhreti düşünüyorum, dedi Kovrin. Demin Fransızca bir roman okuyordum. Romanda genç bir bilginden söz ediliyor. Adam sürekli şöhret peşinde koştuğu için ona erişemeyince hastalıktan eriyip gidiyor. Böyle bir ün düşkünlüğünü anlamıyorum, düpedüz saçmalık bence.

—Sen akıllı bir adamsın. Şöhret senin için ilgini çekmeyen bir oyuncak gibidir.

—Evet, doğru söyledin.

—Aslında ün sana göre değil. Ünlü bir kişi olarak öldükten sonra gömüt taşına adını yaldızlı harflerle yazdıklarını düşünelim. Zamanla bu yazılar yaldızıyla birlikte silinip gidecek olduktan sonra bunun ne değeri kalır, kimin ne işine yarar? Ayrıca ünlülerin sayısı o kadar çok ki, sürüsüne bereket, zayıf insan belleği hepsinin adını ezberde tutmaya yetmez!

—Evet, öyledir... Ayrıca ezberde tutup da ne olacak?..

Neyse, bu konuyu kapatalım da başka bir şeyden söz edelim. Örneğin mutluluktan. Mutluluk nedir?

Saatin gongu 5'i vuruncaya değin karyolada oturup ayaklarını aşağı sarkıtarak kara keşişle konuştu. Bir ara dedi ki:

—Eski zamanlarda Polikrat adında birinin mutluluğu öylesine büyükmüş ki, başına bir şey gelmesinden korkarak tanrıları yumuşatmak için yüzüğünü adak vermiş. Böyle bir söylence biliyor musun? Tıpkı Polikrat gibi beni de mutluluğumun çokluğu korkutuyor. Garip değil mi? Sabahtan akşama değin yüreğimi, tüm benliğimi sevinç dolduruyor yalnızca, sanki içimde başka duyguya yer kalmıyor. Hüzün, üzüntü, can sıkıntısı nedir tatmıyorum hayli zamandır. Çok ciddiyim. Anlamıyorum bir türlü...

—Bunda anlamayacak ne var? Sevinç olağandışı bir duygu değil ki. Sevinç de öteki duygular gibi normal insanların tadabilecekleri bir duygudur. Insanoğlu akılca ve ahlakça gelişip yüceldikçe daha bir özgürleşir, yaşamdan alacağı zevk artar. Sokrates, Diyojen, Markus Avriliyus elem nedir bilmezlerdi, onlar yalnız sevinç duyarlardı. Havarilerden biri ne demiş? «Sevincin sürekli olsun!» Sen de sevin ve mutlu ol.

Kovrin gülerek şaka yollu;

—Tanrıları kızdırmaz mıyım? dedi. Tanrılar tüm huzurumu kaçırır, beni aç, çıplak bırakırlarsa hoşuma gider mi sanıyorsun?

O sırada Tanya uyanmış, şaşkınlık ve korku içinde kocasına bakmaktaydı. Adamcağız karşısındaki koltuğa bakarak gülüyor, el-kol hareketleri yapıyor, kendi kendine gülüp konuşuyordu. Gözlerinin parıltısı, gülmesi bir tuhaftı. Kocasının keşişe doğru uzattığı kolunu tutarak:

—Andriyuşa, kiminle konuşuyorsun? diye sordu. Andriyuşa, dur bir dakika!

—Kiminle mi? İşte orada, onunla... Karşımda oturan keşişi görmüyor musun?

—Ben kimseyi görmüyorum. Orada keşiş diye biri yok. Sen hastasın, Andriyuşa!

Genç kadın kocasını kucakladı, hayaletlerden korumak istercesine ona iyice sokuldu, bir eliyle gözlerini kapattı.

Hıçkırıklar içinde tüm bedeni titreyerek;

—Sen hastasın, sevgilim dedi. Beni bağışla, birtanem, ama çoktandır ruhunda bazı bozukluklar olduğunu fark ediyordum... Ruhsal bir hastalığın var, Andreyciğim.

Karısının titremesi ona da geçti. Karyolanın yanındaki koltuğa bir daha baktı. Orada oturan kimse yoktu artık. Kollarında, bacaklarında bir güçsüzlük hissetti, büyük bir korkuya kapıldı, giyinmeye başladı.

Titrerken;

—Önemli bir şey değil, aldırma sen, diyordu. Ben gerçekten hastayım... hastalığımı kabul etmem gerekiyor.

Tanya hıçkırıklarını tutmaya çalışarak;

—Evet, çoktandır farkındayım... babam da farkında, dedi. Kendi kendine konuşuyorsun, garip bir biçimde gülüyorsun, uykuların iyice azaldı. Tanrım, Tanrım, sen bizi koru! Ama sakın korkma, Andriyuşa, geçer bunlar, Tanrı aşkına korkma!

Kocasının ardından o da giyinmeye başladı. Kovrin karısının titremesine bakarken içinde bulunduğu durumun korkunçluğunu yeni yeni anlamış bulunuyordu. Kara keşiş, onunla konuşması bu kadar tehlikeliydi, demek ki! Delirdiği açıkça ortadaydı.

Ikisi de niçin giyindiklerini bilmeden giyinip salona çıktılar. Tanya önde, Kovrin arkada... Kızının hüngür hüngür ağlamasından uyanmış bulunan Yegor Semyonıç, sırtında sabahlığı, elinde bir mumla ayakta ortada dikiliyordu. O kışı onlarda geçirmeye gelmişti.

Tanya sıtmaya tutulmuş gibi sarsılarak;

—Korkma, Andreyciğim, korkma, Andriyuşa! dedi bir daha. Baba, bütün bunlar geçer, hepsi geçer...

Heyecandan Kovrin'in ağzından tek sözcük çıkmıyordu.

Kaynatasına şaka yollu, «Ben aklımı kaçırdım, kutlayabilirsiniz.» demek istiyor ama yalnız dudakları kıpırdıyor, acı acı gülümsüyordu.

Saat 9 olunca sırtına paltosunu, kürkünü giydirdiler, boynunu atkıyla güzelce sardılar, arabaya bindirip doktora götürdüler. O günden sonra tedaviler başladı.

VIII

Yaz gelince doktorun tavsiyesine uyarak gene köye yollandı. Hastalığı epeyce düzelmiş, kara keşişi görmez olmuştu; geriye bedensel gücünü toparlamak kalıyordu. Karısının köyünde bol bol süt içti, günde iki saatten fazla çalışmadı, ağzına şarap, sigara koymadı...

İlyin Yortusu'ndan bir gün önce evde akşam duası yapılıyordu. Yardımcısı papaza günlük kabını verince konağın koskoca salonu gömütlük gibi günlük kokmaya başladı, bunun üzerine Kovrin dayanamayıp parka çıktı. Dört bir yanda bolca açan çiçekleri fark etmeden parkta gezdi, kanepede oturdu, sonra bahçede dolaşmaya başladı. Irmağa değin yürüdükten sonra yamaçtan aşağıya indi, bakışlarını sulara çevirerek bir süre ayakta dikildi. Bir yıl önce bilim adamını daha genç, dinç, neşeli gören, kökleri saçaklı somurtkan çam ağaçları başları gökte, dimdik dururken kendi aralarında fısıldaşıyor gibiydiler. Sanki onu tanımamışlardı. Gerçekten de Kovrin'in saçları kazınmıştı, sarsak sarsak yürüyordu, yüzü bir yıl öncesine göre tombullaşıp sararmıştı.

Köprüden karşı kıyıya geçti. Bir yıl önce yulaf ekili tarlada sıra sıra dizili, biçilmiş arpa demetleri vardı. Güneş batmıştı ama ufukta gurubun kızıllığı alev alev yanıyor, ertesi gün esintili bir hava olacağını haber veriyordu. Çepeçevre ıpıssızdı. Geçen yıl aynı günlerde kara keşişin ilk kez gözüktüğü yöne doğru uzun uzun baktı. Orada yirmi dakika kadar dikildikten

sonra akşamın kızıllığı usul usul söndü, ortalık kararmaya başladı.

Yaptığı gezintiden üzgün, dizlerinin dermanı kesilmiş olarak döndüğünde akşam duası bitmek üzereydi. Yegor Semyonıç ile Tanya terasın basamaklarına oturmuş, çay içiyorlar, konuşuyorlardı. Onu görür görmez susmalarından Kovrin onların kendisi hakkında konuştuklarını anladı.

Tanya;

—Sütünü içme saatin geldi, unutmazsın, değil mi? dedi.

Kovrin en alt basamağa oturarak;

—Hayır, içmeyeceğim, karşılığını verdi. İstersen sen iç.

Genç kadın ile babası kaygıyla bakıştılar. Tanya suçlu suçlu;

—Ama sütün yararlı olduğunu söylüyordun, dedi.

Kovrin alaylı alaylı güldü.

—Hem de ne yararlı, bir bilseniz! Cumadan beri yarım kilo daha almışım, kutlarım sizi.

Başını ellerinin arasında tutarak, can sıkıntısıyla;

—Keşke beni hiç tedaviye başlatmasaydınız, dedi. Bromürlü ilaçlar, aylaklık, sıcak banyolar, her an denetim altında bulunmak, her lokmayı çekinerek yemek, adımımı bile korka korka atmak beni iyice sersemletti. Evet, deli gibiydim, büyüklük manyası içindeydim, buna karşılık neşeliydim, dinçtim, mutluydum. Özgün düşünüp ilginç şeyler söylüyordum. Şimdi daha aklı başında, tutarlı biri oldum, ama başkalarından da bir farkım kalmadı. Birçokları gibi sıradan bir insanım, böyle yaşamak sıkıyor beni. Ah, niçin bu kadar acımasız davrandınız? Sanrı görüyorsam bunun kime ne zararı vardı? Soruyorum size, kime ne kötülüğüm dokundu?

Yegor Semyonıç içini çekti.

—Ağzından neler çıktığını kulakların duymuyor! Dinlemek bile sıkıntı veriyor insana.

—Siz de dinlemeyin, efendim!

İnsanlar, özellikle de Yegor Semyonıç, Kovrin'i bayağı

rahatsız etmeye başlamıştı. Kendisi de adamcağıza karşı soğuk, kaba, hatta düşmanca tavırlar takınıyor; ona bakarken gözlerinden yalnız alay, nefret okunuyordu. Kendi yönünden Yegor Semyonıç da rahatsızdı onunla konuşurken. Hiçbir suçu olmadığı halde onunla birlikteyken kızarıp bozarıyor, suçlu suçlu öksürüyordu. Babası ile kocasının aralarındaki iyi ilişkilerin bozulması Tanya'yı çok tedirgin ediyordu doğallıkla. Babasına sokularak yüzüne tasayla bakıyor, ikisinin de böyle birdenbire neden değiştiğini anlamaya çalışıyordu. Anladığı bir şey vardı o da bu iki candan insanın davranışlarının tümüyle değiştiği, babasının gittikçe yaşlandığı, kocasının ise son zamanlarda nazlı, sinirli, sataşkan, çekilmez bir insan olduğuydu. Genç kadın epeydir kahkahayla gülmeyi, şarkı söylemeyi unutmuştu; sofradan aç kalkıyor, geceleri gözüne uyku girmiyordu; sanki konkunç bir olayın her an patlayıvereceği beklentisi içindeydi. Bunca üzüntüye katlanamayıp bir gün öğle vakti bayılıverdi, akşama değin kadıncağızı ayıltamadılar. Ilyin Yortusu sırasında akşam ayininde babasının ağladığını sanıyordu. O bakımdan şimdi terasın basamaklarında otururlarken bu olayı düşünmemeye çalıştı.

Kovrin;

—Buda, Muhammet, Şekspir ne talihli kişilermiş ki, sevgili yakınları ile hekimler onları coşkuya kapılıyor, esinlenip vecde geliyor diye tedavi etmeye kalkışmamışlar, dedi. Muhammet sinirlerini yatıştırmak için potasyum klorür alsa, günde iki saat çalışsa, süt içse bu olağanüstü insandan günümüze kala kala azıcık bir şey kalırdı. Hekimler ile iyi yürekli yakınlarımız bizlere öyle şeyler yapacaklar ki, sonunda insanlar salaklaşacak, sıradanlık deha sayılmaya başlanacak, uygarlık diye ortada bir şey kalmayacak. Sevgili yakınlarım, size ne kadar minnettarım, bilemezsiniz!

Sinirlerinin tepesine çıktığını anlıyordu; daha fazla konuşup yanındakileri üzmemek için hızla ayağa kalktı, içeri gitti. Salonun bütün pencereleri açıktı, o sessizlikte bahçeden yatıştırıcı ot kokuları geliyordu. Koca salonda döşemeye,

piyanonun üstüne ayın yeşile kaçan ışıltıları düşmüştü. Kovrin çevresine bakındı; bir yıl önce bahçeden ot kokularının geldiği, pencelerin ay aydınlığıyla parladığı geceleri anımsadı. Eski ruh halini geriye döndürmek amacıyla çalışma odasına koştu, sert bir puro yakıp uşağa şarap getirmesini buyurdu. Ancak içtiği purodan ağzının içi zehir gibi oldu, şarap da eski tadı vermedi. Alışkanlık, tiryakilik bitince her şey bu kadar berbat oluyordu, demek ki. Gene de purodan, birkaç kadeh şaraptan sonra başı döndü, yürek atışları sıklaştı, ister istemez kalsiyum bromür almak zorunda kaldı.

Yatmadan önce Tanya dedi ki:

—Biliyorsun, babam seni taparcasına sever. Son günlerde durup dururken sinirlenmen öldürecek onu. Görmüyor musun, günden güne, saat başı çöküyor adamcağız. Sana yalvarıyorum, Andriyuşa, Tanrı aşkına, ölmüş babanın hayrına, benim huzurum için adamcağızın gönlünü al, onunla iyi geçin!

—Böyle bir şeyi istemiyorum, üstelik yapamam!

Tanya titremeye başladı.

—Ama niçin! Açıklar mısın?

Kovrin omuz silkti.

—Çünkü onu sevimli, cana yakın bulmuyorum. Hepsi bu! Neyse, o senin baban, benim değil. Kapatalım bu konuyu!

Tanya, gözleri aynı noktada, elleriyle şakaklarını sıkarak;

—Anlamıyorum, anlamıyorum! dedi Evimizde kimsenin önleyemediği, korkunç şeyler yaşanıyor. Sen çok değiştin, eski Andriyuşa değilsin... Zeki, olağanüstü bir insansın, ama boş yere sinirlenip çekişmelere meydan veriyorsun... Öyle ıvır zıvır şeylere sinirleniyorsun ki, insanın sen olduğuna inanası gelmiyor.

Tanya söylediklerinden ürkerek Kovrin'in ellerini öptü.

—Dur, dur, kızma hemen! Akıllı, iyi yürekli, soylu bir insan olduğunu biliyorum. Babama karşı daha insaflı davranacağını da... Öyle iyi bir insan ki babam!

—Baban sandığın gibi iyi biri değil, yalnızca saf. Babana benzeyen vodvil kahramanı adamlar saflık akan, semiz su-

ratları, olağanüstü konukseverlikleri, binbir türlü tuhaflıklarıyla bir zamanlar beni duygulandırırlar; romanlarda, vodvillerde, yaşamın içinde karşıma çıktıkları zaman beni gülmekten kırarlardı. Ama şimdi nefret ediyorum böylelerinden, çünkü bencillik bunların iliklerine işlemiş. En çok nefret ettiğim yanları da onların toklukları, midelerinin tok oluşundan ileri gelen, boğalara, yaban domuzlarına özgü iyimserlikleri.

Tanya yatağa oturdu, başını yastığa koydu. Didişmekten yorgun düştüğü, daha fazla konuşmak istemediği belliydi. Gene de;

—Bütün bunlar işkence benim için, dedi. Kışın başından beri huzur yüzü görmedim. Her dakika acı çekiyorum. Bundan daha korkunç ne olabilir?

—Evet, bütün bunların suçlusu benim, sen ve baban da masum ana kuzusu. Kesinlikle böyledir!

Bunları söylerken Kovrin'in yüzü kadına çok çirkin, tiksindirici gözüktü. Gerçekten de öfke, alay ona hiç yakışmıyordu. Zaten Tanya epey zamandır kocasının yüzünde bir eksiklik olduğunu, saçını kestireli beri suratının çok değiştiğini fark etmekteydi. İşte bu düşünceler içinde ona kırıcı bir söz söylemek istediyse de kendini zor tuttu, kocasını tümüyle gücendirmekten korkarak yatak odasından çıktı.

IX

Kovrin üniversitede bağımsız bir kürsü elde etmişti. İlk dersini aralık ayının ikisinde vereceği koridora asılan duyuruda belirtildi. Ancak o güne varmadan Kovrin öğrenci işlerine bir telgraf çekerek hastalığı dolayısıyla ders yapamayacağını bildirdi.

Artık boğazından sürekli kan gelmeye başlamıştı. Haylidir kan tükürmekteydi, bunun yanında ayda bir-iki kez ağzından gelen kan çoğalıyor, böyle günlerde iyice zayıf düşerek yarı uykulu bir duruma giriyordu. Aslına bakılırsa kendisinin bun-

dan fazla korktuğu yoktu, çünkü rahmetli annesi aynı hastalığı on yıl, hatta daha uzun süre çekmişti. Doktorlar da hastalığı tehlikeli bulmuyorlar, bununla birlikte heyecanlanmamasını, düzgün bir yaşam sünmesini, gereğinden çok konuşmamasını salık veriyorlardı.

Ocak ayına ertelenen dersler gene aynı nedenden yapılamadı, şubat ayına gelindiğinde ise yeni bir konuya başlamak gereksiz bulundu. Böylece Kovrin'in vereceği dersler yeni öğrenim yılına bırakıldı.

Kovrin, Tanya'dan ayrılmış; kendisiyle küçük bir çocuk gibi ilgilenen, ondan iki yaş büyük bir bayanla yaşamaya başlamıştı. O günden beri bilim uzmanının sakin, uyumlu bir yaşantısı vardı. Varvara Nikolayevna —birlikte yaşadığı kadın— onu Kırım'a[1] götürmeyi önerdiğinde, bu işten bir yarar gelmeyeceğini bile bile gitmeye razı oldu.

Akşamleyin Sivastopol'de trenden indiler, ertesi gün Yalta'ya gitmek üzere bir otele yerleştiler. İkisi de çok yorulmuştu. Varvara Nikolayevna çayını içtikten sonra yattı ve hemen uyudu. Ancak Kovrin uyumak istemiyordu. Daha Moskova'dayken, yola çıkmadan önce Tanya'dan bir mektup almıştı. Okumaya karar veremeyip ceketinin yan cebine soktuğu mektup şimdi onu fazlaca heyecanlandırıyordu. Aslında Tanya ile evliliğini bir yanlışlık olarak görmekteydi, bu yüzden ondan ayrıldığı zaman büyük bir rahatlama duymuştu. Düşüncesine göre Tanya ona eziyet çektiren bir kadından başkası değildi; insanı dikkatle süzen, iri, zeki gözlerinin dışında ilgi çekici bir yanı kalmamıştı. Aklına geldikçe ona karşı yalnızca acıma duyuyordu, bir de karabasanlar çöküyordu içine.

Zarfın üzerindeki el yazısı, iki yıl önce yaptığı haksızlıkları, eski karısı ile babasına karşı gösterdiği katı tutumu, hiç suçları olmadığı halde çevresindekilere içindeki boşluğu, yalnızlığı, can sıkıntısını, yaşamdan hoşnutsuzluğunu boşaltıvermesini

---

1 Çehov da kendi hastalığı sırasında Kırım'a birkaç kez gidip dinlenmiş, sonra Yalta'da sürekli oturmak üzere bir ev yaptırmıştır. (Ç.N.)

hatırına getirdi. Bunun hemen ardından tezini parça parça edişini, hastalığı süresince tuttuğu günlük notları yırtıp atmasını anımsadı. Yırttığı yaprakları pencereyi açıp dışarı savurduğunda kâğıt parçaları rüzgârda uçuşarak dallara, çiçeklere takılmıştı. Bu satırlarda hiçbir temele dayanmayan tuhaf savlar (iddialar), aklı başında bir insana yakışmayan abuk sabukluklar, bir sürü küstahlıklar, kendini dev aynasında gören birinin deli saçmaları vardı. Günlük türündeki bu yazılar onun kusurlarının bir tutanağı sayılabilirdi. Son günlük defterini de yırtıp sayfalarını pencereden savurduktan sonra içini bir sıkıntı basmış, o sıkıntıyla karısına demediğini bırakmamıştı. Suçsuz bir kadına karşı yapılacak iş miydi bu? Bir keresinde de karısına acı çektirmek için babasının evlenmelerinde çirkin bir rol üstlendiğini, kızıyla evlenmesi için ona yalvardığını söylemişti. Bu sözleri başka bir odadan duyan Yegor Semyonıç deli gibi içeri dalmış, söyleyecek laf bulamadığından ya da dili tutulduğundan azgın boğalar gibi yerinde tepinmişti. Tanya ise babasına bakarak canhıraş bir çığlık atmış, ardından düşüp bayılmıştı. Bundan daha yakışıksız şey olamazdı!

Zarfın üstündeki tanıdık yazıya bakarken bütün bunları anımsadı Kovrin. Sonra balkona çıktı. Dışarda sakin, ılık bir hava vardı, her köşeye denizin kokusu sinmişti. Aşağıdaki koy öylesine güzeldi ki, gökteki ay, çevredeki ışıklar suda pırıl pırıl yansırken adını koyamayacağınız bir renge bürünüyordu. Renge ille adını koymak isterseniz lacivertin yeşille yumuşak, tatlı bir birleşimi sayılabilirdi; koyun kimi yerleri de göztaşı mavisiydi. Sudaki hareler durmadan değişiyordu, su yerine ay ışığıyla dolu gibiydi denizin oradaki girintisi. Kısacası renklerin uyumlu, dingin, insanın ruhunu yücelten bir karışımıydı hep birlikte.

Aşağı katta, balkonun altındaki pencereler açıktı herhalde, çünkü kadın sesleri ile kahkahalar açık-seçik duyuluyordu. Besbelli, orada kalanlar akşam eğlencesi düzenlemişlerdi.

Sonunda mektubu okuma isteği ağır bastı ve Kovrin zarfı

açtı. Odasına girdikten sonra şu satırları okudu:

«Bugün babam öldü. Onun ölümü senin yüzündendir, bunu böylece bil! Bahçemiz de yavaş yavaş can çekişiyor, çünkü başkasının bakımına bırakılmış durumda. Zavallı babamın korktukları tek tek başına geliyor. Bütün bunların hepsi senin yüzünden! Senden tüm benliğimle nefret ediyor, tez zamanda gebcrip gitmeni diliyorum. Çektiğim acılar yetmedi, anlaşılan. Her gün dayanılmaz ıstıraplar içinde kıvranıyorum... Bir gün senin de geberdiğini görmeyecek miyim? Olağanüstü bir adam, bir dahi olduğuna inanarak seni bağrıma bastım, sevdim, ama kaçığın biri çıktın...»

Sonunu okumaya gücü yetmeyen Kovrin mektubu parça parça yırtarak attı. Korkuya benzeyen bir tedirginlik sarmıştı yüreğini. Varvara Nikolayevna paravananın arkasında uyuyordu, uyuduğu düzgün soluk alışlarından belliydi. Alt kattan ise aynı kadın sesleri, kahkahalar duyuluyordu. Kovrin otelde ondan başka canlı varlık yokmuş gibi bir duyguya kapıldı. Acı çeken, ona lanetler yağdıran eski karısının yazdıkları onu bayağı ürkütmüştü. Hastalandığı iki yıl boyunca başına belalar açan, yakınlarına bir sürü zarar verdiren bilinmedik gücün, kara keşişin ansızın kapıda içeri girip gene ona oyunlar oynamasından çekiniyormuş gibi korka korka kapıya baktı. Ama denemelerinden biliyordu ki, sinirleri yerinden oynadığında bundan tek kurtuluş yolu kendini çalışmaya vermekti. Yazı masasına oturmak, herhangi bir düşünceyi geliştirmek için kafasını toplamak sinirlerini yatıştırmaya yetiyordu.

Kovrin kırmızı çantasını açıp içinden küçük bir defter çıkardı. Defterde, Kırım'da boş kalıp canı sıkıldığı zaman üzerinde düşünmeyi tasarladığı, çeşitli yazarlardan derlenmiş yazı özetleri vardı. Masaya oturdu, özetleri gözden geçirmeye başladı. Aynı anda da uyumlu, sakin, kaygılardan uzak bir ruhsal durum benliğine egemen oldu. Insanoğlunun gereksiz koşturmacaları üzerine düşüncelere daldı.

Mutluluk saydığımız şeylerin, sıradan isteklerimizin peşinde koşarken yaşam bize neler kaybettirmiyordu ki! Örneğin

kendisi kırkına merdiven dayadığı bir yaşta sıradan bir profesör olmak, ölgün, can sıkıcı, zor anlaşılır bir dille, üstelik başkalarının düşüncelerini öğrencilerine aktarmak, kısacası orta karar bir bilim adamı sıfatını kazanmak için tam on beş yıl dirsek çürütmüş, gecesini gündüzüne katıp çalışmış, ağır bir ruhsal hastalığa göğüs germiş, başarısız bir evlilik yaşamış, bir sürü haksızlıklar, saçmalıklar yapmak zorunda kalmıştı. Şimdi bunları aklına getirdikçe tüm neşesi kaçıyordu. Kendisinin orta yetenekte biri olduğunu anladığı için yazgısına razıydı artık. Çünkü bunun başka yolu yoktu, her insan neyse olduğu kadarıyla yetinmek zorundaydı.

Okuduğu derlemeler onu sakinleştirmişti, ama yırtıp attığı mektubun parçaları döşemede durdukları yerde gözüne batıyor, düşüncelerini yoğunlaştırmasını engelliyordu. Masadan kalktı, yırtık sayfaları topladı, pencereden dışa attı. Ama o sırada denizden bir meltem esti, attığı kâğıt parçaları pencerenin dibine yapıştı. Bunun üzerine korkuya benzer bir tedirginlik gelip içine yerleşti, otelde kendisinden başka tek canlı varlık olmadığı duygusu gene onu rahatsız etmeye başladı. Dayanamayıp balkona çıktı.

Aşağıdaki koy canlıymış gibi ona ateş saçan binlerce mavi, lacivert, firuze rengi gözlerle bakıyor; onu kendisine gelmesi için çağırıyordu. Gerçekten sıcak, boğucu bir hava vardı, gidip denizde yıkansa ne güzel olurdu!Kovrin bunları düşünürken alt kattan bir keman sesi duyuldu, ardından iki ince kadın sesi birden şarkı söylemeye başladı. Kovrin'in yakından tanıdığı bir şarkıydı bu, ruh hastalığına yakalanan bir geç kızdan söz ediyordu. Genç kız geceleyin bahçeden gelen birtakım gizemli seslerle sarsılıyor, ama biz ölümlülüler için kutsal olan bu şarkının sözlerini anlayamıyordu. Kovrin'in birden göğsü daraldı, yüreği tatlı bir hüzünle sıkıştı, çoktandır tatmadığı, tadına doyulmaz bir sevinç gelip can evine yerleşti.

Koyun öbür ucundan kasırgaya, hortuma benzeyen bir sütun yükseldi o anda. Sütun korkunç bir hızla otele doğru yaklaşırken bir yandan da boyu küçülüyor, rengi koyulaşı-

yordu. Kovrin kasırgadan kendini korumak için güçlükle yana çekildi, aynı anda da başı açık, saçlarına kır düşmüş, kara kaşlı, yalınayak bir keşiş Kovrin'in yanından geçip odanın ortasında durdu. Keşiş kollarını göğsünde çapraz bağlamıştı.

Kara keşiş Kovrin'in yüzüne tatlı tatlı bakarak, sitemle;

—Sözlerime niçin inanmadın? dedi. O zaman senin dâhi olduğunu söylediğimde bana inansaydın son iki yılını böyle üzüntü içinde, boşu boşuna harcamazdın.

Kovrin bir dâhi, Tanrı'nın seçkin kulu olduğuna yeniden inandı, kara keşişle eski konuşmalarını anımsadı, onunla yeniden söyleşiye koyulmak istedi ama boğazından boşalan kanla aklı başından gitti. Ne yapacağını şaşırdı, ellerini göğsünün üzerinde gezdirirken gömleğinin yenleri kana bulandı. Paravananın arkasında uyuyan Varvara Nikolayevna'ya seslenmek istediyse de ağzından;

—Tanya! Tanya! sözünden başkası çıkmadı.

Boylu boyunca yere yıkıldı. Ellerinin üstünde doğrulmaya çalışırken;

—Tanya! diye seslendi bir daha.

Tanya'yı yardıma çağıracaktı. Üzerlerine çiy damlaları düşmüş, gür çiçeklerin boy attığı parkı, bahçeyi, saçaklı kökleriyle başı göklere eren çam ağaçlarını, çavdar tarlasını, geliştirdiği bilimi, gençliğini, cesaretini, sevinçlerini, güzelliğine doyamadığı yaşamı yardıma çağıracaktı... Halının üzerinde oluşan, yüzünün yanındaki kan birikintisini görüyor; bağırmak istediği halde düştüğü dermansızlık yüzünden bir şey söyleyemiyor, ama anlatılması zor, sınırsız bir mutluluk bütün benliğini dolduruyordu. Aşağıda, balkonun altında şimdi bir serenat çalınmaya başlamıştı. Bir yandan da kara keşiş onun bir dâhi olduğunu, zayıf bünyesi yüzünden artık ölüme doğru yol aldığını, bedeninin kabuğa, zara benzer kalıntısıyla içindeki dehâya artık hizmet edemeyeceğini kulağına fısıldıyordu.

Varvara Nikolayevna uyanıp da paravananın arkasından çıktığında Kovrin ölüden başka bir şey değildi, mutlu bir gülümseme yüzünde donup kalmıştı.

KADINLARIN DÜNYASI

I

BAYRAM AREFESİ

Önündeki masada bir tomar para duruyordu. Parayı orman işletmesinden kâhya bugün gördermişti. Kâhya mektubunda paranın, ikinci derece mahkemede dava ettikleri birinden kazanılan 1500 ruble olduğunu bildiriyordu. Anna Akimovna «mahkeme, dâvâ, kazanılan» gibi sözlerden hiç hoşlanmazdı. Bazı işlerin mahkemesiz yürümeyeceğini bildiği halde anlaşmazlık yüzünden sık sık yargı yoluna giden fabrika yöneticisi Nazarıç ya da orman işletmesi kâhyası mahkemeden onun lehine karar çıkardıklarında dehşete kapılır, sanki hakkı olmayan bir şeye el uzatmış gibi utanıp üzülürdü. Şimdi de aynı rahatsızlığı duydu, dâvâ sonucu kazanılan 1500 rubleyi gözü görmesin diye bir an önce birine verip kurtulmayı düşünmeye başladı.

İçinde bir sıkıntıyla, tanıdığı aynı yaştaki kadınların durumunu gözünün önüne getirdi. Kendisi yirmi altısına basmıştı. Onun yaşındakiler şimdi ev işlerini bitirip yorgun argın yatağa girmişler, deliksiz bir uykuya dalmışlardı; ertesi gün bayram neşesiyle kalkıp yeni bir güne başlayacaklardı. Birçoğu da evlenip çoluk çocuğa karışmıştı. Yalnız kendisi yaşlı kadınlar gibi mektuplarla, pusulalarla uğraşıyor, üzerlerine notlar düşüyor, kimisine yanıt veriyor, sonra da gece yarısına değin yapacak başka bir işi olmadığı için uykusu gelsin diye somurtup bekliyordu.

Ertesi gün bayramdı. Sabahtan akşama değin konağa onu kutlamaya gelecekler, kapısını aşındıracakların bitmez-tükenmez istekleriyle uğraşacaktı. Daha sonraki gün ise fabrikada gene tatsız olaylar patlak verecekti: Ya bir işçiye eşek sudan gelinceye dek dayak atacaklar ya da başka bir işçi votkayı fazla kaçırdığı için tahtalı köyü boylayacaktı. Ondan sonra da suçlu kendisiymiş gibi vicdanı sızlasın dursun... Daha bayramın ertesi günü, Nazarıç, fabrikaya içkili geldiler diye en azından yirmi işçiyi kovacak, işten atılanların yirmisi birden şapkalarını çıkarıp Anna Akimovna'nın kapısının önünde birikeceklerdi. Bu yoksul insanları, karşılarına çıkıp neden kendisini rahatsız ediyorlar diye kovamazdı ki... Bunlar yetmemiş gibi hakkında dedikodu çıkaracaklar, imzasız mektup gönderecekler, başkalarının emeğini sömürdüğünü, işçilerin kanını eme eme milyonlar kazandığını söylemekten geri kalmayacaklardı.

İşte şurada, okunmuş bir yığın mektup... Hepsi de çeşitli dileklerde bulunan insanlardan. Yiyecek ekmek bulamayanlar, sarhoşlar, sürüyle çocuğu olanlar, hastalar, ezilenler, hakkı yenilenler hepsi ona baş vuruyordu. Her okuduğu mektuba not düşmüş, notunda kimine üç, kimine beş ruble verilmesini bildirmişti. O gün bunlar fabrika yönetimine ulaşacak, yarın da yardımların dağıtılması, görevlilerin deyimiyle 'hayvanların' beslenmesi başlayacaktı.

Bunun dışında bir de babası rahmetli Akim İvanıç'ın vasiyet ettiği paranın faizi olan 470 rublenin yoksullara, kimsesizlere gene üçer-beşer dağıtılması vardı ki, onu hiç sormayın! Aman o ne çirkin itiş-kakış, o ne karmaşa! Avlu giriş kapısından yönetim binasına değin uzun bir kuyruk oluşurdu. Hepsi de hırpani kılıklı, aç, üşümüş, daha sabahtan içip kafayı bulmuş, Anna Akimovna ile annesine, babasına «velinimetimiz» diye dua eden bir sürü tanımadığı insan... Arkadakiler iterler, öndekiler «Niçin itiyorsunuz?» diye bağırarak yakası açılmadık küfürler savururlardı. Gürültüden, itiş-kakıştan, bağrışmalardan yılın dağıtım görevlisi yerinden fırladığı gibi

bekleşenlerden birinin kulağına okkalı bir yumruk patlatırdı. Herkeste bir sevinç, bir alkış!.. Aylık ücretlerini alıp daha o gün son meteliğine değin harcamış bulunan kendi işçileri ise avlunun ortasında durup bakarlar; kimisi alaylı alaylı güler, kimisi de kıskançlıktan çatlardı.

Anna Akimovna, «İşletme sahibi zenginler, bunların karıları kendi çalışanlarından çok yabancı yoksulları sever, desteklerler. Burası bir gerçek!» diye düşündü.

Gözleri gene masadaki para tomarına takıldı. En iyisi bu yere batası, bir işe yaramayan parayı ertesi gün işçilere dağıtmaktı. Orası öyleydi ama işçiye karşılıksız para dağıtırsan başka zaman gene isterlerdi. Öte yandan karılarını, çocuklarını saymazsak fabrikada çalışan 1800 küsur işçinin yanında 1500 rublenin ne değeri vardı ki? Belki de kendisine yardım için baş vuranlardan birinin mektubunu seçip hepsini ona vermeliydi. Tüm umutlarını yitirdiği bir zamanda eline geçen bunca para adamcağızın aklını başından alır, zavallı yıldırım çarpmışa dönerek kendisini ilk kez mutlu hissederdi. Bu düşünce Anna Akimovna'ya çok etkileyici, hoş, eğlenceli geldi. Gelişigüzel bir mektup alarak okumaya başladı. Mektup, çoktan beridir işinden ayrılmış, hasta, beş kız çocuğu babası, karısı veremli, Çalikov adındaki bir adamdan geliyordu. Adam Guşçin'in evinde kiracı oturuyordu. Anna Akimovna onların oturduğu evi çok iyi tanırdı. Bu dört katlı apartman pislikten geçilmeyen, kokmuş, sağlıksız bir yerdi.

Para tomarını cebine sokarak;

—En iyisi parayı onlara vermek, dedi. Üstelik başkalarının ağzına düşmemek için götürüp kendi elimle veririm. Bakalım, belki de çocukları daha iyi yerlere yerleştiririz.

Birden canlandı, zili çalarak kızağı hazırlamalarını buyurdu.

Kızağa bindiğinde akşamın 7'si olmuştu. Fabrika binalarının pencereleri şıkır şıkır aydınlıktı, bu yüzden kocaman avlu kapkaranlık gözüküyordu. Avlu çıkış kapısı ile avlunun öbür

ucu, işçilerin kaldıkları barakalar, depolar elektrik lambalarıyla aydınlatılmıştı.

Gerek asık suratlı fabrika binaları, gerek depolar, gerekse işçilerin kaldıkları barakalar Anna Akimovna'nın içine ürküntü verirdi, buraları hiç sevmezdi. Babasının ölümünden sonra ana binaya topu topu bir kez uğramıştı. Demir kirişler üzerinde yükselen yüksek tavanlar, durmamacasına hızlı hızlı dönen, kocaman çarklar, aktarma kayışları, manivelalar, kulak tırmalayıcı gıcırtılar, çelik takırtıları, oradan oraya koşturan küçük vagonların gümbürtüsü, fışkıran buharlar, solmuş, kızarmış, kömür tozundan kapkara olmuş suratlar, terden ıslanmış gömlekler, çelik, bakır, ateş parıltıları, yağ, kömür kokusu, bazan kızgın, bazan da dondurucu rüzgar Anna Akimovna'nın üzerinde cehenneme girmiş gibi bir izlenim bırakırdı. Sanki çarklar, manivelalar, şakırdayarak dönerken ateş kusan silindirler her an yerlerinden kopup insanlara saldıracak gibi gelirdi. Yüzleri kaygılı işçiler ise sanki birbirlerini işitmeksizin makinelerin çevresinde koşuştururken bunların korkunç devinimlerini durdurmaya çalışırlardı.

Fabrikaya uğradığı günler Anna Akamovna'ya büyük bir saygı içinde her yeri gezdirirler, gerekli açıklamalarda bulunurlardı. Bir keresinde demirhanede fırından kızgın bir demir parçası çıkarmışlar, meşin şapkalı yaşlı bir işçi ile mavi bluzlu, göğsünden zincir sarkan, öfkeli yüzlü, genç bir işçi —ustalardan biri olmalıydı— çekiçlerle demir parçasını dövmeye başlamış, dört bir yana altın rengi kıvılcımlar saçılmış, ardından demir kütük dövüle dövüle kocaman bir saca dönüşmüştü. Sonra yaşlı işçi hazırola geçip gülümserken genç işçi terli yüzünü yeniyle silerek açıklamalar yapmıştı. Başka bir bölümde tek gözlü yaşlı bir işçinin kıvılcımlar çıkara çıkara testereyle demir kütük kesişini seyretmişti. Bunun ardından gömleğinde delikler bulunan, koyu gözlüklü, kızıl saçlı bir işçinin tornada çelik parçasından alet yapışını izlemişti. Torna makinesinin vınıl vınıl dönüşü, vızıltılar, şakırtılar Anna Akimovna'nın

midesini bulandırmış, kulağını oyuyorlarmış gibi bir etki bırakmıştı. Fabrikada neler olup bittiğini anlamaksızın açıklamaları dinlemesi, çevresine aval aval bakması, ayıp olmasın diye gülümsemesi onu utandırıyordu. Anlamadığın, sevmediğin bir işten geçimini sağlamak, yılda yüz binlerce rubleyi cebe indirmek çok tuhafına gidiyordu.

Hele işçi barakalarına bir kerecik olsun uğramamıştı. Söylenenlere bakılırsa buralarda rutubetten, tahtakurularından, disiplinsizlikten, ahlaka aykırı davranışlardan geçilmiyordu. Oysa barakaların düzene sokulması için yılda binlerce ruble ayrılmaktaydı. Anna Akimovna'nın eline geçen imzasız mektuplarda belirtildiği gibi işçilerin durumu yıldan yıla bozuluyorsa bunda bir bit yeniği var demekti.

Avlu kapısından dışarı çıkarken Anna Akimovna, «Babamın zamanında düzen bugünkünden çok daha iyiydi, çünkü kendisi işçiydi, işlerin nasıl yürütüleceğini biliyordu. Benimse bir şeyden anladığım yok, yaptıklarım abuk sabuk şeyler...» diye düşündü.

Aklına böyle şeyler gelince yeniden canı sıkıldı, başına talih kuşu konmuş gibi sevineceğine inandığı Çalikov'a 1500 ruble bağışlama düşüncesi eskisi gibi hoş, eğlendirici gelmedi, bu amaçla yola çıktığına pişman oldu. Milyonlar değerinde fabrika ve kurulu düzen gitgide çökerken, işçiler kürek mahkumlarından daha beter yaşarken bir yoksulu sevindirmek saçmalıktan, kendi kendini kandırmaktan, vicdanının sesini susturmaktan başka bir şey değildi.

Şoseden, şosenin iki yanındaki tarlalardan kente doğru akın akın işçiler geliyordu; bunlar yakındaki bez, basma fabrikalarının işçileriydi. Havanın soğuk olmasına karşın hepsi de neşeliydi, güle oynaya yürüyorlardı. Anna Akimovna kadınlar ile çocuk yaştaki işçilere bakınca onlar gibi kalabalığa karışmak, sade, kaba saba olmak istedi. Bir zamanlar, çocukluğunda kendisi de onlar gibiydi, adı köylülerinki gibi Anyutka'ydı, annesiyle aynı yorgan altında uyurdu. Bitişikteki odada

ise onlar gibi kiracı çamaşırcı bir kadın çamaşır yıkar, komşu dairelerden kahkahalar, küfürler, çocuk ağlamaları, akordeon sesleri, torna vızıltıları, dikiş makinesi tıkırtıları gelirdi. İki daire arasındaki duvarlar böylesine inceydi işte... On parmağında on hüneri olan babası Akim İvanıç o sıkışıklığa, gürültüye aldırmaksınız ocağın dibinde kalay kalaylar, taslaklar çizer ya da ağaç rendelerdi.

Anna Akimovna annesinin sağlığında olduğu gibi çamaşır yıkamak, ütü ütülemek, bir koşu bakkala gitmek ya da babasını meyhaneden çağırmak için büyük bir özlem duydu. Ona asıl patronluk değil, sıradan işçilik yaraşırdı. Odalarında lüks avizeler, tablolar bulunan kocaman evi, kadife bıyıklı, üniformalı uşağı Mişenka, birisi son derece güzel, öteki yaltakçı iki hizmeçisi, amcasının dul karısı Varvaruşka, aşçı Agafyuşka, çevresinde pervane olan, ondan sürekli bir şeyler bekleyen, kendini karşılarında sürekli suçlu hissettiği her iki cinsten bu insanlar, onun kesesinden başkaları için hayır işleri yapan, yüzüne karşı yaltaklanırken aşağı tabakadan gelen biri olduğu için arkasından onu küçük gören memurlar, doktorlar, bunların karıları canına tak etmişti artık. Kendini onların yanında yabancı hissediyordu.

Demiryolu geçidini, sonra karakolu geçti. Burada evler seyrekleşiyordu, aralarında geniş geniş bahçeler vardı. İşte ana cadde üzerinde Guşçin'in ünlü apartmanı. Genelde ıssız olan cadde yortu arefesi dolayısıyla kalabalıktı; gelenler, gidenler, bir sürü gürültü, şamata... Meyhaneler, birahaneler tıka-basa insan doluydu. Kent merkezinde oturan birinin yolu bu saatte buraya düşse, gözüne yalnız pasaklı, sarhoş, küfürbaz insanlar raslardı; oysa çocukluğundan beri dış mahallelerde yaşayan Anna Akimovna kalabalık arasında rahmetli babasına, annesine, yakın akrabalarına benzeyen insanlar görüyordu.

Yumuşak başlı, nereye çeksen gelir, biraz hayalci, kaygısız, uçarı bir adam olan babasının paraya, şana, şöhrete düşkünlüğü, saygın bir kişi olmaya hevesi yoktu. Bir işçi için yortu ile

sıradan bir gün arasında fark bulunmadığını söyleyerek kiliseye gitmezdi. Karısı olmasa belki da oruç bile tutmaz, perhiz ayında haram sayılan yemekleri afiyetle midesine indirirdi. Babasının bu durumuna karşılık amcası İvan İvanıç kaya gibi sert bir adamdı. Din, siyaset, ahlak konularında son derece acımasızdı, katı bir tutum izlerdi. Yalnız kendisine karşı değil, fabrikasında çalışanlara, akrabalarına, tanıdık eş-dosta karşı da... Onun bulunduğu odaya girip de biri istavroz çıkarmayagörsün, anasından emdiği sütü burnundan getirirdi. Şimdi Anna Akimovna'nın sere serpe yaşadığı lüks salonları yalnız bayram günleri, hatırlı konuklar için açık tutar; kendisi ise dört duvarı kutsal tasvirlerle bezeli küçük çalışma odasında yatar kalkardı. Her ne kadar çocukluğunda Ortodoks olarak takdis edilmiş, Ortodoks kilisesinde nikah kıydırdığı karısını bu mezhebin gömütlüğüne gömdürmüşse de ömür boyu eski mezhebe[1] ilgi duyarak kapılarını sürekli tarikat papazlarına, din adamlarına açık tutmuştu. Tek kardeşi Akim Ivanıç'ı uçarılığı, dine karşı aldırmaz tutumu yüzünden sevmez; onu aptalın, cahilin bir diye küçük görürdü. Adamcağızı fabrikada çalışan işçilerle bir tuttuğu için ayda 16 rubleden fazla ödemezdi. Buna karşılık Akim Ivanoviç ağabeyine «siz» der, bayram günleri ziyaretine gittiğinde ailesiyle birlikte ayaklarına kapanırdı. Yalnız ölmeden üç yıl önce ağabeyi onun kusurlarını hoş gererek kardeşiyle arasını düzeltmiş, yeğeni Anyutka için özel bir eğitimci tutulmasını istemişti.

Guşçin'in apartmanının avlu girişi pislikten geçilmiyordu, karanlıktı, leş gibi kokuyordu. Dairelerden öksürük, aksırık sesleri geliyordu. Kızağını sokakta bırakarak içeri giren Anna Akimovna 46 numarada oturan memur Çalikov'un dairesine nasıl gidileceğini sordu. Üçüncü katta, sağdan en uçtaki daireyi gösterdiler. Avlunun içi de, apartman kapısı da, merdivenler

1 XVII. yüzyılda Ortodoksluk mezhebindeki bölünme sonucunda eskiye bağlı kalan malakanlar, hılıstlar. (Ç.N.)

de aynı derecede pis kokuyordu. Çocukluğunda, babası basit bir işçiyken Anna Akimovna ailesiyle birikte böyle apartmanlarda oturmuştu, sonra durumları düzelince başkalarına yardım etmek amacıyla gene böyle yerlere gelip gitmişti. Yüksek basamaklı, daracık, kirli, taş merdivenler, her kapının önünde asılı duran, kir-pas içindeki fenerler, sahanlıklarda, daire kapılarının dibinde insanın gözünü rahatsız eden tükürük tekneleri, çöp kovaları, paçavralar, pis kokular onun çoktan alıştığı şeylerdi... Önünden geçtiği daire kapılarından biri açıktı. Başları şapkalı Yahudi terziler masalara oturmuşlar, harıl harıl dikiş dikiyorlardı. Anna Akimovna en üst kata çıkarken kaç kişiye raslarsa raslasın bir kerecik olsun onlardan acı bir söz işiteceğini düşünmedi. Ona göre sarhoşu, ayığı ile köylülerin, işçilerin tanıdığı okumuş insanlardan hiçbir farkı yoktu; onlardan korkup çekinmezdi.

46 numaralı dairenin antresi yoktu, doğrudan doğruya mutfağa giriliyordu. Fabrika işçilerinin, ustalarının oturduğu daireler orada kalanların mesleklerine göre cila, katran, deri, duman vb. kokardı; yoksul düşmüş soyluların, memurların evleri ise boğucu, ekşimtırak kokularıyla ötekilerden ayrılır, böyle yerler hemencecik belli olurdu. Anna Akimovna eşikten içeri adımını atar atmaz işte bu ekşimsi kokudan dolayı burnunun direği kırıldı sandı. Köşedeki masada oturan, sırtı kapıya dönük, kara pardösülü adam Çalikov olmalıydı. Yanında da tam beş kız çocuğu vardı. En büyüğü, saçlarına tarak sokulmuş, ablak suratlısı ancak on beşinde gözüküyordu. Saçları kirpiye benzeyen, kolları-bacakları yumuk yumuk, en küçüğü ise olsa olsa üçündeydi. Baba ile beş kızı masada yemek yemekteydiler. Ocağın yanında ise elinde ocak demiri tutan, ufak tefek, sıska bir kadın duruyordu. Beyaz bir bluz ile etek giymiş bu sarı benizli kadın altıncı çocuğuna gebeydi.

Adam sitemli sitemli;

—Lizoçka, senin böyle söz dinlemez bir çocuk olduğunu

bilmezdim, dedi. Ay, ay, ne kadar ayıp! Şimdi seni pataklarsam görürsün!

Eşikten içeri tanımadığı bir kadının girdiğini gören anne irkilerek elindeki ocak demirini yere attı. Ama şaşkınlıktan kendini toparlayamadığı için hemen bağıramadı. Neden sonra boğuk bir sesle;

—Vasili Nikitiç! diyebildi.

Bunun üzerine kocası geriye dönüp baktı, bakar bakmaz da ayağa fırladı. Daracık omuzlu, kemikleri çıkmış, göğsü tahta gibi düz, çökük avurtlu bir adamdı bu. Minicik gözleri çukura kaçmıştı, gözlerinin çevresinde koyu halkalar vardı, gagaya benzeyen burnu biraz sağa yatmıştı, ağzı kocamandı. Bıyıksızdı, çatal sakalından dolayı memurdan çok dışarlıklı bir uşağa benziyordu.

Anna Akimovna;

—Memur Çalikov burada mı oturuyor? diye sordu.

Çalikov, Anna Akimovna'yı tanımıştı.

—Evet, evet, ta kendisi, benim, efendim! dedi. Bayan Glavoleva'sınız siz de... Anna Akimovna! Velimetimiz! Hoş geldiniz!

Korkudan, telaştan soluğu içine kaçarak ellerini çırptı. Sakalına, yediği lahana yemeğinin kırıntıları yapışmıştı, ağzından votka kokusu savruluyordu. Evine apansız gelen kadının, mantosunun kollarına sokulu ellerine sarıldı, felçliymiş gibi inledi. Soluğu tıkanarak;

—Elinizi! Kutsal elinizi öpeyim! dedi. Rüya mı görüyorum yoksa? Ne güzel rüya! Çocuklar, uyandırın beni!

Yüzünü masaya döndü, yumruklarını sallayarak, ağlamaklı bir sesle, şunları ekledi:

—Ulu Tanrım yakarışımızı işitti! Kurtarıcı anamız, meleğimiz yardıma gelmiş! Kurtulduk, çocuklar, hepiniz diz çökün! Diz çökün!

Her nedense Bayan Çalikova ile en küçüğü dışında bütün çocuklar çabuk çabuk masayı toplamaya başladılar. Gördüğü

acıklı durum karşısında üzülen, canı sıkılan Anna Akimovna;

—Karınızın hasta olduğunu yazmıştınız, dedi.

Bir yandan da içinden, «1500 rubleyi bu adama vermem!» diye geçiriyordu.

Gözyaşlarından sesi çatallaşan Çalikov;

—Karım işte bu, karşınızda, dedi. Bir ayağı çukurda zavallının. Gene de mırın kırın etmiyoruz, durumumuza şükrediyoruz. Aslında böyle yaşamaktansa ölmek daha iyi! Öl de kurtul, be kadın!

Anna Akimovna sıkılmaya başlamıştı. «Bu adam ne diye palyaço gibi rol yapıyor? Para babalarının karşısında bel kırmaya alışmış.» diye düşündü.

Daha fazla dayanamadığı için,

—Ben komediyi sevmem, dedi. Konuşacaksanız adam gibi konuşun!

Ancak Çalikov'un bu sözlere fazla aldırdığı yoktu.

—Hanımefendiciğim, beş öksüz çocuğun, annelerinin tabutu çevresinde ellerinde mumlarla dikilmesi komedi oynamak mı? dedi.

Ancak karısı adamı kolundan çekerek;

—Sus artık! diye fısıldadı.

Sonra Anna Akimovna'ya döndü.

—Hanımefendi, evimiz çok dağınık. Kusura bakmayınız. Bilirsiniz, ev hali. Durumumuz pek iç açıcı değilse de yuvarlanıp gidiyoruz işte...

Anna Akimovna'nın aklından gene aynı düşünce geçti: «1500 rubleyi bu insanlara vermem!»

Bir an önce bu aileden, burnunu sızlatan ekşimsi kokudan kurtulmak amacıyla cüzdanını açıp içinden 25 ruble çıkardı. Parayı tam verecekti ki, bunca yol tepip üstelik insanları rahatsız etmekten utanarak;

—Bana bir kağıt, kalem verirseniz tanıdığım iyi bir doktor var, ona pusula yazıp evinize gelmesini sağlayacağım, dedi.

Gerçekten iyi bir doktordur. Ayrıca size ilaç parası da bırakacağım.

Karısı masayı silmeye davrandığı sırada Çalikov onu durdurdu.

—Bırak, masaya elini sürme! Görmüyor musun, mutfak temiz değil. En iyisi kiracının kaldığı odaya gidelim. Hanımefendiciğim, içeriye buyurmaz mısınız? Orası temizdir.

Küçük kızlardan biri atıldı:

—Ama Osip İlyiç kızar. Kimsenin odasına girmesini istemiyor.

Gene de Anna Akimovna'nın önüne düşerek mutfaktan çıkardılar, dar bir odadaki iki karyolanın arasından geçirdiler. Karyolaların görünüşüne bakılırsa birinde iki kişi uzunlamasına, ötekinde de üç kişi yanlamasına yatıyordu. Bundan sonraki oda gerçekten temizdi. Üstüne yünlü kırmızı örtü örtülmüş temiz bir yatak, beyaz kılıflı yastık, keten kumaş örtülü masa, masanın üstünde altlıklı saat, beyaz hokka, divit, kâğıtlar, çerçeveli bir fotoğraf ilk göze çarpan şeylerdi. Başka bir köşede bir masa daha vardı, üzerinde de saat onarım aletleri ile sökülmüş saatler... Yandaki duvarda ise minik minik çekiçler, kerpetenler, matkaplar, keskiler, pensler vb. ile üç duvar saati asılıydı. Bunlardan biri meyhanelerde sıkça raslanan, iri sarkaçlı, kocaman bir şeydi.

Anna Akimovna tam yazmak üzere masaya oturmuştu ki, önünde babası ile kendi fotoğrafını görerek şaşırdı.

—Burada kim kalıyor?

—Kiracımız Pimenov, hanımefendiciğim. Sizin fabrikada çalışır.

—Ya, ben de saatçi ustası sanmıştım.

—Saatçilik onun özel işidir. Boş zamanlarında yapar. Çok meraklıdır, efendim.

Yalnız saat tiktakları ile divit cızırtısının işitildiği bir sessizlikten sonra Çalikov biraz alay, biraz da öfkeyle şunları söyledi:

—Ne güzel söylemişler, insan soylu geçmişinden, bir de

rütbesinden kendine kürk diktiremez diye, hanımefendiciğim! Alnında kokardın varmış, iyi bir unvan taşıyormuşsun, ama karnın açlıktan zil çalıyormuş, bundan kime ne? Size kim saygı gösterir? Bence yoksullara elini uzatan aşağı tabakadan biri sefillik içinde yüzen Çalikov'dan bin kat üstündür.

Zengin hanımefendiye yaranmak için kendi soyluluğunu küçük düşürücü birkaç söz daha söyledi. Bunları böyle söylemesinin nedeni kendini Anna Akimovna'dan soyca üstün görmesiydi. Bu arada mektup bitirilip mühürlenmişti. Anna Akimovna biliyordu ki, yazdığı mektup yırtılıp atılacak, para da kesinlikle ilaca harcanmayacaktı. Gene de 25 rubleyi masaya bıraktı, biraz düşündükten sonra yanına iki onluk daha ekledi. Aynı anda da Bayan Çalikov'un tavuk pençesini andıran sıska sarı eli masaya uzanarak paraları kaptı.

Çalikov dokunaklı bir sesle;

—Verdiğiniz bu paralar ilaç için, ama başkaları da var, dedi.

Sonra hıçkırarak ağlamaya başladı.

—Yardım elinizi bize de uzatamaz mısınız? Zavallı yavrularımı görüyorsunuz! Korkum kendim için değil, kızlara acıyorum. Ahlaksızlık canavarının pençesine düşmesinler de ne olursa olsun...

Kilidi bozuk cüzdanının kapağını açmaya çalışan Anna Akimovna kıpkırmızı kesildi. İnsanların, karşısında beklemelerinden utanmıştı. Gözlerini dikmiş, ona, ellerine bakıyorlar; pek olasıdır ki, onunla için için alay ediyorlardı. Tam o sırada karları temizlemek için ayaklarını yere vurarak sokaktan birinin geldiğini işitti.

—Kiracımız, dedi Bayan Çalikov.

Anna Akimovna'nın utanması daha da arttı. Fabrikada çalışan birinin onu bu gülünç durumda görmesini istemezdi. Ancak korktuğu başına geldi. Tam çantasının kilidini kırıp içinden birkaç kağıt para çıkardığı, Çalikov'un ise felçli gibi in-

leyerek titreyen dudaklarıyla elini öpmeye çalıştığı sırada kiracı odaya girdi.

Anna Akimovna'nın yakından tanıdığı biriydi bu. Fabrikayı gezerken fırından çıkardıkları kızgın kütük demiri gümbür gümbür döverek saç yapan, ona açıklamalarda bulunan döküm ustasının ta kendisiydi. Yüzü isten karardığına, bir yanağına kurum bulaştığına göre doğrudan doğruya fabrikadan geliyordu. Elleri kapkaraydı, kemer takmadığı bluzu yağdan ışıl ışıl parlıyordu. Anna Akimovna otuz yaşlarında, orta boylu, geniş omuzlu, koyu saçlı, son derece güçlü gözüken bu adamın demirhaneyi gezerken kendine güvenen duruşundan dolayı ayda en azından 35 ruble kazandığını tahmin etmişti. Herhalde böyleleri işçilere adım başı bağırıp çağırır, gerektiğinde tokadı basarlardı. Anna Akimovna onun sert bir adam olduğunu, odasında bir kadın görünce takındığı serbest tavırlardan, özellikle de pantolonuna kemer takmamasından, göğsündeki ceplerden, düzgün tıraş edilmiş, sivri, bakımlı sakalından anladı. Rahmetli babası fabrika sahibinin kardeşi olduğu halde böylelerinden çekinir, onlarla iyi geçinmeye çalışırdı.

Anna Akimovna adamın içeri girdiğini görünce;

—Siz yokken odanızı kullandığımız için özür dilerim, dedi.

Usta da çok şaşırdı. Ona utangaç utangaç gülümseyerek baktı, ama bir şey söylemedi. Bay Çalikov alçak sesle;

—Hanımefendiciğim, onun yanında daha yüksek sesle konuşun, dedi. Pimenov akşamları fabrikadan döndüğünde kulakları biraz ağır işitir de...

Ancak Anna Akimovna orada yapacak daha fazla bir işi olmayışına sevinerek başıyla selam verdikten sonra hızla odadan çıktı. Pimenov da ötekilerle birlikte onu geçirmek üzere arkasından yürüdü. Anna Akimovna ustaya dönüp bakmaksızın sordu:

—Çoktan beri mi bizde çalışıyorsunuz?

—Dokuz yıl doldu. Fabrikaya rahmetli amcanızın zamanında girmiştim.

—Ya! Epey olmuş. Amcam da, babam da bütün çalışanları tanırlardı, oysa ne yazık ki ben kimseyi tanımıyorum. Daha önce karşılaşmıştık, ancak adınızın Pimenov olduğunu bilmiyordum.

Az önce verdiği paranın fazla bir önem taşımadığını göstermek, herhangi bir yanlış anlamayı önlemek amacıyla;

—Ah, şu yoksulluğun gözü kör olsun! dedi. Gerek yortularda, gerekse başka günler sözde iyilik yapmaya çalışıyoruz, ama bunun bir yararı dokunacağını sanmam. Bana öyle geliyor ki, Çalikov gibilere yardım etmek tümüyle gereksiz.

Pimenov güldü.

—Evet, ben de o kanıdayım. Ne kadar verirseniz verin, hepsini içkiye yatırır. Şimdi parayı ele geçirdiler ya, karı-koca sabaha dek kavga edip birbirlerinin elinden kapmaya çalışacaklardır.

—Ne yalan söylemeli, bizim hayırseverliğimiz bir işe yaramadığı gibi epeyce de can sıkıcı ve gülünç. Bununla birlikte insan bir şey yapmadan da rahat oturamıyor. Size göre Çalikov gibiler için ne yapılabilir?

Geriye döndü, yanıt beklercesine Pimenov'a baktı. Döküm ustası da durdu, karşılık vermeksizin yavaşça omuz silkti. Aslında Çalikov gibilere ne yapmak gerektiğini çok iyi biliyordu, ancak önereceği davranış öylesine kaba ve acımasızdı ki, söylemeyi göze alamadı. Çalikov ve benzerleri onun gözünde ciğeri beş para etmez insanlardı, o yüzden onları tümüyle unutarak Anna Akimovna'nın gözlerinin içine baygın baygın bakmaya başladı. Sanki tatlı bir rüyadaymış gibi gülümsüyordu. Anna Akimovna da onun kendine çok yakın duran yüzünden, özellikle de gözlerinden adamcağızın çok yorgun olduğunu, bir an önce yatıp uyumak istediğini anladı.

«Bu parayı tutup ona mı verseydim acaba?» diye geçirdi içinden, ama bu düşüncenin Pimenov gibi biri için uygun kaçmayacağına, hatta küçük düşürücü olacağına karar verdi.

Merdivenden aşağı inerlerken;

—Yorgunluktan her yeriniz sızlıyordur, bir de beni geçirmeye geliyorsunuz, dedi. Hadi, gidin de dinlenin.

Ancak Pimenov onun söylediklerini işitmedi. Apartmandan çıktıklarında önden koşup kızağın örtüsünü kaldırdı, Anna Akimovna'nın yerleşmesine yardım etti. Sonra da;

—Size hayırlı yortular dilerim! dedi.

II

SABAH

—Çanlar çalalı çok oldu! Daha hazırlanıp şapka almaya gidecekti! Hepsine nasıl yetişir, bilmem ki! Kalkın artık!

Anna Akimovna;

—İki at durmadan koşuyor... diye sayıklarken gözlerini açtı.

Önünde kızıl saçlı hizmetçisi Maşa duruyordu, elinde de mum...

—Ne istiyorsun? Bir şey mi var? diye sordu.

Hizmetçi kız tedirgindi.

—Sizi üçüncü kez uyandırıyorum. Bana göre hava hoş, isterseniz akşama dek yatın, ama uyandırmamı kendiniz buyurdunuz.

Anna Akimovna dirseklerinin üstünde doğrulup pencereye baktı. Dışarısı henüz tümüyle karanlıktı, pencerenin alt kasasında biriken karın beyazlığı gözüküyordu yalnızca. Alçaktan alçaktan çan tınlaması duyuluyorsa da bu, uzaktaki başka bir kilisenin çan sesiydi. Masadaki saate göre 6'yı 3 geçmekteydi.

Anna Akimovna yorganı başına çekerek yalvaran bir sesle;

—Peki, Maşa dedi... Birkaç dakika sonra kalkarım.

Ön merdivenlerde tepeleme yığılan karı, kurşun rengi gökyüzünü, kızağı, kilisedeki kalabalığı, havasındaki ardıç kokusunu gözünde canlandırınca biraz ürperdiyse de hemen kalkıp sabah ayinine yetişmeye karar verdi. Insan yatağın içinde ısınmaya, uykuyu yenmeye çalışırken ne kadar tatlıdır kestirmek? Anna Akimovna da bir yandan hemen kalkıp kiliseye gitmesi gerektiği için canı sıkılırken bir yandan da tepedeki kocaman bahçeyi, Guşçin'in apartmanını düşünüyordu.

Uykusu açılıp kalktığında ortalık iyice aydınlanmıştı, saat de 9.30'u gösteriyordu. Gece boyunca tepeleme yeni kar yağmış, ağaçlar baştan aşağı beyazlara bürünmüştü. Hava öylesine aydınlık, saydam, yumuşaktı ki, Anna Akimovna pencereden dışarı bakınca her şeyden önce derin derin soluma isteği duydu. Elini-yüzünü yıkadığı sırada ise çocukluğundan beri her yıl hissettiği, o günün noel olduğu sevinci bütün benliğini sardı. Bunun üzerine ruhu da yıkanmışçasına ya da taze kara batıp çıkmışçasına içinde bir hafifleme, özgürlük havası, arınma duydu. Az sonra Maşa giyinip kuşanmış, sımsıkı korseye girmiş olarak geldi, noelini kutladı. Sonra uzun uzun hanımının saçlarını taradı, giyinmesine yardım etti. Yeni, gösterişli, güzel giysisinin kokusu, hışırtısı, süründüğü esans Anna Akimovna'yı tümüyle ayılttı.

—İşte kutsal gün gelip çattı, dedi Maşa'ya. Tam fal bakmanın zamanıdır.

—Geçen yıl falımda ne çıktı, biliyor musunuz? Yaşlı bir adamla evlenecekmişim. Hem de üç kez aynı şey...

—Tanrı'nın dediği olur.

Maşa derin derin göğüs geçirdi.

—Ne yapalım, Anna Akimovna, üzümün çöpü var, armudun sapı var, diye ince eleyip sık dokumaktansa yaşı biraz

geçkinini bulup ona varırım. Şaka değil, yirmi birine girdim.

Konakta herkes biliyordu ki, kızıl saçlı hizmetçi kız tam üç yıldır uşak Mişenka'ya vurgundu, ama bu derin, tutkulu aşktan fazla bir umudu yoktu.

—Sen neler saçmalıyorsun? Yaşı geçkinlerle işin ne? Ben neredeyse otuzuna geleceğim, gene de gönlüm gençlerde.

Anna Akimovna hazırlanadursun, yeni frakı ile cilalı potinlerini giymiş bulunan Mişenka salonda, oturma odasında geziniyor; hanımefendisinin yortusunu kutlamak için dışarı çıkmasını bekliyordu. Genç uşağın yumuşak bir yürüyüşü vardı; yürürken ayaklarına, ellerine, başını öne eğişine bakarak onun yürümekten çok kadril dansının ilk figürünü öğrenmeye çalıştığını sanırdınız. İncecik kadife bıyıklarına, alımlı görünüşüne, fırsat düşkünü tavırlarına karşın ağırbaşlıydı, akıllıydı, yaşlı adamlar gibi dinine düşkündü. Dua ederken yerlere kadar eğilir, odasını buhurdanlıkla tütsülemeyi severdi. Varlıklı, hatırlı insanlara aşırı saygı gösterirken yoksulları, dilencilerin her türlüsünü küçük görür, böylelerini adam yerine komazdı.. Kolalı gömleğinin altına kalın bir fanila giymişti. Sağlığına çok dikkat ettiği için fanilayı yaz-kış sırtından çıkarmaz, kulaklarını sürekli pamukla tıkardı.

Anna Akimovna arkasında Maşa ile birlikte odasından çıkıp da salona girince genç uşak başını birazcık yana ve öne eğerek tatlı, hoş bir sesle;

—Anna Akimovna, hanımefendiciğim, kutsal İsamızın doğum günü noelinizi saygıyla kutlarım, dedi.

Anna Akimovna delikanlıya beş ruble bayram parası verdi. O sırada Maşa gözlerini uşaktan alamıyordu. Uşağın bayramlık giyimi, duruşu, sesi, söylediği sözler güzelliği ve inceliği hizmetçiyi hayran bırakmıştı. Hanımın arkasından yürürken yalnız genç uşağı görüp onu düşünüyordu; yüzünde mutlulukla hüznün birleştiği bir gülümseme vardı.

Hizmetçiler arasında konağın üst bölümü «temiz kat» ya da «soylular katı» olarak anılırdı. Hala Tatyana İvanovna'nın

ev işlerini yönettiği alt bölüme ise «çalışma katı», «yaşlılar katı» ya da «kadınlar katı» adını takmışlardı. Yortu günleri yukarı katta çoğunlukla soylu konuklar, okumuşlar kabul edilirken alt katta sade insanlar ile halanın tanıdıkları ağırlanırdı. Gençliği, tazeliği, güzelliği, sağlıklı gürbüz yapısı yanında üstündeki zengin giyimiyle çevresine ışık saçan Anna Akimovna üst kattan aşağıya indi. Dört bir yanını kuşatan hizmetliler, tanıdıklar, okumuş bir insan olduğu halde uyku yüzünden kilisedeki ayini kaçırdığını, Tanrı'yı unuttuğunu, alt kattaki kutlamalara katılmadığını söyleyerek onu kınadılarsa da genç hanımlarını alkışlamaktan, güzelliğini övmekten geri durmadılar. Anna Akimovna övücü sözlerden mutlu oldu, herkesle öpüşerek duruma göre kimine üç, kimine beş ruble bayram parası verdi.

Aşağı kat onun çok beğendiği bir yerdi. Nereye baksa gözüne hoş şeyler çarpardı: Tasvir kutuları, aziz resimleri, kandiller, din adamlarının portreleri... Odalara manastır havası sinmişti sanki. Mutfaktan bıçak sesleri gelmesinin ardından ortalığı lezzetli yemeklerin kokusu kaplardı. Perhiz ayının bittiği bu yemek kokularından belli olurdu. Sarıya boyanmış cilalı döşemeler ışıl ışıl ışıldar, pencerelere güneşin göz kamaştırıcı parıltısı vururdu. Giriş kapısından iç odalara doğru uzanan, parlak lacivert çizgili dar yolluklar göz alıcıydı.

Yemek odasında Anna Akimovna'nın tanımadığı birtakım yaşlı kadınlar toplanmıştı; amcasının dul karısı Varvaruşka'nın odasında da gene onlar, yanlarında da dilsiz bir kız... Kızcağız bir şeylerden utandığından olacak, «bla, bla» diye kendi kendine söylenip duruyordu. Öksüzler yurdundan yortu dolayısıyla getirilen sıskacık iki kız çocuğu elini öpmek için Anna Akimovna'ya yaklaştılar, tam yanına varınca giyiminin zenginliği karşısında apışıp kaldılar. Anna Akimovna onlara bakınca birinin şaşı olduğunu gördü. O güzelim bayram havasında gördüğü bu durum onu öylesine üzdü ki, büyüyünce kimse beğenmeyeceği, koca bulamayacağı için kızcağıza tüm

yüreğiyle acıdı. Aşçı kadın Agafya'nın odasında çam yarması gibi beş köylü oturmaktaydı. Yeni mintanlarını giyip gelmiş bu köylüler fabrikada çalışan işçilerden değildi, aşçı kadının yakınları olmalıydı. Anna Akimovna'yı görür görmez beşi birden ayağa fırladılar, avurtları tıka basa dolu olduğu halde, nezaket gereği ağızlarındakini çiğnemeye ara verdiler. Az sonra başında beyaz kalpak, elinde mutfak bıçağı, aşçı Stepan girdi içeriye; hanımının bayramını kutladı. Keçe çizmeler giymiş kapıcılar sökün ettiler ardından, onlar da yortuyu kutladılar. Bir süre sonra sakalından buzlar sarkan saka da geldi, ama utandığı için odaya giremedi.

Anna Akimovna böyle odadan odaya dolaşıyordu, arkasında da maiyeti: Halası, amcasından Varvaruşka, Nikandrovna, terzi Marfa Petrovna, alt kat hizmetçisi Maşa... Zayıf, incecik bir kadın olan Varvaruşka evdeki bayanların en uzun boylusuydu. Sürekli karalar giyişinden, servi ağacı ve kahve kokmasından, tasvirlerin önünde istavroz çıkarıp saygıyla eğilmesinden onun her an ölümünü beklediği, hatta kefenini bile diktirdiği gelirdi aklınıza. Kefenini sakladığı sandıkta bir sürü para pul da saklıyor olmalıydı.

Amcasının dul karısı mutfağın kapısını açarak;

—Annuşka, yortunun hatırı için bağışlayıcı ol, adamcağızı hoş gör, dedi.

Geçen kasım ayında sarhoşluk yüzünden işten atılan arabacı Parteley mutfağın ortasında diz üstü duruyordu. Ayıkken kimseye bir zararı dokunmayan bu adam içince iyice azıtır, avluda sağa-sola koşarak çatacak adam arar, «Hepinizin foyasını meydana çıkaracağım!» diye tehditler savururdu. Arabacının sarkık alt dudağından, kalın ensesinden, şişik suratından, kan çanağına dönmüş gözlerinden anlaşıldığına göre işten kovulduğu günden beri sürekli içmekteydi. Hanımının içeri girdiğini görünce yüz üstü yere kapanarak hırıltılı bir sesle;

—Beni bağışlayın, Anna Akimovna! diye inledi.

—Seni işten atan halamdır, özür dileyeceksen ondan dile.

Yeğeninin ardından mutfağa giren Tatyana İvanovna öyle şişman bir kadındı ki, ayaktayken göğsünün üstüne semaverle birlikte bir tepsi dolusu fincan koysanız rahatça taşırdı. Hala nefes almakta güçlük çekerek;

—Bu işi niçin halana bırakıyorsun? dedi. Evin asıl hanımı sensin, burada yalnız senin dediğin olur. Ama bana kalsa bu alçakların tekini bile eve ayak bastırmazdım.

Panteley'e bağırdı:

—Domuzun piçi, ayağa kalk bakayım! Hemen yıkıl karşımdan! Seni son kez bağışlıyorum, ama bir daha aynı günahı işlersen sakın gözüme gözükme!

Sonra hep birlikte yemek odasına kahve içmeye gittiler. Tam masaya oturmuşlardı ki, aşağı kat hizmetçisi Maşa uçarcasına içeri girdi, «Ilahiciler!» diye bağırdıktan sonra gene koşarak çıktı. Bunun ardından sümkürmeler, kalın sesli öksürmeler duyuldu; sanki yeni nallanmış bir sürü atı evin içine sokmuşlar gibi girişte bir gürültüdür koptu. Sonra yarım dakika kadar bir sessizlik çöktü ortalığa. Bu sessizliğin ardından topluca, ansızın öyle bir ilahi sesi yükseldi ki, odadakiler neye uğradıklarını şaşırdılar. İlahiciler ilahi okudukları sırada Bogadelensk köyü papazı ile zangoç ve yardımcısı girdiler içeriye. Sırtına oracıkta papaz cüppesi geçiren peder sabah ayini için çanlar çalarken kar yağmaya başladığını, havanın yumuşak olduğunu, ama zamanla soğuğun artarak şimdi en azından 20 dereceyi bulduğunu anlatıyordu.

Zangoç da;

—Birçoklarının söylediğine göre kış mevsimi insan sağlığı için yazdan daha yararlıymış, dedi.

Fakat papazın duaya başladığını görerek yüzü birden ciddileşti, o da duaya katıldı: «Noel senindir, Tanrı İsa bizim...»

Az sonra yardımcısıyla birlikte işçi hastanesinin papazı, Çiftçiler Birliği hastanesinin hemşireleri, öksüzler yurdundan

başka çocuklar sökün ettiler; kalabalık büyüdükçe büyüdü. Yeni gelenler de ilahi söyleyen topluluğa katılıyor, yiyor, içiyor, sonra geldikleri gibi gidiyorlardı.

Fabrikadaki görevlilerden oluşan yirmi kişilik bir kalabalık daha girdi yemek odasına. Bunlar işçilerin, öteki çalışanların temsilcileriydi: Makine ustaları, yardımcıları, kalıpçılar, sayman vb... Hepsi de birbirinden seçme, kendi değerini bilen, yani bugün buradaki işlerini yitirseler yarın seve seve başka bir fabrikaya alınacak kişilerdi. Noeli kutlamak için hepsi de koyu setrelerini giyip gelmişlerdi. Anlaşıldığı kadarıyla hala Tatyana İvanovna'yı çok seviyorlardı. Sevdikleri şuradan belliydi ki, yanında çok serbest davranıyorlar, sigara bile içiyorlardı. Hatta meze almak üzere topluca masaya yaklaştıklarında sayman halaya sokularak kütük gibi kalın beline sarıldı. Onların böyle istedikleri gibi davranmalarının nedeni belki fabrikanın sahibi iki kardeş sağken çalışanlara göz açtırmayan, İvan İvanıç'ın büyük yetki sahibi dul karısı Varvaruşka'yı şimdi konakta kimsenin adam yerine koymamasıydı. Belki de kardeşlerinin sağlığında kendisi de sert disiplin altında tutulan halanın, Agafyuşka gibi köylü kadınlar tarzında giyindiğini, Anna Akimovna'nın ise çocukluğunda fabrika binaları arasında oyun oynayıp herkesin onu Anyutka diye çağırdığını işçilerin bir türlü unutmamasıydı.

Fabrika çalışanları bir yandan kendi aralarında konuşup yemek yerken bir yandan da Anna Akimovna'dan gözlerini alamıyorlardı. Şaşılacak bir şeydi, o küçücük kız nasıl da kısa zamanda serpilip güzelleşmişti! Gene de öğretmenlerin, eğitmenlerin elinde yetiştiği için bu zarif, genç hanımdan çekiniyorlar; onlara «sen» diyen, sürekli ikramda bulunan halanın yakınında toplaşıyorlardı. Hala onlarla sık sık kadeh tokuşturuyordu, içtiği üvez likörü şimdiden iki kadehi bulmuştu.

Öte yandan Anna Akimovna kendisi hakkında 'burnu büyük, içinden çıktığı kabuğu beğenmeyen biri' denilmesinden

korkardı. O yüzden fabrika çalışanları yemek almak üzere masaya yaklaştıklarında hemen yemek odasından gitmedi, onlarla konuşmak için fırsat kolladı. Örneğin bir gün önce tanıştığı Pimenov'un yanına giderek şöyle bir soru sordu:

—Odanızda pek çok saat gördüm. Onları ne yapıyorsunuz?

—Onarıyorum, efendim. Tatil günleri ya da geceleri uykum kaçınca saatlerle uğraşırım. Yani işimden vakit buldukça...

—Demek oluyor ki, bir gün benim saatim de bozulsa onarmanız için size verebilirim.

—Neden olmasın? Seve seve onarırım.

Pimenov böyle derken yüzünde bir sevecenlik belirdi. Anna Akimovna kendisi de niçin böyle yaptığını bilmeden saatinin kösteğini çözdü, Pimenov'a uzattı.

—Seve seve onarırım, dedi bir daha Pimenov. Gerçi epeydir cep saati onarmıyorum, gözlerim bozulduğu için doktor ince işlerle uğraşmamı yasakladı, gene de sizin için bir istisna yapabilirim.

O sırada lafa karışan sayman herkesi güldüren bir söz söyledi:

—Sen doktorlara ne bakıyorsun arkadaş? Onların işi-gücü yalan söylemek.

Gülüşmelerden cesaret alarak konuşmasını sürdürdü:

—Sakın onlara inanayım deme! Geçen yıl çarklardan birinin dişi koptu, doğrudan doğruya gelip orada çalışan ihtiyar Kalmıkov'un kafasına çarptı. Kafası öyle yarılmıştı ki, içinden beyni gözüküyordu. Doktorlar adamcağızın çok geçmeden öleceğini söylediyse de bir şeycikler olmadı, şimdi turp gibi. Yalnız o günden beri birazcık kekeliyor.

Hala içini çekti. Pimenov'a dönerek;

—Yalan söylemesine söylüyorlar da o kadar değil, dedi. Rahmetli Piyotr Andreyiç de senin gibi fırının karşısında çalışırdı, gözleri o yüzden kör oldu. Sıcak gözler için zararlıdır.

Sonra birden toparlandı.

—Deminden beri çene çalıp duruyoruz, hadi içelim, be aslanlarım! Hepinizin bayramı kutlu olsun! Kimseyle içmem ama sizinle bol bol içeceğim. Tanrı kusurlarımı hoş görsün...

Anna Akimovna'nın izlenimine göre Pimenov dünkü olaydan dolayı onun hayırseverliğini küçümser gibi bakıyorsa da bir kadın olarak ondan hayli etkilendiği anlaşılıyordu. O da genç döküm ustasının davranışlarını, giyimini beğenmiyor değildi. Gerçi setresinin kolları biraz kısa, beli hafifçe yukarda, pantolonunun paçaları modaya uygun olarak geniş değildi. Buna karşılık özensiz ama zevkle bağladığı boyunbağını kendine yakıştırmıştı, çünkü herkesinki gibi çatlak renk değildi. Ayrıca yumuşak başlı bir adam olduğu belliydi, çünkü halanın tabağına koyduğu yemekleri sesini çıkarmadan yiyordu. Anna Akimovna bir gün önce karşılaştıkları sırada adamın yüzünün isten kapkara olduğunu, gözünden uyku aktığını anımsayınca ona karşı içinde acımayla birlikte bir yakınlık duydu.

Fabrika çalışanları gitmek için toparlandıklarında elini Pimenov'a uzattı. Ona, oturmak üzere bir gün kendisine gelmesini söylemek istiyordu ki, birdenbire dili tutulmuşçasına tek söz çıkmadı ağzından. Bunun üzerine Pimenov'u beğendiğini düşünmesinler diye arkadaşlarının da tek tek ellerini sıktı.

Onların peşinden koruyuculuğunu yaptığı okulun öğrencileri geldiler. Hepsi de bir örnek boz bluzlar giymişler, saçları ise yanlardan kısacık kesilmişti. Yüzünde kırmızı benekler bulunan, bıyıkları yeni terlemiş gencecik öğretmen —belli ki büyük bir heyecan içinde— çocukları sıraya dizdikten sonra bir okul şarkısı söyletti. Şarkı düzgün söylenmişti ama aralarında çığırtkan, çatlak sesliler vardı. Gözünden hiçbir şey kaçmayan, eski kafalı, dazlak fabrika müdürü Nazarıç öğretmenlerle pek geçinemezdi. Hele ellerini telaşla sallayıp duran bu öğretmeni her nedense biti kadar sevmezdi. Adamcağıza tepeden bakar, kaba davranır, ikide bir aylığını keser,

kendi işi olmadığı halde öğrenim işlerine karışırdı. Bununla da yetinmeyip onu okuldan tümüyle uzaklaştırmak için iki hafta kadar önce uzak akrabalarından sarhoş bir köylüyü okula bekçi olarak almıştı. Köylü parçası gelir gelmez öğretmene karşı saygısızlık etmeye, öğrencilerin yanında kötü davranmaya başladı.

Anna Akimovna bütün bunları bildiği halde elinden bir şey gelmiyordu, çünkü kendisi de Nazarıç'tan çekinirdi. Şimdi hiç olmazsa öğretmenin gönlünü almak amacıyla ona, çalışmalarından memnun olduğunu söylemeye hazırlanıyordu ki, okul şarkısı biter bitmez öğretmen kızarıp bozararak, durup dururken ondan özür dilemeye başladı. Bu yetmiyormuş gibi hala onu «sen» diyerek kolundan çekip masaya götürdü. Bütün bunlardan rahatsızlık duyan, canı sıkılan Anna Akimovna çocuklara yiyecek verilmesini söyleyerek üst kata çıktı.

Az sonra salonun penceresinden bakınca çocukların evden ayrılıp avlu kapısına doğru topluca yürüdüklerini gördü. Soğuktan büzüşerek paltolarını, kürklerini giyiyorlardı.

—Bayram kutlamalarında böyle densizlikler oluyor her zaman, diye söylendi kendi kendine. Belki de kutsal yortu günü herkes evinde oturmak, dinlenmek isterdi. Ama zavallı çocuklar, öğretmenleri, fabrikada çalışanlar ayazda dışarı çıkmak, birilerinin bayramını kutlayıp saygılarını sunmak, bu arada utanıp sıkılmak zorunda kalıyorlar. Bütün bunlar niye acaba?

Kapının yanında dikilen Mişenka bu sözleri duyunca oradan atıldı:

—Böyle gelmiş, böyle gider, hanımefendiciğim, bunda sizin suçunuz yok ki... Gerçi ben okumuş bir adam değilim, gene de anladığım kadarıyla yoksullar her zaman zenginlere saygı göstermek zorundadır. Boşuna «Tanrı yoksulları ayırır.» dememişler. Hapishanelerde, meyhanelerde, köprü altlarında sürünenler hep yoksullardır; aklı başında insanlar ise her zaman çalışıp zengin olmuşlardır. «Para parayı çeker.» sözü zenginler için söylenmiştir, öyle değil mi, hanımcığım?

Anna Akimovna kızdı.

—Mişa, siz de öyle can sıkıcı, anlaşılmaz laflar ediyorsunuz ki, pes doğrusu! dedikten sonra salonun öbür ucuna gitti.

Henüz öğlenin 12'siydi. Yalnızca alt kattan gelen ilahi sesleriyle bozulan kocaman odaların sessizliği uyku veriyordu insana. Masalardaki albümler, tunç heykeller, duvarlarda küçük gemilerin yüzdüğü deniz resimleri, ineklerin otladığı çayırlık ile Ren manzaraları öylesine bıktırıcı, bayat geliyordu ki insana, bunlara şöyle bir bakıyordunuz, ama gözünüz bir şey görmüyordu. Bayramlık ruh hali de sıkıntı verici olmaya başlamıştı. Anna Akimovna her ne kadar kendini iyilik perisi, güzel, olağanüstü bir kadın olarak görüyorsa da bütün bunların bir işe yaramadığını düşünüyor; sırtındaki pahalı giysiyi ne sebeple, kimin için giydiğini anlamıyordu. Sürekli bütün bayramlarda aklından çıkmayan, yalnızlık içinde yaşayıp gençliğinin, güzelliğinin, zenginliğinin kimsenin işine yaramadığı düşüncesi gene gelip yakasına yapıştı; kendi kendini aldattığı, kimseye bir yararı dokunmadığı gibi kimsenin de onu sevmediği kanısına kapıldı. Böyle düşünceler içinde odadan odaya dolaşıp şarkı söyleyerek pencerelerden dışarıya bakmayı sürdürdü. Sonra gelip salonun ortasında durdu, ister istemez Mişenka ile konuşmaya başladı.

—Mişa, kuzum, siz kendinizi ne sanıyorsunuz? dedikten sonra içini çekti. Böyle tavırlarınızdan dolayı Tanrı'nın öfkesine uğrayacaksınız.

—Neden söz ettiğinizi anlamadım, efendim.

—Hayır, bal gibi anladınız! Özel işlerinize burnumu sokmaya hakkım yok ama, bana öyle geliyor ki, bu gidişle yaşamınızı berbat ediyorsunuz. Şunu kabul edin artık: Çoktan evlenme çağınız geldi, kız ise hem güzel, hem de tam evlenilecek biri. Ondan daha iyisini nereden bulacaksınız? Alımlı, zeki, uysal, üstelik sizi seviyor... Dış görünüşüne gelince, eğer

yüksek çevreden bir kız olsa şimdiye dek yalnız güzel, kızıl saçları için birçok erkek ona gönlünü kaptırmıştı. Görmüyor musunuz, saçlarının rengi yüzüne ne kadar uyuyor! Tanrım, sizin bir şeyden anladığınız yok, ne istediğinizi kendiniz de bilmiyorsunuz. Kızcağıza öyle acıyorum ki! Anlıyorum, zengin bir kızla evlenip drahoma almak istiyorsunuz, ama Maşa evlendiğinde drahomasını ben vereceğim.

Anna Akimovna bunları öyle büyük bir üzüntüyle söylemişti ki, gözlerinden yaşlar geldi.

Mişenka hayalinde selvi boylu, tombulca, ağırbaşlı, dinine düşkün, tavuskuşu gibi salına salına yürüyen, omuzlarında muhakkak uzun bir şal taşıyan bir kızla evlenmeyi kurardı. Oysa Maşa zayıf, incecik bir kızdı, korse takıyordu, minik minik adımlarla yürürdü. Gerçi çok alımlı bir kızdı, Mişenka'nın da hoşuna gitmiyor değildi, gelgelelim onun düşüncesine göre böyle bir kız evlenmeye değil, yalnızca gönül eğlendirmeye yarardı. Gene de Anna Akimovna drahomadan söz edince bir süre ikircim (tereddüt) geçirdiyse de üniversiteli bir öğrenciyle olanlar aklına gelince Maşa'yla evlenme düşüncesini tümüyle kafasından sildi.

Bir gün öğrenci üniformasının üstüne biçimsiz, kahverengi bir palto giymiş bir öğrenci, elinde bir mektupla konağa gelmişti. Anna Akimovna'dan yardım isteyecekti. Delikanlı Maşa'yı görünce çok beğenmiş olacak ki, kendini tutamayıp vestiyerde kızı kucaklayıverdi, bunun üzerine Maşa bir çığlık attı. Yukarda merdivenlerde duran Mişa bunu görünce kızcağızdan bütün bütüne soğudu. Zavallı öğrenci! Kim bilir, onun yerine zengin bir üniversite öğrencisi ya da bir subay Maşa'yı kucaklaşmış olsaydı sonuç başka türlü olurdu...

Mişa susuyor, koltuğa gözlerini dikip bakarken kaşlarını oynatıyordu.

—Yoksa başka bir kızı mı seviyorsunuz, diye sordu Anna Akimovna.

Gene aynı suskunluk. Tam o sırada tepsinin üzerinde mektup ve kutlama kartlarıyla Maşa girdi salona. Konuşmanın kendi hakkında olduğunu sezerek yüzü kıpkırmızı kesildi.

—Postacı geldi de... diye mırıldandı. Çalikov adında bir memur da aşağıda sizi bekliyor. Söylediğine göre kendisini konağa çağırmışsınız.

Anna Akimovna öfkeden çılgına döndü.

—Bu ne utanmazlık! Ben onu eve filan çağırmadım! Gözüm görmesin o adamı! Git söyle, evde yokum!

O sırada kapının zili çaldı. Kendi köylerinin papazları gelmişti. Onlar her zaman soylular katında, yani yukarda ağırlanırdı. Papazların ardından fabrika müdürü Nazarıç ile fabrikanın doktoru konuk odasına girdiler. Derken, Mişenka halk eğitim merkezi denetçisinin (müfettişinin) geldiğini haber verdi. Böylece tek tek bayram ziyaretine gelenler birbiri arkasından sıralanmaya başladılar.

Boş vakit buldukça Anna Akimovna yanındaki derin koltuğa gömülüyor; gözlerini kapayarak yalnızlığının çok doğal bir şey olduğunu, çünkü evlenmediğini, ilerde de evlenmeyeceğini düşünüyordu. Ancak evlenememesi onun suçu değildi. Yazgısı onu, durumundan memnun olduğu, kendini mutlu hissettiği işçi ailesi ortamından bu koca konağın boş odalarına fırlatıp atmıştı. Babasının işçilik yaptığı zamanlar ne kadar mutlu olduğunu eski günleri gözünün önüne getirdikçe anımsardı. Bu geniş geniş odalarda ne yapacağını bilemiyor, bunca insanın birbiri ardından ziyaretine gelmesini anlayamıyordu. Şimdi çevresinde olup bitenler ona zerrece mutluluk vermeyen, düpedüz saçma, gereksiz şeylerdi.

«Ah, birine âşık olabilsem!» diye geçirdi içinden. Bunu düşünmek bile yüreğinde bir sıcaklık doğmasına neden oldu. «Şu fabrikadan kurtulsam!» Fabrika binaları, işçi barakaları, okul işleri tüm ağırlığıyla üstünden kalkmışçasına bir rahatlama duydu. Sonra babasını düşündü. Eğer babası daha uzun ömürlü olsa onu sade bir adamla, örneğin Pimenov'la evlen-

dirirdi. Onunla evlenmesini söyledi mi, iş kendiliğinden kapanmış demekti. Böyle bir evliliğin başka bir doğru yanı da, fabrikanın uzman ellere düşmesiydi.

Bunları düşünürken Pimenov'un kıvırcık saçlarını, cesur yüz hatlarını, alaycı ince dudaklarını, omuz, kol, göğüs kaslarında gizli korkunç gücünü, elinde onun saatini incelerken yüzünde beliren sevecenliği gözünün önüne getirdi.

—Neden evlenmeyecekmişim? Hemen evlenirdim, dedi kendi kendine.

Oturma odasına sessizce giren uşak Mişenka seslendi:

—Anna Akimovna!

Anna Akimovna bu ansızın seslenişten irkilerek;

—Niye bağırıyorsunuz? Beni korkuttunuz, dedi. Ne istiyorsunuz?

Mişenka elini göğsünün üstüne bastırıp kaşlarını kaldırarak;

—Anna Akimovna! dedi bir daha. Siz benim efendim ve velinimetimsiniz, bana evlenme konusunda öğüt verecek tek kişi sizsiniz. Hatta annem yerine geçersiniz... Aşağıdakiler bana sürekli takılıp kızdırdıyorlar. Artık onların yanında rahatım kalmadı.

—Nasıl kızdırıyorlar?

—Bana Maşa'nın Mişenka'sı diyorlar.

—Tüh! Bu saçmalıklarla mı uğraşıyorsunuz hepiniz? Ne aptal insanlarsınız! Siz de zaten salağın birisiniz, Mişa! Hepinizden bıktım! Defolun, gözüm görmesin hiçbirinizi!

III

AKŞAM YEMEĞİ

Bir yıl önceki gibi gene en son gelenler, önemli bir devlet memuru olan Krılin ile ünlü avukat Lıseviç'ti. İkisi bilikte av-

ludan içeri girdiklerinde hava kararmaya yüz tutmuştu. Altmışını devirmiş Krılin geniş ağzı, kulaklarını örten kırçıl favorileriyle tıpkı bir vaşağa benzerdi. Beyaz bir pantolon giymişti, boynunda Anna nişanı vardı. Anna Akimovna'ya yaklaşarak kadının elini iki elinin içinde uzun uzun tuttu, yüzüne dik dik baktı, dudaklarını kıpırdattı, sonra değişmeyen bir ses tonuyla, sözcüklerin üzerine basarak;

—Dedenize büyük saygım vardı... Babanıza da. Onlar da beni severlerdi, dedi. Hastalık ve aradaki uzaklığa karşın o iki değerli insanın sizin gibi bir yakınının bayramını kutlamak benim için zevkli bir görevdir. Sizi gördüğüme ne kadar memnun oldum, anlatamam! Görüyorum, sağlığınız yerinde...

Ya öteki konuk? Saçına, sakalına az biraz kır düşmüş, uzun boylu, yakışıklı, sarışın bir adam olan avukat Lıseviç'in bir özelliği de ince davranışlarıyla herkesin hayranlığını kazanmış olmasıydı. İki yana salınarak yürür, pek istekli değilmiş gibi hafifçe eğilerek selam verir, konuşurken durmadan omuzlarını oynatırdı. Tembel görünüşü, zarif davranışlarıyla ahırda uzun zaman kalıp semirmiş soylu bir ata benzetilebilirdi. Son derece sağlıklı bir adamdı, kendine iyi bakardı, çok da parası vardı. Bir keresinde kumarda kırk bin ruble ütmüştü de bunu herkesten gizlemişti. Yemeyi-içmeyi severdi; özellikle kaşar peynirini, domalanı, rendelenip üstüne kenevir yağı konmuş turpu... Kendisinin anlattığına göre bir gidişinde Paris'te iyi yıkanmamış kokoreç bile yemişti. Sözcükleri yerli yerinde kullandığı, oturaklı, akıcı bir konuşması vardı, ama çalım satma isteğinden olacak, arada bir dili sürçmüş gibi yapıp, söyleyeceği sözü seçmeye çalışıyormuşçasına duraklardı. Mahkemede savunma yaparken kesinlikle inanmadığı şeyler söylerdi ya da belki söylediklerine inanırdı da beş paralık değer vermezdi. Yıllardır böyleydi bu; artık herkes onun tarzına alışmış, olduğu gibi kabul eder olmuştu. Gene de değer verdiği, olağanüstü, özgün düşüncelere raslardı besbelli. Tam yerinde söylenmiş, taşı gediğine oturtan sav sözler, özlü deyimler yüreğini hoplatır,

gözlerinden yaş getirirdi. Tuttuğu iki not defteri çeşitli zamanlarda okuduğu kitaplardan derlenmiş böyle sözlerle tıklım tıklım doluydu. Tumturaklı bir laf söylemek istediği zaman not defterlerini didik didik eder, ama aradığı sözü bir türlü bulamazdı.

Akim İvanıç sağken neşeli bir anında şan olsun diye Lıseviç'i çağırıp işletmenin avukatlık işlerini ona vermiş, yılda da on iki bin ruble ücret bağlamıştı. Fabrikanın avukatlık işleri tümüyle entipüften şeylerdi, Lıseviç bunu yardımcılarına devredip yükten kurtulurdu.

Anna Akimovna avukatın işletmede yapacağı bir şey olmadığını bildiği halde Lıseviç'i işten el çektirmeye yanaşmazdı. Bunu göze alamıyordu bir türlü, bir bakıma alışmıştı adama. Avukat, görevinin hukuk danışmanlığı olduğunu özellikle vurgular, her ayın birinci günü adamını gönderip normal hakkını istermiş gibi aylığını aldırırdı. Anna Akimovna babasının ölümünden sonra demiryollarına travers yapımı için ormanından ağaç satılması sırasında Lıseviç'in en azından on beş bin ruble çarptığını, bunu fabrika müdürü Nazarıç'la paylaştıklarını adı gibi biliyordu. Dolandırıcılığı öğrendiğinde acı gözyaşları dökmüş, ama zamanla buna da alışıp unutmuştu.

Lıseviç genç kadının ellerini tek tek öpüp onu uzun uzun süzdükten sonra yüzünü buruşturdu.

—A, yapmayın, kuzum! Daha önce söylemiştim, yapmayın Tanrı aşkına!

—Siz neden söz ediyorsunuz, Viktor Nikitıç?

—Şişmanlamayın dememiş miydim size? Soyunuzda böyle bir eğilim var, kendinize dikkat edin.

Anna Akimovna'nın elini bir daha öptükten sonra yalvarırcasına;

—Yapmayın! dedi. Öylesine güzel, hoş bir kadınsınız ki!

Krılin'e döndü.

—Karşınızdaki bu genç kadını görüyor musunuz? Yeryüzünde ciddi olarak sevip değer verdiğim tek varlıktır.

—Bunda şaşılacak bir şey görmüyorum. Sizin yaşınızdaki bir adamın Anna Akmimovna gibi birini tanıdıktan sonra sevmemesi elde değil, azizim!

Avukat tüm içtenliği ve tembel tavrıyla;

—Tapıyorum ona! dedi. Ben erkek, o da kadın olduğumuz için değil! Onunla karşı karşıya geldiğimizde sanki o üçüncü, bense dördüncü cinstenmişiz gibi bir renk cümbüşü içinde karışıp sanki ortak bir tayf oluşturuyoruz. Leconte de Lisle[1] bu durumu herkesten daha güzel dile getirirdi. Onun böyle bir sözü vardır, okuyayım da bakın, bayılacaksınız.

Lıseviç böyle diyerek defterlerden önce birini, sonra ötekini karıştırdıysa da eli boş çıktı. Sonra havalardan, operadan, kente yakında gelecek Duze'den2 söz ettiler. Anna Akimovna bir an düşününce bir yıl önceki gelişlerinde bu iki hatırlı konuğuna akşam yemeği verdiğini anımsadı. Konuklar kalkıp gitmeye hazırlanınca içtenlikle dil dökerek, neredeyse yalvararak geç vakit ziyarete gidecekleri başka yer kalmadığını, o bakımdan yemeği birlikte yiyeceklerini söyledi. İki konuk kısa bir duraksamadan sonra ev sahibinin önerisini kabul ettiler.

Her zamanki lahana çorbası, domuz kızartması, elmalı kaz haşlaması gibi yemeklerin yanına önemli bayramlarda üst kata ziyarete gelip de yemeğe kalanlar için Fransız mutfağı ürünleri ya da aşçının özel yemekleri de eklenirdi. Yemek odasından kap kacak şıngırtıları duyulmaya başlayınca Lıseviç birden heyecanlanıp canlandı, ellerini ovuşturup omuzlarını oynattı, gözlerini kıstı, Anna Akimovna'nın amcasıyla babası sağken konakta şatafatlı şölenler düzenlendiğinden, aşçının doyulmaz lota balığı buğulaması yaptığından dem vurdu. Bunları söylerken ağzının suyu akıyor, sanki terbiyeli lota balığı buğulaması yiyormuş gibi büyük bir keyif duyuyordu. Anna Akimovna a-

1 Parnas akımının kurucusu bir Fransız ozanı. (Ç.N.)

2 Ünlü bir İtalyan sahne sanatçısı.(Ç.N.)

damın koluna girip yemek odasına götürdüğünde zevkten kendinden geçti, bir kadeh votka yuvarlayıp ağzına bir lokma som balığı atınca keyfi iyice yerine geldi. Sofrada tiksindirecek biçimde ağzını şapırdatarak yiyor, burnundan tısıltılar çıkarıyor, bu sırada doymak bilmez gözleri iğrenç bir parıltıyla parlıyordu.

Gerçekten mezelerin, yemeklerin zenginliğine diyecek yoktu. Minik minik acı biber turşusu parçalarıyla süslü, üzerine zeytinyağlı istiridye kızartması ve istakoz boynu sosu konmuş öyle lezzetli bir kaymaklı mantar mezesi vardı ki, yeme de yanında yat! Yemeklerin tümü de bayramın şanına yaraşacak güzellikteydi; seçilerek, özenle hazırlanmıştı. Mişenka yemek boyunca sofradan bir an olsun ayrılmadı, hep kendisi hizmet etti. Masaya yeni bir yemek getirip tencerenin pırıl pırıl kapağını kaldırırken ya da kadehlere şampanya doldururken büyücülük işine soyunmuş bir profesör edasıyla öyle cakalı tavırlar takınıyordu ki, birkaç kez uşağın yüzüne, yürüyüşüne bakan avukat, «Şuna bakın! Besbelli, aptal herifin biri!» diye düşünmekten kendini alamadı.

Sofraya üçüncü yemek konulduğunda Lıseviç, Anna Akimovna'ya dönerek dedi ki:

—Sözüm elbette sizin gibi genç ve zengin olanlar içindir. *Fin de siècle* kadınları[1] bağımsız, akıllı, zevk sahibi, kültürlü, biraz da ahlakça düşük olmalıdır. Bu ahlak düşüklüğünün, hepinizin de anlayacağı üzere, ölçüsünü kaçırmamalı. Biraz ahlak bozukluğu diyorum, çünkü tokluk bıkkınlık getirir insana. İşte sevgili bayan, sizler sürüngenler gibi davranamazsınız, yaşamdan kopamazsınız, her şeyin tadını çıkarmalısınız. Biraz ahlak düşüklüğü ise yaşamın tadı-tuzudur. Itırlı çiçekler içinde eşinin, mis kokulara bulanın, esrar çekin, en önemlisi de sevin, sevin, durmadan sevin!.. Sizin yerinizde olsam ilk fırsatta kendime yedi erkek edinirdim. Haftanın her günü için bir tane.

---

1 Yüzyılımızın sonunun kadınlarından (Fr.)

Birinc Pazartesi, ötekine Salı, üçüncüsüne Çarşamba adını takardım... Böylece her biri kendi gününü bilirdi.

Konuşma Anna Akimovna'nın gitgide ilgisini çekiyordu. Sofraya yemek yemek için oturmamış, yalnızca bir kadeh şarap içmişti.

Sonunda dayanamayıp;

—İzin verirseniz bu konuda benim de söyleyeceklerim var, dedi. Kendi yönümden aşkı aile kurma dışında düşünemiyorum. Ben gökyüzünde ay gibi yalnız kalmış bir insanım. Üstelik dolunay değil, yarım ay... İşte o yüzden kim ne derse desin, adım gibi eminim ve öyle hissediyorum ki, benim yarım aylığım ancak aşkın doğal sonucuyla tamamlanabilir. Öyle sanıyorum, aşk görevlerimi, çalışmalarımı bir düzene koyacak; dünya görüşümü aydınlatacaktır. Yaşayacağım aşktan ruhuma esenlik, dinginlik getirmesini istiyorum; her türlü mis kokulardan, ruhsal coşkulardan, *fin de siècle* kadınlarından uzak durmaya çalışıyorum. Sözün kısası, iyi bir koca ile birkaç çocuğumun olmasını istiyorum. Bundan başka bir isteğim yok.

Lıseviç;

—Evlenme isteğinize bir itirazım yok, sevgili bayan, dedi. Yaşamda her şeyi tatmalısınız: Evliliği de, kıskançlığı da, ilk aldatmanın tadını da, çocukları da... Ama elinizi çabuk tutun, kuzum, zaman hızla geçip gidiyor, sizi beklemez...

Adamın semiz, kendinden memnun yüzüne bakan Anna Akimovna öfkeyle;

—Hem de en kısa zamanda evleneceğim, dedi. En sıradan, en basitinden bir koca bulup ona varacağım. Sonra da mutluluktan uçacağım. Sade bir işçi mi olur, yoksa makine onarımcısı, çizim ustası mı; birini bulup evlenince hepiniz şaşırıp kalacaksınız!

—Buna da bir diyeceğim yok. Kontes Cosiana, sıradan bir adam olan Guinplen'le[1] evlendiği zaman kimseden ses çık-

1 Kontes Cosiana, Guinplen, Viktor Hügo'nun 'Gülen Adam' adlı romanının kahramanlarıdır. (Ç.N.)

madı, çünkü kendisi bir kontesti. Siz de olağanüstü bir kadın olarak her istediğinizi yapabilirsiniz. Eğer gönlünüzden bir zenci ya da arap geçiyorsa, hiç durmayın, hemen getirtin onu. Hiçbir dileğinizi yerine getirmekten geri kalmayın. Kendiniz de istekleriniz gibi gözü pek olmalısınız, hiçbir zevkten uzak kalmamalısınız.

Gözleri dolan Anna Akimovna şaşkınlık içinde çırpınıyordu:

—Beni niçin anlamıyorunuz, bilmem ki? dedi. Durumum böylesine anlaşılmaz bir şey mi? Bilmiyor musunuz, büyük bir işletmenin başındayım, Ulu Tanrı karşısında tam iki bin kişinin sorumluluğunu taşıyorum? Benim için çalışan işçiler bakımsızlıktan kör, sağır oluyorlar. Böyle bir yaşam sürdürmek ne kadar zor, ne kadar dayanılmaz, anlamıyor musunuz? Ben vicdan azabı içinde kıvranırken siz gülümseyerek zencilerden, bilmem nelerden söz ediyorsunuz.

Masaya elini vurdu.

—Böylesine bir yaşamı sürdürmek ya da kendim gibi aylak, beceriksiz bir adamla evlenmek suç değil mi? Böyle bir yaşamaya katlanamayacağım doğrusu, benden pes artık!

Lıseviç büyük bir hayranlıkla;

—Şunun güzelliğine bakın! dedi. Aman Tanrım, ne kadar alımlı, ne kadar çekici bir kadın! Ama bana ne diye kızıp sinirleniyorsunuz, kuzum? Belki söylediklerimle size haksızlık ediyorum, bununla birlikte saygıyla karşılayacağım ülküleriniz uğruna kendinizi yaşama sevincinden yoksun kılıp köşenizde sıkıntıdan patlayacaksanız bundan dolayı işçilerinizin durumunun daha iyi olacağını sanmayın. Kesinlikle böyle bir şey olamaz! Bence ahlaksızlıktan, özgür yaşamdan iyisi yoktur! Sizin için kaçamaklar yapmak kaçınılmaz! Bu konuyu düşünün, iyi düşünün!

Düşüncelerini rahatça söylemekten dolayı rahatlayan Anna Akimovna'nın neşesi yerine gelmişti. Güzel konuşabildiği, tutarlı, yerli yerinde düşündüğü için memnundu. Ger-

çekten şu Pimenov ona gönül verse, güzünü kırpmadan onunla evlenirdi.

Mişenka kadehlere yeniden şampanya doldurdu. Avukatla kadeh tokuşturan Anna Akimovna;

—Beni çok kızdırıyorsunuz, Viktor Nikolayiç, dedi. Çünkü bana öğütler verirken kendinizin yaşamdan anladığınız yok. Size kalsa makine onarımcıları, çizim ustaları birer köylü parçası, hepsi cahil insanlar. Oysa hepsi de öyle becerikli, akıllılar ki, şaşarsınız! Onlardan daha iyisini nereden bulacaksınız?

Masada put gibi dimdik otururken durmadan atıştıran Krılin sözcüklerin üzerine basarak;

—Söyledikleriniz doğru, dedi. Dedenizi, babanızı yakından tanırdım. İkisi de son derece zeki insanlardı, ayrıca ruhsal zenginliğe sahiptiler, onları bu bakımdan sayardım.

—Peki, öyle olsun. Biz onların ruh zenginliği iyi biliriz!

Avukat böyle dedikten sonra puro içmek için izin istedi.

Yemeğin sonunda Krılin dinlenmek üzere bir odaya çekildi, Lıseviç ise purosunu bitirdikten sonra Anna Akimovna ile birlikte onun çalışma odasına gitti. Avukat, duvarlarında fotoğraflar, yelpazeler asılı, tavanının ortasından mutlaka pembe ya da mavi bir lamba sarkan özel kadın odalarını hiç sevmezdi. Böyle odalar onun kafasına göre kendini bırakmışlığın, kişiliksizliğin bir belirtisiydi; ayrıca tavandan sarkan renkli lambalar şimdi utandığı aşk ilişkilerini anımsatırdı ona. Oysa Anna Akimovna'nın çalışma odasının duvarları çıplaktı, içine zevksiz mobilyalar konmuştu; bu da Lıseviç'in çok hoşuna gitti. Yumuşak bir divana kurulup Anna Akimovna'yı seyretmek ise başka bir zevkti. Genç kadın şömeninin karşısında, yere serili halının üstünde kollarıyla dizlerini kavrayarak oturuyor, şöminede yanan ateşe bakarken dalgın dalgın düşünüyordu. Avukat genç kızı seyrederken onun damarlarında eski inaçlardan kopmamış bir köylü kanının dolaştığını aklına getirdi.

Bu eve geldiği zamanlar yemekten sonra kahve içip likörünü yudumlarken tümüyle canlanır, genç kadına yazın (edebiyat) dünyasından yenilikler anlatmaktan büyük haz duyardı. Içtenlik dolu, tumturaklı bir konuşması vardı; konuşmanın akışına kendini kaptırır giderdi. Anna Akimovna ise bu çok okumuş avukatı dinleme zevki için değil on iki bin, iki katı para ödese az geleceğini düşünür; adamın bütün yaptıklarını bağışlardı. Öyle zamanlar olurdu ki, Lıseviç koca romanların konusunu tüm ayrıntılarıyla anlatıp bitirir, ikisi de birkaç saatin nasıl geçtiğini anlamazlardı. Bugün ise ekşi bir surat ve ölgün bir sesle, gözlerini kapatarak konuşuyordu.

Anna Akimovna'nın bir şeyler anlatmasını istemesi üzerine;

—Sevgili bayan, çoktandır okuduğum yeni bir roman yok, dedi. Arada bir Jules Verne'i okuyorum, hepsi o kadar...

—Ben de yeni okuduğunuz bir romanı anlatırsınız sanmıştım.

Avukat oturduğu divana daha bir gömüldü.

—Hımm... Yeni bir roman, öyle mi? Bakın, güzelim, yeni yazın ne sizin zevkinizi okşar, ne de benim... Elbette yazınımızın şimdi bulunduğu yerde bulunması çok doğaldır, o nedenle onun değerini kabul etmemek eşyanın doğasına aykırı olur. Ben günümüz yazınının değerini kabul etmiyor değilim, gene de...

Uyumuş gibi dalıp gitti, ancak az sonra yeniden konuşmaya başladı:

—Bence yeni yazınımız bacada inleyip duran güz rüzgârları gibi uğultulu sesler çıkarmaktan başka bir işe yaramaz. «Ah, aman, sen ne talihsiz adammışsın! Hapislerde çürür gibi yaşıyorsun! Ah, sen karanlık, rutubetli hapisane odalarında çürüyecek adam mıydın? Böylece tükenip gideceksin, kurtuluşun yok!» İşte hep böyle... Gene buna da bir diyeceğim yok, ben böylesini de okurdum, yeter ki romanda hapisten nasıl kaçılacağını da öğretselerdi. Çağdaş yazarlar arasından yalnız Mopassant'ı okuyorum şimdi. İyi yazar, güzel yazar!

Korkunç, dev gücünde, olağanüstü bir sanatçı!

Oturduğu yerde birkaç kez kıpırdandıktan sonra doğruldu, bir elini havaya kaldırdı.

—İşte Mopassant bu! Güzelim, siz de bu yazardan şaşmayın! Ondan okuyacağınız tek sayfa bütün dünyanın zenginliklerine bedeldir. Her satırda önünüzde yeni ufuklar açılır. Yüreğinizin en yumuşak, en ince kımıltıları coşkulu, azgın duygulara dönüşür; ruhunuz kırk bin atmosferlik basınç altında kalmışçasına ne idüğü bilinmeyen, pembemsi bir madde haline gelir. Bu maddeden bir parçayı alıp dilinizin üstüne koysanız kekremsi, şehvet dolu bir tad duyardınız. O ne çılgınca iniş-çıkışlar, birbirine geçişler, ezgi çeşitlemeleri! Kendinizi inci çiçeklerinin, güllerin mis kokusuna gömülmüş hissederken ansızın, korkunç derecede etkileyici, karşı koyamayacağınız bir düşünce, lokomotif hızıyla üzerinize gelip beyninizi deler-geçer, yüzünüze yakıcı buharını püskürtür, ıslığıyla kulaklarınızı sağır eder. Size söyleyeceğim: Mopassant'ı kaçırmayın, okuyun onu! Bunu sizden istiyorum!

Lıseviç büyük bir heyecan içinde elini-kolunu sallıyor, odada bir köşeden öbürüne gidip geliyordu.

—Evet, böyle bir şeyle kesinlikle karşılaşmamışsınızdır! Son yazdığı roman aklımı başımdan aldı, beni kendimden geçirdi. Ama öyle sanıyorum ki, Mopassant'ın yapıtlarından başlangıçta pek etkilenmeyeceksiniz. Eğer ondan tad almak istiyorsanız her satırı sindirerek okumalı, sözcükleri yavaş yavaş çiğneyip özsuyunu çıkarmalısınız. Yudum yudum içilecek bir yazardır o!

'Ejderlerin şehveti, kılcal sinirler ağı, samyeli, billur damlacıkları' gibi bir sürü deyim sokuşturduğu bu başlangıç konuşmasının ardından Lıseviç romanın içeriğine geçti. Fazlaca tumturaklı sözler kullanmadan, ama tüm ayrıntılarıyla anlattığı romanda ezberden uzun betimlemeler, konuşmalar aktarıyordu. Romanın kahramanlarından öylesine etkilenmiş olmalı ki, onların karakterlerini belirtirken gerçek bir sahne sanatçısı

gibi bir duruştan öbürüne geçiyor, yüzü renkten renge giriyor, ses tonu durmadan değişiyordu. Duyduğu heyecandan dolayı bazan kalın, bazan tiz bir sesle kahkahalar atıyor, ellerini havada sallıyor, 'çat' diye çatlayıp parçalanmasından korkuyormuş gibi iki eliyle birden başını tutuyordu.

Romanı daha önce okumuş bulunan Anna Akimovna gene de avukatı hayranlıkla dinledi. Çünkü adamın aktarmasıyla roman aslından daha derin, daha güzelmiş gibi geliyordu. Avukat genç kadının dikkatini romanın inceliklerine çekip güzel anlatımları, derin düşünceleri özellikle vurgulamaya çalışırken Anna Akimovna'nın aklı-fikri romanda anlatılan capcanlı yaşamın özündeydi, kendini romanın bir hahramanıymış gibi hissediyordu. Avukatı dinlerken son derece heyecanlandığı için o da kahkahalar atıyor, ellerini çırpıyor, daha güzel yaşamak varken kendisi gibi renksiz yaşamanın bir anlamı olmadığını düşünüyordu. Akşam yemeği yedikleri sırada söylediği sözler, ileri sürdüğü düşünceler aklına gelince daha bir göğsü kabardı, Pimenov'u gözünün önüne getirerek neşelendi, döküm ustasının onu sevmesini tüm yüreğiyle istedi.

Romanın konusunu anlatmayı bitirince Lıseviç bitkin bir biçimde divana yığıldı. Neden sonra hastaymış gibi, yorgun bir sesle;

—Hayatımda sizin gibi hoş bir kadın görmedim! dedi. Ne kadar güzelsiniz! Biliyor musunuz, sizin yanınızda kendimi çok mutlu hissediyorum ve niçin otuz değil de kırk iki yaşındayım, diye kendi kendimi yiyorum. Evet, zevklerimiz uyuşmuyor, size biraz ahlak düşüklüğü önerirken kendim o çağı geride bıraktım, bedensel olmaktan çok güneş ışını gibi iç ısıtıcı, duygusal bir aşkı yeğliyorum. Bu yüzden sizin yaşınızdaki bir kadın için işe yaramaz bir erkeğim.

Daha önceden söylediklerine bakılırsa temiz bir aşkın, saflığın, gençliğin, hüzünlü Rus doğasının ozanı olan Turgenyev'e tutkundu; ancak bu el değmemiş aşkı capcanlı değil, gerçek dünyamızın dışında, başkalarından duyma, soyut bir

kavram olarak algılayıp özlüyordu. Anna Akimovna'yı platonik, ülküsel bir sevgiyle sevdiğini belirtirken de bunun ne anlama geldiğini bilmiyordu kesinlikle. Gene de durumundan memnundu, rahatına düşkünlüğü içinde dingin, yaşayıp gidiyordu. Anna Akimovna'yı çekici, büyüleyici bulması, genç kadının yanında kendini hoşnut hissetmesi ona göre platonik aşkın ta kendisiydi. Bundan daha başka ne isteyebilirdi ki?

Bir yanağını genç kadının eline koyduktan sonra, büyüklerin çocukları okşarken söyledikleri sözlerle;

—Ah, benim yaramazım! Beni niçin cezalandırıyorsunuz? dedi.

—Ben mi yaptım bu işi? Ne zaman?

—Bayram öncesi sizden bir ödüllendirme beklerdim, ama olmadı.

Anna Akimovna avukatın bayramlarda ödüllendirildiğini bilmediği gibi, ona ne kadar para verilmesi gerektiği konusunda da zor durumda hissetti kendini. Adam böyle bir şey beklediğine göre vermeliydi, oysa avukat bunu söylediği sırada ona aşktan eriyen gözlerle bakıyordu.

—Nazarıç göndermeyi unutmuş olmalı. Gene de yaptığımız yanlışı düzeltmede geç kalmış sayılmayız, dedi.

Yatak odasında, tuvaletin çekmecesine koyduğu 1500 ruble hatırına gelmişti. Bu hoşlanmadığı parayı getirip avukata verdiğinde, beriki tembel bir zarafetle tomarı alıp yan cebine soktuğunda genç kadın yerinde, çok uygun bir hareket yaptığını anladı. Avukatın ödüllendirilmeyi istemesi ile onun 1500 rubleyi vermesi nasıl da birbirine uygun düşmüştü!

Avukat genç kadının parmaklarını öperek;

—Teşekkür ederim, dedi.

O sırada uykulu, memnun bir yüzle Krılin girdi içeriye. Göğsündeki madalyaları çıkarmıştı.

İki konuk bir süre daha oturup birer bardak çay içtikten sonra gitmek üzere doğruldular. Anna Akimovna bir çeşit suçluluk duygusu içindeydi şimdi. Krılin'in nerede görev yap-

tığını unuttuğu gibi, ona da para vermesi gerekip gerekmediğini bilmiyordu. Eğer vermesi gerekiyorsa şimdi mi vermeliydi, yoksa zarfa koyup adresine mi göndermeliydi?

Lıseviç'in kulağına eğilerek;

—Krılin nerede görev yapıyor? diye sordu.

Beriki esnedi.

—Tüh, kahrolası! Nerede çalıştığını ben de bilmiyorum.

Anna Akimovna şöyle düşünüyordu: Krılin amcasını, babasını sevip saydığını söylediğine göre işletmenin hayır kurumlarında çalışırken onlar adına mutlaka iyi şeyler yapmıştı. İşte bu düşünceler içinde, iki konuk ayrılıp giderlerken 300 rubleyi gizlice Krılin'in eline tutuşturdu. Adam bir an şaşırmış gibi durduktan sonra ona fersiz gözlerle baktı, sonra durumu kavramışçasına;

—Saygıdeğer Anna Akimovna, paranın alındısını yeni yıldan önce gönderemem, dedi.

Mişenka kürkünü giymesine yardım ederken Lıseviç neredeyse ayakta zor duruyordu, iyice gevşeyip kendini salmıştı. Merdivenden güçlükle inişine bakılırsa kızağa biner binmez hemen uyuyacağı kesindi.

Merdiven basamaklarının ortasında durarak Krılin'e;

—Beyefendiciğim, yaşamınızda hiç şöyle bir duygu tattınız mı? dedi. Sanki görülmeyen bir güç sizi çekip uzatıyor, çektikçe uzuyorsunuz, sonunda incecik bir tele dönüşüyorsunuz. Bu sırada hiçbir şeyle kıyaslanmayacak derecede haz verici, şehvet gibi bir duygu doluyor içinize.

Anna Akimovna yukarda dikilirken konukların Mişenka'ya birer kâğıt para verdiklerini gördü.

—Gene görüşmek üzere! Hoşça kalın! diye bağırdıktan sonra doğruca yatak odasına koştu.

Çabucak üstündeki giysiyi çıkardı, bol bir entari giydikten sonra kendini merdivenlerden paldır küldür aşağı bıraktı. Gün boyunca üstündekilerden sıkılmıştı. Merdivenden aşağı koşar-

ken çocuklar gibi tabanlarını basamaklara vuruyor, kahkahayla gülüyordu. Canı öylesine yaramazlık etmek istiyordu ki!

IV

AKŞAM

Geniş bir basma bluz giyen halası, Varvaruşka, iki de yaşlı kadın yemek odasında oturmuşlar; yemek yiyorlardı. Masada kocaman bir haşlama parçası ile domuz kızartması, ayrıca çeşit çeşit turşular vardı. Görünüşte lezzetli ve yağlı bir parça olan haşlamadan tavana buğular yükseliyordu. Aşağı kattakiler şarap, şampanya içmezlerdi; buna karşılık her türden votkalar, likörler sofradan eksik olmazdı. Semiz, tombul, akça-pakça bir kadın olan aşçı Agafyuşka kapının girişinde kollarını göğsünde çaprazlamış dikilirken yaşlı kadınlarla hoşbeş ediyor, saçına koyu kırmızı bir kurdele takmış bulunan, aşağı kat hizmetçisi esmer Maşa ise mutfaktan yemek getirip, boş tabak götürüyordu. Sofradaki iki yaşlı kadın daha sabahtan karınlarını tıka basa doyurduklarından, üstelik bir saat kadar önce tatlı börekle birlikte çay içtikleri için pek isteksiz yiyorlar, sanki kaçınılmaz bir görevi yerine getiriyorlardı.

Koşarak yemek odasına dalan Anna Akimovna hışımla gelip yanındaki iskemleye oturunca halası;

—Oh, nasıl da korkuttun beni! Ödüm patladı! dedi.

Anna Akimovna'nın neşesinin yerinde olması, şaklabanlıklar yapması evde herkesin hoşuna giderdi. Asıl işletme sahiplerinin ölümünden sonra yaşlı kadınların artık sözünün pek geçmediğini, evde isteyenin istediği gibi davranabileceğini gösteriyordu genç hanımın tavırları. Anna Akimovna'nın şarkı mırıldanarak masaya oturması üzerine yalnızca yabancı iki yaşlı kadın ona dik dik baktılar. Öyle ya, sofrada şarkı söylenir miydi?

Aşçı kadın Agafyuşka keyfe gelerek;

—Güzelimiz, anacağımız, bir tanemizsin sen! dedi abartılı bir övgüyle. Elmasımız, hazinemizsin! Bugün baktım da yığın yığın konuklar geldi evimize. Hepsi de kraliçemizi görmek için yarıştılar. Aralarında kimler yoktu ki! Generaller, subaylar, her rütbede beyefendiler... Pencereden bakarken saydım saydım, sonra yorulunca vaz geçtim.

Bunun üzerine hala öfkelendi:

—Gelmez olsalardı, boyu devrilesiler! Gelip de ne yaptılar ki?

Üzüntü içinde yeğenine baktı.

—Bir sürü zamanını aldılar öksüzümün.

Sabahtan beri ağzına tek lokma koymayan Anna Akimovna'nın karnı açlıktan zil çalıyordu. Önüne konulan acılı likörü bir dikişte içti, turşudan bir parçayı hardala banıp ağzına attı. Aman, ne kadar lezzetliydi ikisi de! Ardından aşağı kat hizmetçisi Maşa mutfaktan hindi kızartması, elma kompostosu, bir tabak dolusu bektaşiüzümü getirdi. Bunları da iştahla yedi Anna Akimovna. Yemek odasında hoşuna gitmeyen tek şey vardı, o da çini sobanın güldür güldür yanması, içerisini cehennem gibi ısıtmasıydı. Sofrada oturanların yanakları sıcaktan kıpkırmızı olmuştu... Yemek faslı bitince masanın örtüsünü topladılar; likörle birlikte yemek üzere naneli gevrekler, fındık fıstık, kuru üzüm tabakları getirdiler.

Hala aşçı kadına dönerek:

—Ayakta ne dikilip duruyorsun? Hadi, gel, sen de otur, dedi.

Agafyuşka içini çekerek masaya çöktü, Maşa onun önüne de bir kadeh likör koydu. Anna Akimovna'ya öyle geliyordu ki, yalnız sobadan değil, aşçı kadının tombul boynundan da odaya sıcaklık yayılıyordu.

Masadaki konuşmalar evlenmenin gitgide zorlaşması üzerineydi. Eskiden erkekler kadınlarda güzellik ararlar, bu olmazsa paraya tamah edip gelirlerdi, ama şimdi kimin ne istediği

belli değildi. Eskiden kızlardan yalnız kamburlar ile topallar evde kalırken şimdi güzel olanlara da, zenginlere de dönüp bakan yoktu. Hala bu durumun ahlak bozukluğundan kaynaklandığını, insanların artık Tanrı'dan korkmadıklarını söylediyse de aklına kardeşi İvan İvanıç ile karısı Varvaruşka geldi. İkisi de dindar, içlerinde Tanrı korkusu olan insanlardı, gene de dünyaya getirdikleri çocuklarını gizlice götürüp çocuk bakım yuvasına bırakırlardı.[1] Hala konuyu değiştirerek sözü kendi evliliğine getirdi. Gençken fabrikada işçi olarak çalışan bir nişanlısı varmış, sevdiği bu adamla evlenmek üzereyken erkek kardeşleri onu zorla ikon ustası yaşlı bir adamla evlendirmişler. Bereket versin, beriki iki yıl bile yaşamadan öbür dünyayı boylamış. Konuşmalara kulak kabartan alt kat hizmetçisi Maşa gelip bir iskemleye ilişti, yüzünde gizemli bir anlatımla bir haftadır avluya bir adamın dadandığını söyledi. Kara bıyıklı, paltosunun yakası kuzu kürklü, yakışıklı bir adam sabahları konağa yaklaşıp pencerelere bakıyor, sonra fabrika binalarına doğru uzaklaşıyormuş.

Konuşulanları dinledikçe Anna Akimovna'nın içinde büyük bir evlenme isteği kabardı. Bu öyle bir istekti ki, yüreği cayır cayır yanıyordu. Şu anda üst katta onu delicesine seven, onu özleyen, ona herkesten yakın bir erkeğin bulunduğunu bilmek için neler vermezdi? İster yaşamının yarısını, ister bütün malını-mülkünü... Bunları düşündükçe içi içine sığmıyor, sözlerle anlatılması güç bir heyecan, çılgınca bir coşku yüreğini dağlıyordu. İçinden fışkıran gençlik enerjisi ve sağlıklı olduğu içgüdüsü yaşamının gerçek şiirinin henüz başlamadığı, şiir dolu günlerin ilerde geleceği konusunda ona yalan söylüyor, o da bu yalana inandığı için başını arkaya atıp saçları dağılarak gülüyor, durmadan gülüyordu. Onun kahkahaları karşısında herkes de gülmeye başlamıştı. Yemek odasında kahkahalar uzun süre kesilmek bilmedi.

---

1 Bunu niçin yaptıkları açıklanmıyor. (Ç.N.)

Onlar böyle güledursunlar, geceyi geçirmek üzere Jujelitsa'nın konağa geldiğini haber verdiler. Paşa, Spiridonovna gibi adlarla da bilinen, elli yaşlarında, sıska mı sıska bir hacı kadındı Jujelitsa. Sürekli beyaz bir başörtüsü ile kara giysiler giyerdi. Kadının sivri burnunu, sivri çenesini, kurnaz, sinsi gözlerini görünce onun keskin bakışlarıyla sizi delip geçtiğini, içinizden neler geçiriyorsanız hepsini okuduğunu düşünürdünüz. Kadın dudaklarını sürekli yürek biçiminde büzerdi. Onun yılan gibi sinsi tavırlarından, tüccar evlerinde çevresini nefretle süzmesinden dolayı Jujelitsa lakabını takmışlardı.

Jujelitsa yemek odasına girince kimseye dönüp bakmadan doğruca aziz tasvirlerinin bulunduğu köşeye yöneldi, alto sesiyle birkaç ilahi okudu, sonra yüzünü masadakilere çevirerek delici bakışlarıyla onları tepeden tırnağa süzdü. Anna Akimovna'yı omzundan öperek;

—Yortunuz kutlu olsun, dedi. Evinize öyle zor ulaştım ki, neredeyse sokakta kalacaktım.

Böyle diyerek halayı da omzundan öptü.

—Yola ta sabahtan çıkmıştım, gelgelelim iyi insanlarla karşılaştım, dinlenmem için ısrar ettiler. «Kal, Spiridonovna, kal!» demelerine dayanamadım. A, bir de baktım, akşam olmuş...

Kırmızı et yemediğini bildikleri için ona havyarla birlikte som balığı haşlaması verdiler. Sofradakileri kaşlarının altından süzerek yemeğini bitirdi, bu arada üç kadeh votka yuvarladı. Yemesi-içmesi son bulunca dua etti, Anna Akimovna'nın önünde yerlere değin eğildi.

Bir-iki yıldır yaptıkları gibi, hep birlikte kral oyunu denilen bir iskambil oyunu oynamaya başladılar. Alt katın, üst katın bütün hizmetçileri kapının önüne yığıldılar, onlar da oyunu seyrediyorlardı. Anna Akimovna, Mişenka'nın da arada bir gelip oynayanları seyrettiğini, bu sırada küçümsercesine gülümsediğini gördü.

Kral rolü ilkin Jujelitsa'ya rasgeldi, asker rolündeki Anna

Akimovna ise krala haraç ödedi. Sonra hala kral oldu, Anna Akimovna ise köle rolüne girince herkeste bir gülüşmedir başladı. Bir ara Agafyuşka'ya prens rolü düştü, kadıncağız bundan öyle utandı ki, epey zaman kızarıp bozardı. Bu sırada masanın öbür ucunda ikinci bir oyun başlamıştı. İki Maşa, Varvaruşka, kral oyununu tamamlaması için uyandırdıkları terzi kadın Marfa Petrovna katılmışlardı ikinci oyuna. Terzi kadının gözlerinden uyku akıyordu, suratından düşen bin parça olurdu.

Oyun boyunca erkekler üzerine, iyi bir erkek bulup evlenme üzerine bir konuşma başladı. İkinci bir konu da kızların evde kalmalarının mı, yoksa evlenip dul kalmalarının mı daha iyi olduğuydu.

Jujelitsa lafa karışarak Anna Akimovna'ya;

—Güzel, sağlam yapılı, sağlıklı bir kızsın, dedi. Ancak anlamadığım bir şey var: Kendini kime saklıyorsun?

—Beğenen biri çıkmadıktan sonra elimizden ne gelir?

Onun söylediklerini işitmemiş gibi yapan Jujelitsa;

—Belki de kız kalmak için kendi kendine söz verdin, diye sürdürdü konuşmasını. Ne yapalım, öyle olsun... Buna da bir diyeceğimiz yok...

Sinsi sinsi gülümseyerek elindeki iskambil kâğıdına baktı, içini çektikten sonra ortaya attı.

—Ne yapalım, öyle olsun, anacağım... Ancak zamanımızda kocaya varmayan kızların her biri başka türlü davranıyor. Kimisi kendini her kötülükten sakınıp rahibeler gibi günah işlemekten korkuyor. Bunlardan biri ufak bir kabahat işlemeyegörsün, gündüzü bile geceye döner zavallının. Bir de başka türlüleri de var ki, dindar kadınlar gibi koyu giysiler büründükleri halde gizliden gizliye her haltı karıştırıyorlar. Ben böylelerini görür görmez tanırım. Yaşlı adamları baştan çıkarıp paralarına konanlar, bununla da yetinmeyip adama büyü yaparak bütün dünyasını karartanlar bile var.

Jujelitsa'nın bu dokundurmaları karşısında Varvaruşka içini çekerek aziz tasvirlerine bakmakla yetindi. Yüzüne

Hıristiyanlara özgü bir dinginlik gelip yapışmıştı sanki.

Masada bulunan herkesi tepeden bakarak süzen Jujelitsa konuşmasını sürdürdü:

—Ben işte böyle bir kız tanıyorum. Bilseniz, ne yaman şeydir geberesi! Hep aziz tasvirlerine bakıp bakıp içini çeker, şeytanın dölü! Nasıl ettiyse yaşlı bir adamın başını döndürmüş, şimdi parasını har vurup harman savuruyor. Ağzından da dualar, dindarca konuşmalar eksik olmaz, canı çıkasının. Ama bayramda yedirdiği bir lokma ekmeği bayramdan sonra fitil fitil burnunuzdan getirir.

Varvaruşka yeniden tasvirlere baktı, istavroz çıkardı. Bu konuşma Anna Akimovna'nın canını sıkmıştı. Konuyu değiştirmek için;

—İşte böyle, Spiridonovna, dedi. Bizi kimse almadıktan sonra elimizden ne gelir?

—Asıl suç kendinde, yavrucuğum. İstersin ki, karşına yalnız soylular, okumuşlar çıksın, en aşağısından bir tüccarla evlenesin.

Hala yerinden hopladı.

—Ben tüccar müccar istemem! Tanrı esirgeye! Soylu bir aileden gelen erkek paranı saçıp savurur ama karşılığında sana acır, anlayışlı davranır. Tüccardan koca, babadan kalma kendi evinde seni öyle baskı altında tutar ki, kıpırdayacak yer bulamazsın. Adama sokulup okşamak istersin, o hep parayla-pulla uğraştığı için ilgilenmez; yemek yemeye sofraya oturursunuz, yedirdiği bir dilim ekmeği başına kakar. Odun, ne olacak! Kızım, sen en iyisi, okumuş, soylu birine var.

Hep bir ağızdan konuşuyorlar, kimse kimseyi dinlemiyordu. Bunun üzerine hala, elindeki ceviz kırıcısını küt küt masaya vurduktan sonra öfkeli, kızarmış bir yüzle şunları söyledi:

—Hayır, hayır, tüccar istemem, kesinlikle istemem! Eğer tüccara varacak olursan beni bu evde yok bil; gider, manastıra sığınırım.

Jujelitsa;

—Susun, beni dinleyin! diye bağırdı.

Herkes susunca bir gözünü kısarak;

—Annuşka, biliyor musun, güzelim, dedi, senin gibilere aslında evlenmek hiç gerekmez! Zenginsin, başına buyruksun, kraliçeden bir farkın yok. Bu durumda «Evlenemeyeceğim, kız kurusu olacağım.» diye niçin korkuyorsun? Sana kıyıda-köşede kalmış, saf sapalak bir adam bulurum, onunla görünüşü kurtarmak için nikah kıydırırsın, beş bin mi olur, on bin mi, adamın eline biraz para tutuşturup başından savarsın... Ondan sonra gel keyfim gel, istediğin gibi gez-toz! Evinin efendisi kendin olduğun için canının çektiğini seversin, kimse seni kınayamaz. O zaman okumuşlar da, soylu erkekler de hepsi senin, seç seç al! Ballı-börekli yaşamak diye ben buna derim!

Parmaklarını çıtlattı, ıslık çaldı.

—Öyle değil mi, kırlangıcım, sana kim ne diyebilir ki?

—Ama günah! dedi hala.

Jujelitsa alaylı alaylı güldü.

—Günahmış! Yeğenin okumuş kızdır, anlar. Evlendiğin adamın boğazını kesersen, yaşlı kocaya büyü yaparsan, günah olan bu. Gönül verdiğin bir erkeği sevip okşamanın neresi günah? Bunun hiçbir günahı yok! Sade insanların kafasını karıştırmak için dindar kocakarıların uydurduğu yalan hepsi de. Işte ben de gittiğim her yerde aynı şeyleri söylüyorum, ama niçin günah olduğunu kendimin de bildiği yok.

Bir kadeh likör içti, öksürdü. Başkasına değil de kendi kendine söylüyormuş gibi;

—Gönlünü eğlendir, yavrucuğum! dedi. Otuz yıl günah lafını ağzımdan düşürmeyip korku içinde ortalıkta dolaştım. (İçini çekti) Meğer ne salak karıymışım! Kaçan zaman geri gelir mi? Kadının ömrü kısadır, anacığım. Her geçen günün değerini bilmek gerekir. Otuz beşine, kırkına bastın mı, bil ki, artık işin bitik. Sakın başkasının sözünü dinleme, fırsat varken, kırk yaşına varana dek gönlünü eğlendir. Ondan sonra dua edip günahlarını bağışlatacak, kefenini dikecek bol zaman

bulursun. İşini bildin mi, önünde bütün yollar açık! E, ne diyorsun, güzelim? İstersen sana soylu aileden birini bulayım.

Anna Akimovna gülmeye başladı.

—Neden olmasın? Sade bir işçiye bile dünden razıyım.

Jujelitsa gözlerini kıstı, başını salladı.

—Oldu öyleyse, sana en iyisini seçeriz. Bugünkü aklım olsa kendime de ne yiğitler bulurdum! Ah, kafa!

Hala dayanamadı.

—Her zaman söyler dururum, «Kızım soylu birini boşuna bekleme, tüccara da boş ver, sade birinde karar kıl, evlen!» diye... Hiç olmazsa evimizde bir erkek bulunsun. Yeryüzünde iyi insan kıtlığı mı var? Fabrikada çalışanları ele alalım. Hepsi de aklı başında, ciddi insanlar; ağızlarına içki komazlar.

Jujelitsa halayı desteklemek amacıyla;

—Iyi işte, dedi. İster misin, Annuşka'yı Vasili Lebedinski ile nişanlayıverelim?

Halanın yüzü ciddileşti.

—Vasya'nın bacakları çok uzun, üstelik kupkuru bir adam. Böyle çirkin birini ne yapsın?

Kapının önünde biriken kalabalıkta kıkırdaşmalar başladı.

—Öyleyse Pimenov'a ne dersiniz? Pimenov'la evlenir misin?

—Tamam, Pimenov'la aramızı yap.

—Ciddi misin? Yemin et!

Anna Akimovna kararlılıkla elini masaya vurdu.

—Sözümde duracağım, onunla aramızı yaparsan kesinlikle caymam.

Yanaklarının kızarmasından, herkesin gözünü dikip ona bakmasından utanan Anna Akimovna masanın üstündeki iskambilleri karıştırdıktan sonra odadan dışarı fırladı, koşa koşa yukarı çıktı. Salona girip piyanonun başına oturduğunda alt kattan denizde dalgaların uğultusuna benzeyen bir uğultu geliyordu. Pimenov ile onun hakkında konuşuyor olmalıydılar, bu arada onun yokluğundan yararlanan Jujelitsa sözünü esir-

gemeden Varvaruşka'ya verip veriştiriyordu, besbelli.

Üst katta yalnızca bir lamba yanmaktaydı. Salondaki lambanın zayıf ışığı kapı aralığından karanlık oturma odasına sızıyordu. Vakit saat 10'dan daha geç değildi. Anna Akimovna önce bir vals çaldı, ardından ikincisini... Böylece aralıksız piyano tıngırtıları doldurdu boş odaları. Piyanonun arkasındaki karanlık köşeye gözlerini dikmiş bakıyor, hep gülümsüyordu. Acaba şimdi arabaya atladığı gibi kentte birinin evine, örneğin avukat Lıseviç'e gitse ne güzel olurdu! Ruhunda kaynaşan duyguları birine anlatmak için öyle büyük bir istek duyuyordu ki! Durmadan konuşmalı, kahkaha atmalı, şaklabanlık yapmalıydı. Ancak piyanonun arkasındaki karanlık köşe sepsessizdi, üst katın bütün odaları da öyle, ortalıktan çıt çıkmıyordu.

Aslında duygulu romansları çok severdi. Ama yontulup eğitilmemiş bir sesi olduğu için sesini fazla yükseltmeden, fısıltıyla piyanoya eşlik etmeye başladı. Romansını birini bitirip ötekine geçiyordu. Hepsi de aşk, ayrılık, yitirilmiş umutlar üstüne şarkılardı bunlar. Gözünün önüne getirdiği, düşüncelerinde yanına çağırdığı Pimenov'a elini uzatmaya hazırdı. Gözlerinde yaşlarla ona, «Pimenov, üstümdeki yükü alın, beni kurtarın!» diye yalvaracaktı. İşte o zaman, sanki bütün günahları bağışlanmış gibi bir rahatlamayla içine sevinç dolacak, kendini tümüyle özgür hissedip mutluluğa erecekti. Sürekli mutluluğu beklemenin sıkıntısıyla piyanonun üstüne eğildi. Beklediklerinin hemen gerçekleşmesini, yaşamındaki değişikliğin bir an önce olup bitmesini istedi. Çünkü sürdürdüğü yaşamın bir süre daha devam etmesine dayanacak gücü kalmamıştı. Sonra yeniden piyano çalmaya başladı, çaldıklarına alçak sesle eşlik etti. Bütün konak sessizliğe gömülmüştü, artık alt kattan uğultu gelmiyordu. Saat çoktan 10'u vurmuştu. Yatıp uyumuş olmalıydılar. Böylece yalnızlıktan patladığı, sessiz, bitmek bilmez gecelerden biri daha başlamış bulunuyordu.

Bütün odaları dolaştıktan sonra kanepeye uzandı, orada

fazla kalmadan çalışma odasına geçerek akşamleyin aldığı mektupları okumaya başladı. Mektuplardan birinde bir işçi, güçlükle sökülen el yazısıyla fabrika kantininde işçilere acımış yağ sattıklarını, yağdan gaz kokusu geldiğini yazıyordu. Başka bir mektupta da saygılı bir dil kullanan biri Nazarıç'ın son demir alım işinde bin liralık rüşveti cebe indirdiğini bildiriyordu. Okuduğu üçüncü mektubu ise onu acımasızlıkla suçlayan biri göndermişti.

Içindeki bayramlık heyecan son bulmak üzereydi. Anna Akimovna heyecanının bir süre daha devam etmesi için piyanonun başına geçti, yeni valslerden birini çalmaya başladı. O sırada hatırlı konuklarla birlikte sofrada otururken yaptığı konuşma aklına geldi. Düşündüklerini içtenlikle dile getirmiş, akıllıca laflar etmişti.

Çevresindeki karanlık pencerelere, duvarlarda asılı tablolara göz gezdirdi. Salondan içeriye ölgün bir ışık sızıyordu. Kimseye derdini açamadığı, konuşup tartışamadığı büyük bir yalnızlık içindeydi. Birdenbire umutsuzluğa kapılarak hüngür hüngür ağlamaya başladı. Kendini toparlamak için Pimenov'u gözünün önüne getirdiyse de bunun bir yararı dokunmadı.

Derken, saatin 12'yi vurduğunu işitti. O sırada frakını çıkarıp yalnız ceketiyle kalan Mişenka girdi içeriye, bir şey söylemeden iki mum yaktı. Sonra yeniden dışarı çıktı, az sonra tepsinin üstünde bir fincan çayla geri döndü.

Uşağın gülümsediğini gören Anna Akimovna;

—Niçin gülüyorsunuz? diye sordu.

—Aşağıda Pimenov'la ilgili şakalarınız hatırıma geldi de ona gülüyorum. Şöyle bir düşündüm de Pimenov'u Viktor Nikolayeviç'le, general Krılin'le aynı masaya oturtsanız adamcağızın korkudan ödü patlardı. Çatal tutmasını bile bilmez...

Böyle derken eliyle ağzını kapatmıştı, kahkahadan omuzları sarsılıyordu.

Uşağın kahkahaları, söyledikleri, ceketi, bıyıkları genç

kadının üzerinde pisliğe bulaşmış gibi bir etki bıraktı. Karşısındaki herifi görmemek için gözlerini kapattıysa da ister istemez Pimenov'un Lıseviç ve Krılin'le aynı sofrada oturup yemek yiyişini gözünün önüne getirdi. Gerçekten Pimenov acınacak, zavallı bir duruma düşerdi. Onların yanında ürkerek ne yapacağını şaşırır, cahilliğiyle sırıtırdı. Bu tablo karşısında tiksintiden midesi bulandı. Ve o gün ilk kez tüm açıklığıyla anladı ki, Pimenov'la ilgili sözleri, tasarıları, basit bir işçiyle evlenebileceğini söylemesi aptallıktan, deli saçmasından, kendini aldatmaktan başka bir şey değildi. Bu inanç içinde, duyduğu tiksintiyi bastırmak, inandıklarının tersini düşünmek için hatırlı konuklarla birlikte sofradaki konuşmalarını hatırlamaya çalıştıysa da aklına bir şey gelmedi. Kadınların yanında söyledikleri ile davranışlarından dolayı büyük bir utanç duydu, gereksiz şeyler yapmış gibi korkuya kapıldı. Yaptıklarından utanıp korktuğu için yeniden bir tiksinti duydu.

Kafası allak bullak olmuştu, mumlardan birini kaptığı gibi, arkasından kovalayan biri varmış gibi, paldır küldür aşağı kata koştu, Spiridonovna'yı uyandırarak ona akşamki sözlerinin şaka olduğunu söyledi. Sonra gene üst kata koşup yatak odasına girdi. Kızıl saçlı Maşa yatağının yanında uyuyakalmıştı. Kızcağız onun içeri girdiğini işitince apar topar ayağa fırladı, telaşla yastıkları düzeltmeye başladı. Yüzü yorgunluktan bitkindi, gözlerinden uyku akıyordu, güzel saçları kayarak başının bir yanına toplanmıştı.

Esneyerek;

—Hanımcığım, Çalikov denen adam akşamleyin gene geldi, dedi. Ama ben size bildirmedim. Öyle sarhoştu ki, ayakta zor duruyordu. Yarın gene gelecek...

Anna Akimovna öfkeden elindeki tarağı yere fırlattı.

—Bu adam benden ne istiyor? Bir daha gözüm görmesin onu! Kesinlikle gelmesini istemiyorum!

Yapışkan herif, yeryüzünde kendisinden başka yardım edilecek adam kalmadığını sanıyordu herhalde. Ayrıca adım

başı onu izleyerek onun ne kadar anlamsız, saçma bir yaşam sürdüğünü gide-gele gözüne sokmaya çalışıyordu sanki. Öyle ya, yoksullara yardım etmek onun başlıca göreviydi, başka ne işe yarardı ki?

Soyunmadan kendini yatağın üstüne attı, duyduğu utançtan, sıkıntıdan hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Asıl saçma, can sıkıcı olanı da Pimenov'la ilgili hayalleriydi. Gerçekten döküm ustası hakkında ciddi şeyler düşünmüş, içtenlikle onu kendine uygun bir eş olarak görmüştü. Onunla ilgili duyguları, düşünceleri gerçeği yansıtıyordu. Ama şimdi durumu enine-boyuna tartınca Lıseviç'in, hatta Krılin'in ona Pimenov'dan daha yakın olduklarını açıkça gördü. Öyleyse akşam yemeği, sofrada avukatın söyledikleri, kral oyunu yaşamın gerçek yüzüydü; Pimenov'la ilgili hayalleri, sözleri ise gerçeğe uymuyordu, onu zora sokmaktan başka bir işe yaramazdı. Acı olan bir gerçek daha vardı; o da artık hayal kurmakta geç kalması, mutluluk için bütün şansını yitirmesiydi. Ne annesiyle aynı yorgan altında yattığı eski günlere dönebilirdi, ne de gelecekte yeni bir yaşam kurabileğini düşünebilirdi.

Kızıl saçlı Maşa karyolanın yanına diz çökmüştü. Ona bakan gözlerinde büyük bir keder ve şaşkınlık okunuyordu. Az sonra o da hüngür hüngür ağlayarak hanımının eline kapandı. Niçin böylesine üzüldüğünü açıklamaya gerek var mı?

Anna Akimovna bir yandan ağlayıp bir yandan gülerek;

—Seninle ben iki aptalız! dedi. Hem de ne kadar aptalız, biliyor musun?

ROTŞİLD'İN KEMANI

Burası köyden de beter, küçücük bir ilçe merkeziydi. Üstelik kasabada oturanların çoğu yaşlı olduğu halde sanki kimse ölmeye yanaşmıyor, bu da tabut yapan esnafın tepesini attırıyordu. Ne hastanede, ne de hapisanede epeydir tabut satılmamaktaydı; uzun zamandan beri esnafın öfkeden canı burnuna gelmişti. Eğer tabut ustası Yakov İvanıç mesleğini il merkezinde sürdürse şimdiye dek çoktan iyi bir ev satın almıştı, ayrıca herkes saygılı bir tarzda Yakov Matveyiç diyerek yaklaşırdı yanına. Oysa şimdi Yakov deyip geçiyorlardı, sokakta bir de takma adı vardı: Bronza. Adamcağız basit bir köylü parçası gibi küçük bir kulübede ömür tüketiyor; tek gözlü izbesine karısı Marfa, iki kişilik karyolası, küçücük fırını, tezgahı, tabutları, evin öteki ıvır zıvırı ile zor sığıyordu.

Aslında tabut yapmada Yakov ustanın eline kimse su dökemezdi. Yaptığı tabutlar sağlamlığıyla, güzelliğiyle ün salmıştı. Köylülerden ya da çarşı esnafından biri ölünce ölçü almaya gitmez, böylelerinin tabut ölçüsünü kendi boyuna göre alırdı. Yaşı yetmişi bulduğu halde bütün kasabada ondan daha iri yapılısı, daha uzun boylusu yoktu; o bakımdan tabutların ölçüsünde yanıldığı hiç görülmemişti. Ama kadınlara, ilçenin soylularına gelince durum değişirdi. O zaman demir arşınını kaptığı gibi ölçü almaya koşardı. Çocuk tabutlarında ise... Ölçüye filan bakmadan uyduruverdiği bu işten hoşlandığı pek söylenemezdi. Kotardığı tabutun parasını alırken;

—Böyle entipüften işlerle beni niye uğraştırıyorsunuz? diye dert yanardı.

Yakov İvanıç'ın tabut ustalığı yanında keman çalması da ona küçük bir gelir sağlıyordu. Düğünde-dernekte çoğu kez Moisey İlyiç Şahkes'in yönettiği bir Yahudi orkestrası çalar, Şahkes gelirin yarısından fazlasını hemen kendine ayırırdı. Kemanında özellikle Rus halk türkülerini pek güzel çıkaran Yakov emeği karşılığında günde elli kapik kazanır, konukların verdiği bahşişe ise kimse karışmazdı.

Bronza orkestradaki yerini alır almaz hemen yüzü terleyip kızarırdı. Adamcağız nasıl terleyip kızarmasın ki? Düğün salonu bunaltıcı sıcaktır, ortalığı sarmısak kokusu sarmıştır, kendi kemanı gıygıy edip durur, sağ kulağının dibinde kontrbas hırıldar, sol yanında flüt ağlardı. Flütü kimin çaldığını merak mı ettiniz? Öyleyse hemen açıklayalım: Yüzü kırmızımsı morumsu damar ağıyla kaplı bu kızıl saçlı, sıska Yahudi'nin adı Rotşild'di, tıpkı ünlü Amerikalı zengininki gibi... Mendebur çıfıt her nasılsa en oynak havaları bile yanık yanık çıkarmayı becerirdi.

Nedenini biz de bilmiyoruz, ancak bir gün bizim Yakov çıfıtlara, özellikle de Rotşild'e durup dururken kin beslemeye, adamcağıza tepeden bakmaya başladı. Flütçüyü haşlamak, sövüp saymak için sanki bir fırsatını kolluyordu. Hatta bir keresinde az kaldı onu pataklayacaktı. Bunun üzerine Rotşild gücendi, Yakov'u öfkeli öfkeli süzerek;

—Yeteneğinize saygı duydiğimiz için bizimle çalıyorsiniz yoksa kendinizi çoktan sokakta bulmiştiniz. Hem de penzereden tepetaklak uçarak, dedi.

Sonra da ağlamaya başladı. O yüzden Bronza'yı orkestraya sık sık çağırmazlardı. Ancak pek muhtaç oldukları zaman, Yahudi kemancı eksilirse...

Yakov'u keyifli bir gününde gören olmamıştır. Çünkü gün geçmezdi ki, bir zarara uğramasın, kaybettiklerinin acısıyla yanmasın. Örnek mi istiyorsunuz? Işte: Pazarları kutsal gündür, çalışmak günahtır diye, pazartesileri de uğursuz saydığı için işe gitmezdi. Bu yüzden çalışmadığı günleri toplarsak yılda

iki yüzü bulurdu. Eli boş, bir işe yaramadığı böyle günlerde uğradığı zararı varın siz hesap edin! Kasabada çalgısız yapılan düğünler, Şahkes'in onu çağırmadığı akşamlar da cabası...

İlçe emniyet amiri iki yıldır hasta yatıyordu, adamcağız günden güne eridiği için ölümü eli kulağında sayılırdı. Ancak bir gün, iyileştirmek amacıyla onu alıp il merkezine götürdüler. Şu tersliğe bakın ki, adam tutup orada ölüvermez mi? İşte en azından on rublelik bir zarar daha! Çünkü emniyet amirine yaraşan, cilalı, pahalı bir tabutla gömülmekti.

Yakov geceleri uğradığı zararlar aklına geldikçe dertlenir, gizli gizli üzüntü çekerdi. Kemanı hemen yanıbaşında, yatağının üstünde dururdu. Kafasına abuk sabuk düşünceler üşüşünce elini tellere dokundurur, kemandan çıkan sesler onu yatıştırarak üzüntülerini dindirirdi.

Mayısın altısında karısı Marfa birdenbire hastalandı. Yaşlı kadın soluk almakta güçlük çekiyor, ayakta sendeliyor, durmadan su içiyordu. Bununla birlikte sabah olur olmaz kalkıp fırını yaktı, hatta su getirmek üzere pınarın yolunu tuttu. Ancak akşam olunca gene kafayı vurup yattı. Yakov üzülmesin de ne yapsın? Ertesi sabah kalkarak gün boyunca keman çaldı, hava iyice kararınca zararlarını bir bir not ettiği defterini çıkardı, can sıkıntısı içinde yıllık toplamı hesaplamaya koyuldu. Zarar bin rubleyi aşıyordu. Bu sonuç onu öylesine sarstı ki, hesap kutusunu öfkeyle yere çaldı, üstüne çıkıp ayaklarının altında tepeledi. Sonra kutuyu attığı yerden aldı, derin derin iç çekerek yaptığı hesapları yeniden gözden geçirmeye başladı. Yüzü orkestrada çalarkenki gibi kızarmış, ter içinde kalmıştı. Bu sefer bin rubleyi bankaya yatırsa yılda ne kadar faiz getireceğini bulmaya çalışıyordu. Evet, evet, tam kırk ruble kazanabilirdi. Al sana bir zarar daha! Kısacası ne yapsa, ne yana dönse hep zarardı. O sırada Marfa mızıldandı:

—Yakov! Ölüyorum!

Yakov dönüp kocakarıya baktı. Kadının yüzü ateşten pembeleşmişti, yanakları parıl parıl yanıyordu, ayrıca sevini-

yormuş gibi bir görünüşü vardı. Onun yüzünü hep soluk, keyifsiz, mutsuz görmeye alışmış bulunan Bronza afalladı, ne diyeceğini bilemedi. Kadının öyle bir duruşu vardı ki, sanki ölmek üzereydi de bu dünyadan çekip gitttiğine, tabutların konulduğu izbeye, Yakov'un yanına bir daha dönmeyeceğine seviniyordu. Sonra gözlerini tavana dikip dudaklarını kıpırdatmaya başladı. Yüzünden okunan mutluluğa bakılırsa onun orada ölümü, kurtarıcısı ölüm meleğini görüp onunla fısıldaştığını sanırdınız.

Ortalık aydınlanmıştı, pencereden tanyerinin kızıllığı gözüküyordu. Yakov yaşlı karısına bakarken onun bir kerecik olsun gönlünü almadığını, acısını paylaşmadığını, bir gün olsun ufak bir başörtüsü armağan edip düğün dönüşü tatlı bir şey getirmediğini anımsadı. Kadıncağıza yalnızca bağırıp çağırmış, uğradığı zararlardan ötürü homurdanmış, yumruklarını sıkıp üzerine yürümüştü. Doğrusu onu hiç dövmüş değildi, ama kadına sürekli korkulu dakikalar yaşatmıştı. Kocası dayak atacak diye zavallıcık tir tir titrer, daha ileri giderse korkudan taş kesilirdi. Yakov fazla masraf oluyor diye çay içmeyi bile yasaklamıştı karısına, kadıncağız o soğuk kış günleri sıcak sudan başka bir şey içmezdi. İşte şimdi yüzündeki tuhaf sevinci görünce Yakov dehşete kapıldı.

Sabahı iple çeken Yakov komşunun arabasını aldı, Marfa'yı hastaneye götürdü. Bekleme odasında az hasta vardı, bu yüzden fazla oturmadılar, sağlık memuru onları içerden çağırana değin topu topu üç saat geçti. Muayene odasına girince büyük bir kıvançla gördüler ki, hastalara doktorun yerine sağlık memuru Maksim Nikolayiç bakıyor. Doktor hastalanmıştı. Maksim Nikolayiç içki içmesine içer, hastaları dayaktan kırar geçirirdi, ama ne yalan söylemeli, hastalıkları doktordan daha iyi anlardı. Yaşlı sağlık memuru hakkında herkes böyle diyordu işte...

Karısını odadan içeri sokan Yakov;

—Tanrım uzun ömürler versin, Maksim Nikolayiç, dedi.

Sizi ıvır zıvır işlerle rahatsız ettiğimiz için özür dileriz. Gördüğünüz gibi, bizim eksik etek hastalandı da. Böyle durumlarda nasıl derler, bilmem? Ne de olsa yaşam arkadaşımız...

Kırlaşmış kaşlarını çatan sağlık memuru favorilerini sıvazlayarak hastayı muayeneye koyuldu. Sıska bedenini kamburlaştıran Marfa başını sarkıtarak taburede oturmaktaydı. Yandan bakınca açık ağzı, sivri burnuyla tıpkı su içmeye hazırlanan bir kuşa benzetilebilirdi.

Muayeneyi bitiren sağlık memuru;

—Hımmm, evet, diyerek içini çekti. Soğuk algınlığı, belki de hummadır... Şu sıralar kasabada tifo salgını da var. Başka ne söylesem, bilmem ki. Yaşayacağı kadar yaşamış. Kocakarı kaçını devirdi?

—Yetmişine basmak üzere...

—Eh, dedik ya, yaşayacağı kadar yaşamış. İnsan ölmesini de bilmeli, öyle değil mi?

Yakov nezaketle gülümsedi.

—Buyurduklarınız çok doğru, Maksim Nikolayiç. Zahmetiniz için candan teşekkürler. Ancak gene de şurası bir gerçek ki, en küçük bir böcek bile yaşamak ister, öyle değil mi?

Sağlık memuru, kocakarının yaşaması ya da ölmesi kendi elindeymiş gibi;

—İnsan neler istemez ki! karşılığını verdi. Bu duruma göre, azizim, hastanın başına ıslak bez koyacaksın, şu tozdan da günde iki öğün ver. Eh, yolunuz açık olsun, güle güle.

Yakov, adamın yüzünden, işlerin kötüye gittiğini, Marfa'yı hiçbir tozun kurtaramayacağını okumakta gecikmedi. Bugün değilse yarın kocakarı cızlamı çekecekti. Sağlık memurunun koluna hafifçe dokunup sesini alçaltarak;

—Maksim Nikolayiç, hastanın sırtına bir şişe çekseniz olmaz mıydı? diye sordu.

—Vakit yok, vakit yok, ahbap. Kocakarıyı al da çek arabanı bakalım! Dışarda bir sürü hastam var.

Yakov yalvarmaya başladı.

—Ne olur, bize acıyın, efendiciğim. Siz daha iyisini bilirsiniz ya, midesinden hastalığı olsa ya da onun gibi bir şey, toz da verilirdi, damla da. Ama soğuk algınlığına böyle bir şey, nasıl olur, bilmem ki... Soğuk algınlığında en iyisi şişeyle kan almaktır, derler.

O sırada sağlık memuru sıradaki hastayı çağırmış, içeriye yanında bir oğlanla birlikte bir köylü kadını girmişti. Adam suratını asarak.

—Hadi, daha fazla başımı ağrıtmadan çıkın dışarı, dedi.

—Bari sülük tutsaydınız. Ölünceye dek duacınız olurduk.

Tepesi atan sağlık memuru bağırmaya başladı:

—Şunun yediği naneye bak! Ne dırdır edip duruyorsun? Meşe odunu!

Maksim de çok kızdı, öfkeden suratı kıpkırmızı kesildi, ancak tek söz söylemeden Marfa'yı elinden tutup dışarı çıkardı. Ta arabanın yanına varıp karısını bindirirken hastaneye dönerek ters ters baktı, alaylı alaylı homurdandı:

—Ne olacak, senin gibi artistlerle doldurmuşlar hastaneyi! Zengine gelince şişe çekerler, ama yoksuldan sülüğü bile esirgerler. Hepsi böyle bu mendeburların!

Eve vardıklarında Marfa içeri girmeden önce fırının sövesine tutunarak on dakika kadar ayakta dikildi. Eve gelir gelmez kendini yatağa atsa Yakov gene zarara uğramaktan söz açacak, karısının durmadan yattığını, hiçbir işe yaramadığını söyleyecekti. Oysa Yakov ona bakarken bambaşka sıkıntılar içindeydi. Öyle ya, önündeki günler Havari Yohan, Mucize Yaratan Nikolay yortuları ile pazar ve uğursuz pazartesi günleriydi. Bu durumda dört gün elini bir işe sürmeden oturacaktı. Hele Marfa ölürse o da bir tabut isterdi. Al sana bir zarar daha! Bu sıkıntıyla demir arşını aldı, karısının boyunu ölçmek üzere yanına sokuldu. Onun işi bitince Marfa yatağa yattı, Yakov ise istavroz çıkardıktan sonra tabut yapma işine koyuldu.

Çalışmasının bitiminde gözlüğünü taktı, alacak-verecek defterine;

«Marfa İvanovna için bir tabut: 2 ruble 40 kapik.» diye yazdı. Sonra derinden bir ah çekti. O sırada yaşlı kadın gözleri kapalı, yatağında suskun yatıyordu. Ama hava kararınca birden kocasına döndü. Sevinçle;

—Anımsıyor musun, Yakov? dedi. Elli yıl önce Ulu Tanrı bize sarı saçlı bir kız çocuğu vermişti. Seninle ikimiz ırmak kıyısında oturur, söğüdün altında türkü söylerdik.

Biraz durduktan sonra acı acı gülümsedi.

—Ama çok geçmeden öldü kızımız.

Yakov zihnini yokladıysa da ne kız çocuğunu anımsadı, ne de söğüt ağacını.

—Sana öyle geliyor olmalı, dedi.

Çağrılan papaz içeri girdi o sırada; ölmek üzere olanlar için yapılan şaraplı ekmek yedirme, kutsal yağla yağlama işlemini tamamladı. Sonra Marfa birtakım anlaşılmadık sözler mırıldandı, sabaha karşı da ruhunu teslim etti.

Komşu kocakarılar ölüyü yıkayıp giydirdiler, tabuta koydular. Zangoca para vermemek için Yakov, Zebur duasını kendisi okudu, gömütlük bekçisi kirvesi olduğundan Marfa'nın gömülmesine de tek metelik ödemedi. Tanıdık dört adam tabutu gömüte kadar taşıdılar, ama para almak için yapmadılar bunu. Ölüye saygıları vardı. Cenaze alayına yaşlı kadınlar, dilenciler, yarı kaçıklar da katıldı. Yolda karşılarına çıkan halk durup durup istavroz çıkarıyordu. Yakov cenazenin kaldırılmasında her şeyin eksiksiz yapılmasından, gerekli ne varsa yerine getirilmesinden, üstelik bunların ucuza patlamasından dolayı son derece kıvançlıydı. Marfa ile son kez uğurlaşırken tabuta dokunarak, «İyi bir iş yapmışsın! Eline sağlık!» diye söylendi kendi kendine.

Ancak gömütlük dönüşü içini büyük bir sıkıntı bastı. Hastalanmış gibi hissediyordu kendini. Soluk almakta zorlanıyor, yüreği alev alev yanıyor, bacakları tutmuyor, içmek için

dayanılmaz bir istek duyuyordu. Kafasına üşüşen abuk sabuk düşünceler de cabası. Gene birlikte yaşadıkları sürece Marfa'ya iyi davranmadığı, ona bir gün olsun acımadığı geldi hatırına. Dile kolay, tam elli iki yıl avuç içi kadar izbede aynı yastığa başlarını koymuşlardı, ama bir köpek kadar, bir kedi kadar ona değer vermemiş, insan yerine koymamıştı. Zavallı Marfa her gün fırını yakar, evde ne varsa pişirip kotarır, ırmağa su getirmeye gider, odun yarar, onunla aynı yatağa uzanırdı. Hele kocası düğünden sarhoş döndüğünde kemanını kutsal bir nesne gibi kaldırıp duvara asar, onu özenle yatağına yatırırdı. Hem de ürke ürke, sesini yükseltmeden, onun için büyük kaygı duyarak...

Karışıdan Yakov'a gülümseyip yerlere kadar eğilen Rotşild gözüktü.

—Ben de sizi ariyordum, amcacığım, dedi. Moisey İlyiç selam söyledi. Hemen gelmenizi istiyor.

Yakov şimdi böyle şeylerle uğraşacak durumda değildi, içinden ağlamak geliyordu.

—Yolumdan çekil! diyerek yürümesini sürdürdü.

Rotşild önüne atıldı, çok tasalıydı.

—Ama nasıl olir! Moisey İlyiç kizarlar sonra. Hemen gelmenizi buyurdular.

Yakov çıfıtın önde soluk soluğa koşması, gözlerini durmadan kırpıştırması karşısında, bir de yüzündeki çillerden dolayı büyük bir tiksinti duydu. Ayrıca alacalı bulacalı yamalar vurulmuş yeşil ceketinden, şöyle bir patlatsan kırılıverecekmiş gibi gözüken ince bedeninden de iğreniyordu.

Sesini yükselterek;

—Beni rahat bırak, sarmısak düşmanı! dedi. Yıkıl karşımdan!

Bu sefer Yahudi de kızdı.

—Amma, azizim, sakin konuşun bakayim! Şimdi bir vurursam sizi şu çitten aşaği atarim vallahi!

Yakov yumruklarını sıkarak;

—Hemen defolop gidecek misin? diye adamın üstüne yürüdü. Senin gibi çıfıtlardan çektiğimiz yetmedi mi?

Rotşild korkudan neredeyse donuna edecekti. Hemen oracığa çökerek kendini savunmak için kollarını başının üstünde sağa-sola savurmaya başladı, sonra bir fırsatını bulur bulmaz ayağa fırlayarak tabanları yağladı. Kaçarken hoplayıp zıplıyor, ellerini sallıyor, ince uzun gövdesi sıtmaya tutulmuş gibi sarsılıyordu. Bir yığın çocuk toplanmıştı o sırada. «Çıfıt! Çıfıt kaçıyor!» diye bağrışarak Rotşild'in arkasına takıldılar. Havlayan sokak köpekleri de onların ardından... Sevinçle kahkaha atanların, ıslık çalanların arasına şimdi köpeklerin havlaması da katılmıştı. Bu curcuna arasında birisinin kulak paralayan haykırışı yükseldi, köpeklerden biri Rotşild'i ısırmış olmalıydı.

Yakov bir süre çayırlıkta dolaştı, sonra kasaba dışına çıkarak gözüne neresi raslarsa orada yürümeye başladı. Sokak çocukları her yerde onun peşindeydi. «Bronza'ya bakın! Bronza gidiyor!» diye bağırıyorlardı. Derken, Yakov geze geze ırmak kıyısına geldi. Çulluklar çığlık atıyor, ördekler vak vak ediyordu. Güneşin kavurucu bir sıcaklığı vardı, güneş ışınları suya vurdukça gözlerini kamaştırıyordu insanın. Yakov kıyıda yürürken ırmaktaki yunaktan yeni çıkmış kırmızı yanaklı, etine dolgun bir kadın gördü. Kadına bakarak, «Amma da hoş karı, ha!» diye düşündü. Yunağın yakınında gene bir sürü çocuk. İpin ucuna et takarak yengeç avlıyorlardı. Çocuklar Yakov'u görür görmez hep bir ağızdan bağrışmaya başladılar: «Bronza! Bronza!...» Irmağın kıyısında dallarına kargaların yuva yaptığı, gövdesinde iri bir kovuk bulunan geniş bir söğüt ağacı yükseliyordu. Yakov'un kafasında birdenbire Marfa'nın sözünü ettiği, sarı saçlı kız çocuğu ile söğüt ağacı tüm canlılığıyla belirdi. Yeşil yapraklı, sessiz, hüzünlü görünüşüyle aynı söğüttü bu. Ama zaman içerisinde nasıl da kocayıp yıpranmıştı!

Söğüdün dibine oturdu, anılara daldı. Şimdi suların bastığı şu karşı çayırlıkta o zamanlar büyük bir kayın ormanı vardı,

ufukta gözüken çıplak dağda ise yemyeşil bir çam ormanı uzayıp giderdi. Irmaktan mavnalar gelir-geçerlerdi durmadan. Şimdi ise her yer göz alabildiğine çıplaktı, gözler önünde dümdüz seriliyordu. Karşı kıyıda bir genç kız alımlılığıyla tek bir kayın ağacı yükseliyor, ırmakta kazlarla ördekler vak vak ötüyordu. Hani nerede o mavnalar, o kayın ağaçları, çam ormanları? Kazların sayısı bile azalmış gibiydi. Yakov gözlerini kapadı. Karşılıklı uçuşan, birbirine karışan beyaz kaz sürüleri canlandı gözlerinin önünde...

Son kırk-elli yıl içerisinde nasıl olup da ırmak kıyısına inmediğine şaştı. Belki inmişti de şimdi gördüklerini farketmemişti. Oysa ırmak ufak tefek değil, hatırı sayılır büyüklükteydi. İnsan isterse dalyan kurup balık utar; balığı tüccarlara, memurlara, istasyondaki büfeciye satardı. Kazandığın parayı bankaya koysan işte sana bir sürü gelir daha! İstersen kayığa bin, çiftlikten çiftliğe dolaşarak çaldığın kemanla para kazan. Onu dinleyen herkes para öderdi. Canın isterse yeniden mavna işletmeciliğini canlandır, tabut yapıp satmaktan bin kez iyidir. Sonra kaz besleyip kış mevsimi gelince keserek Moskova'ya da gönderebilirdi. Yalnız tüylerini toplayıp satsa yılda on ruble ederdi.

Ancak Yakov enayilik edip bunların hiçbirini yapmamıştı. E, bu da bir zarar değil miydi? Hele her işe birden el atıp hem balık tutsa, hem çiftliklerde keman çalsa, hem mavna işletse, hem de kaz yetiştirseydi kazandığı paranın haddi hesabı olmazdı. Oysa bunlardan birini bile yapmayı aklına getirmemiş; yaşamı boşu boşuna, bir işe yaramadan geçip gitmişti. Ne zevk almıştı yaşamaktan, ne de beş kuruş biriktirebilmişti. Şimdi içecek bir tutam tütün bile bulamıyordu. Artık gelecek günlerden bir umut yoktu, geriye dönüp bakınca öyle zararlarla karşılaşıyordu ki, düşündükçe tüyleri ürperirdi. Oysa böyle zararlar, kayıplar olmadan yaşayamaz mıydı insan? Kendi kendimize şöyle bir sorsak: «Acaba çam koruluğu ile kayın ormanı ne diye kestiler? Çayırlıkta aylak aylak dolaşmakla Yakov'un

eline ne geçiyor? İnsanlar asıl yapılması gerekeni değil de neden tam tersini yapıyorlar? Kendisi yaşamı boyunca sövüp saymak, bağırıp çağırmak, yumruklarını sıkıp başkalarına gözdağı vermek, karısını incitmek yerine başka türlü davranamaz mıydı? Az önce zavallı çıfıtı ne diye korkutup sindirmişti? İnsanlar birbirlerinin yaşamasına neden engel oluyorlar? Böyle yapmakla büyük kayba uğradıklarının ayrımında değiller mi? Hem de ne korkunç kayıplar! Aralarında kin, nefret olmasa birbirlerine ne büyük yarar sağlarlar, bunu bilmiyorlar mı?»

O akşam ve gece ipek saçlı kız çocuğu, söğüt ağacı, balıklar, yolunmuş kazlar, yüzü yandan kuşa benzeyen Marfa ile Rotşild'in korkudan sararan zavallı yüzü hep düşüne girdi. Birtakım acayip suratlar gelip gelip ona uğradığı kayıpları anımsattı. Yatağında yatarken bir yanından öbür yanına döndü durdu, sıkıntıdan beş-altı kez kalkıp keman çaldı.

Sabahleyin uyanınca tüm gücünü toplayarak hastanenin yolunu tuttu. Aynı Maksim Nikolayiç ona da başına ıslak bez koymasını salık verdi, aynı tozdan yutmasını söyledi. Sağlık memurunun yüzünün duruşundan, sesinin çınlayışından Yakov artık işinin bittiğini, bir daha iflah olmayacağını anlamakta gecikmedi. Eve giderken şöyle düşünüyordu: «Ölmekle insan bir bakıma kazançlı bile çıkar. Çünkü yiyip içmez, vergi ödemez, başkalarını incitmez. Gömütte yatmak bir yılla sınırlanamayacağına, yüzlerce, binlerce yıl yatacağına göre varın siz kazancını hesabedin! Bu duruma göre ölmek yaşamaktan daha kazançlı olmalı. Ancak böyle düşünmek akla yatkın gözükmekle birlikte acı veren, insana dokunan bir yanı var. Dünyanın düzeninde insana bir kerecik yaşama hakkı verildiğine göre ne diye kazançlı çıkması sağlanmıyor?»

Aslında öleceğine yanmıyordu. Ama eve varıp kemanını görünce yüreği sızladı, büyük bir acınma duydu. Kemanını yanında gömüte götüremeyecek, zavallıcık burada öksüz kalacaktı. Kayınağacı korusu ile çam ormanının başına gelen-

ler onun da başına gelecekti. Ne kahpe dünyaydı bu! Hep kayıplar, kayıplar!

Yakov kulübesinden çıkıp kapının eşiğine oturdu, kemanını göğsüne bastırdı, zararlarla dolu yaşamını üzüntüyle düşünerek çalmaya başladı. Neler çaldığını bilmiyordu ama kemanından öyle acıklı, öyle yanık yanık ezgiler çıkıyordu ki, gözlerinden yaşlar süzüldü. Düşünceleri koyulaştıkça kemandan da yüreğe dokunan sesler dökülüyordu.

Avlu kapısının mandalı birkaç kez tıkırdadı. Az sonra içeri giren Rotşild gözüktü karşısında. Adamcağız avlunun yarısını gözüpekçe geçtikten sonra Yakov'u görür görmez çekingen çekingen duraksadı. Orada, korktuğundan olacak, boynunu içine çekerek, saati sorar gibi elleriyle garip hareketler yapıyordu. Yakov parmak ışmarıyla adamı çağırırken yumuşak bir sesle;

—Gel, hadi, gel! dedi. Korkacak bir şey yok. Yaklaş yanıma!

Beriki Yakov'un yanına iyice sokulmadan kuşkuyla, korkuyla az ilerde yere çöktü.

—Ne olir, dövmeyin beni, sizden çok riza ediyorum. Moisey İlyiç beni gene gönderdiler, korkma dediler. Tekrar Yakov'a git, onsuz hiç olmuyor diye buyurdular. Çarşamba günü düğün var. Yaa, öyle... Bay Şapovalov kızını iyi bir adama veriyor.

Bir gözünü kırptı.

—Düğün de düğün olazak hani!

Yakov soluk almakta güçlük çekiyordu.

—Gelemem, kardaşcağızım, hastayım.

Böyle dedikten sonra yeniden keman çalmaya koyuldu. Gözlerinden keman üzerine yaşlar dökülüyordu. Rotşild ise ellerini göğsünde kavuşturmuş, ona yan dönerek dikkatle dinliyordu. Yüzündeki o korkak, şaşkın anlatım yavaş yavaş hüzne, kedere dönüştü. Sonra içindeki sevinç ona azap veriyormuş gibi gözlerini devirerek «Vah! Vah!» çekti. Onun

da yaşlar yanaklarından aşağı süzülerek yeşil ceketinin yakasına damladı.

Günün kalan bölümünü Yakov yatarak, üzüntü içinde geçirdi. Akşam üzeri papaz günah çıkarırken ayrıca söyleyecek bir günahı olup olmadığını sorunca Yakov zayıflayan belleğini zorladı, yalnızca Marfa'nın acınası yüzünü, köpeğin ısırdığı Yahudi'nin umutsuz çığlığını anımsayabildi. Güç işitilir bir sesle;

—Kemanımı Rotşild'e verin, dedi.

Papaz;

—Peki, karşılığını verdi.

Şimdi kasabada herkes «Rotşild böyle bir kemanı nereden buldu? Satın mı aldı, çaldı mı? Yoksa eline rehin olarak mı geçti?» diye birbirine soruyor. Rotşild flütünü bırakalı çok oldu, artık yalnızca keman çalıyor, eskiden flütten çıkardığı yanık ezgileri şimdi de yayıyla çıkarıyor. Yakov'un kapı eşiğinde oturarak çaldığı şarkıyı tekrarlamaya kalkınca öyle acıklı bir ezgi çıkıyor ki ortaya, dinleyenler gözyaşlarını tutamıyorlar. Kendisi ise gözlerini devirerek «Vah! Vah!» çekiyor. Bu yeni şarkı kasabada öyle beğenildi ki, tüccarlar, memurlar Rotşild'i birbiriyle yarışırcasına evlerine çağırıyorlar, aynı şeyi beş kez, on kez çaldırıyorlar.

ÖĞRENCİ

Önceleri hava bozmamıştı, ortalık süt limandı. Her yerde ardıç kuşları cıvıldaşıyor, yakındaki bataklıktan biri boş şişeye üflüyormuş gibi şen-şakrak sesler geliyordu. Derken, bir çulluk uzun uzun öttü, ardından patlayan bir tüfek serin bahar havasında uzaklara doğru neşeyle yankılandı. Ancak akşama doğru ormana karanlık basınca doğu yönünden insanın iliklerine işleyen, buz gibi soğuk, zamansız bir rüzgâr esmeye başladı; ortalık birden durgunlaştı. Su birikintilerinin üstü buz tuttu, orman can sıkıcı bir sessizliğe büründü, sanki içine kapanıp yabanlaştı. Her yana kış kokusu yayıldı.

Zangoc'un oğlu, ilahiyat fakültesi öğrencisi İvan Velikopolski kuş avından eve dönerken suların bastığı çayırlıktan, ince bir cılgadan yürüyordu. Parmakları iyice üşümüştü, yüzü rüzgârdan cayır cayır yanıyordu. Delikanlıya öyle geliyordu ki, birdenbire bastıran soğuk doğadaki bütün düzeni, uyumu bozmuştu; akşam karanlığının erkenden çökmesi de korkuya kapılan doğanın şaşırması yüzündendi. Çevre büyük bir ıssızlık, koyu bir karanlık içindeydi. Yalnız ırmak kıyısındaki dulların bostanında ışık yanıyordu. Bunun dışında her yer, dört fersah ötedeki köy, uzaklara değin her şey akşamın soğuk karanlığına gömülmüştü.

Evden çıkarken annesinin taşlıkta yalınayak oturarak semaver temizlediği aklına geldi. Babası ise fırının üstüne uzanmış, durmadan öksürüyordu. Kutsal cuma olduğu için evde yemek pişirilmemişti, oysa öyle de acıkmıştı ki, karnı zil çalıyordu. Soğuktan büzüşen ilahiyat öğrencisi, Rürik zama-

nında, Korkunç İvan, Petro zamanında da aynı sert rüzgârların estiğini, şimdiki yoksulluğun, yiyecek kıtlığının onların döneminden beri sürüp geldiğini düşündü. Aynı sap örtülü, delik damlar, cahillik, can sıkıntısı, ıssızlık, karanlık, baskı duygusu o gün de vardı, bugün de var. Bütün bu korkunç şeyler kaçınılmazdı, her zaman olmuştu, gelecekte de olacaktı. Aradan bin yıl geçse değişecek, güzelleşecek bir durum yoktu. Öyleyse eve dönüp de ne yapacaktı?

Yanından geçtiği bostana «dullar bostanı» denmesinin nedeni, ana-kız iki dul kadının burayı ekip biçmesiydi. İlerde çıtırdayarak yanan kır ateşi insanı çabucak ısıtıyor, uzaklara doğru sürülmüş tarlaları aydınlatıyordu. Sırtında kısacık bir erkek gocuğuyla ateşin yanında dikilen anne Vasilisa şişman, iri yapılı, yaşlıca bir kadındı. Gözlerini ateşe dikmişti. Kısa boylu, yüzü çiçek bozuğu, aptal görünüşlü kızı Lukerya ise yere çö-melmiş; tencere ile çatalları yıkıyordu. Yemekten yeni kalktıkları belliydi. Az öteden işitilen erkek seslerinden, bostanda çalışan ırgatların atlarını suvarmaya götürdükleri anlaşılıyordu.

Ateşin yanına sokulan öğrenci;

—Eh, gözünüz aydın, kış yeniden geldi, dedikten sonra selam verdi.

Vasilisa önce irkildiyse de delikanlıyı tanıyarak dostça gülümsedi.

—Hay, Tanrı iyiliğini versin! Tanıyamadım. İlerde zengin olacaksın demektir.

Böylece konuşmaya başladılar. Vasilisa görmüş-geçirmiş bir kadındı. Bir zamanlar efendilerin yanında sütnine, sonra da dadı olarak çalışmıştı. O yüzden kibar konuşuyor, yüzünden gülümseme eksik olmuyordu. Kızı Lukerya ise kocasından dayak yiye yiye serseme dönmüş, basit bir köylü kadınıydı. Öğrenciye gözlerini kırpıştırarak bakıyor, ağzından tek sözcük çıkmıyordu. Yüzünün anlatımı da bir tuhaftı. İnsan onu sağır-dilsiz sanırdı.

Ellerini ateşe uzatan öğrenci;

—Böyle soğuk bir gecede havari Petrus da kır ateşine yaklaşıp ısınmıştı, dedi. Demek ki, havalar o zamanlar da soğuk olurmuş. Havarinin geçirdiği o geceyi biliyor musun, ne kadar soğuktu! Üstelik korkunç derecede ıssız, uzun bir geceydi.

İlahiyat öğrencisi çevresine bakındı, başını sinirli sinirli silkeledikten sonra;

—İncil okuma ayinine sen de gitmişsindir herhalde, dedi.

—Gittim ya...

—Öyleyse bilirsin, 'Son Amşam Yemeği'nde Petrus, İsa'ya der ki: «Seninle birlikte hapishaneye, ölümüne de olsa gitmeye hazırım. Tanrı[1] da ona şu karşılığı verir: «Ey, Petrus, daha horozlar ötmeden beni üç kez yadsıyacak, tanımadığını söyleyeceksin.» Yemekten sonra İsa bahçede kara kara düşünüp dua ederken zavallı Petrus sinirleri bozuk, göz kapakları ağırlaşmış, uykusunu yenemeyip sızakalır. Anımsayacağın gibi havarilerden Yehuda aynı gece İsa'yı öper, sonra işkencecilere teslim eder. İsa'yı bağlarlar, başhahama götürürler, götürürken durmadan döverler. Kendinden geçip uykuya yenilen Petrus büyük kederler içindedir, umarsız kalmıştır, çok kötü şeyler olacağını sezdiği için öğretmeninin peşini bırakmaz. Çünkü İsa'ya sonsuz bir sevgiyle bağlıdır, götürenlerin onu durmadan dövdüklerini görür.

Elindeki kaşıkları bırakan Lukerya kıpırtısız bakışlarını delikanlıya dikti.

İlahiyat öğrencisi konuşmasını;

—Başhahamın yanına varınca İsa'yı sorguya çekerler, diye sürdürdü. Hahamın yardımcıları o sırada üşüdükleri için avluda ateş yakıp ısınmaya başlarlar. Pietrus da onların yanlarında dikilip, ateşte ısınır. Tıpkı şimdi bizim yaptığımız gibi. Kadınlardan biri onu görür görmez, «Bu da İsa ile birlikteydi.» der. Yani neden onu sorguya çekmiyorsunuz, demek ister. Ateşin yanında duran başhahamın yardımcıları Petrus'a

1 Hıristiyanlarca İsa, Tanrı'nın oğlu, Tanrı sayılıyor. (Ç.N.)

kuşkuyla, kötü kötü bakarlar. Bunun üzerine Petrus şaşkınlığa kapılarak, «Tanımıyorum onu!» der. Az sonra bir başkası daha onu tanıyıp İsa'nın öğrencilerinden olduğunu bildirince bir daha tanımadığını söyleyip yadsır. Oradan bir üçüncüsü çıkar. «Seni bahçede İsa ile birlikte gördüm.» diye atılınca Petrus üçüncü kez yadsır. Az sonra horozlar ötmeye başlarlar. Uzaktan İsa'yı hüzünlü hüzünlü süzen Petrus, ustasının akşam yemeğindeki sözlerini anımsar. Kendine ancak gelmiştir, acıyla yüreği burkulur, ağlamaya başlar. İncilde bu konuda şöyle yazar: «Ve acı acı gözyaşı dökerek yürür gider...» Issız, karanlık bir bahçedir burası. Sessizlik içinde, boğuk hıçkırıklar işitilir...

Anlatmasını bitiren öğrenci derin düşüncelere daldı. Vasilisa gülümserken birdenbire hıçkırmaya başlayarak gözlerinden sicim gibi yaşlar aktı, iri damlalar yanaklarından aşağı süzüldü. Sanki ağlamasından utanıyor gibiydi, elleriyle yüzünü siper etmişti. Lukerya ise kıpırtısız bakışlarını öğrencinin yüzüne dikmişti. Suratı kızarıp bozarıyor, duyduğu büyük acıyı yenmeye çalışan bir insan gibi kendini zorluyor, içinde bulunduğu gerginlikte ne yapacağını bilemiyordu.

Irgatlar ırmaktan dönüyorlardı. Bunlardan ata binen biri hayli yakına gelmişti. Ateşin aydınlığı adamın üstünde titreyip duruyordu. Ana ile kızına iyi geceler dileyen öğrenci geldiği gibi yoluna devam etti. Karanlığa dalınca elleri yeniden üşüdü. Rüzgâr aynı sertlikle esiyordu, sanki kış yeniden gelmişti, iki gün sonra paskalya olacağına kimse inanmazdı.

İlahiyat öğrencisi geriye dönüp baktı. Karanlığın ortasında tek başına bir ışık ıpıldayıp duruyordu, çevresinde ise kimsecikler yoktu. Vasilisa'yı düşünmeye başladı. Yaşlı dul ağladığına, kızı da kızarıp bozardığına göre 19 yüzyıl önce olup bitmiş olayın bugünle yakın bir ilişkisi vardı. Hem bu iki dul kadınla, hem ıssız köyle, hem kendisiyle, hem de bütün insanlarla... Eğer yaşlı kadın ağlamışsa ilahiyat öğrencisinin olayı dokunaklı anlatışından değildi. Gerçekte Petrus kendisine çok yakın

gelmişti, Petrus'un ruhunda geçenleri kadın da bütün benliğiyle algılamıştı.

Birdenbire yüreğinde bir sevinç dalgası kabardı, soluğu darlaştığı için bir an duraladı. «Geçmiş, iç içe geçen olaylarla bugüne sımsıkı bağlı.» diye düşündü. Halkaları birbirine geçen bu zinciri görmüştü bugün, bir ucuna dokununca öbür ucu kıpırdanmıştı.

Irmağı salla geçerken de, doğup büyüdüğü köyüne doğru yokuş yukarı tırmanırken de batan güneşin kızıllığının hâlâ soğuk bir şerit gibi parladığı batı yönüne bakarak şöyle düşünüyordu: «Başhahamın bahçeli evinin avlusunda olanlar, insanın yaşamına yön veren o gerçek, o güzellik bugüne değin kesintisiz süregelmiş; dünyanın, herkesin yaşantısının başlıca dayanağı olmuştur.»

İlahiyat öğrencisinin yüreğini bir gençlik coşkusu (henüz yirmi iki yaşındaydı), güçlülük duygusu, mutluluk umudu doldurdu. Bu gizemli, bilinmeyen mutluluk duygusu yavaş yavaş bütün benliğini sardı; yaşamak ona birdenbire büyülü, güzel, son derece çekici, anlamlarla dolu gözüktü.

YAZIN ÖĞRETMENİ

Ahşap döşemeli[1] çıkış yolunun üzerinde takır takır nal sesleri yükseldi. Önce kuzgun donlu at Kont Nulin çıktı ahırdan, arkasından kır Velikan ile kardeşi Mayka. Üçü de çok değerli atlardı. Baba Şelestov, Velikan'ı eyerlettikten sonra kızı Maşa'ya;

—Hadi bakalım, Mariya Godfruva, atla üzerine! dedi.

Maşa Şelestova iki kızın küçüğüydü. Çoktan on sekizine bastığı halde herkes onu çocuk yerine koyar; Manya, Manyuşa gibi küçüklük adlarıyla çağırırdı. O sıralar kente sirk gelmişti, Maşa sirke öylesine merak sardı ki, oraya gide gele adı Mariya Godfruva'ya çıktı.

Maşa, Velikan'ın sırtına atlarken «Hoppala!» diye haykırdı. Onun arkasından ablası Mayka'ya bindi, yazın (edebiyat) öğretmeni Nikitin, Kont Nulin'in eyerinin üzerine yerleşti, subaylar da kendi atlarının sırtına... Beyaz ceketli subaylar ile karalar içindeki amazonların birbirine karıştığı bu alaca bulaca, güzel kafile uygun adımlarla avludan dışarı sökün etti.

Nikitin, gerek atlara binerlerken, gerekse hep birlikte avludan çıkarlarken Manyuşa'nın yalnız kendisini dikkatle süzdüğünü görmüştü. Genç kız bir daha kaygıyla baktıktan sonra;

—Sergey Vasilyiç, atınızın dizginini biraz sıkı tutun, dedi. Onun böyle uslu uslu yürüdüğüne bakmayın, ürkerse başınıza iş açar.

---

1 Ağaç bol olduğu için yollar, bazan sokaklar ahşap parkelerle döşeniyor.

İkisinin bindikleri atlar birbirlerine alışkın olduklarından mı, yoksa bir raslantı sonucu mu, Manyuşa son birkaç gündür hep onunla yan yana at sürüyordu. Nikitin de kızın cakalı cakalı yürüyen kır donlu Velikan'ın üstündeki minyon, biçimli bedenine, ince yüzüne, ona hiç yakışmayıp yaşlı gösteren silindir şapkasına yandan bakıyor; onu sevinçle, aşktan içi eriyerek, imrenerek seyrediyordu.

Kızın söyledikleri pek kafasına girmediği için daha çok kendi düşüncelerine dalarak, «Namusum üzerine yemin ederim, bu sefer utanmayacağım, sevdiğimi ona söyleyeceğim!» dedi.

Saat akşamın 7'sine geliyordu. Bu öyle bir saatti ki, beyaz akasyalar ile mor leylakların kokusu her yeri sarardı. Bütün ağaçlarla birlikte kenti dolduran hava aynı kokuya bulanmış gibiydi. Bando durmadan çalıyordu. Caddenin taşlarında nal şakırtıları duyulunca dört bir yandan konuşmalar, neşeli kahkahalar yükseldi; bahçe kapıları açılıp kapanmaya başladı. Askerler subaylara selam çakıyor, liseliler Nikitin'i görünce saygıyla eğiliyorlardı. Belli ki, bandoyu dinlemeye gelenler, biniciler kafilesini seyretmekten büyük zevk duymaktaydı. Hava da öylesine ılık, gökyüzünün şurasına burasına serpiştirilmiş bulutların görüntüsü öylesine yumuşaktı ki! Cadde kenarında yükselen kavaklar ile akasyaların göz okşayıcı gölgeleri caddenin öbür yanını aştıktan sonra karşıdaki evlerin balkonlarına, ikinci katlarına vuruyordu.

Kafile kent dışına çıktıktan sonra geniş yolda tırısa kalktı. Burada akasyalarla leylakların kokusu hissedilmiyordu artık, bando sesi de işitilmiyordu, ama havayı kırların kendi kokusu sarmıştı. Buğday, çavdar ekili tarlalar yeşil yeşil gözüküyor, kargalar gaklıyor, geleniler ince ince ıslık çalıyordu. Gözlerinizi nereye çevirseniz her yer yemyeşildi. Göz alabildiğine uzanan bu yeşilliğin ortasında bahçelerin yer yer koyu lekeleri ile uzaklarda, solda, gömütlüğün yanında çiçeklerininin çoğunu dökmüş elma ağaçları beyaz beyaz göze çarpıyordu.

Kanaranın (mezbahanın), sonra bira fabrikasının yanından geçtiler; kent dışındaki parkta çalmak üzere hızlı hızlı yürüyen mızıka takımının arkasından yetiştiler.

Manyuşa, Nikitin'e, ablası Varya'nın yanında giden subayı gözleriyle göstererek ;

—Polyanski'nin atını görüyor musunuz? dedi. Güzelliğine diyecek yok, ama iki bakımdan kusurlu bence. Biri, sol bacağında gereksiz beyaz bir seki olması, ikincisi de başını ikide bir silkelemesi. Artık bu huyunu bırakmaz, ölünceye dek kafasını sallar durur.

Manyuşa da babası gibi at meraklısıydı. Başka birinin altında güzel bir at gördü mü, hırsından çatlar, hayvanda bir kusur bulmadan içi rahat etmezdi. Gelgelelim Nikitin'in attan filan anladığı yoktu; onun için atı dizginle ya da 'kantarma takarak sürmek, tırısla ya da dört nala gitmek aynı kapıya çıkardı. Daha doğrusu bu gibi şeyler umurunda değildi. Onu asıl ilgilendiren, atın üzerinde nasıl oturduğuydu. Atın üstünde rahatsız, gergin mi oturuyordu, yalnız buna dikkat ederdi... Çünkü Manyuşa'nın ata iyi binen öbür subayları daha çok beğeneceğini düşünür, genç kızı onlardan kıskanırdı.

Kent dışındaki parkın yanından geçerlerken içlerinden biri;

—Şurada inelim de birer soda içelim, dedi.

Parka girdiler. Ağaçların tümü meşeydi burada, hepsi de yeni filizlenmişti; öyle ki körpe yapracıklar arasından sahnesiyle, küçük masalarıyla, salıncaklarıyla bütün bahçe gözüküyordu. Dallar arasında kocaman şapkalar gibi duran karga yuvaları vardı. Biniciler bir masa başında toplandılar, soda ısmarladılar. Parkta dolaşan tanıdıklar onları görünce yanlarına geldiler. Gelenlerin arasında uzun konçlu çizme giymiş bir askeri doktor ile mızıka takımını bekleyen bando şefi de vardı. Doktor, Nikitin'i genç bir üniversite öğrencisine benzetmiş olacak ki;

—Kentimize dinlence (tatil) geçirmeye mi geldiniz? diye sordu.

—Hayır, sürekli burada otururum. Lise öğretmenlerindenim.

Doktor şaşırdı.

—Yok, canım! Hem bu kadar genç, hem de öğretmen!

—Ben mi genç? Tanrı'ya şükür, yirmi altısını doldurdum.

—Gerçi sakal, bıyık bırakmışsınız ama 22'sinden-23'ünden fazla göstermiyorsunuz.

Nikitin, «Rezilliğin daniskası! Herkes beni süt kuzusu sanıyor!» diye geçirdi içinden.

Birisi gençliğinden dem vurdu mu, canı sıkılırdı. Özellikle de kadınların, kendi öğrencilerinin yanında. Bu kente atanıp göreve başladığından beri genç görünüşünden dolayı kendine lanet okuyordu. Öğrenciler korkup çekinmezler, olgun yaştakiler dünkü çocuk sayarlar, kadınlar uzun, zevkli konuşmalarını dinlemek yerine onunla dans etmeyi yeğlerlerdi. Mümkün olsa on yaş daha yaşlı gözükmek için neler vermezdi!

Parktan ayrılarak Şelestovların epeyce uzaktaki çiftliğine kadar at koşturdular. Orada, çiftlik kapısının önünde mola verip kâhyanın karısı Proskovya'yı çağırdılar, taze sağılmış süt getirmesini söylediler. Ancak süt geldiği halde kimse içmedi. Herkes birbirine bakıyor, gülüşüyordu. Oradan geriye dönüp atlarını kente doğru sürdüler. Yeniden parkın yanından geçtikleri sırada mızıkanın çalmaya başladığını duydular. Güneş gömütlüğün arkasında batmış, kızıllığından göğün yarısı erguvan rengine bürünmüştü.

Manyuşa gene Nikitin'le yan yana gidiyordu. Nikitin onu çılgıncasına sevdiğini söylemek istiyor, ama subaylar ile Varya'nın işitmelerinden çekindiği için sesini çıkaramıyordu. Manyuşa da susuyordu hep. Nikitin onun neden sustuğunu, niçin sürekli yanında gitiğini anlıyor, çok mutlu oluyordu. Öylesine mutluydu ki, yer, gök, uzakta gözüken kentin ışıkları, bira fabrikasının karaltısı yolda ilerledikçe birbirine karışarak göz

okşayıcı, hoş bir görüntüye dönüştü. Altındaki Kont Nulin ise sanki boşlukta uçuyor, erguvan rengi gökyüzüne tırmanmak istiyordu.

Sonunda eve geldiler. Bahçedeki masada fokur fokur semaver kaynıyordu. Baba Şelestov ilçe mahkemesinden arkadaşlarıyla masanın bir köşesine oturmuş, her zamanki gibi birilerini eleştirmekteydi.

—Onların yaptığı görgüsüzlük, evet, efendim, düpedüz görgüsüzlük, diye bağırdı.

Manyuşa'ya tutulduğundan beri Şelestovlarda her şey Nikitin'in hoşuna gidiyordu. Evleri de, önündeki bahçe de, hasır örgü sandalyeler de, yaşlı dadı da, hatta baba Şelestov'un sık sık kullanmayı sevdiği «görgüsüzlük» sözü de... Beğenmediği iki şey vardı, o da evdeki kedi-köpek bolluğu ile taraçadaki büyük kafeste Mısır güvercinlerinin hüzünlü hüzünlü kuğurdaması. Avluda ayak altında dolaşan, odalarda yaşayan köpeklerin sayısı öylesine çoktu ki, Nikitin yalnızca ikisini tanıyıp adlarını öğrenebilmişti: Muşka ile Som. Muşka tüyleri yer yer dökülmüş, suratından saçak saçak kıllar sarkan, kötü huylu, şımarık, yumruk iriliğinde bir köpekti. Belli ki, Nikitin'den o da pek hoşnut değildi. Öğretmeni her görüşte başını yana eğip sırıtarak «Hırrr... Hav, hav, hav!» diye köpekçe isyan eder, sonra gidip iskemlelerden birinin altına yatardı. Kendi iskemlesinin altına yatmışsa Nikitin onu kovmaya kalktığında bu sefer acı acı havlamaya başlardı. Ev sahipleri;

—Korkmayın, ısırmaz, uslu hayvandır, derlerdi.

Som'a gelince, uzun bacaklı, sopa gibi dik kuyruklu, kapkara, iri bir çomardı. Çay içerlerken, yemeklerde çoğu kez masanın altında süklüm püklüm dolaşır; uzun kuyruğuyla masanın bacaklarını, konukların çizmelerini döverdi. Iyi huylu, aptal bir hayvandı; gelgelelim Nikitin ondan da hoşlanmazdı, çünkü yemek yedikleri sırada başını dizine koyarak salyasıyla pantolonunu kirletirdi. Bunun üzerine Nikitin önündeki bıçağı

kaptığı gibi sapıyla köpeğin geniş alnına patlatır, daha olmadı, burnuna birkaç fiske vururdu. Ama köpek bana mısın demezdi. Nikitin sövüp sayar, sızlanır, ama hiçbiri pantolonunun lekelenmesini önlemezdi.

At gezintisinden sonra çayın, reçelin, bisküvinin, tereyağının tadına doyum olmazdı. O gün de ilk bardak çayı iştahla, sessizlik içinde içtiler. Tartışma ikinci bardaktan sonra başladı.

Yemeklerde olsun, çay içerlerken olsun tartışmaları hep Varya başlatırdı. Varya yirmi üçüne basmıştı, güzeldi, üstelik Maşa'dan daha alımlıydı. Ailenin en akıllı, okumuş üyesi sayılırdı. Rahmetli annesinin yerine geçtiği günden beri kendisine yaraşan, evin büyük kızı ağırbaşlılığından, kararlı tutumundan hiç uzaklaşmamıştı. Evin hanımı tavırlarıyla konukların yanında bluz-etek giyer, subaylarla soyadlarını kullanarak resmi konuşur, Manyuşa'ya karşı öğretmeniymiş gibi davranır, kendisine de yaşlı kız derdi. Belli ki, bir gün evleneceğinden zerrece kuşkusu yoktu.

Havadan-sudan konuşmalar bile onun çabasıyla bir süre sonra tartışmaya dönüşürdü. Başkalarının sözlerine çengel atmak, tutarsız bir tümceyi diline dolamak, ağzınızdan kaçan bir yanlışı durmadan yüzünüze vurmak gibi kötü bir huyu vardı. Diyelim, onunla konuşuyorsunuz, yüzünüze dik dik bakarak birdenbire sözünüzü keser, «İzin verir misiniz, Bay Petrov, geçen gün bunun tersini söylememiş miydiniz?» derdi. Ya da alaylı alaylı gülümseyerek; «Bakıyorum, üçüncü şubedekilerin düşüncelerini pek benimsemişsiniz, kutlarım sizi!» Bir nükte yapacak, söz oyununa kalkışacak olsanız hemen, «Pek bayağı! Bayatlamış bir nükte!» diyerek lafınızı ağzınıza tıkardı. Subaylardan biri bir nükte savurmaya kalksa bu sefer de yüzünü küçümsercesine buruşturarak, «Ordu malı bir nükte!» yaftası yapıştırırdı.

«R»leri söylerken öyle abartılı yuvarlardı ki, masanın altında rahatı kaçan Muşka kulağını diker, «Hırrr! Hav-hav-hav!» diye karşılık verirdi.

O gün de tartışma Nikitin'in lise sınavları konusundaki sözleri üzerine başladı. Nikitin'in konuşmasını kesen Varya;

—Bir dakika, Sergey Vasilyiç, dedi. Öğrencilerin derslerde güçlük çektiğinden dem vuruyorsunuz. Sorabilir miyim, suç kimin? Sizi ele alalım, öğrencilerinize «Ruhbilimci olarak Puşkin» diye bir komposizyon ödevi vermişsiniz. Birincisi, öğrencilere böyle zor ödevler verilmez; ikincisi, ruhbilimle Puşkin'in ne ilgisi var? Şçedrin'den ya da Dostoyevski'den böyle bir ödev verseniz yüreğim yanmaz, ama Puşkin büyük bir ozan olup ruhbilimde adı-sanı geçmez.

Nikitin surat astı.

—Canım, Şçedrin'in yeri başka, Puşkin'in yeri başka!

—Biliyorum, sizin lisede Şçedrin'i kabul etmezler, ama söyler misiniz, nasıl olup da Puşkin'i ruhbilimci sayabiliyorsunuz?

—Basbayağı ruhbilimci işte. İsterseniz şiirlerinden birkaç örnek vereyim.

Nikitin böyle diyerek Yevgeni Onegin'den, Boris Godunov'dan parçalar okudu. Varya derin derin göğüs geçirdi.

—Okuduklarınızdan hiç de ruhbilimciliğe uygun bir anlam çıkaramıyorum. Ruhbilimci diye insan ruhunun derinliklerini anlatan kişiye denir. Bunlarsa yalnızca güzel iki uzun şiirden dizeler.

Nikitin gücendi.

—Ben sizin nasıl bir ruhbilimcilik aradığınızı biliyorum. İstiyorsunuz ki, birisi kör testereyle parmağımı doğrasın, ben de canım yandığı için avaz avaz bağırayım. Size göre ruhbilim bu!

—Aman ne soğuk! Gene de verdiğiniz örneklerle Puşkin'in ruhbilimciliğini kanıtlayamadınız.

Nikitin, kendi açısında bayatlamış, kısır bir konuyu tartışmak zorunda kalırsa çoğu zaman ayağa fırlar, başını elleriyle iki yandan kavrar, inleyerek odada bir köşeden öbürüne dolanmaya başlardı. Şimdi de aynı şeyi yaptı. Yerinden hışımla ayağa

kalktı, başını elleriyle sımsıkı tuttu, inleye inleye masanın çevresini dolaştıktan sonra gidip uzakça bir köşeye oturdu.

Ancak savunmada onun yerini subaylar aldılar. Önyüzbaşı Polyanski, Varya'yı Puşkin'in gerçekten bir ruhbilimci olduğuna inandırmaya çalışıyordu, düşüncesini kanıtlamak için Lermontov'un Puşkin'le ilgili iki dizesini okudu. Teğmen Gernet de;

—Puşkin insan ruhunun derinliğine inen bir ozan olmasaydı Moskova'da anıtı dikilmezdi, dedi.

Şelestov kendi havasında masanın öbür ucundan gürledi:

—Düpedüz görgüsüzlük! Vali hazretlerine de aynı şeyi söyledim. Görgüsüzlük bunların yaptıkları!

Nikitin eleştirilmesine kırılmıştı.

—Tamam! Tamam! dedi. Benden bu kadar! Artık tartışmaya girmiyorum! Çünkü sonunun geleceği yok!

Sonra Soma'nın başını, ön ayaklarını dizine koyması üzerine köpeğe çıkıştı:

—Defol buradan, mendebur hayvan!

Sandalyesinin altından «Hırrr! Hav-hav!» sesleri geliyordu. Pes edeceğe benzemeyen Varya;

—Kabul edin, haksızlığınızı kabul edin! diye diretti.

Ancak tam o sırada konuk olarak gelen birkaç genç bayan içeri girince tartışma kendiliğinden kesildi. Varya piyanonun başına geçti, dans havaları çalmaya başladı. Önce vals, sonra polka, ardından *grand rond*'lu kadril oynadılar; (Önyüzbaşı Polyanski'nin önderliğinde dans ede ede bütün odalar dolaşıldı), sonra yeniden valse döndüler.

Dans sırasında yaşlı kuşak salonda ayrı bir köşede oturuyor, sigaralarını tüttürürken gençleri seyrediyorlardı. Aralarında yazın (edebiyat), tiyatro merakıyla tanınan, emniyet sandığı yöneticisi Bay Şebaldin de vardı; kentin «müzik-tiyatro derneği»ni de Şebaldin kurmuştu. Kendisi oynanan her temsile katılır, nedense yalnız gülünç uşak rollerine çıkar, «günahkâr kadın» şiirini şarkı söyler gibi okumaktan büyük zevk alırdı.

Ona «canlı mumya» lakabını takmışlardı, çünkü uzun boyu, sıska bedeni, üstü damarlarla kaplı elleriyle tıpkı mumyaya benzerdi. Yüzünün görkemli duruşu, kıpırtısız, donuk bakışlarıyla tam bir mumya! Sahne sanatına öylesine tutkundu ki, rol gereği bir temsilde sakalını, bıyığını kestirince mumyaya daha çok benzedi.

İşte bu mumya, *grand rond*'un bitiminde kararsız adımlarla yan yan Nikitin'e sokuldu, bir-iki kez öksürdükten sonra dedi ki:

—Demin çay içerken masadaki tartışmalara ben de kulak misafiri oldum. Düşüncelerinize katılıyorum, sizinle aynı görüşteyim. Onun için sizinle görüşürsek pek memnun olacağım. Lessing'in *Hamburg Dramaturgie*'sini okudunuz mu?

—Hayır, okumadım.

Bu yanıt karşısında adamcağız dehşete kapıldı, parmaklarının ucu yanmışçasına ellerini silkeledi, Nikitin'in yanından geri geri çark etti. Şebaldin'in bir deri bir kemik görünüşü, sorduğu soru, onun yanıtı karşısında apışıp kalması Nikitin'e çok gülünç gözüktüyse de şöyle düşünmekten kendini alamadı: «Gerçekten ayıp! Bir yazın öğretmeni olarak hâlâ Lessing'i okumamış olmam utanç verici!»

Yemeğe oturmadan önce genci-yaşlısı bütün konuklar bir araya gelip «kısmet» oyunu oynamak için masaya oturdular. İki iskambil destesi açıldı, birisi herkese eşit olarak dağıtıldıktan sonra ikincisi sırtı yukarı gelmek üzere ortaya konuldu.

İkinci destenin en üstündeki kartı alan Şelestov bunu gösterişli bir tavırla havaya kaldırarak;

—Elinde bu kâğıttan bulunan kişi şimdi çocuk odasına gidip dadıyla öpüşecek! dedi.

Dadıyı öpme mutluluğu Şebaldin'in şansına düşmüştü. Topluca çevresini sardılar, çocuk odasına götürüp gülüşmeler, alkışlar arasında adamcağızı dadıyı öpmeye zorladılar. Bir gürültü, şamata, demeyin gitsin!

Şelestov gülerken gözlerinden yaşlar geldi.

—Bu kadar da ateşli öpüşülmez ki! diye bağırıyordu.

Nikitin'in kısmetine ise herkesin günahını çıkarmak çıktı. Yazın öğretmeni salonun tam ortasında iskemleye oturtuldu, başına şal örtülerek bu işe hazırlandı. Günah çıkarmak üzere en başta Varya yaklaştı.

Örtünün altından genç kızın sert yüzüne bakan Nikitin;

—Ne günahlar işlediğinizi biliyorum, hanımefendi, dedi. Şimdi söyleyin bakayım, ne diye Tanrı'nın her günü Polyanski ile dolaşmaya çıkıyorsunuz! Bir genç kız sürekli bir süvari subayıyla gezerse boşuna değildir.

Varya;

—Şakalarınız artık kabak tadı verdi! diyerek uzaklaştı.

Nikitin şalın alaca karanlığı arasından, kendisine kıpırdamadan bakan bir genç kızın iri gözleri ile sevimli yüzünü seçti; burnuna çoktandır bildiği, Manyuşa'nın odasını anımsatan o tatlı, hoş koku çarptı.

—Mariya Godfruva! dedi heyecanla.

Sesi öyle yumuşak, öyle sevecendi ki, kendisi bile tanıyamadı.

Manyuşa gözlerini kıstı, dilinin ucunu çıkarıp bir kahkaha attıktan sonra salondan kaçtı. Bir dakika geçmemişti ki, salonun ortasında duruyordu. Ellerini birbirine vurarak;

—Yemeğe! Herkes yemeğe? diye bağırdı.

Kalabalık yemek odasına sökün etti. Yemekte Varya yeniden bir tartışma çıkardı, ama bu sefer babasıyla.

Yemeğini ağırbaşlı bir tavırla yiyip kırmızı şarap içen Polyanski bir yandan da Nikitin'e savaşta bütün bir geceyi diz boyu bataklık içinde nasıl geçirdiğini anlatıyordu. Düşman çok yakın olduğu için ne konuşabiliyor, ne de sigara içebiliyormuş. Kapkaranlık, soğuk bir gece, iliklere işleyen sert bir rüzgâr... Nikitin bir kulağı önyüzbaşının anlattıklarında, yan gözle Manyuşa'yı süzüyordu. Genç kız da gözlerini ona dikmişti, düşünceler içinde ya da daldığı için bakışlarını ondan bir an bile kaçırmıyordu. Kızın sürekli kendisine bakmasından hoşlanan

Nikitin bir yandan da yüreği burkularak; «Neden böyle dik dik bakıyor? Doğru değil! Bu gidişle farkına varacaklar. Ah, daha ne kadar genç, ne kadar toy!» diye düşündü.

Konuklar dağılmaya başladıklarında vakit gece yarısını bulmuştu. Nikitin avlu kapısından dışarı çıktığında konağın ikinci katında bir pencere açıldı, Manyuşa göründü.

—Sergey Vasilyiç!

—Buyurun, bir şey mi söyleyeceksiniz?

Besbelli, genç kız ne söyleyeceğini tasarlamaya çalışıyordu.

—Şey, diyecektim ki... Polyanski bu günlerde fotoğrafımızı çekmeye söz verdi de. Unutmayın, bizde toplanacağız...

—Peki.

Genç kız gözden kayboldu, pencere gürültüyle kapandı, ardından piyano tıngırtıları işitilmeye başladı.

Nikitin karşı kaldırıma geçerken; «Amma da ev! İçinde sürekli Mısır güvercinlerinin inlemesi duyulur. Bu da kuşcağızların sevinçlerini bir türlü anlatamamalarından ileri gelse gerek.» diye düşünüyordu.

Yaşamın neşeli geçtiği yer yalnız Şelestov'ların konağı değildi. Nikitin iki yüz adım kadar ilerlemişti ki, başka bir evden piyano sesleri yükseldi. Biraz daha yürüdü, bir kapının önünde balalayka çalan bir adamla karşılaştı. İlerdeki bir parkta orkestra değişik değişik Rus halk türküleri çalıyordu.

Nikitin, Şelestovlardan yarım fersah uzakta sekiz odalı bir evde oturmaktaydı. Yılda üç yüz ruble ödedikleri bu kocaman evi tarih-coğrafya öğretmeni İppolit İppolitıç'la paylaşıyorlardı. İppolit İppolitıç'ın ona göre yaşı hayli ileriydi. Kırmızı sakalı, ucu kalkık burnu, bir aydından çok zanaatkâra benzeyen yüzüyle kaba görünüşlü bir adamdı, ama çok iyi yürekliydi. Nikitin eve döndüğünde arkadaşını çalışma masasına oturmuş, öğrencilerinin haritalarını düzeltir buldu. Ona göre coğrafyada en gerekli, en önemli şey harita çizmekti; tarihte ise

kronolojinin bilinmesiydi. Geceleri sabahlara değin masa başında oturur, mavi kalemiyle öğrencilerin haritalarını düzeltir ya da kronoloji çizelgeleri hazırlardı.

Nikitin arkadaşının odasına girerek;

—Bugün hava ne kadar güzel, biliyor musunuz? dedi. Doğrusu şaşıyorum, nasıl oluyor da böyle bir havada eve kapanıyorsunuz?

İppolit İppolitıç konuşkan biri değildi. Ya susardı ya da herkesin bildiği, basmakalıp şeyler söylerdi. Bu sefer de arkadaşına şu karşılığı verdi:

—Evet, pek güzel bir hava. İşte mayıs geldi, yakında yaz da başlar. Yaz ise kışa benzemez. Kışın evlerde soba yakılır, yazın böyle bir şeye gerek yoktur. Yaz geceleri pencereyi açarsın, çünkü hava sıcaktır. Kışın çift çerçevenin ikisini birden kapatsan gene soğuktan donarsın...

Nikitin arkadaşının odasında bir dakikadan fazla oturamadı. Bunalmıştı. Kalktı, esneye esneye,

—Size iyi geceler dilerim, dedi. Beni ilgilendiren duygusal şeyler anlatacaktım, ama kendinizi coğrafyaya öyle kaptırmışsınız ki, gerek kalmadı!.. Ben size aşktan söz ediyorum, siz bana bilmem ne savaşı hangi tarihte olmuştu, gibi bir soru soruyorsunuz. Tanrı cezasını versin savaşınızın da, Çukot yarımadasının da!

—Ne kızıyorsunuz, canım!

—Sıkıntıdan patlıyorum! Ne yapayım?

Manyuşa'ya açılamamasından, aşkını kimseye söyleyemekten bayağı canı sıkılarak çalışma odasına çekildi; oradaki kanepenin üzerine boylu boyunca uzandı. İçerisi hem karanlıktı, hem de sessiz. Gözlerini karanlığa dikti, Manyuşa ile evlendikten iki-üç yıl sonra bir iş için Petersburg'a gidişini düşlemeye başladı. Genç karısı onu istasyona kadar gelip uğurlayacak, ayrılırlarken durmadan ağlayacaktı. Petersburg'a vardıktan sonra ondan uzun bir mektup alacaktı. Mektubunda Manyuşa bir an önce dönmesi için yalvaracaktı. O da «Sevgili,

küçük sıçanım...» diye başlayacaktı mektubuna. Evet, kesinlikle böyle yapacaktı.

—Sevgili, küçük sıçanım! diyeceğim.

Böyle düşünerek güldü. Yattığı yerde rahat edemiyordu. Ellerini başının altına koydu, sol bacağını kaldırıp kanepenin arkalığına dayadı. Eh, şimdi rahattı. Bu sırada ortalık ağarmaya başlamıştı. Avludan horozların uykulu ötüşleri işitildi. Nikitin hep Petersburg'dan nasıl döneceğini, genç karısının kendisini istasyonda nasıl karşılayacağını, koşarak nasıl boynuna atılacağını hayal ediyordu. Hayır, en iyisi ona bir oyun oynayacak; yolculuktan geceleyin, kimsenin haberi olmadan dönecekti. Ona kapıyı aşçı kadın açacak, o da ayaklarının ucuna basa basa yatak odasına girecek, usulca soyunacak, küt diye yatağa atlayacaktı. O sırada Manyuşa uyanacak, öyle sevinecek, öyle sevinecekti ki!

Hava iyice ağarmıştı. Ama Nikitin ne çalışma odasını görüyordu, ne de aydınlık vuran pencereleri. Gözünün önünde şimdi akşam üzeri önünden geçtikleri bira fabrikası vardı. Maryuşa fabrikanın kapısında oturmakta, bir şeyler anlatmaktaydı. Sonra Nikitin'in koluna girdi, birlikte parka doğru yürüdüler. Burada meşe ağaçları ile dallardaki kocaman şapkalara benzeyen karga yuvalarını gördüler. Derken, yuvalardan biri birdenbire sallanmaya başladı. İçerisinden Şebaldin başını uzattı, yüksek sesle Nikitin'e, «Lessing'i niçin okumadınız?» diye bağırdı.

Nikitin ürpererek gözlerini açtı. Kanepenin önünde İppolit İppolitıç dikiliyor, başını arkaya doğru yatırarak boyunbağını bağlıyordu.

—Kalkın, okul saati yaklaşıyor, dedi. Üstünüzü çıkarmadan yatmışsınız. Böyle yatılır mı? Giysiler bu yüzden yıpranıyor işte. İnsan soyunur da yatağa girer.

İppolit İppolitıç her zaman yaptığı gibi gene, arada bir durarak uzun uzun herkesin bildiği şeylerden konuştu.

Nikitin'in ilk dersi orta ikilere verdiği Rusça dersiydi. Tam

dokuzda sınıfa girdiğinde karatahtaya tebeşirle iri büyük harf yazılmıştı: M. Ş. Bu, herhalde Maşa Şelestova demekti.

Nikitin, «Alçaklar! Nereden öğrenmişler bunu? Nasıl da her şeyi biliyorlar!» diye geçirdi içinden.

İkinci dersini lise ikinci sınıfla yapacaktı. Bu sınıfın tahtasına da M. Ş. yazılmıştı. Dersi bitirip sınıftan ayrıldığı zaman öğrenciler sanki tiyatro salonunun balkonundan bağırır gibi arkasından.

—Yaşa! Varol, Şelestova! diye bağırdılar.

Giysileriyle yattığı için olacak, başı ağrıyor, her yanı sızlıyordu. Yakında başlayacak sınavlardan önce derslerin kesilmesini bekleyen öğrenciler de bir şey yapmıyorlar; can sıkıntısından, işsizlikten dolayı yaramazlık için fırsat kolluyorlardı. Nikitin'in de canı sıkılıyor, öğrencilerin yaramazlıklarına fazla aldırmıyor, ikide bir pencereye yaklaşarak dışarısını seyrediyordu. Güneşin pırıl pırıl aydınlattığı evlerin üzerinde dupduru bir gökyüzü ile kuşlar vardı; daha arkada, yeşil bahçelerin ötesinde sonsuz bir enginlik uzayıp gidiyordu. Bahçeler uzaklarda gitgide mavileşiyor, bir tren dumanını savurarak hızla yol alıyordu.

İşte sokakta akasyaların gölgeleri altından kırbaçlarıyla oynayarak geçen, beyaz ceketli iki subay. İşte bir arabaya doluşmuş, hepsi de kır sakallı, hotozlu bir yığın Yahudi. Okul yöneticisinin torununu gezdirmeye çıkaran kadın eğitmen gözüküyor ilerden. Şelestovların köpeği Som iki zağarla birlikte tin tin koşarak geçiyor. Hemen ardından, elinde «Avrupa Habercisi» dergisi, külrengi sade bir giysi ile kırmızı çoraplar giymiş Varya çıkıyor köşeden. Dergi almak için kent kütüphanesine uğramış olmalı.

Derslerin bitmesine daha epey vardı. Ancak saat 3'te çalacaktı zil. Nikitin deslerin bitiminde eve ya da Şelestovlara değil, özel dersi için Volf'un evine gidecekti. Volf, Protestanlığı kabul etmiş zengin bir Yahudi'ydi. Çocuklarını okula

yollamıyor, okulun öğretmenlerini eve çağırarak ders başına 5 ruble ödüyordu.

«Can sıkıntısı, can sıkıntısı, can sıkıntısı!..»

Sonunda saat 3'ü bulunca Nikitin doğruca Volf'un evine yollandı. Orada bitmeyecekmiş gibi gözüken uzun bir zaman geçirdi. Saat 5'te serbest kalmıştı, ama 7'de gene liseye dönmesi gerekiyordu. Çünkü öğretmenler toplantısında lise bir ve üçüncü sınıfların sözlü sınav günlerini saptayacaklardı.

Akşam geç vakit Şclestovlara gitmek üzere okuldan çıktı. Heyecandan yüreği küt küt atıyor, yüzü cayır cayır yanıyordu. Bir hafta, bir ay önceden beri her gün Maşa'ya aşkını açıklarken söyleyeceği sözlerin başlangıcını, bitimini tastamam aklında tutuyordu. Ama şimdi dilinin ucunda tek söz yoktu, kafasının içi karmakarışıktı. Yalnız bildiği bir şey vardı, o da kıza *kesinlikle* açılacaktı. Daha fazla beklemeye katlanamazdı.

«Onu gezmek için bahçeye çağırırım, biraz dolaştıktan sonra sevdiğimi söylerim...» diye tasarlıyordu.

Sofada kimse yoktu. Salona girdi, oradan oturma odasına geçti. Oralarda da kimsecikler yoktu. Yalnız üst kattan Varya'nın biriyle tartıştığı, aşağıdan, kızların eski çocuk odasından ise gündelikçi terzi kadının makas şakırtıları işitiliyordu.

Aşağı katta «küçük oda», «geçiş odası», «karanlık oda» gibi üç ad birden taşıyan bir oda daha vardı. Burada ilaçların, barut kutularının, av malzemelerinin bulunduğu kocaman bir dolap dururdu. Üst katın merdivenleri bu odadan başlar, yukarı çıkarken basamaklarda uyuklayan kedilere raslardınız. Küçük odadaki iki kapıdan biri konuk odasına, öteki ise kızların eski çocuk odasına açılırdı. Üst kata çıkmak üzere Nikitin buraya girdiği sırada çocuk odasının kapısı açılıp ardından öyle hızlı kapandı ki, dolap ile merdiven zangır zangır titredi. Çocuk odasından koşa koşa çıkan Manyuşa, Nikitin'i fark etmediği için hızla merdivene atıldı. Sırtında koyu bir entari, elinde mavi bir kumaş parçası vardı.

—Durun! diye bağırdı kızın arkasından Nikitin. Günaydın, Godfruva! Beni biraz bekler misiniz?

Heyecandan soluğu kesilen Nikitin ne söyleyeceğini unuttu... Bir eliyle kızın elini, ötekiyle kumaş parçasını tutuyordu. Genç kız ise biraz ürkmüş, biraz şaşırmış gözüküyor; irileşmiş gözlerle ona bakıyordu.

Nikitin kızın kaçmasından korkarak;

—Lütfen, dedi. Size bir şey söylemem gerek... Ama burada olmaz. Olmuyor, yapamıyorum. Anlıyor musunuz, Godfruva? Elimde değil... Işte bu kadar...

Mavi kumaş yere düştü, Nikitin, Manyuşa'nın öbür elini de tuttu. Genç kızın beti benzi uçtu, dudakları titredi, Nikitin'den uzaklaşmak için geri geri birkaç adım atınca kendini dolap ile duvar arasındaki köşede buldu.

—Şerefim üzerine söz veriyorum, inanın bana, diye fısıldadı Nikitin. Manyuşa, şeref sözü...

Kız başını geriye attı, Nikitin ise eğilip kızı dudaklarından öptü. Öpmenin uzun sürmesi için kızın yanaklarını parmaklarıyla kavramıştı. Sonra nasıl olduysa bu sefer kendisi dolapla duvar arasına sıkıştı. Kız boynuna sarılmış, başını delikanlının çenesine dayamıştı.

Sonra ikisi birden bahçeye koştular.

Şelestovların bahçesi büyüktü, dört hektar kadar... İçinde 20-25 yaşlı akçaağaçla ıhlamur, bir de köknar vardı... Kalanlar da çeşitli meyve ağaçları: Kiraz, elma, armut, yaban kestanesi, iğde... Ayrıca pek çok çiçek...

İki genç konuşmadan, gülüşe oynaşa bahçe yollarında bir süre koştular. Arada bir birbirlerine sorular yöneltiyorlar, ama bu sorular yanıtsız kalıyordu. Bahçenin üzerinde yarım ay ışıldıyor, ayın belli belirsiz aydınlattığı tarhlarda karanlığa gömülmüş otlar, uykulu laleler, süsenler göze çarpıyordu. Sanki aşk sözlerini kendileri beklermiş gibi suskundu hepsi de.

Nikitin ile Manyuşa eve döndüklerinde subaylar ile genç bayanlar çoktan mazurkaya başlamışlardı. Polyanski'nin ön-

derliğinde gene *grand rond* yapıldı, dans bitince talih oyununa başlandı. Yemekten önce salondan yemek odasına geçerlerken Nikitin ile Manyuşa baş başa kaldılar. Kız ona sokularak;

—Babamla, Varya ile sen konuş, ben utanırım, dedi.

Nikitin yemeğin bitiminde kızın babasına konuyu açtı... Şelestov onu dinledikten sonra biraz düşündü.

—Bana da, kızıma da onur verdiğiniz için size minnettarım, dedi. Ama izninizle dostça konuşacağım sizinle. Baba-oğul gibi değil, iki centilmen gibi konuşalım. Söyleyin bana, lütfen, niçin bu kadar erken evlenmek istiyorsunuz? Yalnız köylüler böyle erken evlenirler. Sizinki neden? Bu genç yaşta kendinizi zincire vurmak nereden aklınıza esti?

Nikitin gücenerek;

—Ben hiç de genç değilim, yirmi yedi yaşındayım, karşılığını verdi.

Öteki odadan Varya'nın ansızın;

—Baba, baytar geldi! diye bağırması üzerine konuşma yarıda kesildi.

Nikitin eve dönerken Varya, Manyuşa, Polanski de onunla birlikte çıktılar. Bahçe kapısına vardıkları sırada Varya dedi ki;

—Şu sizin gizemli mitropolitiniz niye hiç gözükmüyor? Bir gün sizinle birlikte gelip de yüzünü gösterse ya!

Nikitin gizemli İppolit İppolitıç'ın odasına girdiği zaman beriki yatağına oturmuş, pantolonunu sıyırıyordu. Nikitin soluk soluğa, yalvarırcasına;

—Durun, yatmayın, kuzum! Hemen yatmayın! dedi.

Öteki çabuk çabuk pantolonunu yeniden giydi, tasayla;

—Ne var? Bir şey mi oldu? diye sordu.

—Evleniyorum!

Böyle diyerek arkadaşının yanına oturdu. Büyük bir şaşkınlık içindeydi, ama kendine mi şaşıyordu, yoksa arkadaşına mı?

—Düşünebiliyor musunuz?! Evleniyorum... Hem de Maşa

Şelestova ile... Bugün babasından istedim.

—Ne güzel! Hoş bir kız üstelik. Yalnız çok genç.

Nikitin içini çekti.

—Evet, genç.

Sonra omuzlarını kaygıyla kaldırdı.

—Pek genç!

—Lisede öğrencimdi. Tanırım onu. Coğrafyadan şöyle böyleyse de tarihten durumu kötüydü. Sınıfta çok dikkatsizdi.

Nikitin birdenbire arkadaşına acıdı. Ona sevecen, avutucu birkaç söz söylemek isteğiyle;

—Kuzum, siz niçin evlenmiyorsunuz? dedi. Diyelim, niçin Varya'yı almıyorsunuz? Mükemmel bir kız. Gerçi tartışmayı seviyor ama altın gibi yüreği var. Evlerinden ayrılırken sizi sordu. Onunla evlenseniz ya! Ne dersiniz, kuzum?

Nikitin iyi biliyordu ki, Varya bu burnunun ucu kalkık adamla evlenmeye yanaşmazdı. Ama gene de arkadaşını Varya ile evlenmesi için razı etmeye çalışıyordu. Boşuna bir çaba değil miydi?

İppolit İppolitıç bir süre düşündükten sonra şu karşılığı verdi:

—Evlilik ciddi bir adımdır. Böyle ansızın olmaz, her şeyi enine-boyuna düşünmeli, iyi ölçüp biçmeli. Sağduyu her zaman gereklidir insana, özellikle de bekârlığa son verip yeni bir yaşama adım atarken...

Ondan sonra da herkesin çoktandır bildiği şeyleri sıraladı. Onu dinlemekten bıkan Nikitin arkadaşının yanından ayrılarak odasına döndü. Çarçubuk soyunup yatağına attı kendini. Bir an önce mutluluğunu, Manyuşa'yı, geleceğini hayale dalmalıydı. Bu düşünceyle gülümserken birden hatırına Lessing geldi.

«Okumak gerekir, okumak... Aman, canım, okuyup da ne yapacaksın? Canı cehenneme!» diye geçirdi içinden.

Mutluluğunu düşünmekten yorulunca uykuya daldı, sabaha değin yüzünden gülümseme eksilmedi.

Düşünde ahşap döşeli ahır çıkışında atların hızlı nal seslerini duydu. İlkin yağız Kont Nulin, sonra kır donlu Velikan, ardından kardeşi Mayka'nın çıktığını gördü...

II

«Kilise tıklım tıklım kalabalıktı, çok gürültü patırtı vardı, hatta bir ara birinin bağırdığı işitildi. Manyuşa ile nikâhımızı kıyan başpapaz gözlüğünün üzerinden sert sert bakarak;

«—Kilisede konuşmayın, gürültü etmeyin, sessizce dinleyin! dedi. Tanrı'dan korkmaz mısınız? Dua edin!»

«Benim sağdıçlarımın ikisi de arkadaşımdı. Manyuşa'nınkiler ise önyüzbaşı Polyanski ile teğmen Gernet. Doğrusunu söylemek gerekirse, kilise korosu ilahileri çok güzel okudu. Mumların çıtırtısı, kilisedeki parıltı, gelenlerin şık giyimleri, subaylar, herkesin yüzündeki sevinçli, kıvanç dolu gülümseme, Manyuşa'nın uçmaya hazır, özel görünüşü, kısacası, bütün çevremizdekiler ve nikâh dualarının sözleri bana gözlerimden yaş getirtecek denli dokunuyor; yüreğimi yüce duygularla dolduruyordu. Şöyle düşünmekten kendimi alamıyordum: «'Son günlerde şansım nasıl da çiçek gibi açılıverdi! Yaşantım ne güzel, şiirli bir yola girdi! Daha iki yıl önce üniversitede öğrenciydim. Neglinnaya sokağındaki basit bir pansiyon odasında kalıyor; kendimi beş parasız, dayanaksız, ilerisi olmayan bir insan sayıyordum. Şimdi ise iyi bir taşra kentinde lise öğretmeniyim. Geleceğim sağlam, seviliyorum, herkes bana güler yüz gösteriyor. Şuradaki bütün bu kalabalık benim için toplanmış durumda. Bu ışıklar benim için yanıyor, zangoç gür sesiyle benim için dua okuyor, koro ilahileri güzel söylemek için çırpınıyor. Biraz sonra benim karım adını alacak yanımdaki genç, güzel varlık benim için böylesine mutlu, böylesine sevinçli, yüzü böylesine ışıl ışıl!..'»

«Manyuşa ile ilk buluşmalarımızı, kent dışı gezintilerimizi,

onu sevdiğimi açıklamamı, yaz mevsiminin bizim için güzel geçtiğine inandığım sıcacık günleri anımsıyorum. Bir zamanlar Neglinnaya sokağında ancak öykülerde, romanlarda okuyabileceğim mutluluğu şimdi gerçekten yaşıyor, sanki elimle tutuyorum.»

«Nikâhtan sonra herkes karman çorman çevremizi sararak evlenmemizden dolayı duydukları kıvancı dile getirdiler, bizi kutlayıp mutluluk dilediler. Yetmişine merdiven dayamış yaşlı bir tuğgeneral yalnız Manyuşa'yı kutladıktan sonra gıcırtı gibi çıkan kart sesiyle;»

«—Dilerim, kızım, evlendikten sonra da gonca gül gibi kalasınız, dedi.»

«Bu sözleri öyle yüksek sesle söylemişti ki, bütün kilisedekiler işittiler. Subaylar, lisenin yöneticisi anlayışla gülümsediler. Ben de yüzümde tatlı, ama yapmacık bir gülümsemenin belirdiğini hissettim. Her zaman basmakalıp şeyleri söylemekten zevk alan İppolit İppolitıç elimi kuvvetle sıkarak dedi ki:»

«—Şimdiye dek evli değildiniz, yalnız yaşıyordunuz. Şimdi ise evlisiniz, ikiniz birlikte yaşayacaksınız.»

«Kiliseden çıkınca doğruca, bana çeyiz olarak verilen, iki katlı, sıvasız evimize gittik. Bu ev dışında Manyuşa'nın ailesinden gelen 20 bin ruble para ile Melitonovsk köyünde bir bekçinin korumasına bırakılan, bakımsız kaldığı için gitgide yabanlaşmış bir sürü tavukla ördeğin doldurduğu bir çiftliğimiz vardı. Kiliseden döner dönmez yorgunluktan gerinerek yeni çalışma odamdaki kanepeye uzandım, hemen bir sigara yaktım. Yaşamım süresince tatmadığım bir gevşeme, bir rahatlama duyuyordum. Bizim ardımızdan eve doluşan konuklar «Yaşa! Varol!» çığlıklarıyla bağrışıyor, evin girişinde kötü bir çalgı anlamsız, çılgın bir müzik çalıyordu. O sırada Manya'nın ablası Varya elinde bir kadehle, koşarak içeri daldı. Yüzünün garip, gergin bir görünüşü vardı; ağzı suyla doluymuş gibi konuşmuyordu. Sanki daha uzaklara koşmak istiyormuş da onu durdur-

muşlar gibi birdenbire gülmeye, sonra da hıçkırarak ağlamaya başladı; elindeki kadeh küt diye yere düştü. Hemen koluna girip onu dışarı çıkardık. En dipteki, sütninenin odasına götürüp yatağa yatırdığımızda biraz kendine gelerek;»

«—Hiç kimse anlamıyor, hiç kimse! Tanrım, beni hiç kimse anlamıyor! diye mırıldanıyordu.»

«Oysa herkes çok iyi anlıyordu ki, kardeşi Manya'dan dört yaş büyüktür ve hâla baba evinde oturmaktadır. Evet, ağlaması kıskançlıktan filan değildi; gençliğinin solmakta olduğunu, hatta solduğunu acı acı düşünmesinden ileri geliyordu. Kadril oynanırken bir de baktık, ağlamaktan kızaran yüzünü bol bol pudralamış olarak salona dündü. Önyüzbaşı Polyanski ona bir tabak dondurma uzatıyor, o da kaşık kaşık yiyordu.»

«Sabahın 6'sı. Şu yüreğimden dolup taşan çok yönlü mutluluğumu anlatmak için günce defterimi elime almış, 5-6 sayfasını doldurduktan sonra yarın Manya'ya okumayı umuyordum. Ama, tuhaf değil mi, kafamın içi karmakarışık. Kendimi düşteymiş gibi hissediyorum. Varya'nın dün akşamki durumu gözümün önünden gitmiyor, içimden «Zavallı Varya!» diye yazmaktan başka bir şey gelmiyor. İşte ağaçlarda bir hışırdama başladı, sanırım, yakında yağmur yağacak. Kargalar durmadan bağrışıyor. Yanımda mışıl mışıl uyuyan Manyuşa'nın yüzü öyle hüzünlü, öyle üzgün görünüyor ki bana!»

Nikitin günce defterine uzun süre elini sürmedi... Ağustosun ilk günlerinde önce bütünleme, ardından öğrenci seçme sınavları başladı, Uspenyev yortusundan sonra ise okullar açıldı.

Hemen hemen her gün saat 9'da okula gidiyor, saat 10 oldu mu, Manya'yı, yeni evini özleyerek saatini çıkarıp çıkarıp bakmaya başlıyordu. Küçük sınıflarda öğrencilerden birisinin eline bir okuma parçası tutuşturup ötekilerin yazmasını istiyor, bu sırada kendisi pencerenin önüne oturup gözlerini kapayarak düşlere dalıyordu. Bu sırada geçmişini mi anımsıyordu, yoksa gelecek günleri mi düşünüyordu, orası belli değildi.

Aslında hepsi aynı kapıya çıkardı, çünkü öylesine mutluydu ki, yaşadıkları tıpkı bir masala benziyordu. İleri sınıflarda yüksek sesle Gogol'den, Puşkin'in düzyazılarından parçalar okutuyor; öğrencileri dinlerken uyku bastırıyordu. Bu sırada tanıdığı insanlar, ağaçlar, tarlalar, binek atları canlanıyordu gözlerinin önünde. Sanki okunan parçalara bayılıyormuşçasına göğüs geçirerek;

—Çok güzel! Çok güzel! diye mırıldanıyordu.

Büyük ders arasında Manya'nın kar gibi beyaz peçetelere sarıp gönderdiği kahvaltısını, tadını çıkarmak için ağzından alarak, dura dura yiyor; kahvaltısını çoklukla bir çörekle geçiştiren İppolit İppolitıç ise ona imrenerek, saygıyla;

—İnsanlar yemek yemeden yaşayamazlar, gibisinden herkesçe bilinen laflar söylüyordu.

Okuldan çıkışta gene özel dersleri vardı. Saat 6'ya doğru sanki evden yıllardır uzak kalmışçasına içini kaygıyla karışık bir sevinç kaplardı. Eve dönüşte soluk soluğa merdiveni çıkar, Manyuşa'ya sarılıp öperken onu sevdiğini, çok özlediğini yemin üstüne yemin ederek söyler; korku içinde sağlık durumunu, yüzünün niçin soluk göründüğünü sorardı. Sonra birlikte yemeklerini yerlerdi. Yemeğin bitiminde Nikitin çalışma odasındaki kanepeye uzanır, bir sigara tüttürürdü; bu sırada yanına oturan Manya alçak sesle bir şeyler anlatırdı.

Onun için en mutlu günler, sabahtan akşama değin evde kaldığı pazarlar ile bayramlar olmuştu. Böyle günlerde kendini, şiirlerde betimlenen (tasvir edilen) köy yaşantısının sade güzelliğine kaptırırdı. Eli her işe yatkın Manya aklını kullanarak ev işlerini düzene sokarken onu zevkle seyreder, kendisinin de işe yarayan bir adam olduğunu göstermek amacıyla ıvır zıvır şeylerle uğraşır, örneğin arabalıktan çıkardığı faytonu gözden geçirirdi. Manyuşa evdeki üç ineğin sütünden yararlanmak için küçük bir aile işletmesi kurmuştu. Mahzendeki kap kacak tereyağı yapmakta kullanacağı sütle, kaymakla doluydu. Kimi zaman karısına takılmak için Nikitin ondan bir bardak süt

isterdi. Bu, alışılmamış bir şey olduğu için Manyuşa şaşırır, ama Nikitin gülerek karısını kucaklardı.

—Şaka ettim, tatlım, şaka ettim, derdi.

Bazan da Manya dolapta nasılsa unutulmuş, taş gibi sert bir sucuk ya da peynir parçası bulduğu zaman ciddi ciddi;

—Mutfaktakiler yesin, dediğinde Nikitin onun eli sıkılığıyla alay eder, bunun ancak şıçan kapanında işe yarayacağını söylerdi. Bunun üzerine Manya erkeklerin böyle şeylerden anlamadığını, mutfaktakilere günde üç kırk okka yiyecek göndersen gene gözlerinin doymayacağını anlatmaya çalışırdı. Nikitin karısının düşüncesine katılır, onu hayranlıkla kucaklardı. Manya'nın söylediklerinde doğru olanlar onda büyük bir şaşkınlık uyandırır, kendi görüşüne uymayan sözlerini ise safça, ama duygulandırıcı bulurdu.

Bazan Nikitin'in filozofluğu tutar, soyut bir konu üzerinde heyecanla konuşmaya başlardı. Böyle zamanlarda Manyuşa gözlerini kocasının yüzünden ayırmaksızın onu merakla dinlerdi. Nikitin karısının parmaklarıyla oynarken ya da saç örgülerini çözüp yeniden örerken,

—Senin yanında öyle mutluyum ki, anlatamam, ışığım! derdi. Ama bu mutluluk kendiliğinden gökten düşmüş, raslantısal bir mutluluk değildir. İnsanoğlunun kendi mutluluğunun yaratıcısı olduğuna inanıyorum; bu konuda ne elde ettiyse kendi çabalarının doğal, kaçınılmaz bir sonucudur. Övünmeden söyleyebilirim ki, mutluluğumu ben de kendi ellerimle kurdum. Bizim mutluluğumuz anamın ak sütü gibi hakkımdır. Geçmişimi biliyorsun. Bir öksüzün yoksulluk, sıkıntı içinde geçen çocukluğu, bahtsız bir gençlik... Büyük bir savaş verdim, bu aşamalardan geçip mutluluğa giden yolu kendi çabalarımla açtım.

Ekim ayında okul büyük bir kayba uğradı. İppolit İppolitıç yılancığa yakalanarak öldü. Ölümünden birkaç gün önce kendini yitirerek sayıklayamaya başlamıştı. Sayıkladığı sırada bile herkesin bildiği, basmakalıp sözler söylüyordu:

—Volga, Hazar denizine akar. Atlar saman yer, yulafla beslenir...

Onu gömdükleri gün okul tatil edildi. Tabutu ile kapağını öğrencileri ile meslektaşları taşıdılar. Okul korosu gömütüne değin yol boyunca ilahiler söyledi. Cenaze alayına üç papaz, iki zangoç, bütün erkek lisesi, tören kaftanı giymiş katedral korocuları katıldılar. Sokaktan gelip geçenler bu görkemli töreni görünce istavroz çıkararak;

— Böyle ölüm herkesin başına, diyorlardı.

Gömütlükten eve üzgün dönen Nikitin çekmecenin gözünden günce defterini çıkararak şunları yazdı:

«Az önce İppolit İppolitıç Rıjitski'yi toprağa verdik. Tanrı rahmet eylesin, alçakgönüllü emekçi! Manya, Varya, törene katılan bütün kadınlar içten gözyaşları döktüler. Bu, kimsenin ilgisini çekmeyen, içine kapanık adamı hiçbir kadının sevmediğini bildiklerinden böyle hüngür hüngür ağladıklarını sanıyorum. Arkadaşımın gömütünün başında son birkaç söz söylemek istedim. Ama rahmetliyi sevmeyen okul yöneticisinin bundan hoşlanmayabileceğini haber verdiler. Evlendiğim günden beri içimin sızladığı ilk gündür bu...»

Bu olaydan sonra ders yılı boyunca okulda dikkate değer bir şey olmadı.

Gevşek bir kış geçirdik, havalar pek soğuk değildi. Kar bile sulusepken yağıyordu. Örneğin İsa'nın vaftizi yortusunda bütün gece rüzgâr güz mevsimindeki gibi pencerelerde inledi, damlarda biriken karlar sabaha dek eriyerek şıp şıp damladı durdu. Suya haç atılacağı ertesi gün ise polis kimseyi ırmağa yaklaştırmadı. Çünkü buzlar gevşeyip incelmişti, buzda delik açıp suya girmek isteyenler akıntıya kapılabilirdi. Havaların böyle kötü [1] gitmesine karşın Nikitin yazın olduğu kadar mutluydu. Hatta mutluluğuna yeni bir şey eklenmiş, vint oynamayı

---

1 Ruslar için iyi bir kış, karın bol yağdığı, havaların dondurucu geçtiği kıştır. (Ç.N.)

öğrenmişti. Yalnız bir şey onu sinirlendiriyor, kızdırıyor, yüzde yüz mutlu olmasını engelliyordu. O da kayın babasından çeyiz olarak gelen kediler ile köpeklerdi. Odalar özellikle sabahları hayvanat bahçesi gibi kokardı, bu kokuyu gidermek olanaksızdı. Kedilerle köpeklerin sık sık kavga etmesi ise işin cabası. Huysuz Muşka'ya günde on kez yemek verildiği halde Nikitin'i gene adam yerine koymuyor, onu her gördükte «Hırr! Hav-hav!» diyerek dişlerini gösteriyordu.

Büyük perhiz yortusunda bir gece iskambil oynadığı kulüpten geç vakit eve dönüyordu. Havada yağmur vardı; her yer karınlık ve çamurluydu. Nikitin içinde bir hoşnutsuzluk duyuyor, bunun neden ileri geldiğini kestiremiyordu. Vint oyununda 12 ruble ütüldüğü için miydi acaba? Yoksa oyun arkadaşlarından biri hesaplar görülürken, «Denizde kum, onda para!» diye aldığı çeyize dokundurduğu için miydi. Aslında 12 rubleye acımış değildi, arkadaşının sözünde de küçük düşürücü bir şey göremedi. Gene de içinde bir sıkıntı vardı, canı eve bile dönmek istemiyordu. Fener direğinin yanında durarak;

—Öf, ne berbat! diye mırıldandı.

Birdenbire 12 rubleye acımadığını, zaten bu paranın havadan geldiğini düşündü. Bir kol emekçisi kazandığı her kuruşun değerini bilir, oyunda ütüldüğü ya da kâra geçtiği zaman bunca ilgisiz kalmazdı. Öyle anlaşılıyordu ki, sağlıklı bir adam için ilaç nasıl lüksse, mutluluk da onun için böyle bir lükstü. Mutluluğu ona bedavadan, karşılığını ödemeden verilmişti. Kendisi de insanların ezici çoğunluğu gibi ekmek parası derdi taşısa, yaşamını kazanmak için çalışıp didinmek zorunda kalsa, çalışmaktan göğsü, sırtı ağrısa işte o zaman akşam yemeği, sıcak, rahat bir yuva ile aile mutluluğu onun için bir gereksinme olur; bunları çabasının ödülü, yaşamının bir süsü gibi görürdü. Oysa şimdi hiçbirinin değeri yoktu, ne işe yaradıklarını bilmiyordu. Kafasından geçen bu düşüncelerin başlı başına kötüye işaret olduğunu anlayarak bir kez daha;

—Öf, ne berbat! diye pufladı.

Eve döndüğünde Manyuşka çoktan yatmıştı. Düzgün soluk alışlarla mışıl mışıl uyuyor; belli ki, düşünde gülümsüyordu. Yorganın üstünde ise beyaz bir kedi tordop olmuş, keyfinden mırlayıp duruyordu. Nikitin mumu yaktı. Bir sigara tüttürdüğü sırada Manya gözlerini açtı. Kana kana su içtikten sonra gülerek;

—Fazla reçel yedim de onun için, diye açıklamada bulunda.

Biraz durduktan sonra da;

—Bizimkilere uğradın mı? diye sordu.

—Hayır, uğramadım. Bir şey mi var?

Nikitin, Varya'nın kendisiyle evleneceğini umduğu önyüzbaşı Polyanski'nin batı illerinden birine atandığını, hatta tanıdığı insanlara veda ziyaretlerine bile başladığını biliyordu. Bu yüzden kaynatasının evinde hava pek keyifsizdi.

Manya yatakta doğrularak;

—Akşamleyin Varya geldi, dedi. Bir şey söylemedi ama ne kadar üzüldüğü yüzünden okunuyordu. Şu Polyanski'den tiksiniyorum. Şişman, etleri sarkık, yürürken, dans ederken yanakları tiril tiril titreyen bir adam. Ondan kesinlikle hoşlanmıyorum, gene de onu namuslu, aklı başında bir insan sayardım.

—Ben onu öyle sayıyorum.

—Öyleyse Varya'ya karşı neden bu denli kötü davrandı?

Nikitin sırtını domaltarak gerinen kediye sinirlendi.

—Neden kötü davransın? diye sesini yükseltti. Bildiğime göre ablana evlenme önerisinde bulunmuş ya da böyle bir söz vermiş değil.

—Eve bu denli sık gelmesinin başka bir anlamı olamaz. Madem evlenmeye niyetin yoktu, öyleyse her akşam, her akşam gelme.

Nikitin mumu söndürüp yattı. Aslında canı yatmak istemediği gibi uykusu da yoktu. Kafasının içi kazan gibiydi; boş

ambar genişliğindeki bu kafada birtakım yeni, garip düşünceler ucu-bucağı görünmez gölgeler gibi cirit atıyordu. Öyle sanıyordu ki, gerek kendisinin, gerekse şu sevimsiz kedinin tatlı tatlı yaşayıp gittiği küçük dünyalarından, yumuşak mum ışığının gülümseyerek aydınlattığı sessiz aile mutluluğundan başka bir dünya daha vardı. Bu değişik dünyaya ulaşmak için müthiş bir istek duydu. Oraya gidip bir fabrikada ya da büyük bir işlikte çalışmak, kürsüye çıkıp konuşmak, yazı yazmak, kitap çıkarmak, sesini duyurmak, yorulmak, acı çekmek istiyordu. Öyle bir şey yapsındı ki, tüm varlığını sarıp ona kendini unuttursun, her gün, her gün yinelenerek kabak tadı veren kişisel mutluğuna artık bir daha aldırmasın... O sırada sinekkaydı tıraşlı Şcbaldin ansızın gözlerinin önünde canlandı, ona dehşetle bakarak; «Daha Lessing'i bile okumadınız, demek! Ne kadar geri kalmışsınız! İnsan bu kadar kendini bırakır mı?» diyordu adam.

Manya yeniden kalkmış, mumu yaktıktan sonra su içiyordu. Nikitin karısının beyaz gerdanına, dolgun omuzlarına, diri göğüslerine baktı; kilisedeki yaşlı tuğgeneralin sözleri hatırına geldi.

—Dilerim, hep gonca gül gibi kalasın, diye mırıldanarak güldü.

Huysuz Muşka yatağın altından uykulu uykulu havlayarak ona karşılık verdi: «Hırrr! Hav-hav-hav!»

Bunun üzerine Nikitin yüreğine saplanan derin bir kinle karısına yaralayıcı bir söz söylemek, hatta doğrulup ona vurmak için büyük bir istek duyduysa da kendini tutarak dedi ki:

—Yani ben de sık sık size geldiğim için seninle evlenmek zorundaydım, öyle mi?

Yüreği küt küt atıyordu.

—Öyle. Ne sandındı ya?

—Aman ne güzel!

Bir dakika sonra bir daha;

—Aman ne güzel! diye söylendi.

Ağzından gereksiz bir söz kaçırmamak, yürek çarpıntısını bastırmak için kalkıp çalışma odasına gitti; önce divana yastıksız uzandı, ardından halının üzerine, yere yattı.

Duygularını yatıştırmak için, «Sen de amma saçmaladın! Bir eğitimcisin, soylu bir görev yapıyorsun. Bu durumda başka bir dünyaya ne gereksinmen var? Saçma sapan işlerle uğraşıyorsun, azizim!» diyordu kendi kendine.

Bunun hemen ardından kesinlikle eğitimci filan olmadığını düşündü. Yunanca dersi veren kişiliksiz Çek öğretmenden farksız, sıradan bir memurdu, o kadar. Ne öğretmenliğe yeteneği vardı, ne eğitimcilikten anlıyordu, ne mesleğine ilgi duyuyordu, ne de öğrencileriyle ilişki kurmayı becerebiliyordu. Öğrettiği şeylerin derindeki anlamını bilmediği gibi, belki de asıl öğretilmesi gerekenleri bırakıp başka alanlara sapıyordu. Rahmetli İppolit İppolitıç düpedüz kalın kafalının biriydi. Bütün meslektaşları gibi öğrencileri de onun nasıl bir kişi olduğunu, kendisinden ne beklenebileceğini pek iyi bilirlerdi. Kendisi ise Çek asıllı öğretmen gibi budalalığını gizlemekte çok başarılıydı, Tanrı'ya şükür işler tıkır tıkır yolunda yürüyormuş gibi tavır takınıyordu.

Bu düşünceler Nikitin'i ürküttü. Kafasından geçenleri yadsıyıp aptalca şeyler olduğuna kendini inandırmaya çalışıyor, bunların sinir bozukluğundan ileri gildiğini sanıyordu. Ertesi sabah uyandığında aklına takılan bu saçma sapan düşüncelere gülüp geçecekti.

Gerçekten de ertesi sabah sinirlerinin yıpranmışlığıyla alay edip «Kadın gibi zayıf bir adamsın vallahi!» dedi. Ancak şurası kesindi ki, dinginliği (huzuru) bir daha düzelmemecesine kaçmıştı. Onun için bu iki katlı, sıvasız evde mutluluk denen şey kalmamıştı artık. Hayallerin, serapların uçup gittiği, sinir törpüleyeci, bilinçli bir yaşamın başladığı açıkça ortadaydı. Ne dinginliğe yer vardı bu yeni yaşamda, ne de kişisel mutluluğu!..

Ertesi gün pazardı. Nikitin okul kilisesine gitti, orada okul

yöneticisiyle, meslektaşlarıyla karşılaştı. Onlarla birlikte kaldığı sürece ona öyle geldi ki, hepsinin de tek uğraştıkları konu bilgisizliklerini, yaşama karşı duydukları hoşnutsuzluğu gizlemekti. Kendisi de kaygılarını belli etmemek için tatlı tatlı gülümsüyor, havadan-sudan konuşuyordu. Sonra istasyona gitti. Posta treninin gara girip yeniden kalkmasını seyretti. Tek başına kaldığı, kimseyle konuşmak durumunda olmadığı zamanlar daha bir zevk duyuyordu.

Evde, onlara yemeğe gelen kaynatası ile Varya'yla karşılaştı. Varya'nın gözleri ağlamaktan kızarmıştı, durmadan baş ağrısından yakınıyordu. Şelestov ise ara vermeksizin atıştırıyor, günümüz gençlerinin ne güvenilmez, kibarlıktan uzak insanlar olduklarından dem vuruyordu.

—Bu, düpedüz görgüsüzlük! diyordu. Böylece söyleyeceğim kendisine. Sizin yaptığınız bayağılıktır, azizim! diyeceğim.

Nikitin tatlı tatlı gülümsüyor, Manya'ya yakınlarını ağırlamakta yardım ediyordu. Ama yemekten sonra çıkıp odasına kapandı.

Mart güneşi pırıl pırıl ışıldıyor, pencereden masaya tatlı bir sıcaklık vuruyordu. Henüz martın 20'si olduğu halde karlar eridiği için kızaklar yerlerini arabalara bırakmıştı. Bahçede sığırcıklar ötüşüyordu. Nikitin'e öyle geldi ki, az sonra Manyuşa içeri girecek, bir kolunu boynuna doladıktan sonra;

—Istersen binek atlarını, istersen arabayı hazırlatayım, diyecek, yakınlarını uğurladıkları sırada yolda üşümemek için ne giyeceğini soracaktı.

Dışarda tam bir bahar havası vardı. Hem de geçen yılki gibi olağanüstü, aynı sevinçleri tattıracak bir bahar! Oysa Nikitin bir süreliğine izin alıp Moskova'ya gitmek, öğrencilik günlerinin Neglinnaya sokağındaki yoksul pansiyonda kalmak istiyordu. Bitişik odada konuklar kahve içip yüzbaşı Polyanski'den söz ediyorlardı.

Nikitin yan odada neler konuşulduğuna aldırış etmedi, günce defterini açarak yazmaya koyuldu:

«Ben neredeyim, Yüce Tanrım! Çevremi yalnız bayağılıklar sarmış. Hepsi de can sıkıcı insanlar, değersiz yaratıklar. Çömlek dolusu kaymaklar, süt bakraçları, hamamböcekleri, sersem sersem kadınlar! Basitlikten daha korkunç, insanı inciten, hüzün veren bir şey yoktur. Kaçmalı buradan, bugünden tezi yok, kaçmalı! Yoksa kısa zamanda deli olacağım!...»

ÇİFTLİK EVİNDE

Pavel İlyiç Raşeviç yumuşacık Ukrayna yaygılarıyla döşenmiş odada bir aşağı, bir yukarı tur atıyor; duvarlara düşen ince gölgesi o yürüdükçe tavana doğru gidip geliyordu. Evinde konuk ettiği sorgu yargıcı Meyer ise bir ayağını altına alarak divana oturmuş, sigara üstüne sigara tüttürürken onu dinliyordu. Saat akşam 11 sularıydı, bitişikteki yemek odasından çatal, bıçak sesleri geldiğine göre sofra hazırlığı başlamıştı. Raşeviç neler söylemiyordu ki!

—Siz ne dersiniz, bilmem, ama insanlar arasındaki eşitlik, kardeşlik vb. anlayışına göre bizim domuz çobanı Mitka ile Goete ya da Büyük Frederik arasında fazla bir fark yoktur. Öte yandan bilimi esas alıp gerçeklerin gözüne korkusuzca bakarsanız görürsünüz ki, beyaz kemik kuramının (teorisinin) boş bir inanç, bir kocakarı uydurması olmadığı gün gibi ortadadır. Aziz kardeşim, beyaz kemik kuramı tarihin doğal akışıyla pekişmiş bir gerçektir, geyiklerin boynuzunu yadsıyamadığımız (reddedemediğimiz) gibi bunun gerçekliğini de kabul etmek zorundayız. Evet, bir karar verirken en başta olguları, açık gerçekleri göz önüne almalıyız. Sizin bir hukukçu olarak toplumsal bilimler dışında başka bilimlerle ilgilenmemeniz doğaldır, o bakımdan eşitlik, kardeşlik gibi kavramlar kulağınıza hoş gelebilir. Benim gibi iflah olmaz bir Darvinci için bile 'üstün soy, aristokratlık, saf kan' gibi terimler kof sözler gibi gözükmüyor.

Raşeviç iyice coşmuştu, kendini konuşmanın heyecanına kaptırdığı belliydi. Konuştukça gözleri parlıyor, kelebek göz-

lüğü burnunun üstünden ikide birde fırlıyor, kollarını, omuzlarını sinirli sinirli oynatıyor, gözlerini kırpıştırıyor, «Darvinci» sözünü her kullanışında aynaya külhanbeyi tavırlarıyla bakıp kır sakalını iki eliyle birden tarıyordu. Hayli kısa gözüken, yıpranmış bir ceket ile daracık bir pantolon giymişti. Hızlı el-kol hareketleri, külhanbeyce tavırları ile ceketinin bu güdüklüğü hiç yakışmıyordu ona. Bir din adamının ya da saygı uyandıran bir ozanın uzun saçlı, biçimli, iri kafası sanki caka satmayı seven bir gencin uzun, sıska bedeni üstüne oturtuluvermiş gibiydi. Adımlarını geniş geniş açarak yürürken duvara düşen gölgesi tıpkı bir makasa benziyordu.

Raşeviç konuşmaktan büyük zevk alır; her sözüyle yeni, özgün görüşler ortaya atmış gibi bir duygudan kurtaramazdı kendini. Özellikle Meyer'le konuşurken morali yükselir, kafasına üşüşen düşünceler dur durak bilmezdi. Sorgu yargıcına bayıldığı kesindi. Meyer'in gençliği, sağlıklı oluşu, ölçülü hareketleri, ağırbaşlılığı ona bir çeşit esin verir; en önemlisi de kendine, ailesine karşı içten davranışından hoşlanırdı. Raşeviç'e karşı başkalarının davranışına gelince, hemen hemen onu seven kimse yok gibiydi. Kulaktan kulağa, gevezeliğiyle karısını gömüte gönderdiğini, kinci bir adam olduğunu yayarak ondan uzak durmaya çalışırlar; taktıkları 'zehirli kurbağa' lakabıyla onu sevmediklerini belli ederlerdi. Yalnız Meyer gider-gelirdi Raşeviçlerin evine; o da kasabaya yeni atandığı, onun hakkında söylenenlere pek aldırış etmediği içindi herhalde. Meyer bir keresinde Raşeviçlerde kendini akrabalarının evindeymiş gibi hissettiğini söylemişti. Raşeviç ile kızları gerçekten ilçede tek tanıdığı aileydi. Bay Raşeviç'in delikanlıya yakınlık göstermesinin bir başka nedeni de büyük kızı Jenya için onu çok uygun bir güvey adayı olarak görmesiydi.

Bugün de öyle, hem ileri sürdüğü düşüncelerden, hem de sesinin çınlamasından büyük zevk alan Raşeviç, hafifçe tombullaşmış, saçları biçimli şekilde tıraşlı, sandalyesinde terbiyeli terbiyeli oturan Meyer'i süzüyor; kızını iyi bir adama vere-

ceğini, ardından da çiftliğin bütün dertlerinden kurtulacağını hayal ediyordu. Çiftlik adamcağızın başına epey dertler açmıştı gerçekten. Çiftliğin rehini karşılığında bankadan aldığı borcun taksitleri iki aydır ödenmemişti. Öbür eksiklerle, cezalarla birlikte 2.000 rubleden fazla tutuyordu ödemesi gereken para.

Heyecanı gitgide artan Raşeviç;

—Kuşkuya gerek görmeden söylüyorum ki, Aslan Yürekli Rişard ya da Fridrih Barbarossa,[1] diyelim, kahraman, yücegönüllü iki insansa, onların bu erdemleri beyinlerindeki kıvrımlarla, çıkıntılarla birlikte kalıtım yoluyla oğullarına geçecek demektir. Babaların kahramanlığı, yücegönüllüğü iyi eğitim gördüğü sürece oğlulların yapısında da korunacaktır. Bir delikanlı kendisi gibi gözüpek, yücegönüllü bir prensesle evlendiğinde aynı erdemler onun çocuğuna da geçer. Böylece kuşaktan kuşağa aktarılan erdemler bu insanların değişmez özelliği olur, kanlarına, tenlerine siner. Eş seçimindeki katılık sayesinde, başka bir deyişle, soylu aileler kendilerini denk düşmeyen evliliklerden içgüdüsel olarak sakındıkları, tanınmış bir babanın oğlunu bilmem kimin kızıyla evlendirmeyeceği için yüksek ruhsal nitelikler tüm arılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılır, böyle ailelerde korunur, çağlar boyu iyi eğitim sonucu gittikçe yücelip güzelleşir. Seçkin insanlardaki bu güzellik ve zenginlikleri doğanın çabasına, tarih boyunca sürüp gelen insanlar arası ilişkilerin doğru yolda, uygun biçimde yürütülmesine borçluyuz. İşte bu durum beyaz kemiği siyah kemiğe üstün kılmaktadır. Nasıl, arzedebildim mi, bilmem... O bakımdan bize yazın alanında yapıtlar verenler; bilimde, sanatta, hukukta varlık gösterenler; onur, sorumluluk anlayışını yüceltenler aşçıların, kapıcıların oğulları değil, böyle kişilerdir kesinlikle. İnsanlık onlara çok şey borçludur. Tarihsel-doğal ay-

---

1 Kutsal Roma imparatorlarından. (1125-1190) (Ç.N.)

rımcılık açısından bakarsak berbat bir Sobakeviç[1] bile, yalnız beyaz kemikli olduğu için, isterse 15 müze kurmuş bulunsun, para babası ünlü bir tüccardan kat kat üstündür. Evet, buna ne buyurulur? Eğer aşçının pasaklı oğlunun elini sıkmıyorsam, onunla aynı sofraya oturmuyorsam böyle yapmakla yeryüzündeki güzellikleri koruyorum, doğa ananın bizi sürekli mükemmelliğe götürme amacına hizmet etmiş oluyorum.

Raşeviç durdu, iki eliyle birden sakalını sıvazladı. O durunca makasa benzeyen, duvardaki gölgesi de durdu. Sonra ellerini ceplerine sokup bazan ayak uçlarına, bazan da topuklarına basa basa yürümeye başladı.

—İsterseniz anayurdumuz Rusya'yı ele alalım. Ülkemizin kalburüstü insanları kimlerdir, dersiniz? Birinci sınıf ressamlarımız, yazın adamlarımız, müzisyenlerimiz... Kimlerdir bunlar? Azizim, hepsi de beyaz kemiklilerin birer kemsilcisi değil mi? Alın Puşkin'i, Gogol'ü, Lermontov'u, Turgenyev'i, Gonçarov'u, Tolstoy'u... Bunların hangisi bir zangocun ya da bilmem kimin oğludur?

Meyer;

—Gonçarov bir tüccardı, dedi.

—Aman siz de! İstisnalar kuralı bozmaz, tam tersine, pekiştirir. Hoş, Gonçarov'un büyük bir yazar olduğu tartışma götürür ya. Neyse, kişileri bırakalım da gerçeklere dönelim. Şu yadsınamaz olguya ne buyurulur, azizim? Bir pasaklının çocuğu, girmesinin sürekli engellendiği yüksek sosyetede, bilim, hukuk ya da yazın alanında, Çiftçiler Birliği[2] kuruluşlarında her nasılsa bir gün boy gösterecek olsa, yüce insan hakları adına bu bozgunculuğa en başta doğanın kendisi karşı çıkar. Gerçekten de pasaklılar, pisler başkalarının haklarına el uzattıklarında çok geçmeden bozulmaya, kokuşmaya, delirmeye,

1 Gogol'ün 'Ölü Canlar' romanının bir kahramanı. Toprak ağası olduğu için soylu sayılan, cimri, kuşkucu, kötü bir adam. (Ç.N.)

2 Soylu toprak ağalarının oluşturdukları birlik. (Ç.N.)

yozlaşmaya başlarlar. O bakımdan bu kendini bilmezler arasında adım başı sinir hastasına, ruhsal sakatlara, veremlilere, çelimsizlere raslarsınız. Güz sinekleri gibi sapır sapır dökülürler. Eğer bu can kurtaran yozlaşma olmasa uygarlık adına taş üstünde taş kalmaz, her şeyi bu pasaklılar yer-yutardı. Sizden rica etsem, lütfen söyler misiniz: Bu bozguncu taifesi bugüne değin bize ne kazandırdı? Yani pasaklılar demek istiyorum...

Raşeviç'in yüzünde gizemli bir korku belirdi.

—Gerek bilimimiz, gerekse yazınımız günümüzdeki kadar alçalmış mıydı? Şimdiki yazın ve bilim adamlarımızda ne yüce bir düşünce bulursunuz, ne de ülkü. Tümünün çabalamasının tek amacı çalıp çırpmak, insanları son gömleklerine varıncaya değin soymak. Kendilerini önde gelen, namuslu kişiler diye tanıtan bugünkü aydınlarımızı bir altın rubleye kolayca satın alabilirsiniz. Çağımız aydınının tek özelliği şudur: Onunla konuşmaya başladığınızda cebinizi sıkı korumalısınız, yoksa cüzdanınız anında uçar. (Göz kırparak bir kahkaha attı.) Vallahi uçar! Adamların ahlak anlayışına gelince... Aman bunlar öyle ahlaklı insanlar ki!..

Korka korka kapıya baktıktan sonra ince bir sesle;

—Günümüzde karısı bir adamı soyup soğana çevirdikten sonra bırakıp gitse artık buna kimsenin şaşırdığı yok. Azizim, on iki yaşındaki kızlar âşıklarıyla fingirdeşmeye can atıyor, amatör tiyatro, şiir toplantıları kadınların zengin bir toprak ağası bulup kendilerini onların kapatmaları yapmaları için düzenleniyor. Anneler kızlarını satıyorlar, kocalara karılarını kaça sattıklarını çekinmeden sorabiliyorsunuz. İsterseniz pazarlık bile edebilirsiniz, iki gözüm.

Konuşmanın ta başından beri sesini çıkarmadan Raşeviç'i dinleyen Meyer divandan doğruldu, saatine baktıktan sonra;

—Özür dilerim, Pavel İvanıç, artık gitmem gerekiyor, dedi.

Pavel İvanıç sorgu yargıcını kucaklayarak divana oturttu, yemek yedirmeden bırakmayacağı üstüne yemin etti. Bunun üzerine Meyer, Raşiviç'i yeniden dinlemeye koyulduysa da onu yeni yeni anlamaya başladığını düşünerek yüzüne kırmızı beneklerle birlikte şaşkınlık, kaygı belirtileri yayıldı. Hizmetçi kız içeri girip, genç hanımların yemeğe buyur ettiklerini söylemesi üzerine rahat bir soluk aldı, çalışma odasından ilk çıkan o oldu.

Bitişik odada biri 24, öteki 22 yaşlarında olan, Raşiviç'in iki kızı sofrada bekliyorlardı. İkisinin de boyları aynıydı; ikisi de solgun yüzlü, kara kaşlı, kara gözlüydü. Büyük kız Jenya saçlarını tarayıp omuzlarına dökmüştü, İraida'nın saçları ise başının üstünde, yüksekçe toplanmıştı. Yemeğe başlamadan önce birer kadeh acı likör yuvarladıkları için utanıyorlar, suçlu suçlu kahkaha atıyorlardı. Sanki böyle bir şeyi istemeden, ilk kez yapmışlardı.

Raşeviç yemek odasına girdiklerinde;

—Kızlar, yaramazlık yok! dedi.

İki genç kız kendi aralarında Fransızca, ama konukla, babalarıyla Rusça konuşuyorlardı. Birbirinin sözünü keserek, Rusça sözleri Fransızcalarıyla karıştırarak enstitüye gittikleri yıllarda ağustos ayı başında okulun yolunu tuttuklarını, o zaman günlerinin çok neşeli geçtiğini çabuk çabuk anlatmaya başladılar. Şimdiyse gidecekleri bir yer yoktu, bütün yaz çiftlikte geçecekti, çok can sıkıcıydı.

Raşeviç;

—Kızlar, yaramazlık yok dedim size! diye uyardı bir daha.

Aslında tek istediği bir şey vardı, o da kendisi konuşmak. Eğer onun bulunduğu yerde bir başkası konuşursa sıkıntıdan içine hafakanlar basar, neredeyse kıskançlıktan çatlardı. Sorgu yargıcının yüzüne tatlı tatlı bakarak;

—İşte durum böyle, iki gözüm, dedi. Saflığımızdan, iyi yürekliliğimizden, bir de «Aman bize geri kafalı demesinler!» diye korkumuzdan, beni bağışlayın, her önümüze gelen pisliği

kardeş sayar, para babası köylü parçalarıyla, meyhanecilerle eşitlik sevdası güderiz. Oysa şöyle bir düşünsek, kafamızı çalıştırsak, bu iyi yürekliliğimizle ne büyük suçlar işlediğimizi öyle bir anlarız ki! Yaptığımız büyük yanlışlıklar sonunda uygarlığımız pamuk ipliğine asılı kaldı. Bakın, azizim, atalarımızın çağlar boyu kazandıkları bu yabanlar (Çehov 'yeni Hunlar' diyor. Ç.N.) tarafından bugün değilse yarın ayaklar altına alınıp yok edilecektir!

Yemekten sonra hep birlikte konuk odasına geçtiler. Jenya ile İraida piyanonun üstündeki mumları yakıp notaları hazırladılar. Öte yandan babaları durmadan konuşuyordu, gevezeliğini ne zaman bitireceği de belli değildi. İki kız bencil babalarının yüzüne can sıkıntısıyla, tasayla bakmaya başladılar. Öyle ya durmadan çene çalmak, zeka parıltılarını göstermek onun için kızlarının mutluluğundan daha önemliydi. Meyer'in salt kendileri gibi sevimli iki genç hanım için evlerine gelip giden tek genç erkek olduğunu biliyorlardı. Ama çenesi düşük babaları delikanlıya el koymuştu, bir türlü onlara bırakmıyordu.

Raşeviç sağ elini yukarı kaldırarak, vaaz verircesine;

—Batı Avrupalı şövalyelerin Moğol akıncılarını durdurdukları gibi bizler de vakit geçirmeden bir araya gelip düşmanımıza el birliğiyle karşı koymalıyız, dedi. Ben, Pavel İvanıç olarak değil, öfkeli, güçlü bir Aslan Yürekli Rişard olarak pasaklıların karşısına dikilmek isterim. Böyleleriyle kibarlığa bir son artık! Hep birlikte sırt sırta verelim, kirli ellilerden biri yakınımıza sokulduğunda; «Yıkıl karşımızdan! Kendini bilmeyenlere dersini vereceğiz!» diyerek suratına patlatalım!

Raşeviç elini yumruk yapmış, habire ileri savuruyordu.

—Hem de suratına, suratına! Suratına, suratına!

Meyer yüzünü arkaya çevirdi.

—Ben böyle bir şey yapamam!

Raşeviç bunun arkasından ilginç, daha heyecan verici bir tartışma başlayacağını umarak;

—Niçin yapmayacakmışsınız? Niçin? diye bağırdı.

—Çünkü benim babam da küçük esnaf sınıfından gelmedir.

Meyer böyle söyledikten sonra yüzü kıpkırmızı kesildi, hatta boynu şişti, gözlerinde yaşlar parladı. Sesi kabalaşıp kesik kesik çıkarak;

—Babam daha önce de basit bir işçiydi, ancak ben bunda bir kötülük görmüyorum, diye sürdürdü konuşmasını.

Raşeviç suç üstünde yakalanmış bir hırsız gibi kızarıp bozardı, kafası allak bullak oldu, ne diyeceğini bilemediği için Meyer'in yüzüne gözlerini dikerek apıştı kaldı. Jenya ile Iraida da renkten renge giriyorlardı, babalarının patavatsızlığı yüzünden ikisi de yerin dibine geçmişlerdi, daha sonra önlerindeki notaların üstüne kapandılar.

Bir dakika kadar sessizlik içinde geçti. Meyer'in hiç de duruma uygun düşmeyen şu hastalıklı, gergin sözleri üzerine baba ile kızların utancı daha bir arttı.

—Evet, bir küçük esnafın çocuğu olarak bundan gurur duyarım!

Meyer böyle dedikten sonra odadaki eşyalara çarpa çarpa beceriksizce vedalaştı, henüz araba hazır olmadığı halde gitmek üzere hole çıktı.

Genç adamın arkasından gelen Raşeviç;

—Bugün yolculuğunuz biraz karanlıkta geçecek, dedi. Ay artık geç doğmaya başladı da...

Atların verilmesini beklerken holde bir süre yan yana dikildiler. Hava soğukçaydı. Paltosuna sarınan Meyer;

—Bir yıldız kaydı... dedi.

—Ağustos ayında yıldızlar sık sık kayar...

Arabanın hazır olduğunu bildirdiklerinde Raşeviç dikkatle gökyüzüne bakarak sözünü şöyle bitirdi:

—Flammarion'un[1] kalemine yaraşır bir olay...

Konuğunu uğurladıktan sonra bahçede kollarını iki yana savura savura karanlıkta bir süre dolaştı. Az önce yaşadığı, aptalcasına tuhaf anlaşmazlığa bir türlü inanmak istemiyordu. Ne ayıp, ne can sıkıcı bir şeydi bu yaptığı! Birincisi, kiminle konuştuğunu bilmeden beyaz kemikle ilgili o kahrolası konuşmayı başlatmıştı. Bu ne tedbirsizlik, bu ne patavatsızlıktı! Bir zamanlar gene böyle bir olay gelmişti başına. Trende giderken kompartımanda Almanlar hakkında atıp tutmuş, sonra karşısındakilerin hepsinin de Alman[2] olduğunu anlayınca utancından yerin dibine geçmişti. Canının sıkıldığı ikinci konu da Meyer'in artık onlara bir daha gelmeyeceğiydi. Halkın arasından çıkmış bu aydın zümresi hastalık derecesinde onurlarına düşkün, dikbaşlı, kin güdücü insanlardı.

Bilmeden sabun yediği için tiksinti duyuyormuş gibi sağa sola tükürerek;

—İyi olmadı! İyi olmadı! diye söylendi. Çok kötü bir şey yaptım!

Bahçeden gördüğü kadarıyla konuk odasında Jenya saçlarını omuzlarına salmış, benzi sapsarı, piyanonun yanında dikiliyor; durmadan bir şeylerden anlatıyordu. İraida ise bir aşağı, bir yukarı dolaşıp duruyordu. Az sonra o da konuşmaya başladı; hem de çabuk çabuk, büyük bir öfkeyle... Kızlarının neler konuştuğunu işitmeyen Raşeviç onların neden söz ettiklerini anladı. Jenya, babasının çenesi düşüklüğü yüzünden bütün aklı başında insanları evden kaçırdığından, bugün de, belki evleneceği, ellerindeki tek delikanlıyı güç durumda bıraktığından sızlanıyordu. Zavallı Meyer'in kentte gideceği, kendini rahat hissedeceği başka bir yer kalmamıştı. Kollarını

1 Astronomi olaylarını roman tarzında yazan bir Fransız astronomicisi. (1842-1925) (Ç.N.)

2 Rusya'daki Alman azınlıktan birileri. (Ç.N.)

ikide bir umutsuzca yukarı kaldıran İraida ise sürdürdükleri can sıkıcı yaşamdan, heder olan gençliğinden söz ediyor olmalıydı.

Raşeviç yatak odasına girdi, karyolaya oturdu, soyunmaya başladı. Ruhsal durumu berbattı, yanlışlıkla sabun yemiş gibi bir duygu içindeydi. Yaptıklarından utanması da caba! Soyunması bitince yaşlı adamlarınkine benzeyen, damarlı, uzun bacaklarına baktı. İlçede herkesin ona «zehirli kurbağa» dediğini biliyordu. Her başladığı konuşmayı uzatması aslında onun da canını sıkmıyor değildi. Yumuşak bir tarzda, iyi niyetlerle, kendini eski bir öğrenci, ülkücü, Don Kişot diye adlandırarak, kimseyi kırmayan sözlerle başladığı her konuşma kendisi de farkına varmadan, uğursuz bir biçimde yavaş yavaş sövgüye, kara çalmaya (iftiraya) dönüşüyordu. En şaşırtıcısı da, neredeyse 20 yıldır kitap yüzü açmadığı, il merkezinden daha öteye yolculuk etmediği, güzel dünyamızda neler olup bittiğinden haberi olmadığı halde bilimi, sanatı, günümüz insanlarının ahlak anlayışını kıyasıya eleştirmesiydi. Oturup bir kutlama kartı bile yazmaya kalksa birilerine sövgüyle bitiriyordu. Yaptıklarının anlaşılmayan başka bir yönü de aslında kendisinin duygulu, çabuk gözü yaşaran bir insan olmasıydı. Yoksa ruhuna her şeyden nefret eden, sağa-sola iftira yağdıran bir şeytan mı gelip yerleşmişti?

Yorganın altında uyumaya çalışırken;

—Çok kötü! Çok kötü! diye söylendi.

Kızlar da uyumuyorlardı. Arkasından kovalıyorlarmış gibi durmadan çığlık attığına, güldüğüne göre Jenya histeri nöbeti geçiriyor olmalıydı. Az sonra İraida'nın hıçkıra hıçkıra ağladığını işitti, hizmetçi kız çıplak ayaklarıyla birkaç kez koridordan koşarak geçti.

Yatağında bir yanından öbür yanına dönüp duran Raşeviç;

—Nedir bu başıma gelenler? Çok kötü yaptım! dedi.

Uykuda karabasanlar çöktü bağrına. Gördüğü düşe göre

odasında zürafa gibi uzun boyuyla çırılçıplak ayakta dikiliyor, parmağını ileri uzatarak;

—Suratına patlatalım! Suratına, suratına! Suratına, suratına! diye bağırıyordu.

Sabahleyin korku içinde uyandı, aklına ilk önce dün yaşadığı terslik geldi. Meyer bir daha onların evine adımını atmayacaktı. Bunun ardından banka taksitlerini ödemesi, kızlarını kocaya vermesi gerektiğini düşündü. Peki, ne yiyip içeceklerdi? Bunun hastalığı vardı, başka dertler çıkardı insanın başına... İşte yaşlılık gelip çökmüştü, önleri kıştı, daha odun bile almamışlardı.

Sabah saat 10 sularıydı. Raşeviç ağır ağır giyindi, iki dilim tereyağlı ekmeğin yanında bol bol çay içti. Kızlar kahvaltıya çıkmamışlardı. Babalarıyla karşılaşmamak istemeleri Raşeviç'i bayağı gücendirdi. Önce çalışma odasındaki divanın üstüne bir süre uzandı, sonra kalkıp masaya oturdu, kızlarına mektup yazmaya koyuldu. Elleri titriyor, gözleri karıncalanıyordu. Mektubunda artık yaşlandığını, bir işe yaramadığını, onu kimsenin sevmediğini yazdı. Kızlarından onu unutmalarını, öldüğünde çamdan yapılmış sade bir tabutla, törensiz mörensiz gömmelerini ya da cesedini Harkov Üniversitesi anatomi bölümüne vermelerini istedi. Mektubun her satırının öfke, kime olduğu bilinmeyen gülünç bir kin taşıdığını bile bile yazıyor, durmadan yazıyordu.

Bitişik odadan bir ses çalındı kulağına:

—Zehirli kurbağa! Zehirli kurbağa!

Bunu söyleyen büyük kızıydı. Az sonra bir yankı gibi küçük kızının ağzından da aynı sözleri şitti:

—Zehirli kurbağa! Zehirli kurbağa!

KIDEMLİ BAHÇIVANIN ANLATTIKLARI

Kont N.'nin bahçesindeki serada çiçek şatışı vardı. Ancak çiçek almaya gelenler fazla sayılmazdı: Ben, toprak ağası bir komşum, kereste alım-satımıyla uğraşan genç bir tüccar, hepsi o kadar... Kontun işçileri aldığımız nefis çiçekleri seradan çıkarıp arabalara götürürlerken bizler de yakında bir yere oturmuş, şundan-bundan konuşuyorduk. Ilık nisan sabahı bahçede oturmak, kuş cıvıltılarını dinlemek, açık havaya çıkan çiçeklerin güneşi görünce keyiflenmelerini görmek çok hoş bir şeydi.

Çiçeklerin arabaya düzenli bir biçimde yerleştirilmesiyle bahçıvan Mihail Karloviç'in kendisi ilgileniyordu. Bahçıvan tıraşlı dolgun yüzüyle, içi kürklü yeleğiyle insanda saygı uyandıran biriydi. Hava ılık olduğu için setresini giymemişti. Çalışırken hiç konuşmuyor, ama konuşulanları dikkatle dinliyordu. Sürekli bize kulak kabarttığına göre yeni bir haber işitmek, bir şeyler öğrenmek istediği belliydi. Işçilerin anlattığına göre çok zeki bir adammış, ayrıca iyi yürekliymiş, onu sever-sayarlarmış. Çevresinde onu Alman asıllı bildikleri halde bahçıvan baba yönünden İsveçli'ydi, annesi ise Rus. Kendisi Ortodoks kilisesine giderdi. Rusça, İsveççe, Almanca bilir; bu dillerde durmadan okurdu. Ona verilecek zevklerin en büyüğü yeni bir kitap armağan etmek ya da, diyelim, İbsen'den söz etmekti...

İşçilerin söylediğine göre adamın birtakım masumca kusurlardı vardı. Örneğin, kont N.'nin başka bir bahçıvanı

olmadığı halde kendini 'kıdemli bahçıvan' diye tanıtması. Yüzünün duruşu bile son derece gururlu, değerini bilen bir adam olduğunu gösteriyordu. Konuşurken sözlerine kimsenin karşı çıkmasından hoşlanmazdı. İsterdi ki, herkes onu dikkatle, ciddi ciddi dinlesin.

Toprak ağası komşum, su dolu bir fıçının üstünde arabayla geçen, esmer çingene yüzlü, gençten bir işçiyi göstererek;

—Şu delikanlıyı görüyor musun? dedi. Anasının gözü, dalaverecinin biridir. Çapulculuk yaptığı için geçen hafta il mahkemesinde yargılandı, ama bir şey çıkmadı, aklandı. Ruh hastasıdır diye salıverdiler... Ama suratına bakın herifin, turp gibi, bir şeyciği yok. Son zamanlarda Rusya'da böyle yaramaz adamları sık sık suçsuz bulup aklıyorlar. Sözde çabuk heyecanlanıp kendilerini yitiriyorlarmış. Hepsi uydurma hastalıklar bunlar! Bana kalırsa mahkemelerden çıkan aklama kararları bir zayıflık göstergesidir, bu çeşit göz yummalar toplumu iyiye götürmez. Böyle olaylar halkın moralini bozuyor, insanların adalet duygularını yaralıyor. Bir suçun cezalandırılmadığını gördükçe Şekspir'in bir sözü geliyor hatırımıza: «Şu bizim kötü, ahlaksız çağımızda erdemin kusurlardan özür dilemesi gerekir!»

Kereste tüccarı;

—Doğru, çok doğru! dedi. Mahkemelerde davalar aklanmayla sonuçlandıkça cinayetlerin, kundaklamaların sayısı artıyor. İsterseniz şuradaki işçilere sorun.

Bahçıvan Mihail Karloviç bize dönerek dedi ki:

—Beyler, bana soracak olursanız, kendi payıma ben aklanma kararlarını hayranlıkla karşılıyorum. Sanıklar mahkemede aklanıyor diye ne ahlakımız bozulur, ne de adalet duygumuz yaralanır. O bakımdan mahkemede birisine «Suçsuzdur!» denildiğinde öyle memnun oluyorum ki! Hatta jürinin bir suçlu hakkında yanlışlıkla aklama kararı vermesi bile koltuklarımı kabartıyor. Neden derseniz, yargıç ile jüri üyelerinin maddi kanıtlardan, sözlü tanıklıklardan çok *insanın*

özüne inanmaları her şeyden üstündür bence. *İnsana inanma*, yaşadığımız dünyada en önemli şey değil midir? Böyle bir *inanç* Isa'yı anlayıp hisseden pek az sayıda kişiye nasip olur.

Ben;

—Yerinde bir görüş, dedim.

—Söylediklerim kendi kafamdan uydurduğum, yeni bir şey değildir. Bu konuda eskiden efsane gibi bir olay anlatılırdı. Hem de çok hoş bir efsane!

Baçıvan böyle diyerek güldü.

—Annemin annesi olan rahmetli ninemden işitmiştim. İsveççe'si çok güzeldir, Rusça sözlerle o kadar oturaklı çıkmıyor.

Rusça'sının kaba kaçmasından çekinmeden efsaneyi anlatmasını istedik. Bahçıvan dileğimizi kıvançla karşıladı, ağır ağır piposunu yakıp işçilere öfkeyle baktıktan sonra anlatmaya başladı:

—İsveçte küçük bir kasabaya tek başına gelen, çirkin, yaşlıca bir adam yerleşmiş. Soyadı Tomson muymuş, Vilson mu, pek önemli değil. Adamın çok soylu bir mesleği varmış: Hekimlik. Ama suratsız biriymiş, kimseyle konuşmazmış, mesleğinin gerektirdiği yerde birkaç laf eder, ondan sonra ağzını açmazmış. Sokakta karşılaştığında eğilip selam vermek dışında kimseyle görüştüğünü de görmemişler, çileye çekilen bir derviş gibi evine yalnız başına girer çıkarmış. Işin aslına bakarsanız bilgin bir kişi olarak böyle yaparmış, o çağlarda bilginler sıradan insanlarla konuşmazlarmış. Hekimler de aynı; gecelerini-gündüzlerini gözlem yapmaya, kitap okumaya, insanları iyileştirmeye verirlermiş. Kasabada oturanlar bu durumu çok iyi anladıkları için gevezelikleriyle, gereksiz ziyaretleriyle adamı rahatsız etmek istemezlermiş. Öte yandan Tanrı onlara her dertlerine çare bulan böyle bir hekim gönderdiği için çok mutluymuşlar, onunla gurur duyuyorlarmış.

—Iyileştirmediği hastalık yok! derlermiş onun için.

Onun hakkında söylenenler bu kadar değilmiş. Kasa-

balıları çok sevdiğini de anlatırlarmış. Bir meleğinki kadar yumuşak, altın gibi yüreği varmış. Bimedikleri bir yerden çıkıp gelen, tanımadıkları birinin onlara bu kerte bağlanması şaşılacak bir şeydir, öyle değil mi? Adamcağız onları kendi çocukları gibi sever, onlar uğruna yaşamını tehlikeye atmaktan çekinmezmiş. Üstelik kendisi o zamanın yaygın hastalığı verem illeti çekiyormuş. Bir hastaya çağırdıklarında öksüre öksüre koşar; dere-tepe demeden, soluk soluğa hastanın imdadına yetişirmiş. Ne sıcağa aldırırmış, ne soğuğa; böyle durumlarda onun için açlık, susuzluk hiç önemli değilmiş. Üstelik para da almazmış. Eğer hasta kurtulamazsa cenaze töreninde ölenin arkasından ağlayanlar arasında o da bulunurmuş.

Zamanla kasabalılar için öyle kaçınılmaz bir insan olmuş ki, daha önce onsuz nasıl yaşadıklarına şaşarlarmış. Doktora saygı duymayan, hayranlık beslemeyen tek kişi yokmuş. Büyüğü-küçüğü, iyisi-kötüsü, namuslusu-dolandırıcısı, kısacası, onu herkes sever, değerini bilirlermiş. Gerek kâsabada, gerekse o yörede ona kötülük yapmak şöyle dursun, böyle bir şeyi kimse aklına getirmezmiş. O da evinden çıkarken kapıyı-pencereyi kapatmadan öylece bırakır gidermiş. Çünkü bilirmiş ki, bir hırsız çıkıp evini soymaz; böyle bir şeye inanmazmış.

Bir hekim olarak büyük yollardan geçmesi, ipsiz-sapsız serserilerin dolaştığı ormanlardan, dağlardan aşması gerekiyormuş elbette. Ancak hiçbir korku duymazmış buralardan gelip giderken. Bir keresinde geceleyin bir hastasından döndüğü sırada haydutlar ormanda yolunu kesmişler, ancak kim olduğunu anlar anlamaz önünde saygıyla şapkalarını çıkarmışlar, açtır diye karnını doyurmak istemişler. Doktorun tok olduğunu söylemesi üzerine çıkarıp sırtına bir palto giydirmişler, Tanrı'nın onlara böyle yücegönüllü bir insana hizmet etme fırsatı verdiği için sevinerek onu kasabaya değin uğurlamışlar. Ninemin saygıdeğer doktorla ilgili olarak daha neler anlattığını kestirebilirsiniz. Atlar, inekler, köpekler bile

onu tanırlar; gördüklerinde sevinçlerini kendi sesleriyle dile getirirlermiş...

Kutsal kişiliği sayesinde her türlü kötülükten uzak kalan, haydutların, delilerin bile saygıyla karşıladığı bu iyiliksever hekim bir sabah yolun kıyısında ölü bulunmuş. Derin bir çukurda kafatası paramparça, kanlar içinde yatıyormuş. Adamcağızın soluk yüzünden korku değil, yalnızca şaşkınlık okunuyormuş. Herhalde karşısında onu öldüreceğini anladığı birini görünce çok afallamış olmalı. Kasaba ve yöresinde oturan halkın ne denli üzüldüğünü bir gözünüzün önüne getirin! Gördüklerine inanamayan bu insanlar, umutsuzluk içinde, böyle bir adamın nasıl öldürülebileceğini birbirlerine soruyorlarmış. Soruşturmayı yürüten sorgu yargıçları hekimin cesedini inceledikten sonra: «Bu olayda bir cinayetin bütün belirtilerini açıkça görüyoruz, ancak doktorumuzu öldürebilecek bir insan yeryüzünde var olamayacağına göre bu belirtilerin tümü yalnızca raslantı sonucu bir araya gelmiş olabilir. O bakımdan doktorumuzun karanlıkta uçuruma yuvarlanıp kafatasının parçalandığı kanısına varmak gerekir.»

Bu düşünce kasabadakilerin hepsinin aklına yatmış. Doktoru toprağa vermişler, o günden sonra da kimse cinayet sözünü ağzına almamış. Böyle bir insanı öldürebilecek derecede alçak, iğrenç birinin varlığını kimse düşünemiyormuş. Çünkü iğrençliğin de bir derecesi vardır, öyle değil mi?

Ancak, gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz, olaylar böyle bir caninin var olabileceğine doğru yönlerdirmiş insanları. Bir gün bir de bakmışlar, pek çok kez mahkemelere düşmüş, ahlaksızca yaşantısıyla ün salmış bir serseri meyhanede doktorun saati ile tabakasını satıp içki zıkkımlanıyor... Adamı sıkıştırmışlar, bunun üzerine serseri şaşırıp açıkça yalanadolana sapmaya başlamış. Tutmuşlar, adamın evini aramışlar; yatağının altında doktorun kanlı gömleği ile altın saplı neşterini bulmuşlar. Daha başka kanıta gerek var mı? Serseriyi hemen deliğe tıkmışlar.

Kasabalılardan bir bölümü;

—Olamaz böyle bir şey! Sakın yanlış bir iş yapmaya kalkışmayın!

En kesin kanıtların bile insanı yanılttığı görülmüştür, diyorlarmış.

Adam mahkemeye verilmiş. Duruşmada suçlamaları sürekli yadsıyormuş. Aşağı yukarı her şey sanığın aleyhindeymiş, onun suçluluğunu kanıtlamak ormanların yeşil olduğunu kanıtlamak kadar kolaymış, gelgelelim yargıçların tavrı akıl alacak gibi değilmiş. Yargıçlar eldeki kanıtları yeni baştan, yeni baştan değerlendiriyor, tanıkların yüzüne inanmaz bakışlarla bakıyor, kızarıp bozararak durmadan su içiyorlarmış. Sabah erkenden başlayan duruşma ancak akşam geç vakit son bulmuş. Başyargıç;

—Suçlu, ayağa kalk! demiş. Mahkememiz seni yargıladı, doktor bilmem kimi öldürmekten suçlu bulup...

Başyargıç, «ölüm cezasına çarptırdı!» diye sözünü bitirecekken karar kâğıdı elinden yere düşmüş, alnındaki soğuk terleri silerek;

—Hayır! diye bağırmış. Eğer ben hükmümde yanılıyorsam Tanrı bana en ağır cezayı versin, ancak yemin ederim ki, bu adam suçsuzdur! Dostumuz hekimi öldürebilecek bir insanın var olabileceği düşüncesini havsalam almıyor! Bir insan bu derece alçalamaz!

Öbür yargıçlar da;

—Evet, böyle bir insan olamaz! diye ona katılmışlar.

Duruşmayı izleyen halk da bağırıyormuş:

—Evet, salıverin bu adamı!

Sanığı istediği yere gitmek üzere özgür bırakmışlar, kimse çıkıp da yargıçları haksız bir karar verdiler diye kınamamış. Ninemin söylediğine göre, insana besledikleri inanç dolayısıyla Ulu Tanrı o kasaba halkının bütün günahlarını bağışlamış. Çünkü Tanrı, insanın kendi benzeri ve simgesi olduğuna inanılmasına sevinir, insanoğlunun erdemlerini unutup onlar

hakkında köpeklerden daha kötü düşünüldüğünde çok üzülürmüş. Mahkemenin suçluyu temize çıkaran kararı kasaba ve çevresinde oturanlara birçok zarar verebilecekken, insanın değerini ortaya koyan böyle bir inanç onlar üstünde ne hayırlı etkiler bırakmıştır, bir kerecik gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz? Çünkü bu inanç sürekli yaşayan bir şey olup içimizdeki yüce duyguları eğitir, her insanı sevip saymaya yöneltir bizi. Hem de her insanı! Çok önemli, değil mi?

Burada Mihail Karloviç anlatmasını bitirdi. Komşum toprak ağası sözleriyle ona karşı çıkacak olduysa da kıdemli bahçıvan kendisine karşı çıkılmasından hoşlanmadığını bildiren bir hareket yaptıktan sonra arabaların yanına yürüdü
yüzünde kend
yerleştirme işi

ÜÇ YIL

I

Hava kararmıştı. Evlerin pencerelerinde tek tük ışıklar yanmaya başlamış; sokağın ucunda, kışlanın arkasından aydede soluk yüzünü göstermişti. Bir dükkânın önündeki sırada oturan Laptev, Piyotr ve Pavel kilisesindeki ayinin bitmesini bekliyor; Yuliya Sergeyevna'nın ayinden çıkıp evine dönerken onun önünden geçeceğini, böylece genç kızla konuşma fırsatı yakalayacağını, belki de bütün akşamı birlikte geçireceklerini hesap ediyordu.

Bir buçuk saattir beklemekteydi aynı yerde. Sıraya oturduğundan beri Moskova'daki evini, arkadaşlarını, uşağı Piyotr'u, yazı masasını özlüyor; karanlıkta koyu koyu gözüken, kıpırtısız ağaçlara bakarken şimdi Moskova'nın yazlık semti Sokolniki'deki yazlığında değil de bir taşra kentinde ablasının evinde olmasına şaşıyordu. Ablasının evinin önünden her sabah tozu dumana katarak sürüler geçer, çobanların boru sesleri duyulurdu. Laptev, Moskova'da arkadaşlarıyla buluştuklarında uzun uzun, sevmeden de yaşanabileceğini, tutkulu aşkın ruh bozukluğundan kaynaklandığını, o bakımdan aşk denen şeyin iki cinsin birbirine karşı duydukları bedensel çekimden başka bir şey olmadığını vb. vb konuşurlardı. Laptev bu konuşmaları hüzünle anımsadı, şimdi ona birisi tutsa da aşkın ne olduğunu sorsa hiçbir yanıt veremeyeceğini düşündü.

Ayin bitti en sonunda, kiliseden kalabalık sökün etti. Laptev tüm dikkatini toplayarak koyu insan gölgelerini seçmeye çalıştı. Başpapazı arabaya bindirip götürmüşler, çanların

çalması son bulmuştu. Çan kulesindeki ışıklar birer birer söndü. Aziz Petro ile Aziz Pavel yortusu dolayısıyla yakılan kırmızılı-yeşilli aydınlatma ışıklarıydı bunlar. Kiliseden çıkan halk birbiriyle konuşarak ağır ağır ilerliyor, pencerelerin önünde duranlar oluyordu. Laptev en sonunda özlediği sesi işitti, yüreği küt küt atmaya başladı; ancak Yuliya Sergeyevna'nın yalnız olmadığını, yanında iki bayanın daha bulunduğunu görünce umutsuzluğa kapıldı.

—Çok kötü bir durum bu! Ah, ne kadar kötü! Korkunç bir şey! diye söylendi.

Yandaki sokağa sapmadan önce Yuliya Sergeyevna köşede durdu, yanındaki bayanlardan ayrıldıktan sonra Laptev'e baktı. Bunun üzerine Laptev;

—Ben de size geliyordum, dedi. Babanızla konuşacaktım. Evde mi kendisi?

—Evdedir, sanırım. Kulübe gitmesi için daha vakit erken.

Sokak yeşillik içindeydi. Ay aydınlığı bahçelerde ıhlamurların geniş gölgeleri yere vuruyor; duvarların, bahçe kapılarının bir bölümü aydınlıkta kalırken, bir bölümü karanlığa gömülüyordu. Laptev göremediği yerlerden birtakım kadın fısıltıları, ürkek kahkahalar ile balalayka sesleri duydu. Havaya ıhlamur çiçeği ve biçilmiş otların iç bayıltıcı kokusu sinmişti. Nereden geldiğini bilmediği bu fısıltılar ile kokular Laptev'i biraz sinirlendirdi. O anda tüm istediği, yanındaki genç kızı kucaklamak; yüzünü, ellerini, omuzlarını öpücüğe boğmak; sonra da ayaklarına kapanarak ne zamandan beri yolunu gözlediğini yana yakıla anlatmaktı. Yuliya Sergeyevna'nın üstünden belli belirsiz bir günlük kokusu geliyordu. Bu koku Laptev'e bir zamanlar kendisinin de Tanrı'ya inandığı, ayinlere gittiği, temiz, şiirsel bir aşkı düşlediği gençlik çağını anımsattı. Yanındaki kızın onu sevmiyor olması böyle bir mutluluğu tümüyle yitirdiğini, düşlediği aşkı bir daha bulamayacağını getirdi aklına.

Yuliya Sergeyevna, Laptev'den ablası Nina Fiyodorovna'nın sağlık durumunu sordu. İki ay kadar önce kadıncağızın göğsünden kanser uru kesip almışlar, hastalığın yeniden başlamasından korkuyorladı.

Genç kız;

—Bu sabah sizdeydim, dedi. Görünüşe bakılırsa bir haftadır zayıflamıyor, yüzü de o denli solgun değil.

—Evet. Hastalığın nüksedeceğini sanmıyorum, ancak günden güne güçten düşüyor, sanki gözlerimin önünde eriyip gidiyor. Durumunu bir anlayabilsem.

Genç kız bir süre sustu. Sonra;

—Tanrım, ne kadar sağlıklıydı! dedi. Etine dolgun, yanakları pembe pembe bir kadındı... Burada kendisine «Moskova güzeli» derdik. Kahkahadan ortalığı kırar geçirirdi. Bayramlarda köylü kadınları gibi süslenip püslenmesi pek hoşumuza giderdi.

Şişman, kırmızı yüzlü bir adam olan doktor Sergey Borisoviç evdeydi. Adam dizden aşağı öyle uzun bir pardösü giymişti ki, bacakları kısacık gözüküyordu. Çalışma odasında ellerini ceplerine sokarak bir köşeden öbürüne dolaşıyor, «Ru-ru-ru!» diye alçak sesle şarkı söylüyordu. Saçları taranmamıştı, favorileri karma karışıktı, yataktan yeni kalkmış gibi dağınık bir hali vardı. Divanların üstüne fırlatılmış yastıklarla, köşelere yığılı eski kağıt tomarlarıyla, masasının altında yatan hastalıklı köpeğiyle adamın çalışma odası da tıpkı kendisi gibi yıpranıp eskimiş, derbeder bir görüntü veriyordu.

Yuliya Sergeyevna babasının odasına girdi.

—Baba, Mösyö Laptev seni görmek istiyor.

Beriki biraz sesini yükselterek;

—Ru-ru-ru! dedikten sonra konuk odasına doğru yürüdü, elini Laptev'e uzattı.

—E, iyi bir haberler var mı?

Konuk odası karanlıktı. Laptev şapkası elinde bir koltuğa oturdu, doktoru rahatsız ettiği için özür diledi. Gelişinin amacı

ablasının geceleri neden uyumadığını, neden sürekli zayıfladığını sormaktı. Ama Sergey Borisoviç sabahleyin ablasını muayene ederken de aynı şeyleri sorduğu için biraz utanıp sıkıldı.

Doktor;

—İsterseniz Moskova'dan bir iş hastalıkları uzmanı çağıralım. Ne dersiniz? dedi.

Sonra içini çekti, omuzların büzdü, elleriyle ne anlama geldiği belirsiz bir hareket yaptı.

Laptev'in sorusuna gücendiği anlaşılıyordu. Doktor insanların kendisine inanmadıklarını, değer vermediklerini, saygı duymadıklarını sürekli kafasında evirip çeviren, çabuk kırılan, işkilli bir adamdı. Hastalarının onu sömürdüğüne, arkadaşlarının kötü niyetle yanına yaklaştıklarına inanırdı. Fırsat çıktıkça kendi kendisiyle alay eder, insanların onun gibi ahmakların sırtına binip eziyet çektirdiklerini söylerdi.

Yuliya Sergeyevna lambayı yaktı. Süzgün, soluk yüzünden, sarsak sarsak yürüyüşünden kilisede çok yorulduğu anlaşılıyordu. Şimdi yatıp uyusa öyle iyi olurdu ki! Lambayı yaktıktan sonra divana oturdu, ellerini dizine koyarak düşüncelere daldı.

Laptev yakışıklı biri olmadığını biliyordu, koltukta otururken bile çirkinliğini kendi bedeninde hissediyor gibiydi. Yanaklarında hafif bir kırmızılığın oynaştığı, orta boylu, zayıf yapılı bir adamdı. Saçları hayli seyreldiği için soğuk havalarda başı üşürdü. Kaba saba, çirkin yüzleri bile bazan sevimli kılan o ince sadeliği göremezdiniz onun yüzünde. Anlamsız, bomboş bir yüz işte. Kadınların bulunduğu yerlerde kendini rahat hissetmez, söyleyeceklerini uzattıkça uzatır, kırıtıp soruturdu. Şimdi de öyle, sıkıntılar içinde kendinden nefret etmeye başladı. Yuliya Sergeyevna onun varlığından sıkılmasın diye bir konu açmak istedi ama neden söz edecekti ki? Ablasının hastalığından mı?

Duyduğu rahatsızlıktan kurtulmak için tıptan söz açtı,

herkesin bildiği laflarla insan sağlığını koruma konusundaki görüşlerini anlatmaya başladı. Çoktan beridir Moskova'da işçilerin gece kalacakları bir yer işletmek istiyormuş. Tasarısına göre akşamleyin işten yorgun gelen işçiler beş-altı kapik gibi küçük bir ücret karşılığında bir tas sıcak çorba içecek, battaniyeli rahat bir yatakta yatacak, giysilerini, ayakkabılarını kurutabileceği bir yer bulacakmış.

Yuliya Sergeyevna onunla birlikteyken genellikle bir köşede suskun otururdu. Laptev ise kızın ağzından tek laf çıkmadığı halde, belki onu sevdiği için, aklından neler geçirdiğini, ne yapmaya niyetlendiğini hemen sezerdi. Şimdi de öyle, ayinden çıktıktan sonra üstünü değiştirip çay içmeye oturmadığına göre herhalde akşam bir yere konuk gidecekti. Bunu sezdiği için sinirlendi, sıkıntıları arttı. Onun damdan düşercesine tıptan, insan sağlığından söz açmasına şaşırmış bulunan doktorun, yüzüne donuk donuk baktığını görünce;

—Ama gece yatı yerini açmak için hiç acelem yok, dedi. Bu konudaki tasarımı gün yüzüne çıkarmaktan çekiniyorum. Çünkü Moskovalı hayırsever kadınların, düzmece dindarların eline geçerse bir sonuç çıkmaz, her zamanki gibi ağızlarına-yüzlerine bulaştırırlar.

Yuliya Sergeyevna ayağa kalkarak elini uzattı.

—Özür dilerim, benim gitmem gerekiyor. Lütfen ablanıza selam söyleyin.

Doktor gene;

—Ru-ru-ru! diye şarkısına başladı.

Yuliya Sergeyevna'nın gidişinden sonra Laptev de fazla kalmadı, doktora veda ederek evinin yolunu tuttu. Eğer bir insan yaşamından hoşnut değilse, kendini mutlu hissetmiyorsa sokakta karşılaştığı mis kokulu ıhlamurlar, koyu ağaç gölgeleri, bulutlar, hallerinden memnun, kayıtsız o doğa güzellikleri böyle birine aşağılık hissi vermekten başka bir işe yaramaz. Aydede iyice yükselmişti, ayın altından bulutlar hızla geçip gidiyorlardı. Laptev, «Ay bile taşradaki öteki nesneler gibi saf

sapalak gözüküyor. Bulutlar acınacak derecede incelip seyrelmiş.» diye düşündü. Doktorun evinde tıpla, gece yatı yeriyle ilgili anlattıklarından utandı. Yarın da gene kendini tutamayıp Yuliya Sergeyevna'yı görmeye gideceği, aynı konuları açacağı, kızın yanında gereksiz bir varlık olduğunu anlayacağı için büyük bir kaygıya kapıldı. Ertesi gün de aynı şeyler olacaktı... Neden böyle yapıyordu? Sonunda eline ne geçecekti?

Eve varınca doğrudan doğruya ablasının yanına çıktı. Nina Fiyodorovna henüz sağlam gözüküyor, duruşuyla insanın üzerinde güçlü, sağlıklı bir kadın izlenimi bırakıyordu. Ancak yüzündeki uçuklukla bir ölüyü andırıyordu daha çok. Özellikle yatakta yatarken, gözleri kapalıyken... On yaşlarındaki büyük kızı Saşa ablasının yanına oturmuştu, kendi okuma kitabından annesine bir şeyler okuyordu.

Kadın Laptev'i görünce zor işitilir bir sesle;

—Kızım, dayın geldi, dedi.

Laptev ile yeğeni Saşa arasında çoktandır sessiz bir andlaşma uygulanmaktaydı: Hastaya sırayla kitap okuyorlardı. Şimdi de öyle, küçük kız okuma kitabını kapattı, tek söz söylemeden yavaşça dışarı süzüldü. Bunun üzerine Laptev komodinin gözünden daha önce okumaya başladığı tarihi romanı çıkardı, kaldığı yerden yüksek sesle okumayı sürdürdü.

Nina Fiyodorovna doğma-büyüme Moskovalıydı. Öteki iki erkek kardeşi gibi çocukluğu ile gençliği, tüccar olan babasının Piyatnistki sokağındaki evinde geçmişti. Çocukluğu bitmek bilmemişti; öylesine sıkıcıydı ki, şimdi bile unutamıyordu. Babası sert bir adamdı, onu üç kez kırbaçla dövmüştü. Uzun süre hastalık çeken annesi bir gün ölüverince üç kardeş evdeki hizmetçilerin elinde kalmışlardı. Uşaklar, hizmetçiler birbirinden kaba, pasaklı, ikiyüzlü yaratıklardı. Evlerine sık sık damlayan keşişler, papazlar da onlar kadar kaba, ikiyüzlüydüler; zengin tüccarın evinde durmadan yer içerler, hiç sevmedikleri halde babasına dalkavukluk ederlerdi. İki erkek kardeşi şans eseri liseye girmişlerdi, kendisi ise doğru-dürüst

okuyamamıştı. Berbat bir yazısı vardı, yalnız tarihi romanlarını okuyup anlardı. Bundan 17 yıl önce, 22 yaşındayken Himki semtindeki yazlıklarında toprak ağası olan şimdiki kocası Panaurov'la tanışmış, adama âşık olmuş, babası istemediği halde onunla gizlice evlenmişti.

Panaurov yakışıklı, tavırları küstahça bir adamdı; sigarasını kandilden yakar, durmadan ıslık çalardı. O bakımdan Nina Fiyodorovna'nın babası ona beş paralık değer vermezdi. Güveyi olarak mektupla kendisinden çeyiz istemesi üzerine de kızına uzun bir mektup yazdı; evliliğini onaylamamakla birlikte 30 bin ruble drahomayla birlikte annesinden kalan kürkleri, gümüş takımlarını, başka öteberiyi gönderdiğini bildirdi. Sonra buna 20 bin ruble daha ekledi. Panaurov kayınbabasının verdiği çeyizin kısa zamanda altından girip üstünden çıktı, köydeki kendi çiftliğini sattı, ailesini alıp bu taşra iline taşındı, devlet dairelerinden birinde bir iş bulup çalışmaya başladı. Ancak çok geçmeden kentte kendine ikinci bir aile edindi, ikinci karısıyla ilişkisini kimseden gizlemediği için dedikodular aldı yürüdü.

Nina Fiyodorovna kocasını taparcasına severdi. Şimdi de öyle, kardeşinin okuduğu tarihi romanı dinlerken çok acılar çektiğini, büyük sıkıntılara katlandığını, eğer birisi tutup onun yaşadıklarını yazsa ortaya acıklı bir roman çıkacağını düşünüyordu. Kanser uru göğsünde geliştiği için asıl derdinin aşktan, aile yaşamından kaynaklandığı gibi bir inanca saplanmıştı. Onu yatağa düşüren kıskançlık ile gözyaşlarıydı.

Aleksey Fiyodoroç Laptev okuduğu kitabı kapattı.

—Eh, bu da bitti. Yarın yenisine başlarız.

Nina Fiyodorovna gülmeye başladı. Aslında çok gülen bir kadındı. Laptev hastalık dolayısıyla ablasının son günlerde sinirlerinin iyice zayıfladığını, vara-yoğa güldüğünü fark etti.

Ablası;

—Sabahleyin sen yokken Yuliya uğramıştı, dedi. Anladığım kadarıyla babasının hekimliğine pek bel bağlamıyor. Dedi ki: «Babam tedavisini sürdürsün ama bir yandan da şu yaşlı

adamı gizlice çağırın, sizin için dua etsin.» Dualarının gücüne inandıkları yaşlı bir adamdan söz etmişti bana.

Bir süre sessizlikten sonra konuşmasını sürdürdü:

—Yuleçka şemsiyesini unutmuş, yarın biriyle gönderiver. Sana bir şey söyleyeyim mi, eğer işiniz bitikse ne doktorlarn bir yardımı dokunur, ne de duaların...

Laptev konuyu değiştirmek amacıyla;

—Nina, geceleri niçin uyumuyorsun? diye sordu.

—Ne bileyim... Uyuyamıyorum işte. Yattığım yerde düşünüp duruyorum.

—Sevgili ablacığım, düşünecek ne var ki?

—Çocuklar var, sen varsın. Sonra kendi yaşantım... Alyoşa, ben çok çekmiş bir kadınım. Eski günleri şöyle bir düşünmeyegöreyim. Aman Tanrım, neler gelmiyor aklıma!.. (Gülmeye başladı.) Şaka değil, tam beş kez doğum yaptım, yavrularımdan üçü yaşamadı. Şöyle bir gözünün önüne getir: Ben doğum hazırlığındayken kocam Nikolay Nikolayiç başka bir kadınla düşüp kalkmaktadır, ebeye ya da doğumdan anlayan yaşlı bir kadına gönderecek kimseyi bulamazsın; hizmetçilere haber vermek için sofaya koşarsın, mutfağa gidersin, oralara alacaklı dükkân sahipleri, çıfıtlar, tefeciler dolmuşlar, kocamın dönmesini beklerler. Kafam fırıl fırıl dönmeye başlar. Açıkça söylememekle birlikte kocamın beni sevmediğini bilirdim. Şimdi biraz yatıştım, eskisi kadar içime atmıyorum, ama o zamanlar gençtim, üzüntüden kendimi yer bitirirdim. Bir keresinde, o zaman daha köydeydik, bahçeye çıkınca bir de ne göreyim? Kocam bahçede bir kadınla kırıştırmıyor mu? Hemen kendimi dışarı atıp nereye gittiğimi bilmeden, var gücümle koşmaya başladım. Sonunda kendimi bir kilisede buldum, aziz tasvirlerinin bulunduğu köşeye diz çöküp yakarmaya başladım: «Meryem Ana, bana yardım et!» Dışarda pırıl pırıl bir ay vardı.

Bunları anlattıktan sonra biraz yatıştı, ancak soluk almakta güçlük çekiyordu. Biraz dinlendikten sonra kardeşinin elini tuttu, zor işitilir bir sesle;

—Ne kadar iyisin, Alyoşa! dedi. Akıllısın... Eşi bulunmaz bir insan olup çıktın.

Gece yarısı Laptev ablasıyla uğurlaştı, Yuliya Sergeyevna'nın unuttuğu şemsiyeyi alarak alt kata doğru yürüdü. Vaktin hayli geç olmasına karşın hizmetçiler, uşaklar üst kattaki yemek odasına toplanmışlar, çay içiyorlardı. Aman o ne düzensizlik! Çocuklar bile yatmamışlardı daha, onlar da yemek odasındaydılar. Hepsi alçak sesle, fısır fısır konuşurlarken lambanın gazının bittiğini, çok geçmeden söneceğini fark etmiyorlardı bile. Büyük, küçük orada kim varsa hepsi birtakım kötüye işaret olan olaylardan söz ediyorlardı. Bundan dolayı çok korktukları belli ki, hepsinin yüzünden kaygı okunuyordu. Antredeki ayna «çat» diye kırılmışmış, semaver her gün uğultu çıkarırmış, şimdi de uğulduyormuş, Nina Sergeyevna bir gün botunu giyerken içinden bir sıçan fırlamış... Bu kötüye işaretlerin ne anlama geldiğini çocuklar çok iyi biliyorlardı. Esmer, sıska bir kız çocuğu olan Saşa korkulu, üzgün bir yüzle masada kıpırdamadan oturuyor; 7 yaşındaki sarışın, tombul kız kardeşi Lida ise yanında ayakta dikilirken kaşlarını çatarak lambanın ışığına bakıyordu.

Laptev odaları alçak tavanlı, sürekli ıtır kokan, havası bunaltıcı alt kata indi. Oturma odasında ablasının kocası Panaurov gazete okuyarak onu bekliyordu. Laptev eniştesini başıyla selamladıktan sonra karşısına geçip oturdu. İkisi de sustular. Öyle günler olurdu ki, bütün akşam böyle karşılıklı konuşmadan otururlar, ikisinin de canı sıkılmazdı.

Yatmadan önce üst kattan iki küçük kız «iyi geceler» demeye geldiler. Panaurov acele etmeden, ikisini de istavroz çıkararak kutsadı, elini öptürdü. Kızlar babalarının önünde eğilip selam verdiler, sonra Laptev'in yanına geldiler. Dayıları da onları kutsayıp elini öptürdü. Bu el öptürme, büyüklerin önünde eğilme töreni her gece yinelenirdi.

Kızlar çıkınca Panaurov okuduğu gazeteyi bir yana bıraktı.

—Şu bizim Tanrı'nın koruması altındaki kentimizde insan

sıkıntıdan patlar! dedi. İtiraf edeyim ki, iki gözüm, kendinize bir eğlence bulmanızdan dolayı çok memnunum.

—Siz neden söz ediyorsunuz?

—Bu akşam doktor Belavin'in evinden çıktığınızı gördüm de... Umarım, oraya koca bunağı görmeye gitmediniz.

Laptev kızardı.

—Hayır, onunla konuşmak için gitmiştim.

—Ya, öyle mi? Haa, yeri gelmişken belirteyim, gündüzleyin çıra yakıp arasanız bu herif gibisini bulamazsınız. Böylesine patavatsız, yeteneksiz, pis bir adam daha yoktur yeryüzünde. Sizin bulunduğunuz başkentte şiirsel yönünü öne çıkarıp hâlâ taşrayla ilgilenenler vardır. Yani şu bozulmamış kır görüntülerine, Anton Goremıka'lara ilgi duyanlar...[1] Ama, dostum, yemin ederek söyleyeyim ki, böyle bir lirizm aramayın bizim buralarda. Taşrada karşınıza yalnızca bayağılık, ilkellik, iğrençlik çıkar. Hadi, gelin, kentimizde kendilerini bilime adayanları ele alalım, başka bir deyişle aydınlarımızı, kültür adamlarımızı... Tasavvur edebiliyor musunuz, burada tam 28 doktorumuz vardır, hepsi de para-pul sahibi olmuşlardır, kendi kazandıkları evlerde keyif çatarlar; oysa kent halkının sağlık durumu eski tas, eski hamam... Örnek mi istersiniz, karım Nina'ya bir ameliyat yapmak gerekiyordu, üstelik basit bir ameliyat; bu işi kimse üzerine almadığı için ta Moskova'dan operatör getirttik. Nasıl, böyle bir şey düşünebiliyor musunuz? Ne mesleğini bilen var, ne azıcık anlayan, ne de bilimle ilgilenen. «Kanser nedir?» diye sorun bu adamlara. Neden ileri geldiğini, nasıl bir şey olduğunu... Yanıt alamazsınız.

Panaurov kanserin nedenlerini kendisi açıkladı. Kendini her bilim dalında uzman sayar, söz hangi konudan açılırsa açılsın bilimsel irdelemeler yapardı. Ama kendine göre bir irdeleme... Kan dolaşımıyla, kimya ile, astronomi ile ilgili ku-

---

1 D.S.Grigoroviç'in köy yaşantısını anlatan, aynı addaki romanının kahramanı. (Ç.N.)

ramları da kendine özgüydü. «Tasavvur edebiliyor musunuz?» diyerek yumuşak, inandırıcı, tok bir sesle başlar, gözlerini kısar, yorgun yorgun iç çeker, lütfedip krallar gibi çevresine gülücükler dağıtır, böylece konuşmasını sürdürürdü. Öyle memnundur ki kendinden, elli yaşında koca bir adam olduğunu unutur giderdi.

Laptev bir ara;

—Karnımın acıktığının yeni farkına vadım, dedi. Tuzlu bir şeyler bulsak da yesek!

—Peki. Hemen bu işi kotaralım.

Az sonra üst kattaki yemek odasında ikisi karşı karşıya yemeklerini yiyorlardı. Laptev bir kadeh votkadan sonra şarap içmeye başladı. Panaurov ise bir şey içmiyordu. İçki içmediği, kumar oynamadığı halde karısının malını-mülkünü harcayıp tüketmiş, üstelik bir sürü borç altına girmişti. Böyle kısa bir zamanda bunca serveti har vurup harman savurmak için birtakım tutkulara gerek yoktu, herhalde özel bir yetenek yeterliydi. Panaurov lezzetli yemeklere düşkündü. Lüks lokantalara gider, müzikli, bol konuşmalı yemek yemekten hoşlanır, önünde saygıyla eğilen garsonlara 10'ar, hatta 25'er rublelik bahşişleri gözünü kırpmadan saçardı. Sık sık piyango biletlerine para yatırır, başkasının adına senet imzalar, yaşgününü kutlayan tanıdığı bayanlara buket buket çiçek gönderir, fincanlar, tabak altları alır; erkeklere de kol düğmeleri, boyunbağları, ağızlık, pipo, köpek, papağan, Japon malı ya da antik eşyalar armağan ederdi. Gecelik gömleği ipektendi, karyolası sedef kakmalı abanozdan yapılmıştı, sabahlığı gerçek Buhara işiydi, vb., vb... Bütün bunlara her gün, kendi deyimiyle, «kucak dolusu para» harcardı.

Yemek süresince içini çekip kara gözlerini kısarak başını sallayan Panaurov;

—Dünyamızda her şeyin bir sonu vardır, diyordu. Bir kadını seversiniz, acı çekersiniz, sonra o aşktan eser kalmaz. Yeryüzünde ihanet etmeyecek kadın olmadığı için sevgiliniz

sizi aldatır, gene acı çeker, umutsuzluğa düşersiniz; sonra kendinizi aldatmaya başlarsınız. Aradan zaman geçer, bütün bunlar birer anı olur, yaşadıklarınızı soğukkanlılıkla değerlendirip hepsinin boş şeyler olduğunu anlarsınız...

Hayli yorulan Laptev biraz da içkinin verdiği çakırkeyflikle eniştesinin biçimli başını, alttan düzeltilmiş kara sakalını seyrediyor; kadınların bu şımarık, kendinden emin, yakışıklılığıyla onları baştan çıkaran adamı niçin sevdiklerini anlıyor gibiydi.

Yemekten sonra Panaurov daha fazla oyalanmadan ikinci evinin yolunu tuttu. Laptev uğurlamak için onunla birlikte dışarı çıktı. Bütün kentte yalnız Panaurov silindir şapka giyerdi. Adam sokağa çıkıp boz renkli duvarların, pek zavallı gözüken, üç pencereli küçücük evlerin, ısırgan otu kümelerinin önünden geçerken şık giyimi, cakalı tavırları, silindiri, turuncu eldivenleriyle pek tuhaf, hüzünlü bir görüntü taşıyordu.

Laptev geriye dönmekte acele etmedi. Ay ışığı öylesine parlaktı ki, sanki yerdeki saman çöpü seçilebilirdi. Laptev ay ışığının saçlarını okşadığını, tüy yumuşaklığıyla başına dokunduğunu hissetti.

—Seviyorum! Seviyorum işte! diye mırıldandı. O anda içinden, koşup eniştesinin arkasından yetişmek, onu kucaklamak, bütün kusurlarını bağışlamak, istediği kadar para vermek, sonra tarlalardan, ormanların arasından koşarak neresi gelirse kaçmak, kaçmak geliyordu.

Odasına döndüğünde Yuliya Sergeyevna'nın şemsiyesini gördü, onu alıp öptü, öptü... Şemsiyenin kumaşı ipektendi, ama yeni değildi, üzerinden yıpranmış bir lastik geçirilmişti. Sapı da basit beyaz kemiktendi, belli bir özelliği yoktu. Laptev şemsiyeyi açıp tepesinde tuttu, sanki bir mutlulukla kuşatılmış gibi hissetti kendini.

Masaya oturdu, şemsiyeyi elinden bırakmaksızın Moskova'daki bir arkadaşına şu mektubu yazmaya koyuldu:

«Değerli Dostum Kostya;

İşte size son haberim: Ben de seviyorum! «Ben de seviyorum!» diye yazmamın nedeni, bundan 5-6 yıl önce kendisiyle tanışma fırsatı bile bulamadığım bir tiyatro oyuncusuna âşık olmam, bir buçuk yıldan beri ise sizin de yakından tanıdığınız, hem yaşı geçkin, hem de çirkin bir bayanla yaşamamdır. Eğer bunlara «sevmek» denirse! Ah, dostum, aşk konusunda benim ne kadar talihsiz biri olduğumu bilmezsiniz! Kadınlar yönünden hiç başarılı değilimdir, eğer «Ben de seviyorum!» diyorsam, gençlik çağımın aşksız, kupkuru geçmesinden, bunun bana büyük hüzün, üzüntü vermesinden sonra ancak 34 yaşımda ilk kez gerçek aşkı tatmamdandır. «İşte şimdi seviyorum!» dememin nedeni bu.

Sevdiğim kızı size nasıl anlatayım, bilmem ki! Kendisi için «güzel bir kız» denilemez, ablak yüzlü, sıska biri, ama siz onun gülümsemesini, yüzündeki iyicilliği bir görseniz! Konuştuğu zaman sesi şarkı söylüyormuş gibi neşeyle çınlar. Gerçi bugüne değin benimle fazla bir konuşmuşluğu yok, onu yakından da tanımıyorum, ama yanında bulunduğum zamanlar ne kadar zeki, yüce amaçlar taşıyan, olağanüstü bir varlık olduğunu derinden hissediyorum. Dindar bir kız olmasının beni nasıl etkilediğini, onu gözümde nasıl yücelttiğini size anlatamam! Bu konuda belki sizinle aynı görüşte değiliz, gene de sizinle kıyasıya tartışmaya hazırım. Siz haklı olabilirsiniz, ama kendisini kilisede dua ederken görünce delicesine sevdiğimi anlıyorum. Bir taşra kızı olmakla birlikte öğrenimini Moskova'da tamamlamış, Moskova'mızı seviyor, Moskovalı hanımlar gibi giyiniyor; bütün bunlar onu sevmem için yeter de artar bile. Kaşlarınızı çatıp bana aşk üstüne, kimin sevilip kimin sevilemeyeceği üstüne uzun bir söylev çekmeye hazırlandığınızı görüyor gibiyim. Ancak, sevgili Kostya, âşık değilken aşkın ne olduğunu ben de çok iyi biliyordum.

Ablam da size selamlarını iletiyor. Bir zamanlar Kostya Koçevoy'u elinden tutup anaokuluna götürdüğünü hiç unut-

muyor ve *zavallı oğlan* diyor sizin için. Çünkü onun belleğinde hep öksüz oğlan olarak kaldınız. İşte böyle, öksüz çocuk, artık ben de seviyorum. Şimdilik bu, aramızda giz (sır) olarak kalsın. Oradaki *bayana* bu konuda bir şey çıtlatmayın. Öyle sanıyorum ki, o bayanla ilişkimiz kendiliğinden soğuyacak, Tolstoy'un öyküsündeki uşağın deyişiyle *gevşeyecektir.*»

Laptev mektubu bitirince yatağa uzandı. Yorgunluktan neredeyse gözleri kapanmak üzereydi, ancak uyuyamıyordu bir türlü. Sokaktaki gürültüler mi engel oluyordu acaba? O sırada evin önünden bir hayvan sürüsü geçiyor, çobanlar boru öttürüyorlardı. Derken, az sonra sabah duası için çanlar çalmaya başladı. Bu arada gıcırdaya gıcırdaya bir araba geçti, pazara giden bir kadının yüksek sesle konuştuğu işitildi. Serçeler ağaçlarda durmadan cıvıldaşıyordu.

II

O gün bayram havasını andıran neşeli bir sabah başladı. Saat 10 sularında saçları düzgün taranmış Nina Fiyodorovna'nın koluna girerek oturma odasına getirdiler. Kahverengilerini giymiş bulunan hasta kadın odada bir süre gezindikten sonra gelip açık pencerenin önünde durdu, bahçeyi seyretmeye koyuldu. Yüzüne yayılan gülümseme öyle saf, öyle temizdi ki, onun bu tatlı gülümsemesine bakarak «Rus bahar yortusu kutlamaları» diye bir tablo yapmayı tasarlayan, tanıdıkları sarhoş ressam geldi Laptev'in aklına. Çocuklar da, hizmetçiler de, Laptev de, hatta kendisi de hastalığının geçeceğine, tümüyle iyileşeceğine neredeyse inanmaya başlamışlardı. Çocuklar odalarda koşturarak dayılarını kovalıyorlar, bir gürültüdür gidiyordu.

Eve gelen tanıdık-tanımadık herkes Nina Fiyodorovna'nın sağlık durumunu soruyor, kilise çörekleri getiriyor, o gün gittikleri kiliselerde onun için dua ettiklerini söylüyorlardı.

Bütün hayır işlerine yetiştiği için kentte onu sevmeyen yoktu. Nasıl kardeşi Alyoşa önüne gelene para saçıyorsa, o da kime gerekli, kime gereksiz diye düşünmeden herkese iyilik ederdi. Yoksul öğrencilere para verir; yaşlılara çay, şeker, reçel dağıtır; evlenemeyen kızları giydirip donatarak gelin eder, eline bir gazete geçecek olsa önce kimin neye gereksinmesi vardır, diye sayfalarda bir duyuru, bir haber aramaya koyulurdu.

Şu anda bile elinde bir deste pusula vardı. Yoksulluk çekenlerin, ondan sürekli yardım isteyenlerin yaptıkları alışveriş karşılığı 82 ruble ödemesi için bunları bir gün önce bakkal göndermişti. Nina Fiyodorovna kâğıtlardaki zor okunan kendi el yazısına bakarak;

—Vay canına, bakkaldan ne kadar da çok öteberi almışlar, insafsızlar! diye söylendi. 82 ruble, az para mı? Şeytan, tut bunları ödeme, diyor!

—Hadi, şunları ver de bu sefer ben ödeyeyim, dedi Laptev.

—Hayır, öyle şey olur mu, canım! Her ay, her ay senden, öbür kardeşim Fiyodor'dan 250 ruble aldığım yetmiyor mu? Tanrı ikinizden de razı olsun!

Bu sözleri hizmetçiler işitmesinler diye alçak sesle söylemişti.

—Sana her zaman söylüyorum, ablacığım, ben ayda 2500 rubleyi saçıp savuruyorum. Senin de benim kadar, Fiyodor kadar harcamaya hakkın var. Bunu sakın unutma! Babamızın üç çocuğundan biri olarak elimize geçen paranın üçte biri sürekli senin payına düşmektedir.

Ancak kardeşinin söyledikleri Nina Fiyodorovna'nın kafasına girmiyor, sanki önemli bir sorunu çözmeye çalışıyormuş gibi başka şeyler düşünüyordu. Onun para işlerinden anlamaması Laptev için sürekli kaygı kaynağıydı. Ablasının görünür harcamalar dışında birtakım borçlar taktığından, bunu kendisine söylemeye çekindiği için acı çektiğinden kuşkulanıyordu.

O sırada merdivende ayak sesleri ile oflayıp puflamalar işitildi. Üst kata çıkan doktordu bu. Her zamanki gibi saçları taranmamış, kılıksız doktor...

—Ru-ru-ru! diye bir şarkı tutturmuştu.

Onunla karşılaşmak istemeyen Laptev oturma odasına geçti, oradan aşağıya, kendi odasına indi. Doktorun evine uğradığı zamanlar, Panaurov'un dediği gibi, bu *bunak*'la kısa bir süre de olsa yüz yüze gelip konuşmak bile onun katlanamayacağı bir şeydi. Bu duruma göre onunla burada karşılaşmanın bir anlamı yoktu. İşte bu yüzden Yuliya Sergeyevna'yı da sık sık görmeye gidemiyordu. Şimdi *koca bunak* evinden ayrıldığına göre şemsiyesini götürürse Yuliya Sergeyevna'yı evde yalnız bulacaktı. Bunu düşününce sevinçten yüreği hop etti. Hemen, bir an önce gitmeliydi!

Şemsiyeyi kaptığı gibi, büyük bir heyecan içinde, uçarcasına dışarı fırladı. Hava sıcaktı. Yaban otlarının, ısırganların bürüdüğü doktorun kocaman avlusunda yirmi kadar çocuk top oynuyordu. Bunlar doktorun kiracıları ile komşuların çocuklarıydı. Doktorun evinin yanındaki, her yıl niyetlenip de bir türlü onarmaya fısat bulamadığı yıpranmış, eski üç ek yapıda birçok aile otururdu. Çocukların şen-şakrak bağrışmaları bütün avluyu doldurmuştu. Evlerinin önündeki merdivene çıkan Yuliya Sergeyevna ellerini arkasında bağlayarak top oynayanları seyrediyordu.

Laptev uzaktan;

—Merhaba! diye seslendi.

Genç kız dönüp baktı. Laptev onu genellikle kayıtsız, soğuk ya da dünkü gibi yorgun görürdü, ama şimdi tıpkı top oynayan çocuklar gibi canlıydı, heyecandan yerinde duramıyordu.

Genç kız Laptev'e doğru yürüdü.

—Şunların nasıl neşeyle top oynadıklarını görüyor musunuz? Moskova'da böyle şey yoktur. Hoş, orada bunun gibi

kocaman avlular pek bulunmaz ya... Şey, babam az önce size doğru yola çıkmıştı.

Bunu söylerken dönüp dönüp çocuklara bakıyordu. Laptev'in yanına gelince şemsiyeyi almak için elini uzattı. Ama Laptev hemen vermedi, şemsiyeyi göğsüne bastırdı, dün gece masada mektup yazdığı sırada açıp altında otururken duyduğu tatlı heyecana kendini kaptırarak, tutkuyla, kendinden geçercesine;

—Sizden çok rica edeceğim, bunu bana armağan edin! dedi. Tanışmamızın bir anısı olarak saklamak istiyorum. Öyle güzel bir şemsiye ki!

Yuliya Sergeyevna kızardı.

—Peki, sizin olsun. Ama ben onda bir güzellik görmüyorum.

Laptev genç kızı hayran hayran süzdü, ona ne söyleyeceğini bilmediği için susuyordu. Yuliya Sergeyevna bir süre bekledikten sonra gülmeye başladı.

—Ne diye deminden beri sıcakta duruyoruz? Hadi, içeri gidelim.

—Sizi rahatsız etmez miyim?

O sırada sofaya girmişlerdi. Yuliya Sergeyevna üstündeki mavi çiçekli açık renk giysiyi hışırdatarak yukarı kata koşuyordu, ama merdivenin ortasına varınca durdu.

—Hayır, rahatsız etmezsiniz. Çünkü sabahtan akşama değin işim-gücüm yok. Benim için neredeyse her gün bayram.

Laptev genç kızın yanına geldi.

—Sizin bunları neden söylediğizi anlamıyorum. Nasıl olur? Ben öyle bir çevrede yetiştim ki, kadın-erkek ayrımı olmadan herkes durmadan çalışır.

—Ya ortada yapılacak bir iş yoksa?

—Yaşam koşullarını öyle ayarlamalısınız ki, çalışmak kaçınılmaz olsun. Çalışmadan geçen temiz, dürüst, mutlu bir yaşam düşünemiyorum.

Laptev şemsiyeyi bir daha göğsüne bastırdı, kendisi de hiç beklemediği halde, birdenbire;

—Eğer benim karım olmayı kabul ederseniz sahip olduğum ne varsa hepsini veririm. Evet, seve seve veririm. Bunun için yapmayacağım şey, katlanamayacağım özveri yoktur.

Bunu alçak sesle söylemişti, ama kendi sesini tanıyamadı.

Genç kız irkildi; şaşırarak, korkuyla gözlerini ona dikti. Kızcağızda bet beniz atmıştı.

—Siz neler söylüyorsunuz? diye mırıldandı. Bu dediğiniz olamaz, inanın bana, olamaz! Beni bağışlayın!

Sonra hızla, entarisini hışırdata haşırdata merdivenden yukarı koştu, odalardan birine daldı.

Laptev onun bu hareketinin ne anlama geldiğini biliyordu. İçindeki ateş birdenbire söndü, bütün neşesi kaçtı, zihni alt-üst oldu. Beğenilmeyen, küçük görülen, nefret edilen, hatta tiksinti duyulan bir adam yerine konduğu, kendisinden açıkça kaçıldığı için utancından yerin dibine geçerek kös kös evinin yolunu tuttu.

Sıcakta yürürken genç kıza söylediği sözler beynini oyuyor; «Sahip olduğu her şeyi verirmiş! Tüccar olarak alışverişe mi çıktın yoksa? Neyi alıp, neyi satıyorsun? Sahip olduğun şey onun pek işine yarar sanki!» diye kızıyordu kendine.

Ağzından çıkan bu sözler ne kadar aptalcaydı! Kadın-erkek herkesin durmadan çalıştığı bir çevrede yetişmişmiş... Ne büyük yalan! Sonra akıl öğretir gibi temiz, mutlu bir yaşamdan söz etmesinin anlamı neydi? Ağzından çıkanlar salakça olduğu kadar bayat laflardı, sahteliği sırıtıyordu.

Bunları kafasında evirip çevirerek yürüyen Laptev büyük bir cezaya çarptırılan suçlunun zamanla vurdumduymaz bir havaya girmesi gibi, ona acı veren bilinmezliğin geride kaldığını, artık günler boyu umutla beklemenin, üzüntü çekmenin, hep aynı şeye kafa patlatmanın son bulduğunu düşünüyordu. Her şey açıkça ortadaydı. Mutluluk istekleri, umutları, hayalleri sona ermiş; artık kendisiyle ilgili hiçbir beklentisi

kalmamıştı. Günlerdir ona azap veren sıkıntıların bir daha geri gelmemesi için başkasının dertleriyle uğraşmalı, yakınlarının mutluluğu için çalışmalıydı. Aradan uzun zaman geçecek, kendisi bile farkına varmadan yaşlanacak, ölüm günü yaklaştıkça böyle şeylere gereksinmesi kalmayacaktı. Artık hiçbir şeye aldırdığı yoktu, kendisi için hiçbir şey istemiyor, geleceğini soğukkanlılıkla düşünüyordu. Ancak yüzünde ve gözlerinin altında bir ağırlık vardı, alnı çatlayacak gibi sızlıyordu, gözlerinden yaşlar fışkırmak üzereydi. Bedeninde bir kırıklık hissederek yatağa uzandı, beş dakika geçmeden derin bir uykuya daldı.

III

Laptev'in beklenmedik bir anda açılması Yuliya Sergeyevna'nın aklını başından almıştı.

Laptev'i yeterince tanımıyordu, birkaç ay önce bir raslantı sonucu tanışmışlardı. Moskova'daki ünlü «Fiyodor Laptev ve Oğulları» şirketinin sahiplerinden, zengin biri olduğunu biliyordu, hepsi o kadar. Ağırbaşlı, akıllı bir adama benziyordu; ablasının hastalığından dolayı hayli üzüntülüydü. Öyle sanıyordu ki, bugüne dek kendisi ona tümüyle kayıtsız kalmış, o da kendisine fazla bir ilgi göstermemişti. Ama az önce merdivenin ortasında birdenbire açılması, kendisine duyduğu hayranlıkla parlayan yüzünün acınası görünüşü! İşte bunu anlayamıyordu.

Zihnini allak bullak eden, Laptev'in beklemediği bir anda açılması değildi yalnızca. Onun garip bir biçimde *karım olursanız* sözcüklerini kullanması, ardından da adamcağızı reddetmek zorunda kalması da üzüyordu kızcağızı. Laptev'e neler söylediğini tamı tamına anımsamıyordu, ama onu reddettiği sırada yüreğini dolduran o tatsız duygunun kalıntılarını hissediyordu hâlâ. Aslında ondan hoşlandığı söylenemezdi.

Adamın mağaza tezgâhtarlarını andıran gösterişsiz tavırlarını kesinlikle beğenmemişti, o bakımdan isteğini geri çevirmekten başka bir şey yapamazdı. Gelgelelim kötü bir davranışta bulunmuş gibi rahatsızlık hissediyordu şimdi.

Yatağının başucunda asılı kutsal tasvire bakarak;

—Tanrım, odalardan birine girmeye bile fırsat bırakmadan, merdiven başında söylüyor bunları! dedi. Daha önce birkaç kez beğendiğini belirtseydi ya! Alışılmadık, çok garip bir hareket doğrusu!

Odasında tek başına geçirdiği her saat içindeki kaygıyı güçlendiriyor, yüreğini dolduran duygular gitgide dayanılmaz bir hal alıyordu. Birisi onu dinleyip doğru davrandığını söylese biraz rahatlayacaktı. Ama konuşacak kimsesi yoktu ki. Annesini yitireli çok olmuştu, babasını ise tuhaf bir adam sayıyordu. Onunla ciddi bir şey konuşulamazdı. Adamın kaprisleri, çabuk kırılıp küsmesi, belirsiz tavırları çok can sıkıcıydı. Babasıyla şöyle bir konuşmaya başlasın, hemen kendisinden söz açar, anlatır da anlatırdı. Dava etmeye kalksa, içini Tanrı'ya dökse bu sefer de neler isteyeceğini tam olarak bilmiyordu.

Hiçmetçi kız yemek odasına semaver getirdi. Yuliya Sergeyevna solgun bir yüzle, yorgunluktan dökülerek masaya yaklaştı, çay hazırlığına koyuldu. Evde çay hazırlamak onun işiydi. Önce babasına bir bardak çay koydu. Sergey Borisıç uzun setresi, kırmızı yüzü, taranmamış saçlarıyla elleri ceplerinde, kafese kapatılmış vahşi bir hayvan gibi dolanıp duruyordu odanın içinde. Arada bir masaya yaklaşıp iştahla bir yudum çay içiyor, sonra düşünceler içinde yeniden dolaşmaya başlıyordu.

Yuliya Sergeyevna, yüzü kızararak;

—Baba, bugün bana Laptev evlenme teklifi yaptı, dedi.

Dokor kızının yüzüne anlamamış gibi garip garip baktı.

—Laptev mi? Şu Panaurov'un kaynı mı?

Aslında kızını severdi. Onun er ya da geç bir gün evlenip kendisini yalnız bırakacağını bilir, ama bu konuya fazla

dokunmazdı. Yalnızlık çok korktuğu bir şeydi, öyle sanırdı ki, koskoca evde tek başına kalınca bir gün ansızın bir yerine inme iniverecek. Ancak bundan açıkça söz etmeyi sevmezdi.

Omuzlarını büzerek;

—İyi, buna memnun oldum, dedi. İkinizi de candan kutlarım. Benden ayrılmak için büyük bir fırsat çıktı önüne, artık ne kadar sevinsen azdır! Seni anlamıyor değilim. Aklının yarısını yitirmiş yaşlı bir babayla yaşamak senin için kolay olmasa gerek. İkinizi de çok iyi anlıyorum. Bir an önce gebersem, şeytanlar canımı alsa sevincinizden ne yapacağınızı bilemezdiniz. Yürekten kutlarım sizi!

—Ama ben reddettim.

Doktor bu sözü işitince rahatladı ama bir kere kaptırmıştı kendini, durmak bilmiyordu:

—Beni neden bugüne dek bir tımarhaneye kapatmadıklarına şaşıyorum, hem de çok şaşıyorum! Üstümdeki şu setre yerine deli gömleği giydirselerdi ne güzel olurdu. Evet, kaçığın biriyim ben.! Doğruluğa, iyiliğe inandığıma, hâlâ aptalcasına ülküler taşıdığıma göre, çağımızda bunlar delilik değilse nedir? Benim doğru davranışlarıma, dürüst tavırlarıma insanlar nasıl karşılık veriyorlar, biliyor musun? Beni taşa tutmadıkları, sırtıma binmedikleri kalıyor. En yakınlarım bile beni eşek yerine koyuyorlar. Tanrı canını alsın böyle salak bunağın!

—Seninle de insan gibi konuşulmaz ki, baba!

Babasının daha önceki haksız davranışlarını da unutmamış bulunan Yuliya Sergeyevna öfkeyle masadan kalktı, doğruca kendi odasına gitti. Ama az sonra ona acımaya başladı, babası kulübe giderken kalkıp uğurlardı, kapıyı arkasından sürgüledi. Dışarda hava bozmuş, şiddetli bir rüzgâr çıkmıştı. Fırtınanın kapıya yüklenmesinden, dört bir yandan gelen esintiden az kaldı mum sönüyordu. Yuliya bütün odaları dolaştı; kapıları, pencereleri sıkı sıkı kapattı. Rüzgar öyle şiddetli uluyordu ki, sanırsınız, çatıda birileri dolaşıyor. Yuliya Sergeyevna o güne

dek böylesine canının sıkıldığını, böylesine büyük bir yalnızlık hissettiğini anımsamıyordu.

Koskoca evde tek başına otururken kendi kendine soruyordu: Dış görünüşü hoşuna gitmedi diye Laptev'e olumsuz yanıt vermesi iyi bir hareket miydi? Evet, Laptev sevimsiz bir adamdı, onunla evlenmek, düşlerinden, mutluluk ve evlilikle ilgili anlayışından tümüyle kopmak anlamına geliyordu. Ama sevebileceği, düşlerindeki gibi bir adamla karşılaşacak mıydı? Yaşı 21'i bulmuştu. Kentte evlenebileceği bir genç tanımıyordu. Tanıdığı erkekleri bir bir gözünün önünden geçirdi. Memurlar, öğretmenler, subaylar... Bunların bir bölümü evliydi, ama aile yaşamları can sıkıcılığı, boşluğu ile onu şaşırtıyordu. Geriye kalan erkekler ise yakışıklı değillerdi; zekâları, canlılıklarıyla onun ilgisini çekmiyorlardı, üstelik ahlak yönünden zayıftılar. Laptev ne de olsa Moskova'lıydı, üniversite bitirmişti, Fransızca konuşuyordu; zeki, soylu, parlak birçok insanın bulunduğu başkentte yaşıyordu. Başkent devingenliği, gürültüsü, güzel tiyatroları, müzikli akşamları, usta kadın terzileri, pastaneleri ile çok şeye bedeldi. Kutsal kitapta bir kadının kocasını sevmesi gerektiği yazılıydı, romanlarda da aşka büyük önem veriliyordu. Gene de epey bir abartma yok muydu bunlarda? Aşksız evlilik yaşantısı olamaz mıydı? Sevginin zamanla azalıp yok olacağından söz edilirdi. Geriye birtakım alışkanlıklar kalırmış. Aile yaşamının amacı da aşk, mutluluk değilmiş; çocukların yetiştirilmesi, ev işlerinin yürütülmesi gibi, kadınla erkeğin paylaştığı birtakım yükümlülüklermiş. Kutsal kitaptaki aşkı da bir kadının, en yakını olarak kocasına duyduğu saygı, gösterdiği hoşgörü olarak anlamak gerekirdi belki.

Yatmadan önce bildiği bütün gece dualarını okudu, sonra diz üstü çöküp ellerini göğsüne bastırarak gözlerini kandilin ışığına dikti, derin duygular içinde;

—Meryem Ana, bana akıl ver! Tanrım, aklımı başıma toplamama yardım et! diye yakardı.

Zamanında kendilerine yapılan evlenme önerilerini geri çevirdikleri için pişmanlık duyan, ağlayarak üzüntülerini dile getiren pek çok evde kalmış, kocayıp çökmüş kıza raslamıştı. Acaba aynı şey onun da başına gelir miydi? Yoksa bir manastıra mı kapanmalı, gönüllü hemşirelik mi yapmalıydı?

İstavroz çıkardıktan, çevresine haç işaretleri yaptıktan sonra soyunup yattı. Tam o sırada koridorda acı acı çıngırak sesleri yankılandı. Çıngırak sesinden bütün sinirlerinin boşandığını hissederek;

—Aman Tanrım, neler oluyor? diye söylendi.

Ama yatağından kalkamadı. Şu taşra yaşantısı olayların tekdüzeliği, birbirine benzerliği yönünden çok can sıkıcıydı, bir yandan da sinir ederdi insanı. Durduk yerde bir şeyden irkilirdiniz; anlamsızca korkuya kapılır, öfkelenir, kendinizi suçlu hissederdiniz. Sinirleriniz bazan o derece bozulurdu ki, şimdiki gibi battaniyenin altından başınızı çıkarıp bakmaya korkardınız.

Yarım saat geçmeden aynı şiddette bir çıngırak sesi daha duyuldu.

Anlaşılan, hizmetçiler uyuyorlardı, çıngırak sesini işitmemişlerdi. Yuliya Sergeyevna ister istemez doğruldu, mumu yaktı, hizmetçilere öfkelenerek giyinmeye başladı. Tam giyinip aşağıya yürümüştü ki, hizmetçilerden biri kapıyı açtı. Sonra da;

—Ben de beyefendi geldi sandım. Hastaya doktor çağırmak için gelmişler, diye açıkladı.

Bunun üzerine odasına döndü. Çekmeceden bir deste iskambil kâğıdı çıkardıktan sonra fal bakmaya karar verdi. İskambilleri güzelce karacak, en alttaki kâğıdı çekecekti. Eğer çekeceği kırmızı renkli çıkarsa *evet* demekti, Laptev'in önerisini kabul edecekti. Kara renkli çıkması durumunda ona *hayır* diyecekti. Çektiği kâğıt maça onlusuydu.

Biraz rahatlayarak uykuya daldı. Ancak ertesi sabah kalktığında *evet*'le *hayır* arasında gene ikircikliydi. Yaşamını değiştirmeye karar verse neler olacağını bilmiyor, hep bunu

düşünüyordu. Düşüne düşüne öyle yoruldu ki, kendini hasta hissetmeye başladı, saat 12'ye doğru gelirken daha fazla dayanamayıp giyinerek Nina Fiyodorovna'yı yoklamaya gitti. Asıl amacı Laptev'i görmekti. Bu sefer belki gözüne daha düzgün gözükürdü, bugüne değin yanılmış olabilirdi.

Rüzgâra karşı yürümek oldukça güçtü, büyük zorluklar çekerek yürürken iki eliyle birden şapkasını tutuyor, tozdan-topraktan başka bir şey görmüyordu.

IV

Ablasının odasına girince orada Yuliya Sergeyevna'yı gören Laptev çok şaşırdı, bir gün önce aşağılanıp küçük düşürülen bir adamın aynı duygularını tattı. Dünkü olanlardan sonra onunla karşılaşacağını bile bile, çekinmeden ablasının evine geldiğine göre ya ona hiç aldırmıyordu, ya da adam yerine koymuyordu. Ancak genç kızla selamlaştığında onun soluk bir yüzle, göz altları tozla dolmuş olarak kendisine suçlu suçlu, üzgün bakışından onun da acı çektiğini anladı.

Yuliya Sergeyevna da kendini iyi hissetmiyordu. Orada 10-15 dakika kadar oturduktan sonra gitmek üzere izin istedi. Ancak yanından geçerken Laptev'e;

—Beni eve kadar geçirir misiniz? dedi.

Sokaklardan ikisi de konuşmaksızın, şapkalarının tutarak geçiyorlar; Laptev rüzgârdan korumak için genç kızın arkasından yürüyordu. Ara sokaklardan birine varınca hava biraz duruldu, bunun üzerine yan yana yürümeye başladılar.

Yuliya Sergeyevna;

—Dün size karşı saygısızca davrandıysam beni bağışlayın, dedi. Bu yüzden öyle çok acı çektim ki, bütün gece uyuyamadım.

Sesi titriyordu, sanki ağlamak üzereydi. Laptev kızın yüzüne bakmaksızın;

—Ben çok iyi uyudum, karşılığını verdi. Ama bu, kendimi iyi hissettiğim anlamına gelmez. Büyük bir düş kırıklığına uğradım, beni reddettiğiniz andan beri kendimi mutsuz, zehirlenmiş bir adam gibi hissediyorum. Dün söyledikleriniz bana çok ağır gelmişti, oysa şimdi yanınızda herhangi bir sıkıntı duymuyorum, gördüğünüz gibi, yüzünüze bakarak konuşuyorum. Biliyor musunuz, sizi rahmetli annemden de, ablamdan da çok seviyorum. Onlarsız yaşayabilirim, yaşadım da, ama siz olmadan, öyle sanıyorum ki, bir gün bile yaşayamam. Sizin yokluğunuzda yaşamanın benim için bir anlamı kalmıyor!

Laptev her zaman yaptığı gibi, şimdi de genç kızın asıl niyetini anlamaya çalışıyordu. Sezdiği kadarıyla bir gün önceki konuşmayı biraz daha uzatmak amacıyla ondan kendisini eve kadar geçirmesini istemiş, şimdi de birlikte yürüyorlardı. Ama kendisini reddettiğine göre buna ekleyecek daha ne olabilirdi? Aklından neler geçiriyordu? Bakışlarından, soğuk soğuk gülümsemesinden, hatta yan yana yürürlerken başını, omuzlarını tutuşundan onun kendisini eskisi gibi sevmediğini, ona yabancı biri olduğunu açıkça görüyordu. Bu duruma göre neler söylemeyi tasarlıyordu?

Sergey Borisıç da evdeydi. Doktor onun adını, baba adını birbirine karıştırarak;

—Hoş geldiniz, Fiyodor Alekseyiç, dedi. Sizi gördüğüme memnun oldum, çok memnun oldum!

Eskiden kendisine karşı bu kadar güler yüzlü davranmazdı. Laptev doktorun tutumundan evlenme önerisini bildiği kanısına vardı, bu da hiç hoşuna gitmedi.

İçinde bulundukları oturma odası güzellikten yoksun, esnaf zevkine göre döşenmiş, berbat tablolarıyla onun üzerinde garip bir etki bırakırdı. Koltuklar, kocaman bir abajurlu lamba da konmuş olsa burası kimsenin yaşamadığı geniş bir depoyu andırıyordu; böyle bir yerde ancak doktor gibiler kendini evinde hissedebilirdi. Bunun iki katı büyüklüğündeki ikin-

ci odaya ise «salon» diyorlardı, burası da dans salonları gibi yalnız sandalyelerle doldurulmuştu.

Doktorla oturup ablasının hastalığından söz eden Laptev'in içini bir kurt kemiriyordu. Yuliya Sergeyevna ona evlenme teklifini kabul ettiğini söylemek için mi önce ablasına uğramış, sonra onu alıp buraya getirmişti? Ne irkiltici bir şeydi bu! En korkuncu da bu gibi kuşkulara kapılmasıydı. Şimdi aklına geliyordu da, dün akşam ve bütün gece baba-kız uzun konuşmalar, tartışmalar sonunda Yuliya Sergeyevna'nın zengin bir adamın önerisini geri çevirmekle düşüncesizce davrandığı kararına varmışlardı. Bu gibi durumlarda babaların söylediği sözler Laptev'in kulaklarında çınladı: «Kızım, onu sevmediğini biliyoruz, ama böyle bir adamla evlenmekle büyük yararlar sağlayacağını hiç unutma!»

Doktor hastalarına gitmek üzere ayağa kalktı. Laptev de onunla birlikte çıkmaya hazırlanırken Yuliya Sergeyevna;

—Gitmeyin, sizinle konuşacaklarım var, diyerek onu durdurdu.

Genç kız o sırada büyük acılar, kararsızlıklar içinde kıvranıyordu. Aklı başında, iyi yürekli, onu seven bir adamı salt hoşuna gitmiyor diye reddetmek çılgınca bir kapris, ne istediğini bilmemek değil miydi? Özellikle böyle bir evlilikle can sıkıntısı içinde, aylakça geçen, tekdüze yaşantısını değiştirme fırsatı yakalamışken, önünde daha parlak bir gelecek görmezken... Bu yüzden Tanrı'nın gazabına bile uğrayabilirdi.

Babası evden çıkıp ayak sesleri duyulmaz olunca Yuliya Sergeyevna gelip Laptev'in karşısında durdu. Bu sırada yüzü sapsarıydı. Kararlı bir sesle;

—Aleksey Fiyodorıç, dün uzun uzun düşündüm, önerinizi kabul ediyorum, dedi.

Laptev eğilip genç kızın elini beceriksizce öptü, Yuliya Sergeyevna da soğuk dudaklarını onun alnına değdirdi. Laptev o anda bu yakınlaşmada asıl gerekli olan aşkın değil, bir sürü boş şeyin bulunduğunu hissediyor; isyan etmek, bağırıp

çağırmak, burada yaşadıklarını yüzüstü bırakıp bir an önce Moskova'ya kaçmak istiyordu. Ancak karşısında güzelliğine vurulduğu bir yaratık vardı. Bu gibi şeyleri düşünmenin zamanı olmadığını anlayarak tutkuyla genç kızı kucakladı, göğsüne bastırdı, ona *sen* deyip birtakım sözler mırıldanarak boynunu, yüzünü, saçlarını öpmeye başladı.

Yuliya Sergeyevna okşamalardan ürkerek pencereye doğru uzaklaştı. Şimdi ikisi de yaptıklarından pişmandı, «Bu da başımıza nereden geldi?» der gibiydiler. Yuliya Sergeyevna ellerini birbirine kenetlemişti.

—Ne kadar mutsuz olduğumu bir bilseniz! dedi.

Genç kıza yaklaşıp önünde ellerini kavuşturan Laptev de;

—Neniz var? Sevgilim, Tanrı aşkına bana neler olduğunu söyleyin? Ama doğruyu, yalvarırım size, yalnız doğruyu söyleyin! diyordu.

Genç kız zoraki bir gülümsemeyle;

—Aldırmayın siz bana, diye karşılık verdi. Söz veriyorum, size sadık bir eş olacağım... Bu akşam gene bekliyorum.

Eve döndükten sonra ablasına tarihi roman okurken bütün bunlar bir bir Laptev'in gözünün önünden geçti. Kendisinin temiz, yüce, göklerde uçan duygularına önemsiz bir karşılık verilmişti. Sevilmediğini biliyordu; evlilik teklifinin salt zengin bir adam olduğu için kabul edilmesi, yani asıl değerli bulduğu niteliklerinin değil, en az önem verdiği şeylerin tercih edilmesi çok üzücüydü. Şöyle düşünüyordu: Dindar, iffetli bir genç kız olan Yuliya paraya düşkün biri değildi, ama onu sevmediği kesindi. Onu sevmemekle birlikte böyle bir işe girişmesi bir hesap sonucu olamaz mıydı? Belki uzun boylu düşünülüp tasarlanmamış, yarı bulanık bir hesap... Doktorun evi esnaf zevkine uygun döşemesiyle onu tiksindiriyordu, doktorun kendisi de Kornevil Çanlar[1] operetinin kahramanı Gaspar gibi pinti, şişko, pis bir herifin biriydi. Bunları düşü-

1 Fransız kompozitörü P. Planket'in bir yapıtı. (Ç.N.)

nünce Yuliya adı bile ona bayağı gelmeye başladı. Bu kız onu zerrece sevmediğine göre birbirine yabancı bu iki kişi nasıl nikâh masasına oturacaklardı? Görücü usulüyle evlenen iki kişi gibi mi? Laptev'in avunacağı tek nokta kalıyordu, o da sevmeden evlenen yalnız onlar olmayacaktı, böyle binlerce insan vardı ve Yuliya onu tanıdıkça benimseyip sevebilirdi. Bu evliliğin kendisi gibi iç açıcı olmayan bir avuntu işte...

Okuduğu kitabı kapatarak gülmeye başladı.

—Romeo ile Julyet! dedi. Nina, biliyor musun, ben Romeo'yum. Beni kutlayabilirsin, bugün Yuliya Belavina'ya evlenme teklifi yaptım.

—Ya, kutlarım sizi! Ama niye böyle birdenbire?

—Hayır, birdenbire sayılmaz. Mart ayından beri istiyordum, ama sen farkında değildin. Senin bu odada tanıştığımız günden beri âşığım Yuliya'ya.

—Ben de senin Moskova'dan tanıdığın bir hanımla evleneceğini sanıyordum. Bizim taşra kızları ne de olsa sadedir, öyle değil mi? Ama en önemlisi senin mutlu olman, Alyoşa. Kocam Grigori Nikolayiç de beni sevmediği halde evlendik, şimdi nasıl yaşadığımızı görüyorsun. Şuna inanıyorum ki, iyi bir insan olduğun için her kadın seni sever, gelgelim Yuleçka yalnız enstitü bitirmiş bir taşra kızı. Aklı, iyilik duyguları seninki kadar gelişmiş değildir. Ayrıca çok genç, sense o çağını geride bıraktın, yakışıklı biri sayılmazsın.

Son sözlerini yumuşatmak için kardeşinin yanaklarını okşadı.

—Yakışıklı değilsin, ama eşi bulunmaz bir erkeksin.

Kadıncağız öyle heyecanlanmıştı ki, solgun yanaklarına hafif bir kızarıklık geldi, eline bir tasvir alarak kardeşini kutsasa uygun olup olmayacağını sormaya başladı. Öyle ya, bir abla olarak onun annesi yerine geçerdi. Üzerinde durduğu ikinci bir nokta ise bu hüzün verici evliliğin görkemli bir düğünle, neşe içinde kutlanmasıydı; kimsenin ayıplamasına fırsat verilmemeliydi.

O günden sonra Laptev, nişanlısı olarak Yuliya Sergeyevna'nın evine günde üç-dört kez gidip gelmeye başladı, bu yüzden yeğeni Saşa'nın iki akşamda bir yerini alıp roman okuyamaz oldu. Yuliya onu oturma odası ile babasının çalışma odasından uzak, kendinin kullandığı iki odada kabul ediyordu. Bu iki oda çok hoşuna gidiyordu Laptev'in. Duvarlarına ışık vurmayan odaların birer köşesinde aziz tasvirlerinin konulduğu dolaplar vardı; hoş bir esans ve kandil yağı kokardı ikisinden de. Gece yattığı odada genç kızın karyolası ile tuvalet masası paravanayla çevrilmiş; kitaplığının camlı kapılarına içerden yeşil perdeler geçirilmişti. Her iki odanın tabanlarına halı döşendiği için yürürken ayak sesleri işitilmiyordu. Laptev kendi gözlemlerine dayanarak Yuliya Sergeyevna'nın içine kapanık, gürültü-patırtıdan uzak, sessiz bir yaşamdan hoşlandığı kanısına vardı.

Ama evde kendisine tam yetişkin bir kız davranışı gösterilmediği kesindi. Çoğu kez parası çıkışmaz, gezmeye gittiklerinde bundan dolayı utanıp sıkılırdı. Babası kitap alması, ufak tefek masrafları için yılda yüz ruble kadar para verirmiş, bundan fazlası yok. Pek çok hastaya bakmasına karşın doktorun elinde yeterince para kaldığı da kuşkuluydu. Akşamları kulübe gittiğinde kumar oynar, çoğu zaman ütülürdü. Ama doktorun asıl yaptığı harcama, satın alıp kiraya verdiği evlerineydi. Kiraların düzgün ödenmemesine karşın doktor gene de bu işin çok kazançlı olduğunu söylerdi. Kızıyla birlikte oturduğu evi rehine vermiş, karşılığında aldığı parayla boş bir arsaya iki katlı bir ev yaptırmaya başlamıştı. Ev bitince onu da rehine verecekti.

Laptev sis içinde yaşıyordu sanki, daha önce yapmayı göze alamadığı şeyleri o değil de tıpatıp benzeri ikiz kardeşi yapıyor gibiydi. Kulübe doktorla birlikte gidiyorlar, birlikte yemek yiyorlar, ev yapıp kiraya vermekte kullanması için ona borç para öneriyordu. Hatta bir keresinde eniştesi Panaurov'un ikinci evine bile gitmişti. Panaurov her nasılsa onu bir gün o eve çağırmış, o da düşünmeden «evet» demişti. Oraya vardık-

larında onları uzun boylu, kara kaşlı, kara gözlü, Rus olmadığı hemen anlaşılan, saçlarına kır düşmüş, kupkuru bir hanım karşıladı. Kadının yüzünde beyaz beyaz pudra lekeleri vardı. Laptev'e tatlı tatlı gülümsemiş, bileziklerini şıngırdatarak elini sertçe sıkmıştı. Laptev onun, mutsuz olduğunu hem kendinden, hem de başkalarından gizlemek için böyle aşırı hareketlerde bulunduğunu sanıyordu. Sonra içeriye tıpkı Saşa'ya benzeyen, beş ve üç yaşlarında iki kız çocuğu girdi. Yemekte sütlü çorba ile havuçlu dana söğüşü ve çikolatalı jöle vardı... Çikolatalı jöle aşırı tatlı, çorba ile dana eti ise lezzetsizdi. Yemeklerin böyle tatsız-tuzsuz şeyler olmasına karşın masadaki altın kaplama çatallar, özel soya ve biber şişeleri, gösterişli kocaman kayık tabak, yaldızlı hardal kabı pırıl pırıl parlıyordu.

Laptev ancak çorbasını bitirince buraya gelmekle çok yersiz bir hareket yaptığını anladı. Evin hanımı utandığı için dişlerini göstere göstere, durmadan gülüyor; Panaurov gene bilimsel açıklamalara dalmış, aşkın neden ileri geldiğini anlatmaya çalışıyordu:

Kadına dönerek Fransızca;

—Aşk olayı elektriklenmenin bir çeşididir, dedi. Her insanın derisinin altında akım üreten minicik bezeler bulunur. Bir gün karşınıza karşı cinsten biri çıkar, onun bezelerindeki akım sizin ürettiğinize koşut (paralel) düşerse ortaya aşk denen olgu çıkar.

Laptev eve döndüğünde ablası nereye gittiğini sorduysa da bir açıklamada bulunmadı.

Düğüne kadar geçen süre Laptev için kendini yalandan kurtaramadığı bir dönem oldu. Yuliya'ya karşı duyduğu aşk günden güne artıyor, nişanlısı her gün gözüne daha şiirsel, daha ulaşılmaz bir varlık olarak gözüküyordu, gelgelelim aşkı karşılıksızdı. Yuliya kendini satan, o da alan biri olarak ikili, garip bir ilişkiydi bu. Bazan böyle bir ilişkiden dolayı umutsuzluğa kapılıyor, her şeyi yüzüstü bırakıp kaçmak istiyordu. Günlerdir gözüne uyku girmez olmuştu. Düşündükçe aklına Moskova'daki *bayan* geliyor; düğünden sonra onunla nasıl yüz

yüze geleceklerini, babası ile kardeşi Fiyodor'un evlenmesine ve Yuliya'ya ne diyeceklerini merak ediyordu. Daha ilk karşılaşacakları gün babası kızcağıza bir patavatsızlık eder diye ödü patlıyordu. Kardeşi Fiyodor ise son zamanlarda tuhaf bir adam olmuştu. Uzun mektuplarında sağlığın önemi üzerinde durarak hastalıkların insanın ruhsal durumunu etkilediğini belirtiyor, din konularını irdeliyor, ama Moskova'dan, işlerinden tek söz etmiyordu. Bu mektuplar onu sinirlendirmekle kalsa gene iyi, kardeşinin günden güne kötüye gittiğini düşünmekten kurtaramıyordu kendini.

Düğün eylül ayında yapıldı. Öğle ayininden sonra nikâhları Piyotr ve Pavel kilisesinde kıyıldıktan sonra yeni evliler aynı gün Moskova'ya gitmek üzere yola çıktılar. Yolculuktan önce Laptev ile koyu giysisi ve yerde sürünen eteğiyle genç kızdan çok evli bir kadına benzeyen Yuliya birlikte Nina Fiyodorovna'nın evine uğradıklarında üzüntüden hasta kadının yüzü çarpıldı, ama kuru gözlerinden tek damla yaş düşmedi.

—Tanrı göstermeye, bir daha görüşmeden ölürsem iki kızımı yanınıza almanızı isterim, dedi kadıncağız.

Yuliya Sergeyevna da;

—Söz veriyorum, gözünüz arkada kalmasın, diye karşılık verdi.

Bu sırada dudakları, göz kapakları titriyordu. Bu sahneden duygulanan Laptev ise;

—Ekim ayında seni gene yoklamaya geleceğim. O güne kadar toparlan, ablacığım. Dilerim, çabucak iyileşirsin, dedi.

Yolculuk, tuttukları özel vagonda geçti. İkisi de baş başa kalmaktan korkuyorlar, bundan dolayı bir çeşit rahatsızlık duyuyorlardı. Yuliya Sergeyevna bir köşeye çekilip uyuyor numarası yaptı, Laptev ise kanepeye uzanıp gözlerini kapayarak babasını, Moskova'daki *bayanı*, Yuliya'nın, yaşayacakları evi beğenip beğenmeyeceğini düşündü. Arada bir onu sevmeyen karısına bakıp, «Bu işi neden yaptım?» diye şaşıyordu kendine.

V

Laptevlerin Moskova'daki ticareti tuhafiye üzerineydi. Kurdele, perde saçağı, kâğıt süslemeler, şerit, örgü ipliği, düğme vb. şeylerin toptancılığını yaparlardı. Mağazalarının yıllık cirosu yılda iki milyon rubleyi buluyordu, ancak bunun ne kadarı temiz kârdı, bunu yaşlı babadan başkası bilmezdi. İki oğul ile tezgâhtarların tahminine göre yıllık kazanç üç yüz binden aşağı düşmezdi, eğer büyük patron «saçıp savurmasa», başka bir deyişle önüne gelene veresiye satış yapmasa buna yüz bin ruble daha eklenebilirdi. Son 10 yıl içerisinde ellerinde bir milyon ruble değerinde ödenmemiş senet birikmişti. Senetlerden söz açılınca baştezgâhtar kurnaz kurnaz göz kırparak herkesin kolayca anlayamayacağı bir açıklamada bulunurdu.

—İşte çağımızın ruhsal sonuçlarından biri...

Alışverişin büyük bölümü çarşıdaki dükkânlar sırasında, «depo» olarak adlandırılan mağazada yürütülürdü. Depoya avlu yönünden, sürekli hasır kokan, asfalttan geçen yük beygirlerinin takır takır nal seslerinin işitildiği, yarı karanlık bir kapıdan girilirdi. Son derece gösterişsiz demir kapıdan geçince kendinizi duvarları kömür çizikleriyle dolu, rutubetten rengi kararmış, demir parmaklıklı daracık bir pencereden zar zor ışık alan bir odada bulurdunuz. Bunun bitişiğinde daha temizce ve büyük, penceresi gene demir parmaklıklı, içinde dökme demir soba ile iki masa göreceğiniz ikinci bir oda daha vardı. Burası yazıhaneydi. Dar bir taş merdivenden tırmanıp ikinci kata çıkarsanız asıl mağazaya varırdınız. Burası epeyce geniş bir alan olmakla birlikte sürekli loş oluşu, tavanının alçaklığı, içerisini dolduran kutular, denkler, geçitlerde mekik dokuyan müşteriler yüzünden yeni gelen biri üzerinde alt kattaki iki oda gibi sıkışık, gösterişsiz bir yer izlenimi bırakırdı. Gerek burada, gerekse yazıhanede kutular, denkler içindeki mallar üst üste,

yan yana, yığınlar halinde odaların tabanına rasgele konuluvermişti. Ne bir düzen vardı, ne de güzellik... Eğer şurada-burada kâğıt paketlerin deliğinden fırlamış kırmızı renk iplikler, püsküller, saçak uçları görmeseniz burada ne alınıp satıldığını hemen kestiremezdiniz. Üzerine basılıp ezilmiş kutulara, denklere bakınca böyle ıvır zıvır şeylerin satışından mağazada milyonların döndüğüne, müşteriler hesaba katılmazsa burada sürekli elli kişinin didinip çabaladığına inanmak kolay değildi.

Moskova'ya gelişlerinin ertesi günü Laptev öğle üzeri depoya uğradığında işçiler satılan malları sandıklara yerleştirirken öyle gürültü-patırtı çıkarıyorlardı ki, girişteki ilk odada ve yazıhanede onun içeri girdiğini kimse işitmedi. Arkadaki merdivenden elinde bir deste mektupla aşağı inen tanıdık postacı da fark etmedi Laptev'i. Yukarı katta onunla ilk karşılaşan, benzerlikleri yüzünden herkesin onları ikiz kardeş sandığı Fiyodor Fiyodorıç oldu. Bu benzerlik Laptev'in aklına şöyle bir soru getirirdi: «Acaba ben dışardan bakılınca nasıl görünürüm?» Şimdi de öyle, karşısında kısa boylu, yanakları hafifçe kızarık, tepesindeki saçlar seyrelmiş, daracık kalçalı, esnaf görünüşlü, çirkin kardeşini görür görmez, «Gerçekten ben de böyle miyim?» diye düşündü.

Elini sertçe sıkıp yanaklarından öpen Fiyodor;

—Ah, ağabeyciğim, seninle görüştüğümüze o kadar sevindim ki! dedi. Gelişinizi iple çekiyordum. Evleneceğini yazdığın zaman meraktan çatlayacak durumdaydım, seni çok özledim. Dile kolay, tam 6 aydır birbirimizi gördüğümüz yok! E, ne var, ne yok? Ablamız Nina'nın durumu nasıl?

—Çok kötü.

Fiyodor göğüs geçirdi.

—Ne yaparsın, yazgısı böyleymiş. Peki, karınla ilgili neler anlatacaksın? Güzel mi, söylesene! Yengemi şimdiden sevmeye başladım, o benim kız kardeşim sayılır. Onu birlikte şımartırız artık.

Tam o sırada ilerden, Laptev'in yakından tanıdığı, baba-

sının geniş omuzlu, kamburumsu sırtı gözüktü. Yaşlı baba tazgâhın önündeki tabureye oturmuş, bir müşterisiyle konuşmaktaydı.

Fiyodor babasına seslendi:

—Baba, Ulu Tanrı bizi sevindirdi! Bak, ağabeyim gelmiş!

Fiyodor Stepanıç uzun boyu, iri yapısı sayesinde yaşının 80'i bulmasına karşın çok sağlıklı, güçlü bir adam izlenimi bırakırdı. Geniş göğüs boşluğundan fıçıdan çıkarcasına uğuldayarak çıkan kalın bir sesi, gürlemeye benzeyen, usul usul bir konuşması vardı. Sakalını dört bir yanından düzeltir, askerlerinki gibi kısa bir bıyık bırakır, puro içmekten hoşlanırdı. Gerek evde, gerekse mağazada hava sürekli sıcak geldiği için, yılın dört mevsimi sırtına yelken bezi ceketten başkasını giydiği pek görülmemiştir. Yakınlarda gözlerine inen perde alınmıştı; o bakımdan gözleri iyi görmez, işle-güçle uğraşmaz, buraya gelince müşterilerle çene çalıp reçelli çay içerdi.

Laptev babasının yanına giderek eğilip önce elinden, sonra dudaklarından öptü.

Fiyodor Stepanıç;

—Epey zamandır görüşmüyoruz, beyciğim, değil mi? dedi. Aradan kaç ay geçti? Eh, evliliğini de kutlayalım bari. Hayırlı-uğurlu olsun!

Öpmesi için dudaklarını uzattı, Laptev eğilip babasını dudaklarından bir daha öptü.

—Karıcığını da getirmişsindir sanırım.

Yaşlı adam böyle sorduysa da sorusunun yanıtını almadan karşısındaki müşteriye döndü.

—Azizim, şimdi size açıklıyorum, ben de bir genç kız bulup yakında dünya evine gireceğim. Öyle ya, evlenirken babadan izin, hayır dua almak yok. Böyle kurallar kalktı ortadan. Herkes kendi bildiğini okuyor. Ben evlendiğimde kırk yaşımı çoktan aşmıştım, gene de babamın ayaklarına kapanıp onay vermesi için günlerce dil döktüm. Ama bugünkü gençlerde böyle bir şey arama!

Oğlunun gelmesine sevinmişti ama bunu belli etmiyordu. Çünkü gönül alıcı sözler söylemek, sevincini belli etmek babalara yakışmazdı. Babasının tok sesi, tavırları, kullandığı «karıcığın» sözü Laptev'in hoşuna gitmedi; depoya çocukken gelişleri sırasında tattığı acı duyguları getirdi aklına. Zaten burada her şey, ona dayak atıp perhiz yemeklerinden başkasını yedirmedikleri çocukluk günlerini anımsatırdı. Laptev biliyordu ki, şimdi de çırakları eşek sudan gelinceye dek dövüyorlar, burunlarını kırıyorlardı; onlar da büyüyünce aynı şeyi başkalarına yapacaklardı. Küçükken depoda beş dakika bile geçmezdi ki, birisinin tutup ona bağıracağını, suratına bir tokat patlatacağını düşünerek titremeye başlamasın.[1]

Yanlarına gelen Fiyodor babasının konuştuğu müşterinin omzunu tapışladıktan sonra ağabeyine;

—Alyoşa, seni Tambov'lu müşterimizle tanıştırayım, dedi. Grigori Timofeyiç altmışını çoktan devirdi ama şimdiki gençlere taş çıkartır. Biliyor musun, yeni bebeleri var!

Tezgâhtarlar gülmeye başlayınca sarı yüzlü sıska bir adam olan Tambov'lu müşteri de güldü. Tezgâhın arkasında dikilen baştezgâhtar oradan lafa karıştı:

—Doğanın gücü olağan şeylerin üstündedir. Nereden girerse oradan çıkar gider.

Kulağının arkasında sürekli kalem taşıyan baştezgâhtar İvan Vasilyiç Poçatkin elli yaşlarında, uzun boylu, gözlüklü, kapkara sakallı bir adamdı. Bir konu açıldığında düşüncelerini bulanık sözlerle, uzak dokundurmalarla dile getirmeyi severdi. Ancak adamın kurnaz kurnaz gülmesine bakınca anlardınız ki, söyledikleri çok derin, sizin göremediğiniz ince bir anlam taşıyor. Konuşmalarını, kendince değişik anlamlar verdiği, kitaptan kapma sözlerle süsler; bunları herkesin söyleme tarzı dışında kullanırdı. «Başka» sözcüğünü örnek alalım. Bir

1 Bu durum küçük Çehov'un, Taganrog'da babasının bakkal dükkânında çıraklık yaptığı yıllarda kendi başından geçenleri andırıyor. (Ç.N.)

şeye kesin inandığını, kimseden itiraz istemediğini belirtmek için;

—O başka! diye bağırırdı.

İşin asıl şaşılacak yanı ise bütün öbür tezgâhtarların, müşterilerin onu pek güzel anlamasıydı. Doğma-büyüme Kaşirli olan Poçatkin, Laptev'i kutlarken de şöyle söyledi:

—Kadınlara hizmette büyük bir cesaret örneği gösterdiniz, çünkü her kadın bir Şamil'dir.[1]

Deponun başka önemli bir kişisi de dazlak kafalı, şişman, kelli felli bir adam olan Makeyiçev'di. Makeyiçev, Laptev'in yanına yaklaşarak evliliğini kutladıktan sonra alçak sesle;

—Saygılar sunarım, efendim, dedi. Ulu Tanrı babanızın dualarını işitmiştir, efendim. Tanrı'ya şükürler olsun, beyefendiciğim...

Onun peşinden öteki tezgâhtarlar kutlama kuyruğuna girdiler. Hepsi de günün modasına uygun giyinmişlerdi; ancak okumuş, kendini bilen insanlar böyle giyinirlerdi. 'K' sesi onların ağzında 'g'ye dönüştüğü, aynı kutlama sözlerini durmadan yineledikleri için havada sürekli bir «Hvısss!»[2] sesi duyulmaya başladı.

Bu tören Laptev'in canını sıkmakta gecikmedi. Bir fırsatını bulup eve kaçacaktı ama yapamadı. Burada en azından iki saat daha kalmalıydı, hemen gitse çok ayıp olurdu. Makeyiçev'i tezgâhın yanından bir köşeye çekip depoda yeni bir durum olup olmadığını, yaz mevsiminde işlerin nasıl gittiğini sordu. Beriki onun yüzüne bakmadan sorulara saygıyla yanıt veriyordu. Saçları kısacık kesilmiş bir çırak altına tabak koymadığı bir bardakla Laptev'e çay gitirdi. Az sonra başka bir çırak önünden geçerken az kaldı ayağı kutuya takılıp yere düşeyazdı. Bunun üzerine o kelli felli Makeyiç açtı ağzını, yumdu gözünü;

---

1 Kafkas halkının Ruslara karşı mücadelesinin önderi Şeyh Şamil. (Ç.N.)

2 Güneyli şivesinde konuşan tezgâhtarlar 'k'yi 'h' gibi söyledikleri, «efendim» anlamında da her sözcüğün sonunda 's' kullandıkları için. (Ç.N.)

—Daha yürümesini öğrenemedin mi? diye başlayıp çocuğa demediğini bırakmadı.

Tezgâhtarlar genç patronun evlenip mağazadaki işinin başına dönmesinden dolayı kıvançlıydılar. Yanından geçerlerken her biri gönül okşayıcı bir şeyler söylüyor, saygılarını belirtiyorlardı. Gelgelelim Laptev onların içten olmadıklarını sanıyordu, kendisinden korktukları için böyle dalkavukça davranıyorlardı. Hiç unutamadığı bir olay yaşanmıştı eski günlerde: Bundan 15 yıl kadar önce ruhsal çöküntü geçiren bir tezgâhtar bir gün yalınayak, don-gömlek dışarı fırlamış, ellerini-kollarını sallayarak içerdekilere bağırıp çağırmış, kendisini ezdiklerini söylemişti. Daha sonra iyileşip işinin başına döndüğünde zavallı adamı tefe koyup «sömürücüler» yerine «sümürücüler» dedi diye günlerce alay ettiler.

Laptevlerin, tezgâhtarların aldıkları ücreti burunlarından fitil fitil getirdiğini bütün çarşı esnaf söylerdi. En kötüsü de baba Laptev'in çalışanlara karşı Asya siyaseti gütmesiydi. Bundan dolayı gözde tezgâhtarlardan Poçatkin'in ya da Makiyeviç'in eline ne geçtiğini kimse bilmezdi. İkisi de ikramiyelerle birlikte yılda 3'er bin ruble aldıkları halde Fiyodor Stepanıç onlara 7'şer bin ödüyormuş gibi tavır takınırdı. İkramiye yıl sonunda her çalışana ödenirdi aslında. Ancak gizlice ödendiği için az alan bile gururuna yediremeyip çok aldığını söylerdi. Ayrıca hiçbir çırak ne zaman tezgâhtar olacağını bilmez, hiçbir tezgâhtar da patronların kendisinden memnun olup olmadığını anlayamazdı. Ne gibi hareketlere izin verildiği açıkça söylenmediği için zavallı insanlar iyice şaşkına dönmüşlerdi. Evlenmeleri yasaklanmadığı halde patronu kızdırıp işinden olurlar korkusuyla hiçbiri evlenmezdi. Arkadaş edinmeleri, eş-dost görmeye gitmeleri yasak değildi, ama akşam saat 9 olmadan yatı yerinin kapıları kapanır, ertesi sabah da yaşlı patron «Hoh de bakalım!» diye hepsinin teker teker ağzını koklayarak alkol alıp almadıklarını yoklardı.

Çalışanlar her bayram sabahı kilisedeki erken ayine katılıp

büyük patronun onları göreceği iyi bir yer kapmak zorundaydılar. Oruç tutmaya gelince bu da bir zorunluluktu. Birtakım kutlamalarda, örneğin başpatronun ya da aile üyelerinden birinin doğum gününde hepsi kutlamaya gidip imza defterine imza atarlar, el birliğiyle fotoğraf albümü ya da ünlü Feya pastanesinden koca bir kutu börek götürürlerdi. Yatı yerleri Piyatnitski sokağındaki evin yan bölmesinin alt katındaydı. Üç-dört kişi bir odada üst üste yatarlar, masada yemek yerken her birinin önünde kendi tabağı olduğu halde yemeklerini ortadaki bir tastan kaşıklarlardı. Eğer yemek sırasında patronlardan biri içeri girerse hep birden ayağa kalkmak zorundaydılar.

Laptev depo çalışanları arasında yalnız yaşlı babasının bozuk eğitim çarkından geçenlerin onu «velinimet» saydıklarını, ötekilerin ise «sömürücü» olarak gördüklerini bilirdi. Altı aylık ayrılığı sırasında mağazada işlerin daha iyiye gittiğini gösteren tek değişiklik olmamıştı. Değişen bir şey vardı, ama o da pek iyiye yorumlanamazdı. Eskiden sessiz, dalgın, son derece nazik biri olan Fiyodor şimdi kulağının arkasına bir kalem iliştirip müşterilerin omuzlarını tapışlayarak, tezgâhtarlara «Dostlarım!» diye bağırarak işbilen bir adam tavrıyla mağazada bir köşeden öbürüne koşturup duruyordu. Kardeşi, onun aklının ermediği bir rol oynuyor gibi geliyordu Laptev'e.

Ayrıca babasının uğultulu kalın sesi gümbür gümbür işitiliyordu deponun dört bir yanından. Yapacak başka bir işi olmayan yaşlı baba müşterilerden birini yakalayıp ona nasıl yaşacağı, işlerini nasıl yürüteceği konusunda bitmez-tükenmez öğütler veriyordu. Bu öğüt vermelerde kendini örnek göstermese çatlardı herhalde. Laptev onun övünmelerini, insana baskı yapan, ezen tok sesini 15-20 yıl önce de bol bol işitirdi. Bu kendine tapan adamın konuşmalarından öyle anlaşılıyordu ki, rahmetli annesiyle evlenmekle yalnız onu değil, onun ailesini de mutlu etmiş, çocuklarını el üstünde tutmuş, mağazada çalışanlara, tezgâhtarlara büyük iyilikleri dokunmuş, oturduğu sokakta yaşayanlar ile tanıdığı bütün insanlara kendini sevdirip

saydırmıştı. Onun her yaptığı en iyisiydi, eğer birilerinin işi düzgün yürümüyorsa kendisine danışmak istemediği içindi. Kim gelip ondan akıl almazsa işleri ters gidecek demekti. Kilisede de en önde oturur, ayin sırasında kendine göre bir eksiklik görürse hemen papazları uyarırdı. Tanrı'nın sevgili kulu olarak böyle görevler ona düşüyordu.

Öğleden sonra 2'de mağazada herkes arı gibi çalışıyordu. Uğuldayan sesiyle gevezelik eden biri vardı, o da yaşlı babaydı. Laptev aylak aylak oturmamak için ördüğü süsleme şeridini ustalardan birinin elinden alarak onu başka bir işe gönderdi, sonraVologdalı bir müşterinin ısmarladığı malı getirmesi için tezgâhtarlardan birini çağırdı.

Mağazanın dört bir yanından abecenin harfleri duyuluyordu: a, se, le, te, u... Tezgâhtarlar istenen malların adları ile fiyatlarını birbirlerine harflerle bildirirlerdi.

—Fe, i, ze, bir fe daha!

Laptev, Fidor'a «Hoşça kal!» dedikten sonra kimseye gözükmeden depodan ayrıldı. Giderken;

—Yarın karımla birlikte Piyatnistki sokağındaki eve, babamın elini öpmeye geleceğiz, dedi. Ama seni önceden uyarıyorum, eğer babam bir patavatsızlık edecek olursa orada bir dakika bile durmam!

—Ah, ağabeyciğim, sen hep aynısın, hiç değişmemişsin! Yaşlı adama biraz hoşgörülü davransanolmaz mı? Neyse, yarın saat 11'de sizi dört gözle bekliyoruz. Öğle ayinine yetişin, tamam mı?

—Ben ayine filan katılmam.

—Orası önemli değil. Saat 11'den geçe kalmayıp ayine yetişirseniz iyi olur, sonra hep birlikte kahvaltı yaparız. Yengeme selam söyle, elini benim adıma öp. Onu çok sevecekmişim gibi bir önsezi var içimde.

Aleksey merdivenden aşağı inerken arkasından şöyle seslendi:

—Sana imreniyorum, ağabey!

Laptev, Nikolski caddesinden geçip evine doğru yürürken kardeşindeki değişikliği anlamaya çalışıyordu. «Fiyodor'un, çaplak dolaşıyormuş gibi herkesten utanan bir hali var. Kullandığı sözcükler de değişmiş: Kardeşim, sevgili kardeşim, Ulu Tanrı'ya şükürler olsun, Tanrı'ya duacıyım... Bunlar da nereden çıktı? Tıpkı Şçedrin'in İyuduşka'sı gibi.» diye söylendi kendi kendine.

VI

Ertesi gün pazardı. Laptev tek at koşulu hafif bir arabayla saat 11'de karısıyla birlikte Puyatniski sokağındaki evin yolunu tuttu. Babasının tatsız bir çıkış yapıp keyfini kaçıracağını düşündüğü için tedirginlik içindeydi. Yuliya Sergeyevna ise kocasının evinde geçirdiği iki geceden sonra onunla evlenmekle büyük bir yanlışlık yaptığını, Moskova'da değil, başka bir kentte olsalar bu birlikteliğe bir gün bile katlanamayacağını düşünüyordu. Moskova hiç olmazsa onu oyalayıp avutan bir yerdi. Süslü kızaklarla ya da en seçme atların koşulduğu pahalı arabalarla bu güzel kentin sokaklarını, evlerini, kiliselerini gezse; sabahtan akşama değin caddelerde araba koşturarak güz mevsiminin serin havasını ciğerlerine doldursa belki kendini böylesine mutsuz hissetmezdi.

Sıvası, boyası yenilenmiş iki katlı beyaz bir evin önüne gelince arabacı atları yavaşlatıp sağa doğru dönmeye başladı. Onları bekleyenler avlu kapısının önüne çıkmışlardı. Sırtında yeni kaftanı, gıcır gıcır çizmeleri, lastik ayakkabılarıyla kapıcı ve iki polis kapıda dikiliyordu. Sokağın yarısından içeriye, avluya kadar her yere taze kum serilmişti. Yeni evliler içeri girerken kapıcı şapkasını çıkardı, polisler asker gibi selam verdiler. Evin önündeki merdivende duran Fiyodor onları son derece ciddi bir yüzle karşıladı.

Yuliya'nın elini öperken;

—Tanıştığımıza memnun oldum, yengeciğim. Hoş geldiniz! dedi.

Genç kadının koluna girerek merdivenleri çıktılar, koridorda biriken kalabalığın arasından geçtiler. Girişteki sofada da birçok insan vardı, içerisi günlük ağacı kokuyordu. Ortalığa sanki bir ölüm sessizliği çökmüştü.

Fiyodor;

—Şimdi sizi babamla tanıştıracağım, diye fısıldadı. Saygıdeğer bir ihtiyardır, *pater familias.*[1]

Ayinin yapılacağı büyük salonda Fiyodor Stepanıç, başı hotozlu bir papaz ile yardımcısı masanın yanında, ayakta bekliyorlardı. Yaşlı baba bir şey söylemeden, öpmesi için elini gelinine uzattı. Kimseden çıt çıkmıyordu. Yuliya bir an şaşırıp afalladı.

Papaz ile zangoç cüppelerini giymeye başladılar. Sonra, içinden kıvılcımlar saçılan, buram buram günlük ve kömür kokusu savrulan günlük kabı getirildi, mumlar yakıldı. Salona sessizce doluşan tezgâhtarlar duvarın dibinde iki sıra oluşturmuşlardı. Aralarında tek konuşan yoktu, öksürüp aksıran bile...

Zangoç;

—Önce yeni evlileri kutsayınız, peder, dedi.

Ayine Hazreti İsa ve Meryem Ana'ya dua okunarak başlandı. Tören görkemliydi, tek eksik bırakılmıyordu. İlahiciler ellerinde notalarla, ilahileri uzatarak söylüyorlardı. Laptev babasının elini öptüğü sırada karısının şaşırdığını fark etmişti. Şarkıcıların ilahileri uzatarak okumaları, üç kez «Ulu Tanrı bağışlayıcıdır» derken her kafadan ayrı bir ses çıkması üzerine babasının ters ters bakarak, «Siz daha dua etmesini bile bilmiyorsunuz!» gibisinden bir densizlik yapmasından korktu, tüyleri diken diken oldu. Sıkıntıdan patlayacak gibiydi. Bunca kalabalığın toplanmasına, papazlarla, ilahicilerle böyle bir

1 Ailenin babası. (Lat.)

tören yapılmasına ne gerek vardı? «Tüccar sınıfının görgüsüzlüğünden işte!» diye düşündü. Fakat genç karısının kayınbabasına uyarak papazın uzattığı İncil'in altına başını koyması, sonra birkaç kez diz çöküp eğilmesi üzerine törenin hoşuna gittiğini anladı, içi rahatladı.

Tören gereği papaz, Aleksey ile babasına elindeki haçı öptürdü, aynı şeyi yapmak için Yuliya Sergeyevna yaklaştığında ise haçı eliyle kapatarak konuşmak istediğini gösterdi. Bunun üzerine ilahicilere susmalarını işaret ettiler.

Papaz;

—Ismail peygamber... diye başlayıp İncil'den bir parça okudu.

Sonra Yuliya'ya, yeni bir eve gelin gelişiyle ilgili olarak birkaç öğüt verdi. Yuliya Sergeyevna heyecanlandı, kızarıp bozardı. Papaz haçı ona da öptürdükten sonra birdenbire sesini değiştirerek;

—Şimdi sıra Fiyodor Fiyodorıç'ı evlendirmeye geldi. Her şeyin zamanı vardır, dedi.

İlahiciler yeniden ilahilere başladılar, kalabalık kıpırdandı, bir gürültüdür başladı. Duygulanan yaşlı baba gözleri yaşlarla dolu olarak gelinini üç kez öptükten, onun yüzünde istavroz çıkardıktan sonra şunları söyledi:

—Burası artık sizin kendi eviniz, benim gibi yaşlı bir insana hiçbir şey gerekmez...

Tezgâhtarlar da gelini kutlayıp bir şeyler söyledilerse de ilahicilerin şamatasından kimse kimsenin ne dediğini işitmedi. Az sonra kahvaltıya geçtiler, sofraya şampanyalar geldi. Genç gelin kaynatasının dizinin dibinde oturuyordu. Beriki gene öğüt vermeye başlayıp ayrı yaşamanın hayır getirmeyeceğini, hep birlikte aynı evde oturmak gerektiğini, ayrılığın, geçimsizlik etmenin sonunda yıkıma götüreceğini söyledi.

Yuliya kaynı Fiyodor'u da sürekli çevresinde görüyordu. Kocasına çok benzemekle birlikte ondan daha kıpır kıpır ve

utangaç bir adam olan kaynı yanından bir adım bile ayrılmaksızın her fırsatta elini öperek;

—Yengeciğim, bizler sade insanlarız. Basit bir Rus gibi, bir Hıristiyan gibi yaşarız, yengeciğim, diyordu.

Bunları söylerken yüzünde kırmızı kırmızı benekler peydahlanıyordu.

Karısıyla birlikte eve döndükleri sırada Laptev, törenin normal geçmesinden, korktuklarının başına gelmemesinden memnun;

—Babam gibi iri yarı, geniş göğüslü bir adamın Fiyodor'la benim gibi çelimsiz, dar göğüslü iki çocuğunun olmasına şaşıyorsundur herhalde, dedi. Ama bana göre bunu açıklamak çok kolay. Babam annemle evlendiğinde kendisi 45'indeymiş, annemse ancak 17'sinde. Babamın yanında korkudan yüzü sararır, tir tir titrermiş. Ablam Nina onların ilk çocuğudur, o nedenle bize göre daha yapılı, daha sağlamdır. Benimle Fiyodor dünyaya geldiğimiz sırada ise annem artık sürekli korkudan çökmüş durumdaydı. Hiç unutmam, babam bana ders vermeye, başka bir deyişle sopa atmaya başladığında 5 yaşında filandım. Beni kırbaçlar, kulaklarımdan çeker, kafama vururdu. Her sabah gözlerimi açar açmaz, «Bugün dayak yiyecek miyim?» diye düşünürdüm. Bana da, Fiyodor'a da oyun oynamak, yaramazlık etmek yasaktı. Sabahın erken vaktinde kalkıp kiliseye gitmek, papazların, keşişlerin ellerini öpmek, durmadan dua okumak zorundaydık. Görüyorum, sen dindar birisin, kilise törenlerini seviyorsun, ama ben kilisenin önünden geçerken çocukluk günlerim aklıma geliyor, tüylerim ürperiyor. Sekiz yaşıma basınca beni depoya aldılar, orada sade bir çırak gibi çalışmaya başladım. Ancak bu çok sağlıksız bir çalışmaydı, çünkü hemen hemen her gün dayak yerdim. Okula başladığımda da öğleye değin derslere girerdim, ama öğleden sonra akşama dek gene mağazada çile doldurmak zorundaydım. Bu böylece üniversiteye girmeme, orada Yartsev ile tanışıp onun beni baba evinden ayrılmaya ikna ettiği 22 yaşıma

değin sürdü gitti. Yartsev'in bana büyük iyilikleri dokunmuştur.

Laptev gülmeye başladı.

—Bak, sana ne söyleyeceğim! Buradan doğruca Yartsev'i görmeye gidelim! Çok soylu, eşi bulunmaz bir adamdır. Bizi görmek onu çok duygulandıracaktır.

VII

Kasım ayının bir cumartesi günü şef Anton Rubinştayn senfoni orkestrasını yöneterek konser veriyordu. Salonda iğne atsan yere düşmezdi, içerisi bunaltıcı bir sıcaktı. Laptev konseri sütunların arkasında bir yerde ayakta dikilerek dinliyordu, karısı ile Kostya Koçevoy ise hayli ilerde, üçüncü ya da dördüncü sırada oturuyorlardı. O sırada, hiç beklemediği bir anda «bayan» Polina Nikolayevna Rassudina onun gözlerinin içine bakarak yanına yaklaştı. Evlendiği günden beri bir an olsun bu kadın aklından çıkmamış, onunla karşılaşacağı anı hep kaygıyla beklemişti. Şimdi kadın çekinmeden gözlerinin içine bakınca ondan saklanıyormuş, bir açıklama yapmaktan ya da dostça bir mektup yazmaktan kaçınıyormuş gibi utandı, yüzü kızardı. Kadın elini sertçe sıkıp birkaç kez salladıktan sonra;

—Yartsev'i gördünüz mü? diyle sordu.

Sonra da sorusunun karşılığını almaksızın, sanki birisi arkasından itiyormuşçasına, geniş adımlarla, hızlı hızlı yürüdü gitti.

Sipsivri burnu, sürekli üzgün görünen yorgun yüzüyle zayıf, çirkin bir kadındı. Kadıncağızın gözlerini açık tutup yere düşmemek için büyük bir çaba harcadığını sanırdınız. Çok güzel koyu gözleri, yüzünün zeki, iyicil, içtenlikli bir görünüşü vardı; ancak hareketleri batıcı ve keskindi. Ayrıca başkasını dinlemesini bilmediği, sakin konuşamadığı için onunla güzel

güzel konuşulmazdı. Örneğin Laptev ile baş başa kaldıklarında elleriyle yüzünü kapatarak durmadan kahkaha atar, aşkın onun yaşamında büyük önem taşımadığını söyler, genç kızlar gibi cilvelenip naz yapar, en başlıcası da onunla öpüşmek için bütün mumları söndürmek gerekirdi. Otuzunu doldurmuştu, bir öğretmenle evli olduğu halde çoktandır ayrı yaşamaktaydı. Özel müzik dersleri vererek, kuartetlerde çalışarak geçimini sağlıyordu.

Dokuzuncu senfoninin bitiminde farkında değilmiş gibi gene yakınında gözüktüyse de onunla arasındaki erkek topluluğunu yarıp yakınına sokulmayı göze alamadı. Kadın orada dikilip beklediği sırada Laptev onun sırtında bir yıl, iki yıl önce de konserlere giderken giydiği aynı kadife bluzu gördü. Yalnız eldivenleri yeniydi, yelpazesi de, ancak en ucuz cinstendi ikisi de. Süslenmeyi sevmekle birlikte bunu beceremez, para harcamaya da kıyamazdı. Bu yüzden giyimi dökülürdü; onu geniş adımlarla hızlı hızlı derse giderken görenler orta yaş bir rahibeye benzetirlerdi.

Dinleyiciler orkestrayı alkışlayıp bis yapıyorlardı. O sırada yanına yaklaşma fırsatı bulan Polina Nikolayevna sertçe;

—Bu akşamı benimle birlikte geçireceksiniz! dedi. Buradan doğruca bize çay içmeye gideceğiz. İşittiniz mi? Bunu sizden hakkım olarak istiyorum! Birçok bakımdan bana karşı yükümlülükleriniz var, böyle önemsiz bir isteği geri çeviremezsiniz!

—İyi öyleyse, gidelim.

Dokuzuncu senfoni bitmişti ama sanatçıları durmadan sahneye çağırıyorlardı. Kalabalık bir yandan da ağır ağır boşaltıyordu salonu. Karısına haber vermeden gidemeyeceği için Laptev ister istemez kapıda durdu, onu beklemeye başladı.

—Öyle de çay içmek istiyor ki canım. İçim cayır cayır yanıyor dedi Rassudina.

—Çayı burada da içebiliriz. Gelin, büfeye gidelim.

—Ama yanımda büfeciye verecek metelik yok. Tüccar karısı olsam o zaman başkaydı.

Laptev koluna girmeyi önerdiyse de kendini güzel, zayıf cinsten biri saymadığını, erkeklerin hizmetine gereksinme duymadığını ileri sürerek daha önce birçok kez dinlediği, aynı uzun, bıktırıcı sözlere başladı.

Kadın onunla konuşurken bir yandan da kalabalığa bakarak tanıdıklarına selam dağıtıyordu. Ders verdiği kurstan, konservatuvardan meslektaşları ile öğrencileriydi bunlar. Onların ellerini öyle sert sıkıyordu ki, çekip kopacarağını sanırdınız. Aradan bir zaman daha geçince hummaya tutulmuş gibi omuzları sarsılmaya, her yeri titremeye başladı. Sonra Laptev'in yüzüne dehşet dolu bir bakışla baktı, sesini alçaltarak;

—Böyle bir kadınla evlenilir mi? dedi. Akılsız adam, onu seçerken gözlerin neredeydi? Bu aptal, değersiz kadında ne buldun? Zeki bir adamsın diye ruhunu sevmiştim ben senin, oysa bu porselen bebek yalnız senin parana tapar!

Laptev yalvarırcasına;

—Şimdi bırakalım bunları, Polina, dedi. Senin bana evlenmemle ilgili söyleyeceğin her şeyi daha önce kendim birçok kez söyledim... Bana fazladan acı çektirmeyin.

O sırada koyu bir giysiyle Yuliya Sergeyevna geldi yanlarına. Kaynatasının âyinden sonra gönderdiği kocaman bir broş takmıştı. Maiyetinde ise Koçevoy, iki tanıdık doktor, bir subay, üniversite öğrencisi üniformalı Kiş adında genç bir erkek vardı.

Laptev;

—Seni eve Kostya götürsün, dedi. Ben daha sonra gelirim.

Yuliya başını sallayarak yürüdü. Polina Nikolayevna gözleriyle onu izliyor; omuzları sinirli sinirli sarsılarak nefret, tiksinti, acı dolu gözlerle arkasından bakıyordu.

Aralarında tatsız açıklamalar, sert tartışmalar geçeceğini düşünüp kadının bol gözyaşı dökeceğini sezdiğinden Laptev onun evine gitmek istemiyordu. Bir lokantaya gitmeyi önerdiyse de berik.;

—Hayır, bize gideceğiz! diye kestirip attı. Bana lokantaların sözünü etmeyin!

Gerçekten lokantalardan hoşlanmazdı, çünkü buraların havasını sigara dumanıyla, erkeksoluğuyla zehirlenmiş sayardı. Tanımadığı her erkeğe tuhaf bir peşin yargıyla yaklaşırdı ayrıca. Erkekleri çoğunlukla ahlaksız, her an üzerine atılıverecek yaratıklarlar olarak görürdü. Hele meyhane müziğinden öylesine nefret ederdi ki! Başına ağrı girerdi böyle bir müzik dinlerken.

Konser salonundan çıkınca Ostojenka semtinde Rassudina'nın oturduğu Savelov sokağına bir araba tuttular. Laptev yolculuk boyunca hep yanındaki kadını düşündü. Gerçekten de ona çok şey borçluydu. Rassudina ile kendisine müzik kuramı dersleri verdiği arkadaşı Yartsev'in evinde tanışmıştı. Kadın Laptev'i tutkuyla, herhangi bir çıkar gözetmeden sevmişti. Birlikte çıkarlarken de eskisi gibi derslere gider, kendini paralarcasına çalışır, her bir yere yetişirdi. Onun sayesinde Laptev klasik müziği derinliğine anlamaya başlamıştı, oysa eskiden aldırmazdı bile.

Arabada üşümemek için ellerini kürklü kol uçlarının içine sokan Rassiduna;

—Bir bardak çay için şimdi neler vermezdim! dedi. Bugün tam beş derse koşturdum. Kurtulamayacak mıyım bu dertten? Öğrenciler öyle kalın kafalı, öyle anlayışsız ki, sinirden kahroluyorum! Bu kürek cezasının ne zaman son bulacağını bir bilsem! Yorgunluktan bittim vallahi! Üç yüz ruble biriktirir biriktirmez her şeyi bırakıp dinlenmek üzere Kırım'a gideceğim. Deniz kıyısında yatıp tertemiz havayı solumak ne güzel! Ah, denizi öyle çok seviyorum ki, anlatamam!

—Siz buradan bir yere kıpırdayamazsınız. Birincisi 300 rubleyi biriktiremezsiniz, ikincisi ise cimrinin tekisiniz. Bağışlayın ama bir kez daha söylüyorum: Bu parayı dostlarınızdan borç olarak istemek, yapacak başka bir işleri olmadığı

için sizden müzik dersi alan bir sürü aylak öğrenciden birer-ikişer ruble biriktirmekten daha mı alçaltıcı?

—Bir kere benim dostum yok! Saçmalamayı bırakır mısınız? Benim de bir mensubu olduğum işçi sınıfının bir ayrıcalığı vardır: Satın alınmazlığının bilincinde olmak, tüccar piçlerinden borç istememek ve böylelerini küçük görmek! Hayır, bizleri kesinlikle satın alamazsınız! Ben sizin Yuleçka'nız değilim!

Kadından bir sürü laf işiteceğini bildiği için Laptev araba parasını da kendisi ödemedi, ona verdirtti.

Rassudina yalnız yaşayan bir kadının evinde bir masa ile birkaç eşyası bulunan küçük bir oda kiralamıştı. Bekker marka kuyruklu piyanosu Yartsev'in Bolşoy Nikitski sokağındaki evinde durur, her gün oraya çalışmaya giderdi. Odasındaki koltuklar kılıfından bile çıkarılmamış, karyolasına açık renk ince bir battaniye serilmişti. Masada ev sahibi kadının çiçek saksıları ile duvarlarda taş basması birkaç ucuz tablo göze çarpıyordu. Üniversite bitirmiş bir kadının yaşadığını gösteren hiçbir şey yoktu odada. Ne tuvalet, ne de yazı masası, ne de kitap koyduğu bir dolap... Öyle anlaşılıyordu ki, eve gelir gelmez kendini yatağa atıyor, sabah kalkınca da işe koşuyordu.

Aşçı kadın içeriye semaver getirdi. Polina Nikolayevne bardaklara çay doldurdu, oda soğuk olduğu için titreyerek 9. senfoninin şarkıcılarına sövüp saymaya başladı. Yorgunluktan göz kapakları kavuşmak üzereydi. Bir bardak çay içti, ardından ikincisini, üçüncüsünü...

—Demek ki, artık evli bir erkeksiniz, diye başladı. Ama ekşiyip surat asacağımı sanmayın. Sizi yüreğimden söküp atacak gücüm var. Üzüldüğüm nokta şu ki, siz de bütün öbür erkekler gibi ciğeri beş para etmezin biriymişsiniz; kadında istediğiniz akıl, zeka değil, diri beden, güzellik, gençlikmiş... Evet, siz de gençlik arıyormuşsunuz!

Gövdesini koltuğun arkasına attı, kahkahayla gülmeye başladı.

—Gençlik, dirilik! Size gerekli olan *reinheit*'miş meğer, *reinheit!*[1]

Gülmesi son bulduğunda gözleri ıslanmıştı.

—Mutlu musunuz bari?

—Hayır.

—Karınız sizi seviyor mu?

—Hayır.

Yüreğinde derin bir acı duyan Laptev heyacanla ayağa kalktı, odada dolaşmaya başladı.

—Hayır, hayır! Doğrusunu isterseniz, Polina, çok mutsuzum! Ama elimden ne gelir? Bir aptallık ettim, yaptığım yanlışı düzeltemem artık. Bu durumu filozofça sineye çekmekten başka çıkar yol yok. Karım sevmeden, salakçasına, belki de çıkar gözeterek vardı bana; şimdi ise ilerisini-gerisini düşünmeden kendisi de yaptığı yanlışı anlayıp acı çekiyor. Bunu gözlerinden okuyorum. Geceleri uyuyarak geçiyor, ama gündüzleri benimle beş dakika bile baş başa kalmaktan korkuyor; bir arkadaş, başka bir eğlence arıyor. Benim yanımda rahat değil, sıkılıyor açıkçası.

—Gene de sizden para alıyor, değil mi?

—Aptalca bir durum, Polina! Evet, benden para alıyor; kendi parası olsa da, olmasa da alıyor; aslında parasızlığa aldırdığı yok. Temiz, dürüst bir insan. Benimle evlenmesinin nedeni, babasının evinden bir an önce çekip gitmek istemesiydi herhalde.

—Eğer varlıklı biri olmasaydınız sizinle gene evleneceğinden emin misiniz?

—Hayır, hiçbir şeyden emin değilim. Aklım böyle şeylere ermiyor artık. Tanrı aşkına, bu konuları kapatalım! Tamam mı?

—Peki, siz onu seviyor musunuz?

---

1 İffet, kadının el değmemişliği. (Al.)

—Hem de çılgınca!

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Rassudina döndüncü bardak çayını yudumluyor, Laptev ise odada dolaşırken karısının o sırada doktorlar kulübünde akşam yemeği yediğini düşünüyordu.

Rassudina;

—Bir insan niçin sevdiğini bilmeden sevebilir mi? diye sorduktan sonra omuzlarını oynattı. Hayır, hayır, içinizdeki hayvansı tutku yönetiyor sizi. Aklınız başınızdan gitmiş! Bu güzel beden, bu *reinheit* zehirlemiş sizi! Gidin artık bu evden, siz kirlenmiş birisisiniz! Bayıldığınız kişinin yanına dönün!

Laptev'e vurmak için kulaçlandı, şapkasını alıp yüzüne fırlattı. Bunun üzerine Laptev sessizce kürkünü alıp çıktı, ama arkasından yetişen Rassudina koluna sımsıkı yapışarak ağlamaya başladı.

Laptev;

—Kesin artık, Polina! Yetişir! Çok rica edeceğim, kendinize gelin! diyerek kolunu kurtarmaya çalışıyor, ama kadının parmaklarını açamıyordu.

Kadından ayrılınca arkadaşlarının onu beklediği doktorlar kulübüne değil, kendi evine gitti. Yol boyunca şu soruyu soruyordu durmadan: «Neden beni deli gibi seven, karım ve yaşam arkadaşım olmuş böyle bir kadınla evlenmedim?» Tüm varlığıyla ona bağlanması yanında zeki, gururlu, çalışmaktan bitkin düşmüş bir kadın olarak böyle birine mutluluk vermek, huzurlu ve sıcak bir yuva sağlamak kendisine yaraşan, onurlu bir görev değil miydi? Ayrıca bütün bu güzellik, gençlik, mutluluk arama savları onun gibi bir adama yakışıyor muydu? Aradığı mutluluk da ne mutluluktu hani! Tam üç aydır ona cehennem azabı çektiren bir mutluluk! Sanki birileri ona ceza veriyor ya da açıkça alay ediyordu. Balayları biteli çok olmuştu, ama gülünç değil mi, karısını henüz tanımıyor, onun nasıl bir insan olduğunu bilmiyordu. Karısı onunla havadan sudan biriki laf ediyordu, hepsi o kadar, ama enstitülü arkadaşlarına

gelince yazacak bir sürü konu bulup beşer-altışar sayfalık uzun mektuplar donatıyordu. Gece yatarken de bitmez-tükenmez dualardan sonra sıra küçük haçlarını, aziz tasvirlerini öpmeye geliyordu. Laptev karısının yüzüne öfkeyle bakıp, «Bu kadın neye dua ediyor böyle?» diye soruyordu. Hem karısını, hem de kendini küçük düşürücü bir durumdu bu ilişki. Evet, öyle, onunla aynı yatağa girmekle parasını ödediği bir kadını koynuna almış olmuyor muydu? Yatağına aldığı kadın günahkâr, satılık biri olsa o başkaydı. Ama el değmemişliği, dindarlığı, uysallığı ile gencecik bir kadın. Ya o masum, temiz bakışlar!..

Yuliya nişanlısıyken dindar oluşu Laptev'in hoşuna gider, bundan etkilenirdi, oysa şimdi onun her şeye dinsel görüş açısından bakması gerçeklere varmalarını engelleyen geçilmez bir kale görevini yapıyordu. Aile yaşantıları Laptev için tam bir azaba dönüşmüştü. Karısı tiyatroda yanında otururken heyecandan göğüs geçirir ya da neşeli kahkahalar atarsa onun piyesten tek başına zevk aldığını, heyecanını kendisiyle paylaşmadığını düşünerek acı çekerdi. Ne kadar eşi-dostu varsa Yuliya hepsiyle tanışıp arkadaş olmuştu, onlar karısının nasıl bir kişi olduğunu biliyorlardı, oysa Laptev karısını tanımıyor, köşesinde sıkıntıyla iç çekip kıskançlıktan kahroluyordu.

Eve gelir gelmez Laptev sabahlığı ile terliklerini giydi, roman okumak üzere çalışma odasına çekildi. Karısı henüz dönmemişti. Ancak aradan yarım saat bile geçmeden çıngırak çaldı, ardından kapıyı açmaya koşan Piyotr'un ayak sesleri duyuldu. Gelen Yuliya'ydı. Sırtında kürkü, soğuktan kızarmış yanaklarıyla çalışma odasına dalarak;

—Presna semtinde büyük bir yangın var, dedi soluk soluğa. Alevler gökleri sarmış. Konstantin İvanoviç'le birlikte yangını seyretmeye gidiyoruz.

—İyi, yolun açık olsun!

Karısının sağlıklı görünüşü, çocuksu heyecanı, gözlerin-

deki korku onu yatıştırdı. Yarım saat daha okuduktan sonra uyumaya gitti.

Laptev ertesi gün mağazada çalışırken Polina Nikolayevna, bir süre önce Laptev'in kendisine ödünç verdiği iki kitabı, bütün mektup ve fotoğraflarını geriye gönderdi. Ayrıca ona bir de pusula yazmıştı, üç sözcüklü bir pusula: «Her şey bitti!»

VII

Ekim ayının sonlarına doğru Nina Fiyodorovna'nın hastalığının nüksettiği kesinlikle anlaşıldı. Hızla zayıflamaya başlamıştı, yüzü de günden güne çöküyordu. Ağrılarının artmasına karşın kadıncağız iyileştiği kanısıyla her sabah güzelce giyinip kuşanıyor, sonra da üstünü çıkarmadan bütün gün yatakta yatıyordu. Bu yüzden vırvırcı bir kadın olmuştu. Sırtüstü yattığı yerde kendini zorlaya zorlaya alçak sesle bir şeyler anlatıyor, konuşmaktan bitkin düştüğü için soluk alışları iyice ağırlaşıyordu. Bu durum fazla süremezdi, çok geçmeden de öldü. Ölümü şöyle oldu:

Havanın açık olduğu, ayın her yeri şıkır şıkır aydınlattığı bir akşam üzeriydi. Sokakta kızaklarla kayıyorlar, pencerelerden gürültüler geliyordu. Nina Fiyodorovna yatağında gene sırtüstü yatmaktaydı, başucunda oturan Saşa ise, günlerdir yerini başka biri almadığı için, yorgunluktan uyuklayıp duruyordu. Nina Fiyodorovna anlatmasını sürdürerek;

—Adı İvan'dı, soyadı da Koçevoy, baba adını unuttum, dedi. Yoksul bir memurdu. Rahmetli öyle çok içerdi ki, ayık gezdiğini gören olmamıştır. Her ay bize uğrar, kendisine çay, şeker verirdik. Para verdiğimiz günler de olmuştur... Bir gün işittik ki, bizim Koçevoy iyice kafayı çekmiş, içtiği votkaya dayanamayıp sızmış. Yedi yaşlarında da bir oğlan bırakmış arkasında. E, şimdi bu yetim yavruyu ne yaparsınız? Onu yanımıza aldık, tezgâhtarların kaldığı yan bölümde sakladık. Orada

tam bir yıl barındı da babamın haberi olmadı. Sonra çocuğu gördüyse de elini sallayıp sesini çıkarmadı. Bizim Kostya 9 yaşına gelince, ben o zaman daha nişanlıydım, elinden tutup okul okul dolaştırmaya başladım. Ama hiçbir yerde almıyorlar. Kostyacık durmadan ağlıyor... «Ne diye ağlıyorsun, aptal çocuk? Ağlayacak ne var?» diye söyleniyorum. Bereket versin, Razgulyay semtindeki 2 numaralı okula yazdırdım en sonunda. Böylece bizim yetim her sabah Piyatnitski sokağından Razgulyay'a yaya yürümeye başladı. Akşamları da Razgulyay'dan Piyatnitski'ye... Bütün masraflarını Alyoşa dayı karşılıyordu. Tanrı'ya şükür, zeki, derin görüşlü çocukmuş; okuyup adam oldu. Şimdi Moskova'da avukatlık yapar, Alyoşa'nın da yakın arkadaşı. Büyük bilim öğrendi. Çocukcağızı hor görmedik, elinden tuttuk, şimdi bize dualarını eksik etmiyordur... Böyle işte...

Sesi gitgide ölgünleşiyordu, aralıklarla konuşmaya başlamıştı. Bir süre sustuktan sonra ansızın doğrularak sırtını yastığa yasladı.

—Şey... iyi hissetmiyorum kendimi. Ulu Tanrım esirgeye, zor soluk alıyorum...

Saşa annesinin çok yaşamayacağını biliyordu, onun böyle birdenbire toparlanıp yüzünün de çöktüğünü görünce öleceğini anladı. Korkuya kapılarak;

—Anneciğim! Ne oluyor anneciğim! diye bağırmaya başladı.

—Çabuk mutfağa koş! Oradan birisi gidip babanı çağırsın. Kendimi çok kötü hissediyorum.

Saşa bunu işitince mutfağa, oradan odalara koştu, ama ortalıkta hizmetlilerden kimse yok. Yalnız kardeşi Lida sandığın üzerine giysileriyle uzanmış, yastıksız yatıyordu. Oradan, üstüne bir şey giymeksizin, ayaklarına lastiklerini bile geçirmeden avluya, sonra sokağa fırladı. Avlu kapısının dışında dadısı sıraya oturmuş, buz tutan ırmağın üzerindeki kızak yarışını seyrediyordu. Bir yandan da bando sesleri duyulmaktaydı.

Saşa'nın;

—Dadıcığım, annem ölüyor! Babamı çağıracak kimse yok mu? diye ağlaması üzerine üst kattaki yatak odasına gitti, hanımının ellerinin arasına yanan bir balmumu soktu.

Saşa bir oraya koşuyordu, bir buraya, ancak babasını çağıracak kimseyi bulamayınca mantosunu giydi, atkısına sarındı, kendini sokağa attı. Hizmetçilerden işittiği kadarıyla babasının başka bir ailesi bulunduğunu, iki kızlarıyla birlikte Bazar sokağında oturduklarını biliyordu. Yabancı insanlardan korkarak, ağlaya ağlaya avlu kapısından çıktı, sola doğru koştu. Az sonra karlara batıp çıkmaya, üşümeye başladı. Boş bir arabaya rasladıysa da tutmak istemedi. Çay içerlerken hizmetçilerin anlattığına göre kent dışına götürüp soyduktan sonra gömütlüğe atıyorlarmış (Böyle bir olay geçmiş.) Bir yandan ağlayarak, yorgunluktan soluğu daralarak yürüdü, yürüdü...

Bazar sokağına varınca bay Panaurov'un hangi evde oturduğunu sordu. Tanımadığı bir kadın ona uzun açıklamalarda bulundu, ancak kızcağızın anlamadığını görünce elinden tutup önü merdivenli, tek katlı bir eve götürdü. Evin dış kapısı açıktı. Saşa içeri girdi, sofadan, koridordan geçince kendini geniş, sıcak bir odada buldu. Semaver konulmuş bir masada babası, bir kadın, iki kız çocuğuyla birlikte çay içiyorlardı. Saşa bir şey söyleyemedi, ağlamaya başladı. Ama babası durumu anlamıştı.

—Annen iyi değil mi? Söylesene, çocuğum, annenin durumu kötü mü? diye sordu.

Sonra hemen bir araba çağırdı.

Eve vardıklarında Nina Fiyodorovna'yı sağı-solu yastıklarla desteklenmiş olarak, ellerinin arasında bir mum, yatağında oturur buldular. Yüzü kararmıştı, gözleri kapalıydı. Dadı, aşçı kadın, oda hizmetçisi, Prokofi adındaki köylü hizmetli ile halktan tanımadıkları birkaç adam odasının kapısında dikiliyorlardı. Dadı kadın fısır fısır bir şeyler anlatmaya çalıştıysa da onu anlamadılar. Lida odanın derinliğinde bir pencerenin

önünde dikiliyor; uykulu, solgun yüzüyle annesine dik dik bakıyordu.

Nina Fiyodorovna'nın ellerinin arasından mumu alan Panaurov yüzünü buruşturarak, tiksintiyle bunu komodinin üstüne fırlattı.

—Mum pek gerekliydi sanki! derken omuzları sarsıldı.

Sonra karısına döndü. Yumuşak bir sesle;

—Nina, yatman gerekir, meleğim. Hadi, yat! dedi.

Hasta kadın ona baktı, tanıdı. Onu sırtüstü yatırdılar.

Papazla birlikte doktor içeri girdiklerinde hizmetliler dindarca istavroz çıkarıyorlar, dua ediyorlardı. Doktor düşünceli düşünceli oturma odasına geldi.

—Bu olay da böyle bitti, dedi. Ne yazık ki daha çok gençti, kırkında bile değildi.

İki küçük kız hüngür hüngür ağlamaya başladılar. Panaurov'un beti benzi uçmuştu, doktora yaklaşarak yorgun, zor duyulan bir sesle;

—Doktorcuğum, himmet edip Moskova'ya bir telgraf çeker misiniz? dedi. Benim yapacak gücüm kalmadı.

Doktor masadan divit, mürekkep aldı; bir kâğıda şunları yazdı: «Bayan Panaurova akşam saat 8'de öldü. Kocana söyle, Dvoryanski sokağında bir ev satılıyor, peşin 9 bin ödemek gerekiyor. Bütünü 12 bine. Bu fırsatı kaçırmamanızı salık veririm.»

IX

Laptev'in Moskova'da oturduğu ev Starıy Pimen'e yakın, Malaya Dimitrovka semtinin ara sokaklarından birindeydi. Sokağın üstündeki büyük evden başka Laptev aynı avluda bulunan, iki katlı yan bölmeyi de arkadaşı avukat yardımcısı Kostya için tutmuştu. Ellerinde büyüdüğünden avukata hepsi Kostya derlerdi. Avluda ikinci bir yan bölme daha vardı,

burada tam 5 tane kızları olan bir Fransız ailesi oturuyordu.

Ayaz 20 dereceyi bulduğu için bütün pencereler kırağı bağlamıştı. Sabahleyin uyanır uyanmaz Kostya kullandığı bir ilaçtan tasalı bir yüzle bardağa 15 damla koyup içti, sonra kitaplığının altından çıkardığı ağırlıklarla halter çalışmaya başladı. Kocaman kızıl bıyıklı, boylu poslu, sırım gibi bir delikanlıydı; en göze çarpan özelliği ise gövdesine göre uzun bacaklarıydı.

Paçalarını uzun konçlu çizmelerinin içine soktuğu basma bir pantolon ile ceket giymiş, orta yaşlı bir köylü olan Piyotr biraz sonra fokur fokur kaynayan semaveri getirip çay demledi.

—Bugün hava çok güzel, Konstantin İvanıç, dedi.

—Hava güzel olmasına güzel de, seninle sürdürdüğümüz şu yaşam çok berbat!

Piyotr nezaket gereği içini çekti.

—E, küçük kızlardan ne haber? diye sordu Koçevoy.

—Babaları gelmediler daha, onlarla Aleksey Fiyodorıç ilgileniyor.

Camlardan kırağı tutmamış bir köşe bulan Kostya dürbününü doğrultup Fransız ailenin oturduğu evin pencerelerine bakmaya başladı.

—Kimsecikler gözükmüyor.

Oturdukları evin alt katında Aleksey Fiyodorıç yeğenleri Saşa ve Lida ile dinler tarihi dersi yapmaktaydı. Bir buçuk aydır Moskova'da kalıyordu iki küçük kız. Kadın eğitmenleri dışında bir papaz ile okuldan bir öğretmen haftada üç gün gelip ders veriyorlardı. Saşa İncil'i yarılamış, Lida ise Tevrat'a yeni başlamıştı. Son derste Lida'ya İbrahim'in öyküsünü okuma ödevi verilmişti.

Laptev;

—Demek ki, Adem ile Havva'nın iki oğlu vardı, dedi. Pek güzel. Şimdi söyle bakalım, bunların adları neydi?

Her zamanki gibi çatık kaşlı olan Lida yanıt vermeden

oturuyor, masaya bakıyordu. Ablası Saşa onun adına üzülmeyip de ne yapsın?

Dayıları;

—Lida'cığım, sen ikisinin de adını çok iyi biliyorsun, ama heyecanlanma, dedi. Neydi, bakalım, adları?

—Abil ile Kabil, diye fısıldadı küçük kız.

—Yo-o! Kain ile Abil olacaktı.

Lida'nın yanaklarından yuvarlanan bir damla yaş kitabın üstüne düştü. Saşa da gözlerini önüne eğdi, kızardı; o da ağlamak üzereydi. Yeğenlerine içi yanan Laptev bir şey söyleyemiyordu, gözyaşları gelip boğazına tıkanmıştı, kalkıp bir sigara yaktı. O sırada Koçevoy elinde bir gazeteyle yukardan indi, kızlar masadan kalkıp genç avukata reverans yaptılar.

Laptev;

—Tanrı aşkına, Kostya, onlarla biraz da siz çalışın, dedi. Korkarım, biraz daha oturursam ağlayacağım, ayrıca depoya uğramam gerekiyor.

—Peki.

Aleksey Fiyodorıç gidince Kostya ciddi bir yüzle, biraz da kaşlarını çatarak masaya oturdu, dinler tarihi kitabını önüne çekti.

—E, söyleyin bakayım, nerede kalmıştınız?

Saşa;

—Lida Nuh Tufanı'na geldi, dedi.

—Peki, öyleyse Nuh Tufanı'nı okuyalım.

Tevrat'ta tufanla ilgili bölümü hızlı hızlı okudu.

—Ben size bir şey söyleyeyim mi, aslında şu kitapta anlatıldığı gibi bir tufan olmamıştır. Nuh Peygamber diye de biri yoktur. İsa'nın doğumundan birkaç bin yıl önce yeryüzünde büyük bir su baskını yaşandığını yalnız Yahudilerin İncil'i yazmıyor, aynı konu eskiden yaşamış halkların kitaplarında da var. Yunanlıların, Kaldelilerin, Hintlilerin... Ama su baskını ne kadar büyük olursa olsun bütün dünyayı kaplayamaz. Ovalar su altında kalır ama dağlara bir şey olmaz.

Bu kitabı okumanıza bir şey demem de yazılanların hepsine inanmayın.

Lida'nın gözlerinden yeniden yaşlar boşandı, küçük kız başını arkaya çevirerek öyle bir zırıltı kopardı ki, Kostya irkilerek masadan kalkmak zorunda kaldı. O sırada Saşa da ağlamaya başlamıştı. Bunun üzerine Kostya üst kata çıktı, telefonu açıp Yuliya Sergeyevna'ya şunları söyledi:

—Anacığım, bu kızlar gene ağlıyorlar. Onları bir türlü durduramıyorum.

Sırtına bir şey almadan, boynuna yalnız şalını saran Yuliya Sergeyevna üstündekilerle büyük evden koştu geldi, kızları avutmaya koyuldu. Yolda iyi bir ayaz yemişti.

Çocukları, birini bırakıp ötekini kaparak sırayla kucaklıyordu. Yalvaran bir sesle;

—İnanın bana, çocuklar, babanız bugün gelecek. Telgraf çekti, dedi. Annenize hepimiz acıyoruz, yüreğimiz yanıyor, ama yapılacak bir şey yok. Tanrı'nın isteğine karşı gelinmez ki!

Sonunda ağlamayı kestiler, bunun üzerine yengeleri ikisini de güzelce giydirip kuşattı, kızakla kaymaya götürdü. Önce Malaya Dmitrovka semtinden geçip Strasnı kulesinin önünden Tver caddesine saptılar, orada İver kilisesinde birer mum dikip dizlerinin üstünde durarak dua ettiler. Dönüş yolunda Flippopka semtine uğrayıp perhiz yağıyla pişirilmiş haşhaşlı simitler aldılar.

Laptevler öğle yemeklerini saat 3'te yerlerdi, sofra hizmetini Piyotr görürdü. Piyotr bunun dışında her işe o yetişir; gündüzleri bir postaneye, bir mağazaya, duruma göre Kostya için bölge mahkemesine koşar, akşamları sigara sarar, geceleri kapıyı açar, sabah 5 olunca kalkıp sobayı yakardı. Onun ne zaman yatıp uyuduğunu kimse bilmezdi. Hele maden suyu şişelerini açmayı öyle severdi ki! Kapağı çıt çıkarmadan açarken bir damla dökmezdi.

Kostya sofraya konan çorbadan önce bir kadeh votkayı tepesine dikerek;

—Eh, Tanrı hepimize sağlık versin! dedi.

Kostya başlangıçta Yuliya Sergeyevna'nın hiç hoşuna gitmemişti. Kalın sesiyle söylediği, «suratına bir çaktım, hergele, semaveri sürsene» gibi sözleri bayağıca bulmuş, kadeh tokuşturmaları ile bu sırada söylediklerini yadırgamıştı. Ancak yakından tanıdıkça onunla birlikte olmaktan mutluluk duymaya başladı. Çok içten bir delikanlıydı; akşamları gelip onunla alçak sesle dereden-tepeden konuşur, hatta okuması için kendi yazdığı romanları getirirdi. Bunları en yakın dostları saydığı Laptev ile Yartsev'den bile saklamıştı. Yuliya verilen bir romanı okuduktan sonra delikanlıyı kırmamak için över, o da er ya da geç ünlü bir yazar olacağına inandığı için bundan çok hoşlanırdı. Kostya'nın romanlarında sürekli köyler, çiftlikler anlatılmaktaydı. Oysa bir tanıdığının yazlığına gittiğinde bir kerecik köy görmüş, mahkeme işi için uğradığı Volokolamsk'ta da bir toprak ağasının çiftliğinde bulunmuştu. Utandığı için aşk konularına dokunmaz, doğa betimlemeleri (tasvirleri) yaparken de dağları, bulutları hayalinde canlandırdığı garip şeylere benzetir, duyduğu seslerden gizemli anlamlar çıkarırdı... Bugüne değin hiçbir romanının basılmamış olmasını sansür koşullarına uymamalarına bağlamıştı.

Avukatlık mesleğini sevmekle birlikte asıl çalışma alanı olarak avukatlığı değil, yazarlığı yeğlerdi. Sanatçılara özgü ince bir zevke sahip olduğu düşüncesiyle sanata büyük ilgi duyar; şarkı söylemediği, hiçbir çalgı çalmadığı halde senfoni, filarmoni konserlerini kaçırmaz, hayır amaçlı müzikli toplantılar düzenler, hep şarkıcılar arasından arkadaş edinirdi.

Yemekte şundan-bundan konuşuyorlardı. Laptev;

—Bizim Fiyodor beni çok şaşırtıyor, bazan açmazda kalıyorum, dedi. Son söylediği ne, biliyor musunuz? Bizim şirketin yüzüncü kuruluş yılının hangi zamana rasladığını araştırıp bulmalıymışız. Bütün yörenin ileri gelenleri toplanıp o gün kutlanmalıymış. Hem de ciddi ciddi istiyor bunu? Ne oldu ona, Tanrı aşkına? Bayağı rahatsızlık duymaya başladım.

Fiyodor'un da birçok insan gibi kendini başka türlü gösterme modasına kapıldığı söz konusu edildi. Örnek vermek gerekirse, aslında gerçek bir tüccar olduğu halde kendini daha sade göstermeye çalışıyormuş, öte yandan baba Laptev'in koruyucusu olduğu bir öğretmen aylığını almaya mağazaya uğradığında birden sesi, yürüyüşü değişip öğretmene amirlik taslamaya başlıyormuş.

Yemeğin bitiminde, yapacak başka işleri olmadığı için çalışma odasına geçtiler. Söz edebiyattan açılıp *dekadanlardan*[1], *Orleanslı Kız*'dan[2] konuştular. Ünlü kadın oyuncu Yermolova'yı çok iyi taklit ettiğine inanan Kostya uzun bir monolog okudu. Sonra iskambil oyunu vint oynamaya başladılar. Küçük kızlar kaldıkları yan bölmeye gitmemişlerdi. Aynı koltukta otururlarken ikisi de üzüntülü, yüzleri solgun, her an sokaktaki gürültüye kulak kabartıyorlardı. Acaba babaları mı gelmişti? Akşam oldu mu, mum yansın ya da karanlıkta otursunlar, sıkıntıdan patlarlardı. Şimdi de öyle. Vint masasındaki konuşmalar, Piyotr'un ayak sesleri, şöminenin çıtırtısı sinirlerini bozuyor; ateşe bakmak bile istemiyorlardı. Akşamları ağlamak da gelmiyordu içlerinden; oysa çok korktukları, annelerine üzüldükleri belliydi. Küçüklerin anlamadığı bir şey daha vardı: Anneleri öldüğü halde büyükler nasıl konuşup kahkaha atabiliyorlardı?

Yuliya Sergeyevna, Kostya'ya;

—Bugün dürbünle neler gördünüz, bakalım? diye sordu.

—Bugün bir şey yok, oysa dün yaşlı babayı banyo alırken seyrettim.

Saat 7 olunca Yuliya Sergeyevna ile Kostya, Küçük Tiyatro'ya gittiler. Laptev küçüklerle evde kaldı.

Laptev ikide bir saate bakıp;

---

1 XIX.yy. sonlarında etkin olan bireyci bir yazın akımı. (Ç.N.)

2 Şiller'in bir piyesi. (Ç.N.)

—Babanız çoktan gelmeliydi. Tren gecikti, anlaşılan, diyordu.

İki kız koltukta hayvan yavruları gibi birbirine sokulmuş oturuyorlardı, Laptev ise bir odadan ötekine dolaşıyor, hep saatine bakıyordu. Koskoca evden çıt çıkmıyordu. Ama işte saat 9, aşağıdan bir çıngırak sesi duyuldu, Piyotr kapıyı açmaya koştu.

Babalarının tanıdık sesini işitince küçüklerin ikisi birden çığlık attılar, ağlayarak sofaya koştular. Panaurov içi-dışı kürklü zengin bir palto giymişti; sakalı, bıyıkları bembeyaz karlar içindeydi.

—Durun, bir dakika durun! dediyse de Saşa ile Lida gülüşüp ağlaşarak, soğuktan buz kesilmiş ellerine sarıldılar; kürkünü, şapkasını öpmeye başladılar.

Yakışıklı Panaurov kızlarının sevgisinden şımarıp gevşemişti; hiç acele etmeden onları okşadı, sonra çalışma odasına gelip ellerini oğuşturarak;

—Buraya çok kalmaya gelmedim, dedi. Yarın hemen Petersburg'a hareket ediyorum. Başka bir kente atanmam için söz verdiler....

Orada kalmayacaktı, geceyi geçirmek üzere «Dresden» oteline inmişti.

X

İvan Gavrilıç Yartsev sık sık Laptelere gider-gelirdi. Zeki, hoş bir yüzü olan, sağlam yapılı, sağlıklı, kapkara saçlı bir adamdı. Yakışıklı bile sayılabilirdi, ancak son zamanlarda şişmanlamaya başlayınca biraz bozulmuştu. Saçlarını kazıtırcasına, kısacık kestirmesi de yakışmıyordu ona. Üniversitede okurken iri yapısından, acı gücünden dolayı «kabadayı» lakabını takmışlardı.

Laptev kardeşlerle birlikte Rus filolojisini bitirmiş, sonra

doğa bilimleri fakültesinde okumuştu; şimdi kimya dalında bilim uzmanıydı. Sonuçta üniversitede bir kürsü kapmayı düşünmüyor, araştırma birimlerinde de çalışmıyordu. Yüksek fen okulu ile iki kız lisesinde fizik dersi ve doğa bilimleri tarihi okutuyordu, o kadar. Fen okulu öğrencilerine, özellikle kız lisesindekilere bayılıyor; yeni neslin çok iyi yetiştiğini söylüyordu. Kimyadan başka alanlara da ilgi duyardı. Toplumbilim, Rus tarihi üzerine çalışmalar yapar; altını yalnız Y. diye imzaladığı küçük yazılarını dergilerde, gazetelerde yayımlardı. Bitkibilim (botanik) ya da hayvanbilim (zooloji) üstüne bir konuşma yaparken bir tarihçiye; tarih konusunda açıklamalarda bulunurken de daha çok bir doğabilimciye benzerdi.

Herkesin «ebedi öğrenci» dediği Kiş adındaki bir kişi daha Laptevlerin evinden hiç eksik olmazdı. Kiş, tıp fakültesinde üç yıl dirsek çürüttükten sonra matematik fakültesine girmiş; orada da her sınıfı çifte dikişle geçmişti. Taşra illerinden birinde eczacılık yapan babası ayda Kiş'e 40 ruble gönderir, annesi buna gizli gizli 10 ruble eklerdi. Bu para ona rahatça yettiği gibi paltosunun yakasına Polonya kunduz kürkü diktirmek, eldivenler, esanslar almak, sık sık çektirdiği fotoğraflarını arkadaşlarına dağıtmak türünden lükslere de yetişirdi. Tepesi hafifçe dazlak, tertemiz görünüşü, kulaklarını bürümüş altın sarısı favorileri, uysal, alçakgönüllü tavırlarıyla her an hizmete hazır bir arkadaş gibiydi. Sürekli başkalarının işine koşardı. Yardım kampanyalarında isim çizelgesi düzenler, tanıdığı bir hanıma tiyatro bileti almak için sabah erkenden soğukta, gişe önlerinde pinekler, bilmem kimin isteği üzerine çelenk ya da çiçek sepeti ısmarlama işini yüklenirdi. Onun için hep, «Kiş yapıverir, Kiş kotarıverir, Kiş bitiriverir...» derlerdi. Ancak üzerine aldığı işi çoğu kez ağzına-yüzüne bulaştırırdı. Sitemlerden yakasını kurtaramaz, vermeyi unuttukları için satın aldığı öteberinin parasını sık sık ödemezler, o gene de sesini çıkarmayıp çok dar duruma düştüğünde içini çekmekle yetinirdi. Ne fazlaca sevindiğini, ne de üzüldüğünü gören olmamıştır. An-

lattığı bir konuyu can sıkacak derecede uzatır da uzatır, yaptığı nüktelere salt soğuk kaçtığı için gülerlerdi. Bir keresinde Piyotr'a şaka olsun diye, «Piyotr, sen değilsin osyotr![1]» demişti. Bu söze öyle güldüler ki, başarılı bir nükte yaptığı için kendisi de güldü durdu. Üniversite profesörlerinden biri öldüğünde meşaleyi kaptığı gibi cenaze alayının önüne geçerdi.

Yarsev ile Kiş daha çok akşam çayına gelirlerdi. Eğer ev sahipleri o gün tiyatroya ya da konsere gitmeyeceklerse akşam yemeğine değin oturup konuşurlardı. Şubat akşamlarından birinde yemek odasında şöyle bir konuşma yer aldı.

Yartsev'e öfkeli öfkeli bakan Kostya;

—Bir edebiyat yapıtında ciddi toplumsal sorunlar tartışılırsa o zaman bir önem taşır, topluma yarar sağlar, dedi. Bir yazar toprak köleliğine karşı bir tutum takındıysa ya da yüksek sosyetenin çirkinliklerini, bayağılıklarını ortaya döktüyse yazdıklarının önemi ve anlamı vardır. «Ah»ların, «of»ların yer aldığı, kadının erkeği sevdiği, ama erkeğin ondan soğuduğu söz konusu romanlar, öyküler, demin de söylediğim gibi, benim paramla metelik etmez, böylelerini çöp sepetine at gitsin!

Yuliya Sergeyevna onu;

—Sizinle aynı görüşte değilim, Konstantin İvanıç, diye yanıtladı. Bir romanda aşk buluşmasından söz edilir, ötekinde ihanetten, bir başkasında ise ayrılıktan, kavuşmaktan... Daha başka bir sürü konuyla karşılaşabilirsiniz. Hastalık çeken, mutsuzluk, yoksulluk içinde kıvranan insanlar bunlardan hoşlanmayabilir.

Laptev, henüz 22'sini bile doldurmamış karısının, yani gencecik bir kadının aşk konularını böylesine ciddi, soğukkanlı algılamasını anlayamıyor, bundan hoşlanmıyordu. Onun niçin böyle düşündüğünü de tahmin ediyordu.

Yartsev;

—Şiir, edebiyat yapıtları sizin önemli saydığınız sorunları

1 Mersinbalığı.

çözmüyorsa siz de teknik yazılara baş vurun, toplum güvenliği, maliye gibi konularda düzenlenmiş yasaları, bilimsel makaleleri okuyun.

Romeo ve Jülyet'te aşk konusu yerine, diyelim, öğrenim özgürlüğü ya da hapishanelerin temiz tutulmasından söz edilsin istiyorsanız, en iyisi gidin, ülke yönetimiyle ilgili özel yazılar bulup okuyun.

—Siz bana en uçtaki örnekleri veriyorsunuz, sevgili arkadaşım. Bu konuları Şekspir, Goete gibi dev yazarlar işlemişlerse ona bir diyeceğim yok, ancak benim sözünü ettiğim bir sürü yetenekli, ama ün yapmamış sanatçı aşk konusunu bırakıp toplumda bilimi, insanla ilgili düşünceleri yaysalar daha büyük yarar sağlamış olurlardı.

Söz alan Kiş «r»leri yutup biraz burnundan konuşarak bir süre önce okuduğu bir romanın içeriğini anlatmaya başladı. Öyle ayrıntılara dalıyor, öyle ağır konuşuyordu ki, aradan 3 dakika geçti, 5 dakika, 10 dakika; kimse ne dediğini anlamadı, adamcağızın yüzü gitgide donuklaşıp gözlerinin canlılığı kayboldu.

Buna daha fazla dayanamayan Yuliya Sergeyevna;

—Kiş, sözünüzü çabuk bitirin! dedi. Bize eziyet çektirmek mi niyetiniz?

Kostya da;

—Kısa kesin şunu! diye bağırdı.

Herkes gülmeye başladı, bu arada Kiş'in kendisi de...

O sırada içeriye Fiyodor girdi. Yüzünde kırmızı beneklerle herkese çabuk çabuk selam verdikten sonra kardeşini alıp çalışma odasına götürdü. Son günlerde iyice topluluktan kaçar olmuştu, yalnız bir kişiyle konuşmayı yeğliyordu.

Abajurdan uzakta bir koltuğa derince gömüldükten sonra;

—Seninle şurada can cana konuşalım, dedi. Gençler orada istedikleri gibi kahkaha atıp eğlensinler. Ağabeyciğim, seninle çoktan beridir görüşmüyoruz, sen depoya gelmeyeli bir haftayı geçti neredeyse. Öyle değil mi?

—Evet, orada bana yapacak bir iş çıkmıyor. Ayrıca babamdan bıktım-usandım.

—Sen olmadan da mağazayı çekip çeviriyoruz, ama senin de işin bir ucundan tutman gerekir. Hani, nasıl derler, insan ekmeğini alınteriyle kazanıp yemeli. Ulu Tanrı çalışanları sever.

Piyotr tepsinin üstünde koca bir bardak çay getirdi. Bunu şekersiz içen Fiyodor ikinci bir çay istedi. Öyle çok çay içerdi ki, bir akşamda 10 bardak çaya bana mısın demezdi.

Ayağa kalkıp ağabeyinin yanına gelerek;

—Bak, sana ne söyleyeceğim... Asıl niyetini belli etmeden kent meclis üyeliğine adaylığını koysan. Meclise girdikten sonra yayaş yavaş başkanlığa doğru ilerlersin. Seni hepimiz destekleriz. Akıllı adamsındır, bir gün bir de bakarsın, başkent Petersburg'da göze çarpmışsın, 50 yaşına varmadan omzuna müsteşarlık bandı takıvermişler. Belediye ve Çiftçiler Birliği yöneticilikleri modadır şimdi, böylelerine göz dikiyorlar.

Laptev yanıt vermedi. Müsteşarlık rütbesini, omuz bandını kardeşinin kendinin istediğini anlıyordu, ama ona ne diyebilirdi ki?

Konuşmadan oturuyorlardı. Fiyodor bir ara cep saatini çıkardı, kapağını açarak uzun uzun baktı. Sanki akreple yelkovanın nasıl ilerlediklerini gözlüyor gibiydi. Bu hareketi ona çok tuhaf gözüktü.

Akşam yemeğine çağırdılar. Laptev yemek odasına gitti, Fiyodor orada kaldı. Daha önceki tartışma bitmişti, Yartsev ders veren profesör edasıyla şunları söylüyordu:

—Yapılarının ayrı oluşu; enerji, zevk ve yaş farklılıkları dolayısıyla insanlar arasında eşitlik bulunamaz. Ancak kültürlü insan nasıl bataklıkların kurutulup ayıların uslandırılması konusunda başarıya ulaşmışsa, eşitsizliği de zararsız bir duruma getirecektir. Bir bilim adamı bir kedinin, sıçanın, atmacanın, serçenin aynı kaptan yemek yemesini sağlamış. Eğitimin aynı şeyi insanlar için de yapacağına güvenmek gerekir. İnsan

yaşamı sürekli ilerliyor, uygarlığımız büyük başarılar elde ediyor. Bu duruma göre öyle bir zaman gelecek ki, günümüzde fabrika işçilerinin çalışma koşulları bir genç kızın köpek değerinde alınıp satıldığı toprak köleliği dönemindeki saçmalık gibi gözükecek gözümüze.

Kostya;

—Sandığın kadar kısa zamanda gerçekleşmez senin bu söylediğin, diyerek güldü. Para babası Rotşild'e altınla dolu kasası ne zaman saçma gözükürse ancak o zaman. Ama o güne değin işçinin beli bükülecek, açlıktan karnı guruldayacak. Işler senin dediğin kadar kolay gözükmüyor, arkadaşım. Ayrıca beklemek yetmez, bunun için savaşmak gerekir. Eğer kedi sıçanla aynı kaptan yediyse bunu bilinçlendiğinden değil, zorlandığı için yaptı. Sen ne sanıyorsun?

Elinin ayasıyla alnını silen Laptev;

—Kardeşim Fiyodor'la ben zengin insanlarız, babamız ise büyük sermaye sahibi bir milyoner... Savaş açacaksanız niçin bize karşı açacağınıza aklım ermiyor. Zengin bir adam olduğum doğru, ancak bu gücüm bana ne gibi bir üstünlük sağlıyor, bilmiyorum. Sizden daha mı mutluyum? Kürek mahkumlarına yaraşır bir çocukluk geçirdim, ama param beni kırbaç yemekten kurtaramadı. Ablam Nina ölüm yatağındayken paranın bir yararı dokunmadı bize. Eğer insanlar benden nefret ediyorlarsa milyonlar harcasam kendimi onlara gene de sevdiremem. İşte böyle...

—Ama insanlara iyilik yapabilirsiniz, dedi Kiş.

—Hangi iyilikten söz ediyorsunuz? Dün benden bir matematik öğretmenine ders bulmamı istediniz. İnanın bana, onun için yapabileceğim sizinki kadar azdır. Kendisine para verebilirim, ama benden istediği o değil ki. Bir zamanlar ünlü bir müzisyenden yoksul bir kemancı için orkestrada yer bulmasını söylemiştim. Bana ne dese beğenirsiniz? «Siz müzisyen olsaydınız bana baş vurmazdınız.» Ben de size aynı şeyi söyle-

yeceğim: Bugüne değin zengin bir adamın durumunda olmadığınız için bana geldiniz.

Yuliya Sergeyevna kızardı.

—Anlamıyorum, kendini niçin ünlü bir müzisyenle kıyaslıyorsun? Sen başka, o başka...

Kocasına duyduğu kinden dolayı yüzü titriyordu, bu duygusunu gizlemek için gözlerini önüne eğdi. Yüzündeki nefreti yalnız Laptev değil, masada oturanların hepsi anlamıştı.

Yuliya Sergeyevna sözlerini yineledi:

—Evet, ünlü bir müzisyen başka, sen başkasın. Sana işi düşen bir öğretmene yardım edebilirdin.

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Piyotr sofraya keklik kızartması giterdiği halde kimse elini sürmedi, yalnız salata yediler. Laptev ne söylediğini bilmiyordu, ama karısının, ağzından çıkan sözlere değil, konuşmaya katılmasına kızdığını adı gibi biliyordu.

Yemekten sonra çalışma odasına çekildi, orada büyük bir gerginlik içinde, yüreği küt küt atarak salonda konuşulanları dinlemeye koyuldu. Çünkü yeni bir tartışma başlamıştı, onu küçük düşürecek başka konuşmalar olabilir, diye bekliyordu. Neyse, çok geçmeden Yartsev piyanonun başına oturdu, duygulu bir parça çaldı. Yartsev on parmağında on hüneri olan bir adamdı; şarkı söyler, piyano çalar, çeşit çeşit hokkabazlıklar yapardı.

Yuliya;

—Siz ne dersiniz, bilmem, ama ben evde daha fazla oturacak değilim, dedi. Bir yere gitsek iyi olur.

Kent dışına çıkmaya karar verdiler, bunun üzerine Kiş'i tüccar kulübüne gönderip bir araba getirttiler. Genellikle kent dışı gezilere katılmadığı, ayrıca kardeşi Fiyodor evde olduğu için Laptev'i çağırmamışlardı. Ama o bunu arkadaşlığını istemedikleri biçiminde yorumladı; genç, neşeli gruba ayak uyduramayacağını düşünmüşlerdi herhalde. Laptev onların bu tutumuna öyle üzüldü ki, az kaldı kahrından ağlayacaktı. O üzün-

tüyle, kendisine böyle soğuk davranmalarından, anlayışsız, can sıkıcı bir koca diye onu küçük görmelerinden ötürü neredeyse memnun olacaktı. Hatta o gece karısı en yakın arkadaşlarından biriyle onu aldatıktan sonra yüzüne nefretle bakarak işlediği suçu açıkça söylese bundan dolayı daha çok memnun olur gibi geliyordu... Karısını herkesten kıskanıyordu epeyden beri. Tanıdığı üniversite öğrencilerinden, tiyatro oyuncularından, şarkıcılardan, Yartsev'den, hatta karşılaştıkları her erkekten... O yüzden şimdi Yuliya'nın ona ihanet etmesini, onu biriyle suç üstü yakalattıktan sonra zehir içip bu karabasandan tümüyle kurtulmayı öyle istiyordu ki! Laptev bunları düşünürken kardeşi Fiyodor höpürdete höpürdete çay içmekteydi. Neden sonra gitmek üzere toparlandı.

Şapkasını giyerken;

—Babamın gözleri iyice görmez oldu, dedi. Bilmem ne yapacağız!

Laptev de kürkünü giydi, onunla birlikte çıktı. Kardeşini Strasnı kulesine değin uğurladıktan sonra bir araba tutup Yar gazinosuna yollandı.

«Buna da aile mutluluğu diyorlar! Aman ne aşk, ne aşk!» diye söyleniyordu.

Dişlerinin durmadan birbirine çarpmasının neden ileri geldiğini bilmiyordu; kıskançlıktan mı, yoksa başka bir şeyden mi? Gazinoya girince masalar arasında dolaştı, bir süre şarkıcıları dinledi. Eğer o sırada aradıklarıyla karşılaşsa onlara söyleyecek tek söz hazır değildi, karısını görünce aptal aptal gülümsemekten başka bir şey yapamazdı. Bu durumda onu buraya gelmeye hangi duygunun zorladığını hemen anlayacaklardı. Parlak elektrik ışığı, gürültülü müzik, pudra kokusu, karşılaştığı bayanların bakmaları başını döndürmeye başladı. Kapılarında durup tek tek odalarda neler konuşulduğuna kulak kabartması, buraları gizlice gözlemesi şarkıcıyla ve ona göz süzen kadınlarla aşağılık bir oyun oynuyormuş gibi bir etki bıraktı onda. Orada daha fazla kalmayıp Strelna'ya uğradıysa da bu

gazinoda da kimseyi göremedi. Geriye dönüp yeniden Yar gazinosunun yolunu tuttuğunda arkasından üç atlı bir araba yetişti. Sarhoş arabacı durmadan bağırıyor, Yartsev'in şen kahkahaları duyuluyordu.

Laptev saat 4'te eve döndüğünde Yuliya Sergeyevna'yı yatakta buldu. Karısının uyumadığını anlayınca doğruca yanına giderek şunları söyledi:

—Benden ne kadar tiksinip nefret ettiğinizi anlıyorum, ama başkalarının yanında daha insaflı davranıp bu duygularınızı gizleyebilirdiniz.

—Özür dilerim.

Laptev heyecandan, her yerinin titremesinden daha fazla bir şey söyleyemiyordu. Yuliya da suskundu. Tir tir titrerken ondan açıklamalar beklediği belliydi.

Laptev en sonunda;

—Öyle acı çekiyorum ki! Cehennemde yaşıyor gibiyim, neredeyse çıldıracağım! diyebildi.

—Bu yaşantı benim için kolay mı? Neler çektiğimi yalnız Tanrı bilir!

—Seninle altı aydır karı-kocayız, ama yüreğinde birazcık olsun sevgi yok bana karşı; ne gelecek için bir aydınlık, ne ufak bir umut kıvılcımı! Niçin evlendin benimle? Niçin? Hangi iblis seni benim kucağıma itti? Ne bekledin benden? Neler bulacağını umuyordun?

Yuliya her an öldürecekmiş gibi korkuyla bakıyordu Laptev'e. Beriki tıkanarak;

—Hoşuna mı gidiyordum senin? diye bağırdı. Bana gönül mü vermiştin? Hayır, bunlar değil! Öyleyse ne? Hadi, söyle, istediğin neydi benden? Ah, kahrolası para! Kahrolası para! Bunu istiyordun, değil mi?

Yuliya istovroz çıkardı.

—Tanrı'nın huzurunda yemin ederim ki, değil!

Böyle bağırırken bu aşağılama onu öyle etkilemiş olmalı

ki, büzüldü büzüldü, küçücük kaldı, ardından ağlamaya başladı. Kocasının yanında ilk kez ağlıyordu.

—Yemin ederim, bunun için değil! dedi bir daha. Paranıpulunu düşündüğüm yok, böyle bir şey istemiyorum senden! Eğer önerini geri çevirirsem çok kötü davranmış olurum sanıyordum. Senin de, benim de yaşantımızı berbat etmekten korktum. Ama şimdi yaptığım yanlıştan dolayı acı çekiyorum, dayanılmaz acılar çekiyorum!

Karısının hıçkıra hıçkıra ağlamasından çok acı çektiğini anlayan Laptev onun hemen yanına, halının üstüne çöktü.

—Yeter artık, ağlama! dedi. Seni çılgıncasına sevdiğim için böyle acı sözler söyledim.

Birdenbire karısının ayağını öptü, ona sımsıkı sarıldı.

—Senden ufacık bir sevgi bekledim. Yalan söylesen de olurdu. Yanlış yaptım, deme! Ne olur!

Ancak Yuliya Sergeyevna ağlamayı kesmemişti. Laptev, onun, yaptığı yanlışın kaçınılmaz sonucu olarak kocasının okşamalarına katlandığını anladı. Öptüğü ayağını bile yaralı bir kuş gibi altına toplamıştı. Karısına karşı bir acıma duygusuyla yüreği burkuldu.

Yuliya'nın yatağa yatıp üstünü örtmesi üzerine o da soyunup yattı. Ertesi sabah uyandıklarında ikisi de utanıyorlar, birbirlerine ne söyleyeceklerini bilemiyorlardı. Bu arada sanki karısı, onun öptüğü ayağın üzerine aksayarak basıyormuş gibi geldi.

Öğle yemeğinden önce Panaurov uğrayarak onlara veda etti. Bunun üzerine Yuliya da baba evine gitmek istediğini söyledi. Aile ortamından biraz uzaklaşıp başını dinlemek iyi gelecekti ona. Böylece kocasına karşı kötü davrandığı düşüncesinden, onun yanında utanıp sıkılmaktan kurtulurdu. Sofrada Yuliya'nın, Panaurov'la birlikte yola çıkmasına, evini özleyinceye değin babasının yanında birkaç hafta kalmasına karar verildi.

Ayrı bir kompartımana yerleştiler. Panaurov'un başında kuzu derisinden tuhaf görünüşlü bir kasket vardı.

Derin derin soluyan Panaurov;

—Petesburg'daki görüşmeler beni tatmin etmedi, dedi. Büyük büyük söz verdiler, ama sonu boş çıktı. Durum böyle, sevgili yengeciğim. Sulh mahkemelerinde yargıçlık yaptım, sonra mahkeme başkanlığına atandım, en sonunda il genel meclisi danışmanlığına getirildim. Öyle sanıyorum ki, yurduna birçok hizmeti dokunan bir kişi olarak devletten gerekli ilgiyi beklemek hakkına sahibim. Gelin görün ki, başka bir kente atanmayı başaramıyorum bir türlü.

Gözlerini yumdu, başı sallanmaya başladı. Sanki uyumak üzereydi.

—Evet, gerekli ilgiyi bulamadım. Üst düzey bir yönetici olmadığımı biliyorum, gene de namuslu, aklı başında bir adamım, bu zamanda benim gibisine az raslanır. İtiraf edeyim ki, kadınlara karşı pek dürüst davranmadım, ama Rus hükümeti için onurumla hizmet ettim. Neyse, bu konuları kapatalım artık.

Böyle diyerek gözlerini açtı.

—Şimdi de biraz sizden söz edelim. Babanızın yanına gitmek birdenbire nereden aklınıza esti?

Genç kadın adamın başındaki kaskete dik dik baktı.

—Kocamla aram pek iyi gitmiyordu da...

—Tuhaf bir adam sizin kocanız. Zaten Laptevler garip insanlardır. Kocanız gene neyse de şu Fiyodor iyice üşütüğün biri.

Panaurov böyle diyerek içini çekti. Bir süre sonra da ciddi ciddi;

—Sevgiliniz var mı? diye sordu.

Yuliya adamın yüzüne şaşkınlıkla baktı, gülmeye başladı.

—Siz neden söz ediyorsunuz, Tanrı aşkına?

Gece 11'e doğru büyük bir istasyonda trenden inerek akşam yemeği yediler. Kompartımanlarına dönüp tren hareket ettiğinde ise Panaurov paltosunu, kasketini çıkardı, gelip Yuliya Sergeyevna'nın yanına oturdu.

—Söylemek gerekirse çok hoş bir kadınsınız, diye başladı. Bağışlarsanız bir meyhane benzetmesi yapacağım: Şu görünüşünüzle çiçeği burnunda bir salatalığa benziyorsunuz. Ama yeni tuzlanmış, dereotu kokan bir salatalık.[1] Gün geçtikçe nefis, zarif, şahane bir kadın oluyorsunuz. Bunu biliyor muydunuz?

Göğüs geçirdi.

—Bu yolculuğumuz beş yıl önce gerçekleşseydi hayranlarınız arasına katılmak için gönüllü yazılırdım. Ne yazık ki, şimdi sakat bir adam sayılırım.

Böyle diyerek hüzünle, tatlı tatlı gülümsedi; genç kadının beline sarıldı.

Yuliya Sergeyevna kıpkırmızı oldu Korkudan elleri, ayakları buz kesildi birden.

—Yoksa çıldırdınız mı? dedi. Bırakın beni, Grigori Nikolayiç!

—Benden niçin çekiniyorsunuz şekerim? Bunda korkulacak bir şey yok ki. Böyle şeylere alışmadığınız belli.

Onun anlayışına göre eğer bir kadın karşı koyuyorsa bu, onun iyi bir etki bıraktığı, hoşa gittiği anlamına gelirdi. Genç kadının beline sımsıkı sarılarak yanaklarını, sonra dudaklarını öpmeye başladı. Bu hareketinin ona büyük zevk verdiği kanısındaydı. Yuliya içinde bulunduğu korku ve utancın etkisinden kurtularak gülmeye başladı. Panaurov genç kadını bir daha öptü, sonra garip kasketini giyerek;

---

1 Ruslar beğendikleri kişileri körpe hıyara benzetirler. (Ç.N.)

—İşte sakat bir adamın size verebilecekleri bu kadar! dedi. Bir zamanlar ünlü bir Türk paşası varmış. Bir yararlılığı karşılığında kendisine koca bir harem armağan edilmiş. Birbirinden güzel, genç karıları karşısında dizilmişler; bizim iyi yürekli paşa her birini tek tek öptükten sonra «Bugünkü durumumla size bu kadarını verebiliyorum.» demiş. İşte ben de onun gibiyim.

Yanındaki adamın tavırları, sözleri aptalca olmakla birlikte olağandışılığıyla Yuliya'yı eğlendiriyordu. Kanepenin üstüne çıkıp şarkı söyleyerek raftan bir kutu bonbon şekeri aldı, bir çikolata parçasını Panaurov'a atarak;

—Yakalayın! dedi.

Beriki bunu kapıp ağzına attı. Bunun üzerine Yuliya kahkahayla gülerek birkaç parça daha attı. Panaurov kaptığı şekerleri ağzına tıkıyordu. Adamın bunu yaparken öyle yalvaran bakışları, öyle sevecen tavırları vardı ki, genç kadına bunlar çok çocuksu, hatta kadınsı gözüktü. Sonunda yorgun düşen Yuliya kanepeye oturdu. Kahkahalarına ara vermeksizin adamın yüzüne bakıyordu. Bunun üzerine Panaurov iki parmağıyla onun yanağına dokundu.

—Ah, seni yaramaz kız!

Yuliya şeker kutusunu Panaurov'a uzattı.

—Alın, ben tatlı sevmem.

Adam bir tanesini bile bırakmaksızın bütün bonbonları yedi, sonra valizinin kapağını açıp boş kutuyu içine yerleştirdi. Resimli kutuları sevdiği anlaşılıyordu.

—Eh, bu kadar yaramazlık yeter. Şimdi sakat adamın yatması gerekiyor, dedikten sonra işlemeli Buhara yorganı ile yastığını çıkardı, bir güzel örtünerek yattı.

Yorgunluktan bütün bedeni kırılıyormuş gibi, alçak sesle;

—Sana iyi geceler, güvercinim, dedikten sonra derin derin içini çekti.

Çok geçmeden korkunç bir horultu koptu. Yuliya da her-

hangi bir utanma duygusuna kapılmaksızın öbür kanepeye uzandı, hemen uyumaya başladı.

Ertesi gün doğup büyüdüğü kentte istasyondan eve giderken sokaklar boşalıp ıssızlaşmış, evler üzerlerine basılmışçasına ufacık gözüktü gözüne. Derken, karşısına bir cenaze alayı çıktı, önde kilise sancağıyla birlikte üstü açık bir tabut taşıyorlardı.

«Yolda ölüye raslamak uğurdur derler.» diye düşündü.

Bir zamanlar Nina Fiyodorovna'nın oturduğu evin pencere camlarına içerden beyaz kâğıtlar yapıştırılmıştı.

Yüreği duracakmış gibi çarpan Yuliya baba evinin avlusuna girdi, kapı çıngırağının ipini çekti. Pamukla beslenmiş kalın bir hırka giyen, şişman, uykulu bir hizmetçi açtı kapıyı. Yuliya onu daha önce hiç görmemişti. Merdivenden yukarı çıkarken burada Laptev'in kendine nasıl açıldığını anımsadı. Basamaklar silinmemişti, her yer pislik içindeydi. Üst katın buz gibi soğuk koridorunda kürklü paltolarını çıkarmamış hastalar titreye titreye sıralarını bekliyorlardı. Yuliya'nın yüreği nedense küt küt atmaya başladı, yürümesi bile hayli güçleşti.

Daha bir toplayıp şişmanlayan doktor odasında çay içiyordu, saçları karma karışıktı, yüzü pancar gibi kızarmıştı. Kızının içeri girdiğini görünce öyle sevindi ki, gözleri doldu. Babası için tek sevinç kaynağı olduğunu anlayan Yuliya'ya bu durum çok dokundu, yaşlı doktoru kucaklayarak paskalyaya değin birlikte oturacaklarını söyledi. Sonra eski odasına geçti, üstünü değiştirdi, çay içmek üzere yemek odasına geldi. Babası elleri ceplerinde, «ru-ru-ru» diyerek bir şarkı mırıldanıyordu. Bu onun bir şeyden memnun olmadığını gösterirdi.

—Moskova'da keyif içinde yaşadığın anlaşılıyor, dedi. Ne yapalım, öyle olsun, senin adına kıvanç duyarım. Ben yaşlı baban kimseden bir şey beklemiyorum artık. Çok geçmeden geberirsem benden de kurtulursun. Ama asıl şaştığım şey nedir, biliyor musun? Postum çok sağlam olmalı ki, bugüne değin başıma bir şey gelmeden yaşadım.

Yedi canlı bir yük hayvanı gibiymiş, sırtına kim isterse binermiş. Nina Fiyodorovno'nun tedavisini yüklendiği yetmiyormuş gibi çocuklarının bakımını da o almış, kadının ölünce cenaze işleri üstüne yıkılmış. Panaurov denilen züppe hiçbir sorumluluk tanımıyormuş, üstelik kendisinden 100 ruble koparıp üstüne yatmış.

—Beni en iyisi Moskova'ya götürüp bir tımarhaneye kapat. Doğruluğa, adalete inanmış, saf bir adam olduğuma göre zır delinin biriyim.

Sonra kızının kocasını kötülemeye başladı. Uzak görüşlü değilmiş, çok elverişli koşullarda satılan evleri almaya yanaşmıyormuş. O zaman Yuliya Sergeyevna babasının yaşamında tek sevinç kaynağı olmadığını anladı.

Muayenehanesine gelen hastalara bakarken ya da evlere hasta bakmaya gittiği zamanlar Yuliya Sergeyevna can sıkıntısından bütün odaları dolaşıyor, ne yapacağını bilemiyordu. Hem doğup büyüdüğü kentten, hem de baba evinden soğumuştu. Artık sokağa çıkıp tanıdıklarına gitmeyi de canı çekmiyordu. Eski kız arkadaşlarını, kendi genç kızlık günlerini aklına getirdikçe üzülmüyor, pişmanlık duymuyordu.

O akşam takıp takıştırdı, kiliseye duaya gitti. Ancak orada çoğunlukla sade insanlar bulunduğu için gösterişli kürkü ile şapkası kimsenin üzerinde gerekli etkiyi uyandırmadı. Sanki hem kilisede, hem de kendisinde büyük bir değişiklik olmuştu. Eskiden okunan dualar, söylenen ilahiler çok hoşuna gider; kilisenin ortasında duran papaza kalabalığı yararak sokulduktan sonra alnına kutsal zeytinyağı sürülmesini severdi. Şimdi ise dua bitse de bir an önce eve gitsem, diye düşünüyordu. Kiliseden çıktığı sırada dilencilerin yanına yanaşmasından korktu. Şimdi kim duracaktı da ceplerinde bozuk para arayacaktı? Üstelik kâğıt rublelerden başkası yoktu cebinde.

Yatağa erkenden yattığı halde uzun süre uyuyamadı. Uyuduktan sonra da garip garip resimler, gündüz karşılaştığı cenaze alayı girdi düşüne. Birtakım insanlar kapağı açık tabutu

evlerinin avlusundan içeri soktuktan sonra üzerine yatırdıkları bornozla salladılar, salladılar, ardından «küt» diye duvara çarptılar. Yuliya yatağında büyük bir korkuyla sıçradı. Aşağıda kapı çalınıyordu; ayrıca çıngırağın ipi duvara sürtüp duruyor, ama çıngırak sesi işitilmiyordu.

Babasının öksürüklerini duydu. Ardından hizmetçi kızın aşağıya inip yeniden yukarı çıktığını...

Odasının kapısını çalan hizmetçi;

—Hanımefendi! Hanımefendi! diye seslendi.

—Ne istiyorsun?

—Size bir telgraf var!

Yuliya mumu alarak kalktı. Hizmetçinin arkasında iç çamaşırlarının üstünde paltosunu giymiş olarak, elinde bir mumla babası dikiliyordu.

Yarı uykulu;

—Çıngırak bozuk. Çoktandır onaramadık dedi.

Telgrafı açan Yuliya şu satırları okudu: «Sağlığınıza içiyoruz. Yartsev, Koçevoy.»

—Bakın şu salakların yaptığına!

Yuliya böyle bağırdıysa da içinde bir rahatlama duydu, neşelendi.

Odasına döner dönmez sessizce yıkanıp temizlendi, giyindi, ortalık ağarmadan bütün eşyalarını topladı, öğle üzeri de Moskova'nın yolunu tuttu.

XII

Paskalya yortusunda Laptevler resim yüksek okulunda açılan sergiyi gezmek istiyorlardı. Moskovalılar gibi yanlarına çocukları, çocukların eğitmenini, Kostya'yı da alarak ailecek, hep birlikte gittiler.

Laptev bütün ressamların adlarını bilir, hiçbir sergiyi ka-

çırmazdı. Yazlığa çıktıklarında boyalarını alıp görüntü resimleri yaptığı bile olurdu; öyle sanıyordu ki, zamanında iyi bir resim öğrenimi görse ünlü bir ressam olurdu. Yurtdışına çıktığında ise antikacı dükkânlarına uğrar, eski ustaların yapıtlarını inceler, uzman gözüyle düşüncelerini açıklar, ilgilendiği bir antikayı dükkân sahibi ona canının istediği fiyata sattıktan sonra alınan tablo bir sandığa çakılıp arabalığa atılır, sonra orada kaybolur giderdi. Ya da bir gravürcü dükkânına girer, taş basması resimleri, tunç kabartmaları uzun uzun inceleyip satıcıyla konuştuktan sonra önemsiz bir gravür, basit bir kâğıt kutu satın alıp çıkardı. Evinin duvarlarını fazla değer taşımayan kocaman kocaman tablolar süslerdi, değerli parçaları ise asmasını bilmezlerdi. Avuçla para ödedeği nice tablonun daha sonra kaba bir taklit olduğu anlaşılınca hayli canı sıkılmıştır. İşin en şaşırtıcı yanı, genelde ürkek, çekingen bir adam olan Laptev'in resim konusunda son derece atak davranıp kendine güvenmesiydi. Nedendi acaba?

Sergideki tablolara kocası gibi yumruğunun içinden ya da dürbünle bakan Yuliya Sergeyevna resimlerdeki insanların canlıymış gibi olmasına, ağaçların gerçeğe benzemesine önem verirdi. Resim sanatından anlamamakla birlikte ona öyle gelirdi ki, sergide pek çok tablo birbirinin aynıdır, resim sanatının asıl amacı tablolara yumruğunun içinden bakınca insanların, nesnelerin gerçekmiş gibi gözükmesidir.

Laptev;

—Şu gördüğün orman tablosu Şişkin'indir, diye açıkladı. Şişkin birbirine benzeyen orman görüntüleri çizmiştir... Sen hiç leylak rengi kara rasladın mı? Şuradaki çocuğun sol kolu sağ kolundan daha kısa, öyle değil mi?

Gezmekten yorulan Laptev artık eve dönmek istediği için Kostya'yı aramaya gitti. Yuliya ise küçük bir kır tablosunun önünde durdu, resmi kayıtsızca seyretmeye başladı. Ön planda küçük bir dere vardı, ahşap bir köprünün üzerinden aşan keçi yolu uzaklarda koyu otların, tarlaların arasında kaybolup

gidiyordu. Sağ köşede bir orman, ormanın yakınında bir kır ateşi vardı. Ateşi korucular yakmış olmalıydı. Daha ötede akşamın fecri sönmek üzereydi.

Yuliya köprüden geçip cılgada (keçi yolunda) ilerlediğini hayal etti. Çepeçevre her yer ıssızdı, kuyruksallayanlar uykulu uykulu ötüyor, uzakta bir ışık göz kırpıyordu... Göğün kızıla çalan bölümündeki bulutları, ormanı, tarlaları çok eskiden birçok kez görmüş gibi geldi, kendini yapayalnız hissetti, cılgada yürümek, durmadan yürümek istedi. Akşam kızıllığının bulunduğu yerde sonsuzluğa doğru uzanan göksel bir parıltının yansıması gizli gibiydi.

Tabloyu anlamaya başlamasına şaşırarak;

—Ne kadar güzel! dedi. Alyoşa, bakar mısın! Şu tablodaki ıssızlığı sen de hissediyor musun?

Doğa görüntüsünün niçin hoşuna gittiğini açıklamaya çalışıyor, ama ne kocası, ne de Kostya onu anlamıyorlardı. Hüzünlü bir gülümsemeyle peyzajı seyrederken ötekilerin bu tabloda bir özellik bulmamalarına canı sıkıldı. Sonra salonları yeniden dolaşarak tabloları seyretmeye, değerlerini anlamaya çalıştı. Tablolar gerçekten birbirlerine benziyordu. Eve döndüklerinde salonda, kuyruklu piyanonun üstünde asılı duran tabloya ilk kez dikkatle baktı ve içinden bir öfke kabardı.

—Aman, ne diye almışlar ki böyle bir şeyi sanki! diye söylendi.

O günden sonra evdeki duvarlarda asılı, yaldızlı çerçevelere konmuş tablolar, çiçek desenli Venedik aynaları, kuyruklu piyanonun üstündekine benzeyen resimler, kocasının ve Kostya'nın sanatla ilgili görüşleri canını sıkmaktan, hatta onda nefret uyandırmaktan başka bir işe yaramadı.

Yeni bir şey getirmeyen günler böyle peş peşe akıp gidiyordu. Havalar ısınmış, tiyatro mevsimi geçmişti. Havanın güzel olduğu bir gün, mahkemenin ataması üzerine bir sanığın savunmasını üzerine alan Kostya'yı duruşmada dinlemeye karar verdiler. Evden çıkmakta ağırdan aldıkları için mahkemeye

vardıklarında tanıkların sorgulaması başlamıştı. Orduda yedek erlik yapan bir kişi soygunculukla suçlanıyordu. Tanıklık yapan çamaşırcı kızlar verdikleri ifadelerde sanığın çamaşırhane sahibi kadının evine birçok kez geldiğini, olay günü gece geç vakit gene uğradığını, içki içmek için kadından para istediğini, kimseden para alamayınca geri gittiğini, bir saat sonra dönerek çamaşırcı kızlara çeşitli kurabiyeler ile bira getirdiğini anlattılar. O gece şafak sökene dek içki içip şarkı söylemişler, sabah uyandıklarında bir de bakmışlar ki, çardağa açılan kapının kilidi kırılmış, birkaç parça çamaşır ile yatak çarşafları götürülmüş.

Kostya her tanığa alaylı bir tarzda olay günü sanığın getirdiği biradan içip içmediğini soruyordu. Sanki hırsızlık işini çamaşırcı kızların kendilerinin yaptığını kanıtlamaya çalışıyor gibiydi. Konuşmasında heyecanın zerresi yoktu, jüri üyelerine de ters ters bakıyordu. Onun açıklamasına göre soygunculuk ile basit bir hırsızlık olayı çok farklı şeylerdi. Konuyu uzatarak, en ince ayrıntılara girerek irdelemek gibi bir konuşma tarzı vardı. Herkesin çoktan bildiği şeyleri kılı kırk yararak ciddi ciddi anlatıyordu da anlatıyordu. Sonuçta kimse bir şey anlamıyordu, o da başka... Kostya'nın uzun açıklamalarından mahkeme başkanının çıkardığı sonuç şu olsa gerekti: «Ortada bir soygun olayı vardı, ama bu hırsızlık sayılamazdı, çünkü çamaşırcı kızlar çamaşırları kendileri götürüp içkiye yatırmışlardı. Eğer buna hırsızlık dersek dışardan gelen birinin soygun olayı sayılmamalıydı.» Kostya'nın tasarladığı gibi amacına uygun açıklamalar jüri üyeleri ile duruşmayı izleyenleri çok etkiledi. Sonuçta mahkemeden sanığın aklanma kararı çıktı, bunun üzerine Yuliya, Kostya'yı uzaktan başıyla kutladı, sonra da yanına giderek elini sıktı.

Mayıs ayında Laptevler, Sokolniki semtindeki yazlık eve taşındılar. Yuliya'nın gebe olduğu o zaman anlaşıldı.

Aradan bir yıla yakın zaman geçti. Sokolniki'deki yazlıkta Yaroslavl demiryolunun yakınında Yuliya ile Yartsev otlar üzerinde oturuyorlar; Kostya ise biraz ilerde sırtüstü yere uzanmış, bir eli başının altında, gökyüzünü seyrediyordu. Gezmekten yorgun düştükleri için üçü de saat 6 treninin gelmesini bekliyorlardı, eve gidip çay içeceklerdi.

Yuliya;

—Doğa öyle ayarlamış ki, bütün anneler çocuklarında olağanüstü özellikler görmek isterler, dedi. Bebeğin beşiğinin başında saatlerce dikilerek kulaklarını, gözlerini, burnunu hayran hayran seyrederler. Başkalarının sevip öpmelerinden de çocuğun çok hoşlandığını sanırlar. Sağda-solda tek konuştukları konu kendi çocuklarıdır. Annelerin bu zayıflığını bildiğimden ben kendi hareketlerime çok dikkat ederim. Gene de kim ne derse desin, benim kızım Olya bir tanedir. Meme emerken insana öyle bir bakışı var ki, anlatamam! Ya o gülümsemesi! Daha 8 ayını doldurmadı, ama ondaki zeki bakışları ben 3 yaşındaki çocuklarda bile göremiyorum.

—Yeri gelmişken sorayım, dedi Yartsev, kocanızı mı daha çok seviyorsunuz, yoksa bebeğinizi mi?

Yuliya omuzlarını silkti.

—Bu konuda ne söyleyeceğimi bilmiyorum. Aslında kocamı fazla sevmiş değilim, Olya ise benim ilk aşkım. Biliyorsunuz, Aleksey'le sevmeden evlendim. Meğer ben aptalın biriymişim; eskiden, hem onu, hem kendimi mahvettim diye üzülür dururdum. Oysa evlilikte sevmek hiç önemli değilmiş, düpedüz saçmalıkmış.

—Sizi ona bağlayan aşk olmadığına göre aranızda başka bir bağ olmalı. Onunla niçin yaşıyorsunuz?

—Bilmem... Belki de alışkanlık... Kocama saygı duyuyo-

rum, evde bulunmadığı zamanlar özlüyorum, canım sıkılıyor, ama bu, aşk değil. Zeki ve dürüst bir insan olması mutluluğum için yeterli. Bu özellikleri yanında iyi yürekli, sade bir insandır...

Kostya yattığı yerden başını doğrulttu.

—Alyoşa zekidir, Alyoşa iyi yüreklidir... Her zaman böyle söylersiniz, iki gözüm. Onun ne kadar zeki, iyi yürekli, hoş bir adam olduğunu anlamanız için daha bir dam dolusu ekmek yemeniz gerekir. Kaldı ki, onun zekiliği, iyi yürekliliği hiç önemli değil. Size istediğiniz kadar para veriyorsa, bunu rahatlıkla yapabilecek bir kişidir de ondan. Gelgelelim küstah, yüzsüz bir herife haddini bildirmesi gerektiği zaman utanarak cesaretini yitirmesi anlaşılacak gibi değil. Sevgili Aleksis'iniz dünyanın en güzel insanı olabilir, ama kötülüklerle boğuşmaya gelince ciğeri beş para etmez, genelde işe yaramaz bir adam...

Sonunda uzaktan tren gözüktü. Lokomotifin bacasından, batan güneşin kızıllığıyla pembeleşen kürem kürem dumanlar savruluyordu. Son vagonun iki penceresi öyle parlıyordu ki, insanın gözleri kamaşıyordu.

Yuliya Sergeyevna toparlanarak,

—Hadi, gidip de çayımızı içelim, dedi.

Son günlerde hayli kilo almıştı, yürüyüşü de bir genç kızınkinden çok, orta yaşlı bir kadınınki gibi tembelceydi. Onun arkasından kalkan Yartsev;

—Gene de aşksız yaşamak anlamsız bir şey, dedi. Hepimiz durmadan aşk üzerine konuşur, bu tür romanlar okuruz, ama kendimiz sevmeye gelince bir türlü beceremeyiz. Bunun beğenilecek nesi var?

Çaylarını evin önündeki küçük bahçede içtiler. Rezedeler, şebboylar, yalancı tütünler çiçek açmış, glayöller tomurcuklanmıştı. Yartsev ile Koçevoy, Yuliya Sergeyevna'nın yüzünün duruşundan genç kadının iç dengesi ve dinginliği ile en mutlu dakikalarını yaşadığını anladılar. Gerçekten Yuliya Sergeyevna o anda sahip olduklarından başka bir şey istemiyor, elin-

dekileri yeterli görüyordu. Bu durum karşısında onlar da huzurlu, dingin bir havaya girdiler; kim ne söylerse üçünün de hoşuna gidiyor, mutluluk duyuyorlardı. Çam ağaçları her zamankinden güzel görünüp reçine kokuyor, yedikleri erikleri beğeniyorlar, Laptev'in yeğeni Saşa'yı çok akıllı, güzel bir çocuk buluyorlardı.

Çaydan sonra Yartsev piyanonun başına oturup birkaç şarkı söyledi. Yuliya ile Koçevoy onu çıt çıkarmadan dinlediler. Yuliya arada bir kalkıp içerde uyuyan bebeği ile hasta yatan Lida'yı yokluyordu. Lida iki gündür ateşler içinde kıvranıyor, bir şey yemiyordu.

Yartsev, «Dostum, sevgili dostum...» diye başladığı şarkıyı bitirdikten sonra başını silkeleyerek;

—Değerli dostlarım, dedi, kellemi kesseniz aşkı reddeden anlayışınıza katılmayacağım. Niçin sevmeye karşısınız? Eğer ben günde 15 saat çalışmak zorunda kalmasam bir kadına sırılsıklam âşık olurdum.

Akşam yemeği için sofra terasa kurulmuştu. Hava ılık, ortalık sakin olduğu halde rutubetten yakınan Yuliya omuzlarına şalını aldı. Hava karardığı andan beri ortada bir neden yokken kendini iyi hissetmiyor, durmadan titriyor, konuklarından hemen kalkıp gitmemelerini istiyordu. Onlara önce şarap ikram etti, yemekten sonra da daha fazla oturmaları için konyak getirtti. Herhalde çocuklarla, hizmetçilerle evde baş başa kalmak ona zor gelecekti.

—Biz yazlıkçılar çocuklar için bir müsamere düzenlemek niyetindeyiz, dedi. Tiyatro sahnemiz var, oyuncularımız var, tek eksiğimiz piyes. Elimize 20 kadar oyun geçti, ama hiçbiri uygun değil.

Yartsev'e döndü.

—Tiyatroyu sevdiğinizi biliyorum. Tarihten de anlıyorsunuz. Bize tarihi bir piyes yazsanıza! İster misiniz böyle bir şeyi?

—Neden olmasın? Yazılabilir.

Konyak bitince iki erkek gitmek üzere kalktılar. Gecenin 11'i olmuştu, yazlıkçılar için geç bir saatti bu.

Konuklarını avlu kapısına değin geçiren Yuliya;

—Hava çok karanlık, göz güzü görmüyor, dedi. Bu saatte nasıl gideceksiniz, bilmem. Öyle de soğuk var ki!

Şalına sımsıkı sarındı, eve doğru yürüdü.

—Aleksey herhalde iskambil oyununa dalıp bizi unuttu, dedi. Hadi, ikinize de iyi geceler!

Evdeki parlak ışıklardan sonra Yartsev ile Kostya'nın gözleri karanlıkta bir şey görmüyordu. Gene de bastıkları yeri yoklaya yoklaya tren yoluna vardılar, seddin öbür yanına geçtiler.

Kostya bir ara durarak gökyüzüne baktı. Kalın sesiyle;

—Çevremde hiçbir şey seçemiyorum, dedi. Yıldızlar altın paralar gibi pırıl pırıl. Gavrilıç!

—Evet?

—Ben bir şey göremiyorum. Neredesiniz?

Yartsev ıslık çalmaya başladı, yanına gelip Kostya'nın koluna girdi.

Kostya birden bağırmaya başladı:

—Hey, yazlıkçılar! Bir sosyalisti yakaladılar!

Neşeli olduğu zamanlar böyle bağırıp çağırır, arabacılara, gece bekçilerine çatar, şarkı söyler, kahkaha atardı.

—Hey, doğa! Şeytan senin canını alsın, e mi !diye haykırdı bir daha.

Yartsev onu yatıştırmaya çalışıyordu:

—Aman, ne yapıyorsunuz? Lütfen kendinize gelin!

Çok geçmeden iki arkadaşın gözleri karanlığa alıştı; çam ağaçlarını, telgraf direklerini az buçuk seçmeye başladılar. Uzaktaki Moskova istasyonlarından arada bir tren düdükleri işitiliyor, teller acıklı acıklı inliyordu. Çam koruluğu öylesine sessizdi ki, ağaçların gizem dolu, gururlu duruşları karşısında insan kendini yalnız, ezik hissediyordu. Ağaçların tepeleri gökle birleşmiş gibiydi. İki dost koruluk arasından bir boşluk

buldular, buradan yürümeye başladılar. Koruluğun içi daha bir karanlıktı; ancak yıldızlarla serpili uzun gök şeridinin tepelerinde durmadan değişmesinden, bir de ayaklarının altındaki çiğnenmiş topraktan dar bir orman yolunda ilerlediklerini anladılar. Böyle yan yana sessizce yürürlerken karşıdan onlara doğru birileri geliyormuş gibi bir duyguya kapıldılar. Bu duygunun etkisiyle az sonra sarhoşluktan iz kalmadı ikisinde de. Yartsev koruluğun bu görkemli sessizliği karşısında eski Moskova beylerinin, çarlarının, patriklerinin ruhları yörede dolaşıyormuş gibi bir duyguya kapıldı; bunu Kostya'ya söylemek istediyse de sonra vaz geçti.

Kentin girişine vardıklarında hava ağarmaya yüz tutmuştu. İki arkadaş gene konuşmaksızın yoksul yazlıkların, meyhanelerin, kereste depolarının önünden geçtiler; bir demiryolu köprüsünün altına gelince hoş bir ıhlamur kokusuyla karışmış nemli bir hava çarptı burunlarına. Köprüden sonra önlerinde geniş, uzun bir cadde açıldı. Burada da kimsecikler yoktu, tek sokak feneri gözükmüyordu. Ancak Krasnı Prud semtinde ortalık aydınlanmaya başladı.

Bakışlarını Alekseysk manastırına çeviren Yartsev;

—İşte Moskova! Ama bu kent daha pek çok acı çekecek! dedi.

—Gene aklınızdan neler geçiyor?

—Hiç... Bu kenti öyle çok seviyorum ki!

Yartsev ile Kostya ikisi de doğma-büyüme Moskovalıydılar; ikisi de buraya hayranlık duyarken, nedense öteki kentlere karşı bir çeşit kin beslerler, Rusya'yı da yaşanacak tek ülke sayarlardı. Gezip gördükleri Kırım yarımadası, Kafkaslar, Avrupa ülkeleri onlara göre can sıkıcı, insanı bunaltan yerlerdi. Oralara gittiklerinde külrengi Moskova görüntüsü burunlarında tüter, havasıyla, suyuyla burasını özlerlerdi. Sonbaharda erkenden alaca karanlık bastırması, pencere camlarına soğuk yağmur damlaları vurması, evlerin, kiliselerin duvarlarının hüzünlü bir koyuluğa bürünmesi onları canlandırır, içlerini bir

heyecan kaplardı. Moskova'da sokağa çıkarken ne giyeceğinizi kestiremezdiniz, ama her şey gene de güzel gelirdi.

Ancak gar yakınlarına varınca bir araba bulup bindiler.

Yartsev;

—Gerçekten, tarihi bir piyes yazsam çok iyi olur, dedi. Ama Liyapunovlar, Godunovlar dönemi olmasın; Yarovlavların, Monomahların zamanından bir konu seçmeliyim. Pimen'in monoloğu dışında bugüne dek yazılmış tarihi Rus piyeslerinden hiçbirini beğenmiyorum. Herhangi bir tarihi kaynağa baş vurduğunuzda, en basitinden bir tarih ders kitabı okurken bile Rusya size yetenekli, ilginç, çok işler becermiş insanların ülkesi gibi gelir, oysa tiyatroda tarihi bir piyes izlerken Rus yaşamı, sığ, kısır, sağlıksız, çok sıradan bir yermiş gibi gözükür.

Dmitrovka sokağında iki arkadaşın yolları ayrıldı, Yartsev aynı arabayla Nikitski sokağındaki kendi evine gitti. Arabada uyuklarken başı sallanıyor, hep yazacağı tarihi piyesi kuruyordu. Bu hayaller içinde birdenbire gözlerinin önünde korkunç bir karmaşa, gürültüler, çığlıklar, anlamadığı bir dilde, belki de Kalmıkça bağırıp çağırmalar canlandı. Alevlerin dört bir yandan sardığı bir köy ile yangının aydınlığıyla pembeleşmiş, karlarla örtülü bir orman gördü. Ortalık öylesine aydınlıktı ki, ağaçlar tek tek seçilebiliyor, atlısı-yayasıyla bir sürü saldırgan, köyün sokaklarında kol geziyordu. Atlar da, insanlar da gökyüzünün kızıllığının yansımasından kıpkırmızıydı.

«Bunlar Peçenekler!»[1] diye düşündü Yartsev.

Korkunç yüzü kanlar ve yanıklar içinde yaşlı bir saldırgan, beyaz tenli bir Rus kızını kaptığı gibi atının terkisine bağladı, ardından sevinçle haykırdı. Rus kızı umarsızlık içinde bakışları üzgün, zeki... Yartsev bir an başını silkeleyerek uyandı, ardından «Dostum, sevgili dostum...» şarkısını söylemeye başladı.

---

1 XI. yüzyılda Rusya'yı istila eden Peçenekler (Kıpçaklar) Türk soyundandır. Kalmıklar ise daha sonraki Moğol istilasından Moğolistan'a dönmeyip geride kalan topluluklardır. (Ç.N.)

Yartsev arabacının parasını ödeyip merdivenden evine çıkarken bile hâlâ kendini toparlamış değildi. Köyü saran yangın kıyıdaki ağaçlara atlamış, oradan koca orman tutuşmuş, çatır çatır yanıyordu. Korkudan çılgına dönen bir yaban domuzu köyün sokaklarında cirit atıyor, atın terkisine bağlı Rus kızı üzgün üzgün bakıyordu...

Odasına girdiğinde hava iyice aydınlanmıştı. Piyanonun üzerindeki açık notaların yanında iki mum dibi sönmek üzereydi. Divanın üstüne yarı uzanan Rassudina, üstünde siyah giysisi, belinde kuşağıyla, elinde okuduğu gazete, öylece uyuyakalmıştı. Yartsev'in dönmesini beklerken piyano çala çala yorulmuş, sonra da uyumuş olmalıydı.

«Kadıncağız bitkin gözüküyor.» diye düşündü Yartsev.

Elinden gazeteyi dikkatlice aldı, üstüne bir battaniye örttü, mumları söndürdü, odasına yatmaya gitti. Uykuya dalarken hep yazacağı tarihi piyesi düşünüyor, dilinden «Dostum, sevgili dostum...» şarkısı düşmüyordu.

İki gün sonra bir dakikalığına ona uğrayan Laptev yeğeni Lida'nın kuşpalazına yakalandığını bildirdi. Yuliya Sergeyevna ile çocuk da aynı hastalığı ondan kapmışlardı. Beş gün sonra başka bir haber geldi. Buna göre Lida ile Yuliya hastalıktan kurtulmuşlar, bebek ise ölmüştü. Bunun üzerine Laptevler, Sokolniki'de yazlıklarını bırakıp Moskova'ya dönmüşler.

XIV

O günden sonra Laptev evde uzun süre tek başına kalmaktan sıkılmaya başladı. Karısı kızlara derslerinde yardım edeceğini bahane ederek sık sık yan bölmeye gidiyordu. Oysa Laptev adı gibi biliyordu ki, Yuliya'nın amacı yeğenlerine ders çalıştırmak değil, ölen kızı için Kostya'nın yanında rahatça gözyaşı dökmekti. Bebeğin ölümü üzerinden dokuz, sonra yirmi, sonra kırkıncı gün geçti. O gün Alekseyev gömütlüğü kilisesin-

de ayin dinlediler, bunun ardından Laptev günlerce üzgün gezdi, talihsiz kızını düşündü, karısını avutmak için bayatlamış laflar söylemek zorunda kaldı. Çoktandır mağazaya da uğramaz olmuştu. Kendine birtakım uğraşlar uydurup zamanını hayır işlerine ayırıyordu. Eğer karşısına, entipüften bir iş için de olsa, bütün gün sokaklarda dolaşma fırsatı çıkarsa buna çok seviniyordu. Avrupa'ya gitmek tasarısı da vardı, kuracağı yurt ya da gece yatı yeri için incelemeler yapmak düşüncesi son zamanlarda epeyce zihnini kurcalamaktaydı.

Bir güz günü Yuliya gene Kostya'nın yanına ağlamaya gitmişti. Laptev çalışma odasındaki kanepede yatıyor, nereye gitse de can sıkıntısından kurtulsa diye düşünüyordu. Tam o sırada Piyotr içeri girerek bayan Rassudina'nın geldiğini söyledi. Bu haber Laptev'i öyle sevindirdi ki, hemen ayağa fırlayarak, beklemediği eski dostunu karşılamaya koştu. Neredeyse onun varlığını unutmaya başlamıştı.

Konserde son karşılaşmalarından beri Rassudina hiç değişmemişti, hep aynı kadındı. Laptev ona iki elini birden uzattı.

—Ah, Polina! Görüşmeyeli ne kadar oldu? dedi. Nerelerdeydiniz, hiç gözükmediniz? Geldiğinize öyle sevindim ki! Buyurun, buyurun!

Rassudina selam verip Laptev'in elini sıkarken kolunu koparacakmış gibi sarstı, sonra paltosunu, şapkasını çıkarmadan çalışma odasına girdi, oradaki bir koltuğa çöktü.

—Size bir dakikalığına uğradım. Boş laflar için ayıracak vaktim yok. Lütfen siz de oturup beni dinleyin. Beni gördüğünüze sevinmeniz benim yönümden kesinlikle bir değer taşımıyor, çünkü artık erkek milletinin ilgisine aldırdığım yok. Eğer kapınızı çalmak zorunda kaldıysam, bugün beş yere uğradığım halde eli boş dönmemdendir; oysa geciktirilmez bir iş peşindeyim. Şimdi dikkatle dinleyin beni! Olanakları sınırlı, biraz da aklı bir karış havada beş öğrencim kayıt paralarını yatırmamamışlar, o yüzden okuldan atılacaklar. Varlıklı bir insan olmanız

size derhal üniversiteye gidip bu öğrencilerin borcunu ödemek gibi bir yükümlülük getiriyor. Anladınız mı!

—Peki, Polina! Seve seve yaparım.

Kadın Laptev'e bir çizelge verdi.

—İşte çocukların adları. Bir an bile gecikmeden yola koyulun, aile mutluluğunun keyfini sonra da çıkarırsınız.

O sırada oturma odasının kapısının arkasından bir hışırtı duyuldu. Herhalde köpek kaşınmaktaydı. Rassudina'nın yüzü kıpkırmızı kesildi, hemen ayağa fırlayarak;

—Sizin Dulçina[1] konuşmalarımızı dinliyor galiba, dedi. Ne kadar çirkin bir şey!

Kadının Yuliya'yı küçük düşürmesine kızan Laptev;

—Kendisi burada yok, yandaki evde, dedi. Sonra onun hakkında böyle konuşmayın. Çocuğumuz öldü, günlerdir büyük acımız var.

Rassudina yeniden oturarak alaylı alaylı güldü.

—Korkmasın, isterse on çocuk daha yapabilir. Çocuk doğuracak aklı olmadıktan sonra istediği kadar doğursun!

Laptev bu tür sözleri daha önce de duymuştu. Rassudina'nın söyledikleri ona geçmişte kalan, bağımsız bekârlık günlerini anımsattı. Kendini genç ve güçlü hissettiği, canının çektiği her şeyi yapabildiği, karısına aşkla bağlanmadığı, çocuk acısı çekmediği günleri...

Gevşeklik içinde gerinerek;

—Hadi, birlikte çıkalım, dedi.

Üniversiteye vardıklarında Rassudina kapıda kaldığı için Laptev tek başına öğrenci bürosuna girdi, az sonra elinde beş ödenti alındısıyla dışarı çıktı.

—Şimdi nereye? diye sordu Rassudina'ya.

—Yartsev'e uğrayacağım.

—Öyleyse ben de geliyorum.

—Ya adamın çalışmasına engel olursanız?

1 Don Kişot'un sevgilisi. (Ç.N.)

Laptev kadının yüzüne yalvarırcasına baktı.

—Engel olmam. İnanın bana!

Kadının başında yas şapkasını andıran, kreple süslü siyah bir başlık vardı; sırtında ise cepleri dışarı fırlamış, giyile giyile tiftiği çıkmış kısacık bir manto. Burnu eskiye göre daha uzamış gibiydi, hava ayaz olduğu halde yüzündeki kan çekilmişti. Laptev kadının arkasına takılıp dırdırlarını dinleye dinleye yürümekten büyük zevk alıyordu. Onun peşinden giderken, «Son derece çirkin, sinirli, geçimsiz bir kadın olduğu, giyinmesini, doğru-dürüst davranmasını bilmediği, hep saçı-başı dağınık dolaştığı halde böylesine büyüleyici olabildiğine göre ne büyük içsel güce sahip bir insan!» diye düşündü.

Yartsev'in evine mutfaktan geçerek, arka kapıdan girdiler. Onları saçları kırlaşmış, üstü-başı tertemiz, yaşlı aşçı kadın karşıladı. Konukların böyle hiç beklemediği bir yerden girmesine çok şaşırmış olacak ki, utangaç utangaç gülümsedi, küçücük yüzü pancar gibi kızardı.

—Buyursunlar, efendim, buyursunlar!

Yartsev henüz gelmemişti. Bunun üzerine Rassudina piyanosunun başına oturdu, Laptev'e kendisini rahatsız etmemesini söyleyerek, bitmez-tükenmez alıştırmalarına başladı. Bir köşeye oturan Laptev kadını lafa tutmaksızın «Avrupa Belleteni» adlı sanat dergisini okumaya başladı. Rassudina günlük normal iki saatlik çalışmasını tamamladıktan sonra mutfağa girip bir şeyler atıştırdı, sonra özel derslerine gitti. Bu arada Laptev dergideki uzun roman parçasını bitirmişti, sonra bir şey okumaksızın, canı da sıkılmaksızın öylece oturup bekledi. Erken kalkıp öğle yemeğine yetişemediği için bir çeşit mutluluk duyuyordu.

Neden sonra;

—Kah-kah-kah! diye bir kahkaha duyuldu evin girişinde.

Ardından kırmızı yanaklı, sağlıklı, dinç görünüşlü arkadaşı Yartsev beyaz düğmeli yeni frakıyla içeri girdi. Hâlâ kahkahayla gülüyordu.

Öğle yemeğini birlikte yediler. Sonra Laptev oradaki kanepeye uzandı, Yartsev ise yanına oturup bir puro tüttürdü. Ardından ortalık kararmaya başladı.

Laptev;

—Yaşlandığımı hissediyorum, dedi. Nina ablam öldükten sonra ölümü daha çok düşünmeye başladım nedense.

Ölümden, ruhun ölümsüzlüğünden, insanın yeniden dirilip Mars gibi bir gezegene uçmasının iyi bir şey olacağından söz ettiler... Sürekli aylak dolaşıp mutlu olmaktan, en önemlisi de zihinlerinin birtakım özel düşüncelerle dolup yüksek konularda düş kurmaktan konuştular.

Yartsev;

—Kim ne derse dersin, ben ölmek istemiyorum, dedi. Hiçbir felsefe bana ölümle bağdaşmayı kabul ettiremez. Ölümüme başıma gelebilecek en büyük felaket gözüyle bakıyorum. İçimde büyük bir yaşama isteği kaynıyor.

—Yaşamayı çok mu seviyorsunuz, Gavrilıç?

—Hem de nasıl!

—Oysa ben bu konuda karmaşık duygular içindeyim. Bazan sıkıntılı bir ruhsal duruma giriyorum, bazan da tümüyle kayıtsız, vurdumduymaz oluyorum. Ürkek, kendine güvenmeyen, çekingen bir yaratılışım var; yaşamla bir türlü uyum sağlayamıyorum, kendi kendimin efendisi değilim. Çevremde saçmalayan, sağı-solu aldatan bir sürü insan var; hepsi de fıkır fıkır neşe, yaşam dolu. Buna karşılık ben kendi isteğimle başkalarına iyilik yaptığım halde gene de tedirginlikten, sünepelikten kurtulamıyorum. Anladığım kadarıyla, Gavrilıç, bir toprak serfinin köle ruhlu torunu olmam yatıyor bu zayıflığın temelinde. Benim gibi kara kemikli birinin gerçek yaşama ayak uydurabilmesi için daha benim türümden nicelerinin kemiklerinin çürümesi gerekecek, anlaşılan.[1]

---

1 Çehov kölelerin zamanla kendilerini yetiştirip beyaz kemikli, soylu insan olabileceklerini vurguluyor. (Ç.N.)

—Bu söyledikleriniz çok güzel! dedi. Sözleriniz bir kez daha Rus yaşamının ne denli zengin, çok yönlü olduğunu gösteriyor. Bu öyle büyük bir kazanç ki toplumumuz için! Biliyor musunuz, görkemli bir zaferin arifesinde bulunduğumuza her geçen gün daha çok inanıyorum, o güne dek yaşamayı, olaylara katılmayı çok isterdim. İster inanın, ister inanmayın, bizim arkamızdan olağanüstü bir nesil yetişiyor. Çocuklarla, özellikle kız çocuklarıyla ders yapmaktan büyük zevk alıyorum. Gerçekten hepsi de birbirinden değerli varlıklar!

Yartsev piyanonun yanına giderek birkaç ayar vuruşu yaptıktan sonra;

—Ben bir kimyacıyım, kendimi sürekli kimyacı olarak düşünüyorum, öyle de öleceğim, dedi. Ancak doymak bilmez bir insanım ben, hani «gözünü toprak doyursun» derler ya, o cinsten işte.

Kimya bana yetmediği için Rus tarihine el attım, o da yetmeyince sanat tarihine, eğitim alanına, müziğe saldırdım... Geçen yaz bir gün karınız bana tarihi piyes yazmamı söylemişti. Şimdi bütün istediğim, böyle bir piyes kotarmak. Bana öyle geliyor ki, geceli-gündüzlü üç gün çalışsam bu işin altından kalkarım. Zihnime üşüşen tarih sahneleri beni rahat bırakmıyor, kafamın içi bunlarla dopdolu, sanki beynimin nabız atışlarını hissediyorum. Sakın, erişilmesi zor, önemli bir yapıt yaratmayı tasarladığımı düşünmeyin. Hayır, benim asıl istediğim yaşamak, hayal etmek, sürekli umut beslemek, her işe yetişmek... İki gözüm, yaşam çok kısa bir olgu, onu en iyi yaşamak tek amacımız olmalı.

Ancak gece yarısı biten bu dostça söyleşiden sonra Laptev, Yartsev'in evine hemen hemen her gün uğramaya başladı. Gitmediği günler onu özlüyordu sanki. Genelde oraya akşamüstü varıyor, divana uzanıp arkadaşının eve dönmesini bekliyor, bu sırada kesinlikle canı sıkılmıyordu. Görevden gelen Yartsev akşam yemeğini yedikten sonra çalışmaya koyulduğunda Laptev bir soru atıyordu ortaya. Bunun üzerine tartışma

başlıyordu; artık ne çalışma kalıyordu, ne bir şey. İki dost gece yarılarına dek konuşup birbirlerinden son derece memnun ayrılıyorlardı.

Ancak bu söyleşiler uzun sürmedi. Yartsev'e erken bir saatte uğrayan Laptev orada Rassudina'yı buldu. Kadın piyanosunun başında alıştırma yapmaktaydı. Laptev'i çok soğuk karşıladı, elini bile sıkmadan düşmanca bir tavırla;

—Söyleyin, lütfen, bu işler ne zaman son bulacak? dedi.

—Hangi işler?

—Buraya her gün uğrayıp Yartsev'in çalışmasına engel oluyorsunuz. Yartsev bir tüccar oğlu değil, bilim adamıdır; her dakikasının değeri var. Onun durumunu anlayıp saygılı davranmanız gerekir.

Laptev kızardı.

—Arkadaşımın çalışmasını engellediğimi düşünüyorsanız ben de bir daha gelmem, diyerek kestirip attı.

—İyi edersiniz. Şimdi de fazla kalmadan gidin. Neredeyse gelmek üzere.

Bu sözleri söyleyiş tarzı, soğuk tavırları Laptev'i son derece şaşırttı. Kadın onun oradan bir an önce çekip gitmesinden başka bir şey istemediğine göre demek ki, aralarında eski duyguların zerresi kalmamıştı. Onu delicesine seven Polina bu muydu?

Kadının elini bile sıkmadan dışarı çıktı, çıkar çıkmaz onun arkadan seslenip geri çağıracağını sandıysa da piyanonun yeniden tıngırdadığını duydu. Bunun üzerine merdivenden ağır ağır indi. Bir zamanlar ona tutkuyla bağlanan bu kadın için tümüyle yabancı bir adam olduğuna kesinlikle inanmıştı.

Birkaç gün sonra akşamı birlikte geçirmek üzere onun evine Yartsev uğradı. Gelir gelmez gülerek şunları söyledi:

—Dinleyin, size yeni haberlerim var! Polina Nikolayevna benim yanıma taşındı.

Arkadaşından utandığı yüzünün kızarmasından belliydi. Sesini alçaltarak;

—Şey... Birbirimize âşık sayılmayız, ancak bunun pek önemi yok, dedi. Kendisine huzur verdiğim, gece barınacak bir yer sağladığım, hastalandığı zaman çalışmak zorunda kalmayacağı için çok memnunum. O da kendi yönünden benimle birlikteyken yaşantıma düzen getireceğine, onun etkisiyle büyük bir bilim adamı olacağıma inanıyor. Onun düşüncesi bu. Ne yapalım, istediği gibi düşünsün. Bizim güneylilerin bir sözü vardır, «Aptallar kafalarındaki düşüncelerin bolluğuyla zengindirler.» derler. Kah-kah-kah!

Laptev sesini çıkarmadı. Yartsev çalışma odasında bir süre daha dolaştı, daha önce birçok kez gördüğü tablolara baktı, sonra içini çekerek;

—İşte böyle, dostum, dedi. Sizden tam üç yaş büyüğüm, gerçek aşkı düşlemem için artık çok geç ve Polina Nikolayevna gibi bir kadın benim yönümden büyük bir buluş. Onunla kocayıncaya dek gönül rahatlığıyla yaşayabilirim. Bununla birlikte, kahrolayım, bir şeylere acıyor gibiyim. Sürekli başka şeyler bekliyorum, sanki Dağistan'da kuytu bir köyde balo düşleri kuruyorum. Kısacası, insanoğlu hiçbir zaman elindekiyle yetinmiyor!

Oturma odasına geçti, hiçbir şey olmamış gibi romantik birkaç şarkı söyledi. Laptev ise çalışma odasında kalıp gözlerini yumarak Rassudina'nın Yartsev'le bir araya gelişinin nedenini kendi kendine açıklamaya çalıştı. Yeryüzünde sürekli, sağlam ilişkilerin olmamasına hüzünleniyor, Polina Nikolayevna'nın Yartsev ile yaşamaya başlamasından dolayı üzülüyordu. Karısına karşı duygularının eskisi gibi olmayışı da ayrıca can sıkıcıydı.

XV

Laptev çalışma odasında sallanan iskemlede oturup kitap okurken Yuliya Sergeyevna da onun yanında başka bir şey

okumaktaydı. Konuşacak bir konu olmadığı için sabahtan beri susuyorlardı ikisi de. Arada bir başını kaldırıp kitabın üzerinden karısına bakan Laptev, «Tutkuyla severek ya da hiç sevmeden evlenmek, ikisi de aynı kapıya çıkmıyor mu?» diye geçirdi içinden. Karısını kıskandığı, onun yüzünden heyecan ve acı çektiği günlerin çok uzaklarda kaldığını anlıyordu şimdi. Yurtdışı gezisinden yeni dönmüştü, şu anda dinlenmekteydi, bir yandan da baharla birlikte İngiltere'ye ikinci bir geziye çıkmayı tasarlıyordu. Bu ülke çok hoşuna gitmişti.

Kızının ölümüne alışan Yuliya Sergeyevna ikide bir yan bölmeye gidip gözyaşı dökmüyordu artık. Kış süresince ne mağazaları gezmiş, ne bir oyun izlemiş, ne de konser dinlemişti. Evden dışarı çıkmadı, denilebilirdi. Evin büyük odalarını sevmediği için çoğunlukla kocasıyla birlikte çalışma odasında oturuyor ya da kendi odasında vakit geçiriyordu. Buradaki duvarlarda baba evinden çeyiz getirdiği tasvir kutuları ile sergide çok beğenip satın aldığı tablo asılıydı. Para harcamaya gelince... Eskiden nasılsa, baba evinde harcadığı kadar para yetiyordu ona.

Kış çok neşesiz geçmişti. Moskova'da her evde iskambil oynanıyordu; eğer arkadaşlarla bir araya gelip kitap okumak, şarkı söylemek, resim yapmak gibi eğlenceler düzenlemişlerse bu da hayli sıkıntı verici olmuştu. Koca kentte yetenekli insan sayısı mı azdı acaba? Akşam toplantılarında hep aynı kişiler şarkı söyleyip kitap okumuştu. Sonuç olarak da sanat etkinlikleri bundan zevk almak yerine birçoklarının zorla katıldığı, tekdüze, bıktırıcı bir göreve dönüşmüştü. Laptevlerde her gün ayrı bir acı yaşanması da cabası.

Yaşlı baba Fiyodor Stepanıç'ın gözleri neredeyse görmez olmuştu, artık depoya hiç gelmiyordu, doktorlar yakında tümüyle körleşeceğini söylüyorlardı. Laptev'in kardeşi Fiyodor da mağazaya gelip gitmeyi iyice kesmişti, evde oturup bir şeyler karalamakla oyalanıyordu. Eniştesi Panaurov bir taşra kentinde yüksek dereceli bir memurluk koparmıştı. Şimdilik

Moskova'da pahalı «Dresden» otelinde kalıyor, her gün onlara uğrayıp kaynından para istiyordu. Kiş en sonunda üniversiteyi bitirmişti. Ancak iş bulamadığından, kendisine bir görev ayarlaması için her gün Laptevlerin kapısını aşındırıyor; bu arada uzun, bıktırıcı öyküleriyle onları canından bezdiriyordu. Gelin de bütün bunlardan sonra bunalmayın, sinirlenmeyin, yaşantınız işkenceye dönmesin!

İçeriye Piyotr girdi, tanımadığı bir kadının bay Laptev'le görüşmek istediğini söyledi. Uzattığı kartta «Josefina Iosifovna Milan» yazıyordu.

Uzun süre oturmaktan bacakları uyuşan Yuliya Sergeyevna hafifçe topallayarak çıktı. O sırada kapıda yüzü son derece solgun, kara kaşlı, kara gözlü, tepeden tırnağa siyahlar giymiş, sıska bir kadın gözüktü. Odaya girer girmez ellerini göğsüne bastırarak, yalvarırcasına;

—Mösyö Laptev, ne olur, çocuklarıma acıyın! dedi.

Bileziklerinin şıngırtısından, yüzündeki pudra lekelerinden Laptev onu tanımakta gecikmedi. Evlenmeden önce bir talihsizlik eseri evlerinde yemek yemeye gittiği Panaurov'un ikinci eşiydi bu.

Kadın bir kez daha;

—Ne olur, çocuklarıma acıyın! dedi. Bizi yalnız siz kurtarabilirsiniz, Moskova'ya elimdeki son birkaç kuruşu harcayarak geldim! Çocuklarım açlıktan ölecek!

Yüzü seğriyordu; daha bir yaşlanmış, acıklı bir durum almıştı. Gözleri ağlamaklıydı.

Kadın diz üstü çökmek ister gibi bir hareket yapınca Laptev korkuyla atılıp onu bileklerinden yakaladı. Bir koltuğa doğru götürerek;

—Oturun, oturun, dedi. Lütfen oturun...

—Ekmek alacak paramız kalmadı. Grigori Nikolayiç yeni bir göreve atandı, ama çocuklarla beni yanında götürmek istemiyor, sizin gibi yüce gönüllü birinin gönderdiği paraları ise

kendi keyfine harcıyor. Bu durumda ne yapabilirim? Zavallı, kara bahtlı çocuklarım ne olacak?

—Sakinleşin, lütfen. Hemen yazıhaneye bildireyim, bundan böyle parayı sizin adınıza göndersinler.

Kadın önce hüngür hüngür ağladı, ardından ağlamasını kesti. Laptev o zaman kadının pudralı yüzünde gözyaşlarının iz açtığını, pudranın altından bıyıklarının gözüktüğünü fark etti.

—Bay Laptev, siz sınırsız derecede gönlü yüce bir insansınız. Bizim koruyucu meleğimiz olun, Grigori Nikolayiç'in bizi bırakmamasını, yanına almasını sağlayın. Çünkü onu seviyorum, çılgınca seviyorum, o benim hayatta tek sevinç kaynağımdır.

Laptev kadına yüz ruble verip Panaurov'la konuşacağını söyledi. Onu kapıya kadar geçirirken tek korkusu yeniden ağlamaya başlaması ya da diz çöküp yalvarmasıydı.

Kadın gidince arkasından Kiş geldi. Sonra elinde bir fotoğraf makinesiyle Kostya dayandı kapıya. Kostya son zamanlarda fotoğrafa hayli merak sarmıştı. Her gün birkaç kez Laptevlerin fotoğrafını çekiyor, bundan dolayı ikide bir başına işler açılıyordu. Adamcağız bu yüzden zayıflayıp çöpe dönmüştü.

Akşam çay masasına oturacakları sırada Fiyodor uğradı. İçeri girdikten sonra doğruca çalışma odasına gidip bir köşeye çekildi, oradaki bir kitabı açıp bakmaya başladı. Hep aynı sayfaya baktığına göre okumadığı belliydi. Sofraya çağırdıklarında ise bardak bardak çay içmekten yüzü kıpkırmızı kesildi. Laptev sıkıntıdan patlayacak gibiydi, kardeşinin susması bile ağır geliyordu.

Fiyodor en sonunda;

—Yeni bir araştırmacı yazar doğdu, bu yüzden anayurdumuz Rusya'yı kutlayabilirsin, dedi. Şaka bir yana, ağabeyciğim, son günlerde kararımı verip bir makale yazdım. İşte şurada. Bir kalem denemesi, ama senin okumanı istiyorum. Oku ve düşündüklerini açıkça söyle.

Cebinden bir defter çıkarıp ağabeyine uzattı. Makalenin başlığı şöyleydi: «Rusların Ruhsal Dünyası»

Yazı son derece sıkıcı, durağan bir biçemle (üslupla) yazılmıştı; yeteneksiz, kendini fazlaca beğenmiş birinin kaleminden çıktığı belliydi. Fiyodor makalesinde kültürlü, aydın bir insanın doğaüstü güçlere inanmamak gibi bir hakkı olmakla birlikte bu inançsızlığını başkalarından gizlemesi gerektiğini vurguluyordu. Çünkü insanları yoldan çıkarıp inançlarını sarsabilirdi. İnançsız ülküsellik (idealizm) olamazdı, ülküsellik ise Avrupa'yı kurtaracak, insanlık âlemine doğru yolu gösterecek tek öğretiydi.

Laptev;

—Avrupa'yı hangi kötülükten kurtarmak gerektiğini belirtmemişsin, dedi.

—Neden kurtarmak gerektiği kendiliğinden anlaşılmıyor mu?

—Hayır, hiçbir şey anlaşılmıyor. Yazıyı ne amaçla yazdığın açık değil. Gene de senin bileceğin iş, böyle isteyip böyle yazmışsın.

Laptev odada bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı.

—Peki, bunu ayrı bir broşür olarak bastırmama ne dersin?

—Kendin bilirsin.

Bir süre suskunluk içinde geçti. Sonra Fiyodor içini çekerek;

—Seninle ayrı görüşleri paylaşmadığımız için ne denli üzüldüğümü anlatamam, ağabey! dedi. Ah, Alyoşa, Alyoşa, sevgili ağabeyciğim! Seninle biz iki Rus insanıyız, ikimiz de Ortodoksuz, zengin bir ruhumuz var. Şu Almanların ve çıfıt bozuntularının daracık görüşleri bize göre mi? Biz seninle dünkü zıpçıktılar değiliz, şanlı bir tüccar soyundan gelmeyiz.

Laptev öfkesini gizlemeye çalışarak;

—Ne şanlı tüccar soyu ya! dedi. Dedemizi zamanında toprak ağaları istedikleri gibi kırbaçlar, en küçük devlet memuru bile çekinmeden suratına patlatırmış. Dedemiz babamızı

pataklarmış, babamız da her gün bizi döverdi.[1] Öyleyse şanlı soyumuz dayaktan başka ne verdi bize? Şanlı soyumuzdan hangi sinir gücünü, hangi temiz kanı kalıt (miras) olarak aldık! Neredeyse üç yıldır kafan zangoçlar ayarında çalışıyor, hep boş laflar geveleyip durdun, şimdi de şu deli saçmasını karalamışsın. Sen böylesin de ben başka türlü biri miyim acaba? Ben de esneklikten yoksun, cesaretsiz, iradesiz bir adamım. Sanki biri beni tehdit ediyormuş gibi ileri adım atmaktan korkuyorum; ciğeri beş para etmez, ahlakça ve zekâca benden kat kat aşağıdaki budalalar karşısında sinip kendi kabuğuma çekiliyorum. Kapıcılardan, çöpçülerden, gece bekçilerinden, jandarmalardan ödüm patlıyor. Karşıma çıkan herkesten yılıyorum, çünkü ürkütülmüş bir anne getirdi beni dünyaya, çocukluğumdan beri itilip kakıldım, gözdağı verilerek büyütüldüm. Eğer seninle ben hiç çocuk sahibi olmazsak en iyisini yapmış oluruz. Şu şanlı tüccar soyu da böylece son bulur.

O sırada Yuliya Sergeyevna içeri girdi, masaya yakın bir yere oturdu.

—Deminden beri neyi tartışıyorsunuz? Size engel olmuyorum ya? dedi.

—Hiç, yengeciğim, ilkeler üstüne konuşuyoruz.

Fiyodor böyle dedikten sonra ağabeyine döndü:

—Sen bizim tüccar soyumuzu beğenmiyorsun ama milyonluk bir işi çekip çeviriyoruz. Bunun bir değeri olsa gerek.

—Aman ne büyük başarı! Milyonluk işmiş! Üstün zekâsı olmayan orta yetenekte bir adam tecim (ticaret) alanına atılarak zengin oluyor, bir sistemi, belirli bir amacı, hatta para kazanma tutkusu olmadan günden güne işini yürütüyor. Makine tekdüzeliğiyle çalıştığı için para kendiliğinden geliyor, aslında onun çırpınıp didindiği filan yok. İşinin başından ayrılmamasının nedeni, tezgâhtarları azarlayıp müşterilerle

1 Çehov kendi ailesini anlatıyor. (Ç.N.)

alay etmeyi sevdiğinden. Eğer bir kilisenin başkanıysa ilahicileri tepe tepe kullanıp enselerinde boza pişirmekten hoşlandığı içindir. Okullardan birinin korumacılığını yapıyormuş, bu da okulun öğretmenini susta durdurup ona amirlik taslamaktan zevk aldığından. Tüccarın alışverişten anladığı filan yok, onun bütün yaptığı, başkalarına tafra satmak. O bakımdan mağazanız bir tecimevi olmaktan çok bir işkence yerine benziyor. İşlettiğiniz tecimevi için kişiliğini yitirmiş, sizin elinize bakan tezgâhtarlar gerekli, o yüzden siz de onları böyle yetiştiriyorsunuz. Daha çıraklıklarından başlayarak bir dilim ekmek uğruna önünüzde eğilmeye zorluyor, kendinizi onların velinimeti sayıyorsunuz. Hadi, üniversite bitirmiş birini deponuza alın da görelim! Böylelerini kesinlikle almazsınız!

—Üniversite bitirmiş biri işimize yaramaz ki...

—Yalan! Kuyruklu yalan!

Fiyodor ayağa kalktı.

—Beni bağışla, ağabey, su içtiğin kuyuya tükürüyorsun. Yaptığımız işten tiksiniyorsun, ama gelirinden de bol bol yararlanıyorsun.

Laptev kardeşine öfkeyle baktı.

—İşte şimdi dilinin altındaki baklayı çıkardın. Ben de sizin tüccar soyunuzdan gelmesem, bir nebze iradem, atılım cesaretim olsa bir dakika durmaz, dükkândan aldığım geliri teperek ekmek paramı kazanmaya koşardım. Ancak çocukluğumdan beri mağazanızda kala kala bütün kişiliğimi yitirdim, ben de sizin gibi biriyim artık.

Fiyodor saatine baktıktan sonra gitmek için acele etti. Yuliya Sergeyevna'nın elini öptü, ancak dışarı çıkmak üzere sofaya yürüyeceği yerde geriye dönüp önce oturma odasına, ardından yatak odasına girdi. Yolunu şaşırdığı belliydi.

—Odaların yerlerini karıştırdım. Tuhaf bir ev burası, çok tuhaf!

Kürklü paltosunu giyerken suratı karma karışıktı, yüzünde büyük bir acı okunuyordu. Laptev artık kızmıyordu kardeşine;

ona bir yandan acıyor, bir yandan da onun adına korkuyordu. Son üç yıldır gitgide azaldığını sandığı kardeş sevgisi yüreğinde birdenbire depreşti, bu sevgiyi dile getirmek için büyük bir istek duydu. Kardeşinin omzunu sıvazlayarak;

—Fedya, yarın bize öğle yemeğine gel, dedi. Geleceksin, değil mi?

—Tamam, gelirim, önce bana bir bardak su getirsinler.

Laptev kendisi yemek odasına koştu, büfeden eline geçen ilk bardağı kaptı —bu kocaman bir bira kupasıydı— su doldurarak kardeşine verdi. Fiyodor kupayı tepesine dikti, ama az sonra dişleri birbirine çarparak bardağın kenarını ısırdı, arkasından hüngür hüngür ağlamaya başladı. Bu arada suyun bir bölümü kürklü paltosunun, setresinin göğsüne dökülmüştü. Daha önce bir erkeğin ağladığını görmemiş bulunan Laptev şaşkınlık ve korku içinde ne yapacağını bilemedi. Yuliya ile hizmetçi kız, Fiyodor'un paltosunu çıkarıp yeniden oturma odasına götürdüler, Laptev onların arkasından yürürken kendini suçlu hissediyordu.

Yuliya, kaynını divana yatırıp kendisi de yanına diz çöktü.

—Önemli değil, önemli değil, biraz sinirleriniz yıpranmış, diye avuttu onu.

—Ah yengeciğim, yengeciğim, benim için yaşamak öyle zor ki! Mutsuzum, son derece mutsuzum! Sizden hep saklamaya çalıştım ama beceremedim.

Genç kadının boynuna sarılarak kulağına eğildi ve şunları fısıldadı:

—Nina ablamı her gece düşümde görüyorum. Yanıma gelip başucumdaki koltuğa oturuyor.

Bir saat sonra kendini toparladı, gitmek üzere paltosunu giydi. Suçlu bir gülümseme vardı yüzünde, hizmetçi kızdan utandığı belliydi. Laptev onu Piyatnitski sokağına değin geçirdi.

Laptev yan yana yürürlerken kardeşinin koluna girmişti.

—Yarın bize yemeğe geliyorsun, tamam mı? Paskalya yortusunda birlikte yurtdışına çıkarız. Biraz hava değişikliğine gereksinmen var. Aynı yerde otura otura ekşimiş hamura döndün.

—Peki, gidelim. Yengemizi de alır, bütün Avrupa'yı gezeriz.

Laptev eve döndüğünde karısını sinir bunalımları geçirirken buldu. Fiyodor'un durumu kadıncağızı çok sarsmıştı, bir türlü kendine gelemiyordu. Ağlamıyordu, ama yüzü soluktu; yatakta kendini oradan oraya atıyor, buz gibi elleriyle yorgana, yastığa, kocasının kollarına sarılıyordu. Gözleri korkudan kocaman kocaman açılmıştı.

—Yanımdan gitme, beni yalnız bırakma! diye yalvardı. Alyoşa, söyler misin, ben niçin dua etmeyi bıraktım. Hani, benim inancım nerede? Ne diye benim yanımda din konusunu tartıştınız? Sen ve arkadaşlarının sözlerinden zihnim karıştı... Çoktandır dua edemiyorum.

Laptev karısının alnına ıslak bez koydu, ellerini oğuşturup ısıttı, çay getirip içirdi. Yuliya Sergeyevna korku içinde kocasına sarılmıştı.

Sabaha doğru yorgun düşüp uyuduğu sırada Laptev yanında oturuyor, hep elini tutuyordu. O gerginlik içinde gözüne uyku giremezdi kesinlikle. O yüzden bütün gün dayak yemiş gibi hissetti kendini, kafasını toparlayamadı, ortalıkta tembel tembel dolaştı durdu.

XVI

Muayeneye gelen doktorlar Fiyodor'un ruhsal bir hastalığa yakalandığını bildirdiler. Laptev, Piyatnistki sokağındaki baba evinde neler olup bittiğiyle ilgilenmiyordu artık. Babasının, kardeşinin epeydir uğramadıkları basık mağazaya gittiğinde ise yeraltı gömütüne girmiş gibi hissediyordu kendini.

Yuliya Sergeyevna ona her gün mağazaya, Piyatnitski sokağındaki eve uğrayıp duruma şöyle bir bakmasını istediğinde ise ya sesini çıkarmıyor ya da eskiden babasının yaptıklarını unutamadığını, baba evinin de, deponun da cehenemin dibini boylamasını söylüyordu.

Bir pazar sabahı Yuliya kaynatasının evine kendisi uğradı. Eve gelin gelişi dolayısıyla ayin yapılan salondan içeri girdiğinde Fiyodor Stepanıç'ı bir koltukta oturur buldu. Adamcağız yelken bezinden ceketi, ayaklarında terlikleri, boyunbağsız olarak oturuyor; görmeyen gözlerini kırpıştırıyordu.

Kaynatasının yanına yaklaşarak;

—Babacığım, ben gelininiz Yuliya. Sizi yoklamaya geldim, dedi.

Adamcağızın soluk alışları duyduğu heyecandan dolayı birden hızlandı. Yalnızlığı, mutsuz görünüşü Yuliya'ya öylesine dokundu ki, hemen eğilip elini öptü. Fiyodor Stepanıç gelininin başını, yüzünü elleriyle yokladı, ancak onun kendi gelini olduğuna inandıktan sonra yüzünde istavroz çıkarıp kutsadı.

—Teşekkür ederim, kızım, çok teşekkür ederim. Gözlerimi yitireli beri hiçbir şey görmüyorum. Belki ışığı biraz seçebiliyorum ama insanları, nesneleri ayırt etmem olanaksız. Ben kör olunca, Fiyodor da hastalanınca işler yüz üstü kaldı. İşler iyice bozulursa mağazada çalışanlar kazan kaldırırlar. Fiyodor ne diye hastalandı, bilmem ki? Yoksa üşüttü mü? Ben ömrüm süresince bir kerecik hastalanmadım, doktora da gitmedim.

Yeniden övünmeye, kendinden söz etmeye başladı. Bu arada hizmetçiler çabucak sofrayı donatmışlar, masanın üstüne meze tabakları, şarap şişeleri yığmışlardı. Masada öyle çok şişe vardı ki, hepsi birlikte Eyfel kulesini andırıyordu. Biraz sonra balık ve haşlama pirinçle doldurulmuş sıcak sıcak börekler geldi.

—Değerli konuğumuz buyursunlar, dedi yaşlı adam.

Yuliya Sergeyevna koluna girip onu masaya oturttu, bardağına şarap doldurdu.

—Yarın gene gelirim, torunlarınız Saşa ile Lida'yı da getitirim. Sizi çok seviyorlar; onları okşar, seversiniz.

—Hayır, hayır, istemem, getirmeyin! Yasadışı çocuklar bunlar.

—Niçin yasadışı olsunlar? Anaları, babaları nikah yapıp evlenmediler mi?

—Ama benim onayımı almadan... Evliliklerini kutsamadım, o bakımdan onları tanımak istemiyorum, hiçbirini gözüm görmesin!

Yuliya Sergeyevna içini çekti.

—Tuhaf şeyler söylüyorsunuz, Fiyodor Stepanıç!

—Kutsal kitap «Çocuklar babalarının sözünden çıkmazlar, onları sayıp bütün isteklerini yerine getirmek zorundadırlar.» demez mi?

—Hayır, hiç de öyle değil! İncilde düşmanlarımızı bile bağışlamak gerektiğinden söz edilir.

—Bizim işimizde her şeyi hoş görüp bağışlarsak bir süre sonra tezgâhtarlar tepemize çıkar.

—Ama insanları bağışlamak, güler yüz göstermek, tatlı söz söylemek sizin işinizden de, bütün zenginliklerden de daha yücedir.

Yuliya Sergeyevna yaşlı adamı yumuşatmak, yüreğine bir nebze acıma duygusu sokmak, davranışlarından pişman olmasını sağlamak için ne kadar dil dökerse döksün, beriki onu büyüklerin küçükleri dinlediği gibi tepeden bakarak dinliyor, sesini çıkarmıyordu.

En sonunda Yuliya Sergeyevna kararlılıkla;

—Fiyodor Stepanıç, siz yaşını başını almış bir adamsınız, Ulu Tanrı yakında sizi yanına çağıracak, oraya gittiğinizde size tecimsel işlerinizin nasıl gittiğini, çok para kazanıp kazanmadığınızı değil, insanlara yardımcı oldunuz mu, sizden zayıflara, örneğin hizmetçilere, tazgâhtarlara anlayışlı davrandınız mı diye sorarlar.

Gelininin içten konuşması yaşlı adama çok dokundu.

—Ben depoda çalışanların velinimetiyim, oturup kalksınlar da bana dua etsinler, diye başladıysa da onu memnun etmek için sözlerini;

—Peki, torunlarımı yarın getirin. Kendilerine armağan almalarını söyleyeceğim, diye bağladı.

Yaşlı adamın üstü-başı dökülüyordu; göğsüne, dizlerine sigara külleri düşmüştü; çizmelerinin boyasızlığı, giysilerinin kirliliği adamcağıza kimsenin bakmadığının en açık belirtisiydi. Bunlar dışında böreğin pirinci iyi pişmemişti, sofra örtüsü sabun kokuyordu, hizmetçiler gürültü-patırtı ederek girip çıkıyorlardı. Yaşlı babanın, Piyatnitski sokağındaki evin kendi haline bırakılmışlığı Yuliya'ya öyle dokundu ki, kocası ve kendi adına utandığı için;

—Yarın buraya gene geleceğim, dedi.

Odaların hepsini dolaştı; kaynatasının yatak odasını toplamaları, başucuna bir kandil koymaları için hizmetçilere buyruk verdi. Fiyodor odasında önüne bir kitap açmış, okumadan bakıyordu. Yuliya onunla da birkaç laf ettikten, odasına çeki-düzen vermelerini söyledikten sonra aşağı kata, tezgâhtarlar bölümüne indi. Tezgâhtarların yemek yediği odanın tam ortasında tavanın çökmesini önleyen, ağaç bir direk vardı. Direk boyanmamıştı, tavanlar alçaktı, en ucuz duvar kağıtlarıyla kaplıydı bütün duvarlar, odaların havası yanık yemek kokusuyla doluydu. O gün pazar olduğu için bütün tezgâhtarlar evdeydi, öğle yemeğinin verilmesini beklerken yataklarında yatıyorlardı. Yuliya Sergeyevna içeri girince hepsi birden ayağa fırladılar, sorduklarını ürkek ürkek yanıtladılar. Genç kadının yüzüne mahkumlar gibi somurtarak bakıyorlardı.

Yuliya şaşkınlığını ellerini birbirine vurarak belli etti:

—Burası ne kadar berbat bir yer! Böyle dar bir odada tıkış tıkış nasıl yatıyorsunuz?

Poçatkin yanıtını hemen yapıştırdı:

—Yaşama biçimimiz kişilik değerimize uygundur.

Yuliya bundan bir şey anlamamıştı. Makeyiçev açıklamaya çalıştı:

—Bizler ufak insanlarız, onun için rütbemize uygun tarzda yaşamak durumundayız.

Çırakların kaldığı odayı, mutfağı gezdi, yemek işlerini yürüten kadını tanıdı; hiç memnun kalmadı.

Eve gelince karısına dedi ki:

—En kısa zamanda Piyatnitski sokağına taşınıp orada yaşamak zonundayız. Sen de her gün mağazaya gideceksin.

İkisi çalışma odasında uzun süre oturdular, ama hiç konuşmadılar. Laptev'in içine bir ağırlık çökmüştü sanki; baba evine taşınmak, her gün mağazaya gitmek onun gönlüne göre değildi. O sırada karısının kafasından geçenleri biliyordu, ama buna karşı koyacak gücü yoktu. Karısının yanaklarını okşayarak;

—Sanki gerçek yaşamı bitirmişiz de kül rengi bir gölge yaşam sürdürüyormuşuz gibi bir his var içimde, dedi. Kardeşim Fiyodor'un hastalandığını öğrenince kendimi tutamayıp ağladım. Çünkü çocukluğumuz, gençlik günlerimiz birlikte geçti; onu delicesine severdim. Başımıza böyle bir felaket gelip sağlığı yönünden onu yitirdiğimize göre geçmişime bir çarpı konmuş demektir. Şimdi sen Piyatnitski sokağına, o hapisaneye taşınmamız gerektiğini söyleyince geleceğimin de elimden alınacağını düşünmeye başladım.

Oturduğu yerden kalkıp pencereye yaklaştı. Sokağa bakarak;

—Mutluluk düşüncesini tümüyle kafamdan çıkarmam gerekiyor, anlaşılan. Böyle bir şey yok, önceden de yoktu, belki genelde de yoktur. Bununla birlikte senin şemsiyenin altında otururken bir kerecik kendimi mutlu hissettim. Anımsıyor musun, hani Nina ablamın evinde unutmuştun da sonra sana getirdim? O zaman sana öylesine vurgundum ki, sabaha dek şemsiyeyi açıp altında oturdum ve büyük bir mutluluk duydum.

Çalışma odasındaki kitap raflarının yanında abanoz

ağacından bir komodin vardı, Laptev buraya işe yaramayan ıvır zıvırları doldururdu, şemsiye de bunların arasındaydı. Şemsiyeyi bularak karısına uzattı.

—İşte şu...

Yuliya bir dakika kadar baktı, şemsiyesini tanıdı, hüzünle gülümsedi.

—Nasıl tanımam? Beni sevdiğini söylerken bunu da elinde tutuyordun.

Laptev'in evden çıkmak üzere hazırlandığını gördü.

—Mümkünse erken dön, e mi? Sensiz canım sıkılıyor.

Sonra kendi odasına gitti, şemsiyeye uzun uzun baktı.

XVII

Mağazada işlerin çokluğuna ve karmaşıklığına karşın sayman yoktu, yazıhane sorumlusunun tuttuğu defterden ise bir şey anlaşılmıyordu. Her gün aracılardan biri gider, biri gelir, Almanlar, İngilizler satış için uğrar, tezgâhtarlar bunlarla siyaset, din üzerine çene çalarlardı. Yabancı ülkelerle yazışmaları sürdüren mürekkep yalamış bir adam gelirdi bazı günler; tezgâhtarlar «elma koçanı» lakabını taktıkları bu hastalıklı, zavallı görünüşlü adama şeker yerine tuz koyarak çay içirirlerdi. Laptev mağazada işlerin nasıl döndürüldüğüne bir türlü akıl erdiremezdi.

Buraya her gün gelmeye başlayınca işlere de bir çekidüzen vermek istedi. Önce çırakların dövülmesini yasakladı, sonra da müşterilerle dalga geçilmesini. Taşra illerindeki bir dükkâna «son modadır, yeni gelmiştir» diye alay ederek nerede tampon, işe yaramaz mal varsa gönderdiklerini duyunca deliye dönüyordu. Artık deponun en yetkili kişisi olmuştu, gelgelelim içerde ne kadar mal bulunduğunu, satışın iyi gidip gitmediğini, kıdemli tezgâhtarların ne kadar ücret aldıklarını gene eskisi gibi bilmiyordu. Poçatkin ile Makeyiçev genç,

deneyimsiz saydıklarından birçok şeyi ondan saklıyorlar; akşamları gözü bir şey görmeyen yaşlı babayla gizli gizli fısıldaşıyorlardı.

Haziran başlarında bir sabah Laptev ile Poçatkin birkaç kadeh içmek, hem de deponun işlerini konuşmak için Bubnov'un meyhanesine gittiler. Poçatkin, çoktandır Laptevlerin yanında çalışmaktaydı, mağazaya çırak olarak girdiğinde sekiz yaşlarında bir çocuktu. Laptevler onu kendi adamları saydıklarından kasadan günlük geliri cebine doldurup çıktığında akllarına kötü bir şey gelmezdi. Son günlerde hem mağazanın, hem Piyatnitski sokağındaki evin, hem de yaşlı babanın yerine korumacılığını üstlendiği kilisenin bir numaralı adamı olmuştu. Öteki tezgâhtarlara, çıraklara acımasızca davrandığı için mağazada herkes ona «Malyutka Skuratov»[1] derdi.

Meyhaneden içeri girdiklerinde Poçatkin garsona;

—Bize yarımlık deli suyu ile yirmi dört azgın otu getir, dedi.

Bir süre sonra garson bir tepsinin üstünde yarım şişe votka ile çeşitli mezelerle dolu birkaç tabak getirdi.

Poçatkin hemen yeni siparişini verdi;

—Bak, iki gözüm, bunlardan başka bir porsiyon da patates püreli kara çalma ustası getireceksin.

Garson anlamadığı için Poçatkin'in yüzüne şaşkın şaşkın baktı, ne istediğini sormak için ağzında bir şeyler geveledi. Bunun üzerine Poçatkin gözlerini belertip garsonu yiyecekmiş gibi süzerek

—Başlarım ha! dedi.

Garson bir hayli kafa yordu, müşterinin ne istediğini bulamayınca gidip arkadaşlarına danıştı. En sonunda durum anlaşıldı, meğer patates püresiyle birlikte istenen bir porsiyon dilmiş.

---

1 XVI. yy. Rus tarihinde çarların sindirme olaylarına katılmış bir bey.(Ç.N.)

Votkadan ikişer kadeh içtikten sonra Laptev sordu:

—İvan Vasilyiç, söyler misiniz, son yıllarda deponun işlerinde düşme varmış. Doğru mu?

—Kesinlikle yok öyle bir şey.

—Bana hiç gizlemeden, açık yüreklilikle söyleyin lütfen, yıllık gelirimiz eskiden neydi, şimdi nedir, mal varlığımız ne kadardır? Karanlıkta yol alamayız, öyle değil mi? Geçenlerde deponun son bilançosunu inceledim, bağışlayın ama bana pek güvenilir gelmedi. Benden gerçekleri gizliyor, her şeyi babamla konuşuyorsunuz. Eskiden beri güttüğünüz bir siyaset bu, böyle yapmadan edemiyorsunuz nedense. Onun için özellikle rica edeceğim, bana karşı açık sözlü olun. Bugün mağazanın işleri ne durumda?

Poçatkin biraz düşündükten sonra;

—Her şey kredinin dalgalanmasına bağlı, dedi.

—Kredinin dalgalanmasıyla ne demek istiyorsunuz?

Poçatkin açıklamaya çalıştı, Laptev bundan da bir şey anlamayınca Makeyiçev'i çağırması için birini gönderdi. Beriki az sonra geldi; birkaç kadeh atıp mezelerden yedikten sonra okuyup üfledi, kendine güvenen, kalın bir sesiyle tezgâhtarların gece-gündüz yatıp kalkıp velinimetlerine dua etmeleri gerektiğini söyledi.

—Orası neyse de izninizle kendimi sizin velinimetiniz saymadığımı belirtmek isterim.

—Her insan kendinin kim olduğunu bilmeli, sınırını, derecesini aşmamalı. Ulu Tanrı'nın lütfuyla siz bizim babamız, velinimetimizsiniz, bizler de sizin köleniz.

Laptev kızdı.

—Bu kadarı da kabak tadı verdi artık! Lütfen siz benim velinimetim olun da işlerimizin durumunu açıklayın, tamam mı? Eğer beni çocuk yerine koyarsanız, yarından tezi yok mağazanın kapısına kilit vururum. Babam körleşti, kardeşim Fiyodor akıl hastanesinde, yeğenlerim ise daha çocuk. Bu işlerden nefret ettiğim için bırakıp gitmek için can atıyorum, ama

yerime koyacak adam yok. Bu durumda ne yapmak gerektiğini siz bilirsiniz. Gizlilik siyasetini bir an önce bırakırsanız iyi olur.

Önce hesapları gözden geçirmek için depoya gittiler, sonra da çalışmayı evde sürdürdüler. Yaşlı baba onlara yardım etti. Oğluna mağazanın gizlerini verirken tecim işiyle değil, büyücülükle uğraşıyormuş gibi bir havası vardı adamcağızın. Hesaplar sonunda işletme gelirinin yıldan yıla yüzde on kadar arttığı, son duruma göre Laptevlerin mal varlığının nakit para ve değerli kâğıtlar içinde olmak üzere altı milyon rubleyi bulduğu ortaya çıktı.

Laptev hesaplar bittikten sonra açık havaya çıktığında kendini hâlâ rakamların etkisi altında hissediyordu. Sepsessiz bir geceydi, ay çıkmıştı, hava bunaltıcı sıcaktı. Moskova ırmağının karşı yakasına düşen evlerin beyaz duvarları, kapalı demir kapıları, ortalığa çöken sessizlik ve evlerin koyu gölgeleri insanın üzerinde buraların kale olduğu izlenimi bırakıyordu. Tek eksiklik elde silah gezinen nöbetçilerdi. Laptev evin önündeki küçük bahçeye yürüyüp bir sıraya oturdu, hemen yanında bitişik evin bahçesini ayıran çit vardı. Yaban kirazı çiçek açmıştı. Laptev bu ağacın çocukluk yıllarında gene böyle eciş bücüş dallarıyla aynı boyda olduğunu anımsadı, o günlerden beri hiç değişmemişti. Bahçenin her köşesi çocukluk yıllarını aklına getirirdi. O günlerde de tıpkı şimdiki gibi ağaçların seyrek dalları arasından ay ışığı vurmuş avlu, ağaçların gizemli ve sert gölgeleri gözükür; kara bir köpek avlunun ortasında yatar, tezgâhtarların yattığı odanın pencereleri açık dururdu. Ancak neşe veren anılar değildi bunların hiçbiri.

Komşu avlunun çitinin arkasından;

—Sevgilim, tatlım benim! diyen bir erkek sesi duydu.

Laptev sevgililerin soluk alışlarını bile hissediyordu. İki sevgili birbirine sarılıp öpüştüler. Laptev gönül veremediği mağaza işi ile milyonların onu kıskıvrak tutsak edip yaşamını paçavraya çevireceğini düşündü. Bu işe bulaşırsa zamanla duruma alışacak, tecimsel bir işletmenin başı rölünü günden

güne benimseyecek, sonunda kafayı iyice bozup yaşlanacak, bu tür insanların başına geldiği gibi, bayat, ekşimiş, yanındakilere sıkıntı veren biri olarak ölüp gidecekti. Öyleyse işi de, milyonları da bırakıp çocukluk günlerinden beri nefret ettiği bu bahçeden, avludan çıkıp gitmek için daha ne bekliyordu?

Çitin arkasından gelen öpüşme sesleri, fısıltılar ona heyecan veriyordu. Avlunun ortasına yürüdü, gömleğinin düğmelerini çözdü, tepesindeki aya baktı. Ona öyle geliyordu ki, az sonra bahçe kapısını açtıracak, dışarı çıkacak ve bu eve bir daha dönmeyecek. Özgürlük önsezisiyle yüreği tatlı tatlı sızladı, Laptev sevinçten bir kahkaha attı, dışarda karşılaşacağı yaşamın olağanüstü, şiirsel, belki de kutsal bir şey olduğunu düşledi.

Ama yerinden kıpırdamıyor, şöyle soruyordu kendi kendine: «Daha ne bekliyorsun? Hemen git, durma artık!» Yalnız kendine değil, köpeğe de kızıyordu aynı zamanda. Niçin avlunun taşları üzerinde yatıyordu da kırlara, ormana, kendini özgür, daha mutlu hissedeceği yerlere kaçmıyordu? Herhalde ikisinin de kaçmasını engelleyen şey aynıydı: Tutsaklığa, köleliğe alışmışlık...

Ertesi gün öğle vakti karısını görmeye giderken orada onunla baş başa kalınca canı sıkılır korkusuyla yanına Yartsev'i de aldı. Yuliya Sergeyevna, Butovo semtindeki yazlık bir eve taşınmıştı, beş gündür görüşmüyorlardı. İstasyonda trenden inince bir araba tuttular, Yartsev yol boyunca hep şarkı söyledi; denilebilir ki, böylece o güzel havanın tadını çıkardı. Yazlık ev istasyondan uzakta, kocaman bir bahçenin ortasındaydı. Bahçe girişinden yirmi adım kadar ilerde, ana yolun başladığı yerde Yuliya Sergeyevna büyük bir kavak ağacının altında onları bekliyordu. Üstünde dantellerle süslü, açık krem rengi, hafif, şık bir giysi vardı; elinde ise genç kızlık günlerinde kullandığı tanıdık şemsiye vardı. Yartsev onunla selamlaştıktan sonra Saşa ile L da'nın neşeli çığlıklarının geldiği yazlığa yöneldi;

Laptev ise iş durumunu konuşmak için karısının yanına oturdu.

Yuliya Sergeyevna onun elini bırakmamıştı.

—Aradan kaç gün geçti? Niçin daha önce çıkıp gelmedin! dedi. Her gün burada oturup gelir mi acaba, diye yolunu gözlüyorum. Sensiz çok sıkılıyorum.

Böyle diyerek ayağa kalktı; bir eliyle kocasının saçlarını okşarken yüzünü, omuzlarını, şapkasını sevgi dolu bakışlarla süzüyordu.

—Biliyor musun, seni seviyorum.

Bunu söylerken yüzü kızardı.

—Benim için çok değerlisin. Artık geldin ya, son derece mutluyum. Hadi, konuşalım, ne istiyorsan anlat.

Karısı onu sevdiğini söyleyedursun, Laptev onunla on yıldır evliymiş gibi hissediyordu kendini, bir yandan da bir an önce kahvaltı yapmayı düşünüyordu. Genç kadının kolları boynuna dolanmıştı, ipekli giysinin kumaşından yanakları gıdıklanıyordu. Bunun üzerine karısının kollarını yavaşça gevşetti, ayağa kalktı, tek söz söylemeden eve doğru yürüdü. Karşıdan yeğenleri onu karşılamaya geliyorlardı.

Onlara doğru giderken; «Ne kadar da büyüdüler! Son üç yıldaki değişikliği akıl almıyor. Kim bilir, daha yirmi yıl, otuz yıl yaşayacağız... Bizi ilerde neler bekliyor? Yaşadıkça göreceğiz...» diye düşünüyordu.

Boynuna atılıp ayakları yerden kesilen yeğenlerini kucakladı.

—Dedenizin selamı var, dedi. Fiyodor dayınızın günleri sayılı artık. Kostya dayı Amerika'dan mektup yazdı, size selam söylüyor. Fuarda çok sıkıldığı için ilk fırsatta dönecekmiş. E, Alyoşa dayınızın da karnı iyice acıkmış.

Terasta masada otururken park yolunda karısının yazlığa doğru ağır adımlarla yürüdüğünü gördü. Düşünceli yüzünde hüzün vardı, başka bir büyüleyicilik de; gözlerinde yaşlar ışıldıyordu. Laptev, Yartsev'in karısına hayran hayran bak-

tığını fark etti. Aynı hayranlık yüzüne de yansımıştı, bunun yanında yüzünden derin bir hüzün okunuyordu. Sanki onu ilk kez görüyormuş gibiydi. Terasta birlikte kahvaltı ederlerken Yartsev hep neşeyle, utangaç utangaç gülümsedi; bakışlarını karısının yüzünden, güzel boynundan hiç ayırmadı. Laptev arkadaşının her hareketini izliyor; daha yirmi yıl, otuz yılı yaşayacaklarını düşünüyordu. Bu zaman içinde, kim bilir, neler göreceklerdi? Gelecekte onları neler bekliyordu?

Şöyle geçirdi içinden: «Yaşadıkça hepsini göreceğiz.»

IŞIKLAR

Dışarda köpek telaşlı telaşlı havlayınca mühendis Ananyev ile yardımcısı üniversite öğrencisi von Ştenberg, arkalarından da ben, hayvan kime havlıyor diye merak ederek barakadan çıkıp baktık. Ben onların konuğuydum, belki içerde kalmam gerekirdi, ama içtiğim şarabın etkisiyle başım döndüğü için biraz hava almak istiyordum.

Kapının önüne çıkınca Ananyev;

—Kimseyi görmüyorum, dedi. Azorka, niçin boşu boşuna havlıyorsun? Seni aptal köpek!

Gerçekten görünürlerde kimsecikler yoktu. Kara tüylü bir zağar olan Azorka sanki bizleri boşuna dışarı çıkardığı için özür diler gibi süklüm püklüm yanımıza geldi, kuyruğunu sallamaya başladı. Ananyev eğilip hayvanın kulaklarının arasını okşadı. Sonra bazı erkeklerin çocuklarla, köpeklerle konuşurken kullandığı babacan ses tonuyla;

—Köpekler boşuna havlar mı? dedi. Yoksa kötü bir düş mü gördün?

Bana döndü:

—Doktorcuğum, bu hayvanın garip garip huyları var. Bir kere çok sinirlidir, yalnızlığa hiç dayanamaz. Sonra uyurken korkunç düşler, karabasanlar görür. Hele ona bir bağırmayagörün, öyle huysuzlaşır ki, şaşar kalırsınız.

—Nazik yaratılışlı bir yaratık, dedi yardımcısı von Ştenberg.

Azorka kendisinden söz edildiğini anlamış olacak ki, burnunu havaya kaldırdı, uzun uzun çeniledi. Bununla, «Öyle,

bazı geceler dayanılmaz acılar çekiyorum. Ne olur, kusurumu bağışlayın!» der gibiydi.

Bol yıldızlı bir ağustos gecesiydi, ama hava epeyce karanlıktı. Bir raslantı sonucu içine düştüğüm bu ortam, gökyüzünde yıldızların ışıl ışıl parladığı gece olduğundan daha karanlık, daha içi kapatıcı, son derece de ıssız geliyordu bana. Henüz döşenmesi süren tren yolunun hemen yakınında bulunuyorduk. Yarı yarıya bitmiş demiryolu seddi, kum, kireç, çakıl yığınları, barakalar, çukurlar, oyuklar, şurada-burada göze çarpan el arabaları, işçilerin kaldıkları toprak damların üzerindeki düz çıkıntılar, şantiye görünümündeki bütün inşaat alanı gecenin karanlığında renklerini yitirmiş gibiydi. Yeryüzünün bu garip, ilkel görünümü dünyanın yaratılışı sırasındaki karmaşayı düşündürüyordu insana. Çevrede her şey öyle karma karışık ve düzensizdi ki, toprağın delik deşik olmuş bağrında biz üç kişinin, bir de sıra sıra dizilmiş uzun telgraf direklerinin karaltıları bu tablonun çarpık uyumunu bozuyor, herhalde başka bir dünyadan gelmiş izlenimini veriyordu. Ortalık sesizdi, başımızın üstündeki telgraf tellerinin sanki ta yukarlardan geliyormuş gibi inlemesinden başka bir şey duymuyorduk.

Önümüzdeki tren yolu seddine tırmandık, o yükseklikten çevreyi seyre koyulduk. Yüz metre kadar ilerimizde, çukurların, tümseklerin, oyukların gecenin karanlığında birbirine karışarak görünmez olduğu yerde puslu bir ışık ıpıl ıpıl yanıp sönüyordu. Bunun arkasında ikincisi, sonra üçüncüsü... Işıklardan yüz adım kadar ötede ise bir çift kırmızı göz gibi gözüken iki ışık lekesi vardı. Bunlar bir barakanın pencereleri olmalıydı. Böyle çift çift lekeler gitgide donuklaşarak hat boyunca ufka kadar uzanıyor, sonra sola doğru bir yay çiziyor, oradan gecenin sisine karışarak gözden kayboluyordu. Gördüğümüz ışıklardan hiçbiri kımıldanmıyordu. Gerek ışıkların kıpırtısızlığında, gerek sessiz gecede, gerekse telgraf tellerinin hüzünlü iniltisinde ortak bir şey vardı. Sanki demiryolu seddinin altında

çok önemli bir şey gizliydi; ışıklar, gece ve teller bunu bizden saklıyordu.

Ananyev derin derin göğüs geçirdi.

—Tanrım, bu ne zenginlik, bu ne güzellik! Göz alabildiğine uzanan şu enginliğe bakıp şaşırmıyor musunuz? Ya tren yolu seddine ne buyurulur? Sanki toprak yığını değil, koskoca Monblank dağı! Milyonlarca ruble gömdük buraya!

İçtiği şaraptan başı döndüğü için duygusallaşan, milyonlarca rublenin gömüldüğünü söylediği sedde ve ışıklara hayranlığını belirten mühendis, yardımcısı von Ştenberg'in omzunu tapışlayarak şakayla;

—Mihaylo Mihaylıç, niye öyle düşüncelere daldınız? dedi. Kendi çalışmamızın sonucunu görmek hoş bir şey, değil mi? Geçen yıl bu yerlerde ot bitmeyen bir bozkır uzanıyor, insan denen yaratığın sesi-soluğu işitilmiyordu. Ama bir de şimdi bakın! Fıkır fıkır yaşam kaynıyor, gerçek bir uygarlık uzanıyor önümüzde! Göğsümüzün kabarmasını hak etmedik mi? Şimdi sizinle burada demiryolu döşüyoruz; aradan yüz yıl, iki yüz yıl geçecek, buralarda fabrikalar yükselecek, okullar, hastaneler açılacak, canlı bir yaşam başlayacak! Arabalar, makineler göreceksiniz bu kuş uçmaz, kervan geçmez yerlerde.

Üniversite öğrencisi ellerini ceplerine sokmuş, ayakta dikilirken gözlerini ışıklardan alamıyordu. Mühendisi dinlediği filan yoktu. Dalgın dalgın düşünüyor; pek olasıdır ki, bir insanın konuşmak ya da başkasını dinlemek istemediği o ruhsal durumu yaşıyordu. Uzun bir suskunluktan sonra bana dönerek alçak sesle şunları söyledi:

—Şu ucu-bucağı görünmez ışık dizisi aklıma neler getiriyor, biliyor musunuz? Bundan binlerce yıl önce yaşayıp sonra da yok olmuş Amelikiten ya da Filistin kavimlerinin şu ilerde ordugâh kurduklarını hayal ediyorum. Sanki eski dönemlerden kalma bir Habeş topluluğu savaş düzeni almış, Saul'un ya da Davut'un ordusuna saldırmak üzere sabah günün doğmasını

bekliyor. Eksik olan, yalnız boru sesleri ile nöbetçilerin Habeş dilinde haykırmaları...

—Aman ne güzel! dedi mühendis.

Tam o sırada, sanki özellikle olmuş gibi, hat boyunca bir esinti koptu; kalkan-kılıç şakırtısını andıran bir gürültüyü bize kadar getirdi. Hepimiz susuyorduk. Mühendis ile öğrencinin neler düşündüklerini bilmiyorum, ama ben de binlerce yıl önce yok olmuş bir topluluğu karşımda görür gibi oldum. Anlamadığım bir dilde konuşmalar çalındı kulağıma. Hayal gücüm çadırlar, garip insanlar, tuhaf tuhaf giyimler, miğferler, zırhlar getirdi gözlerimin önüne.

Öğrenci düşünceler içinde;

—Evet, bir zamanlar yeryüzünde Filistinliler, Amelikitenler yaşadı; bu topluluklar birbirleriyle çarpışıp tarihte önemli roller üstlendiler, dedi. Ama şu anda izini bile bulamazsınız hiçbirinin. Bizim de başımıza aynı şeyler gelecek. Şimdi demiryolu döşerken şurada dikilip felsefe yapıyoruz, ama aradan iki bin yıl gibi uzun bir zaman geçecek; ne şu tren yolu seddinden, ne de ağır bir çalışma sonunda uykuya dalan bu insanlardan tek iz kalmayacak. Gerçekten korkunç bir şey bu, öyle değil mi?

Mühendis ciddi bir ses tonuyla, öğüt verircesine;

—Bunları aklınıza nereden bulup getiriyorsunuz? dedi.

—Niçin getirmeyelim?

—İnsanlar böyle şeyleri ancak ölümlerine doğru düşünürler. Oysa siz çok gençsiniz, henüz sırası değil...

—Nedenmiş? Açıklar mısınız?

—Bütün bu söyledikleriniz yaşamın amaçsızlığı, boşluğu, hiçliği, ölümün kaçınılmazlığı, ölüm sonrasının karanlığı vb. üzerine kurulu. Demin de belirttim, iki gözüm, bu yüksek düşünceler uzun süren bir zihinsel çalışmanın ürünü olarak yaşlılık dönemimizde güzeldir, ancak o zaman doğal kaçar. Çünkü acı çekilerek kazanıldıkları bellidir, insanın içsel zenginliğini oluştururlar. Oysa çevresinden bağımsız olarak yaşamaya başlamış genç bir beyin için böyle bir başlangıç büyük bir şanssızlık

sayılmalıdır. Evet, büyük bir şanssızlık! —Ananyev elini salladı.— Bence, sizin yaşınızda böyle düşünmektense omzunuzun üstünde düşünen bir kellenizin olmaması daha iyi. Baron, bunları size tüm ciddiyetimle söylüyorum. Bu konuyu sizinle ta ne zamandan beri tartışmak istiyordum, çünkü ilk tanıştığımız gün bu tür berbat düşüncelere eğiliminiz olduğunu sezmiştim.

Öğrenci gülümsedi.

—Niçin «berbat düşünceler» diyorsunuz, sorabilir miyim?

Sesinin tonundan, tavırlarından mühendise nezaket gereği yanıt verdiği, aslında böyle bir tartışmayı tümüyle gereksiz gördüğü anlaşılıyordu.

Yorgunluktan göz kapaklarım kavuşmak üzereydi. Biraz dolaştıktan sonra birbirimize iyi geceler dileyip yatacağımızı sanmıştım. Oysa bu isteğimin gerçekleşmesine daha çok zaman varmış. Barakaya döndüğümüzde mühendis boş şişeleri toplayıp karyolasının altına soktu, hasırdan örülmüş büyük bir kutudan iki dolu şişe çıkarıp bunların kapağını açtıktan sonra çalışma masasının başına geçti. Besbelli, amacı yeniden içmek, bu arada konuşmalara ara vermeden çalışmaktı. Bardağından şarap yudumlarken bir yandan da çizimler üzerinde kurşun kalemle düzeltmeler yapıyor; öğrenciye, genç biri olarak bu tarz düşünmenin yakışık almayacağını kanıtlamaya çalışıyordu. Von Ştenberg hemen yanıbaşındaydı, birtakım hesapları gözden geçirirken susuyordu hep. Anlaşıldığı kadarıyla, benim gibi onun da ne konuşmak, ne de başkasını dinlemek gibi bir isteği vardı. Bense onların çalışmalarını engellememek için, her an gidip yatmamı söylemelerini sessizce bekliyor; mühendisin çarpık bacaklı sefer karyolası üzerinde göz kapaklarımı açmaya çalışırken sıkıntıdan patlıyordum. Saat gecenin biriydi.

Yapacak başka bir işim olmadığı için yeni tanıdıklarımı incelemeye başladım. Daha önce gerek mühendisle, gerekse öğrenciyle hiç karşılaşmamış, ikisiyle de o gece tanışmıştım.

O akşam geç vakit kasaba panayırından, evinde konuk

kaldığım bir toprak ağasının yanına dönüyordum; belki atla yolculuk ettiğim için karanlıkta yolumu görememiş, ne yöne gideceğimi şaşırmıştım. Hep hat boyunca dolanıp duruyordum. Havanın gitgide kararması üzerine daha bir tedirginleşerek «kara tren» yolunun hem atlıya, hem yayaya yol göstereceğini anımsadım ve ilk önüme çıkan barakanın kapısını çaldım.

Ananyev ile yardımcısı beni güler yüzle karşıladılar. Birbirine yabancı insanlar bir raslantı sonucu bir araya geldiklerinde çoğu zaman yaptıkları gibi, biz de tanışıp arkadaş olduk; önce çay içerken, sonra da içki masasında birbirimize iyice ısındık. Aradan bir saat bile geçmemişti ki, ben onların yazgının sillesiyle başkentten bozkırın ortasına savrulduklarını biliyor; onlar da benim ne işle uğraşıp nasıl düşündüğümü öğrenmiş bulunuyorlardı.

Mühendis Nikolay Anastasyeviç Ananyev geniş omuzlu, tıknaz bir adamdı; dış görünüşünden anlaşıldığı kadarıyla Otello gibi «otuz beş yaş yolun yarısı eder» diyerek ikinci yarıdan yola koyulmuştu. Çöpçatanların deyimiyle «kıvamında bir erkek» sayılırdı. Başka bir deyişle ne genç, ne yaşlı, yemesini-içmesini seven, geçmiş günlerini övgüyle anan, yürürken biraz biraz soluklanan, uyurken haylice horlayan, ordudaki aklı başında subayların yüzbaşı rütbesini aşıp şişmanlamaya yüz tuttukları yaşta, çevresindekilere son derece anlayışlı, hoşgörülü, babacan tavırlı bir adam işte... Gerçi saçında, sakalında tek kırlaşmış tel yoktu; gene de kendisi bile farkına varmadan yaşça küçüklere «bak, cancağızım» diyerek konuşmaya bayılıyor, düşünme tarzından dolayı gençleri eleştirip haşlamak konusunda kendisine tartışılmaz haklar tanıyordu. Kendine güvenen insanlar gibi davranışları, konuşmaları sakindi, pürüzsüzdü. Çünkü işlerinin tıkırında gittiğini, iyi bir işi olup rahatça ekmek parası kazandığını biliyor; çevresine belirli bir bakış açısıyla korkusuzca bakıyordu. Güneş yanığı, iri yüzü, kaslı boynu, «Ben tokum, sağlıklıyım, kendime güveniyorum. Ey, gençler, bir gün gelecek, siz de tok, sağlıklı, kendine güvenen

biri olacaksınız.» der gibiydi. Yakası yandan iliklenen basma bir gömlek giymiş, bol keten pantolonunun paçalarını iri çizmelerinin içine sokmuştu. Birtakım ayrıntılara, örneğin belindeki cicili bicili kumaş kemere, işlemeli yakasına, dirseklerindeki özel yamalara bakarak onun evli olduğunu, üstelik karısı tarafından sevildiğini rahatça söyleyebilirdiniz.

Ulaştırma fakültesi öğrencisi Baron Mihail Mihayloviç Ştenberg 24-25 yaşlarında bir gençti. Açık sarı saçı, seyrek sakalı, bir de belki yüz çizgilerinin sertliği, soğukluğu soyunun Alman baronlarından gelme olduğunu göstermekle birlikte adı, dini, düşünme tarzı, tavırları, yüzünün anlatımı yüzde yüz Rus'tu. Ananyev'inki gibi eteklerini pantolunun içine sokmadan salıverdiği basma gömleği, kocaman çizmeleri, kamburumsu sırtı, çoktandır tıraş görmemiş, güneş yanığı yüzüyle bir üniversite öğrencisinden çok, giyimine özen göstermeyen Rus kalfalara benziyordu. Gerek hareketleri, gerekse konuşması ağırdı, isteksiz isteksiz şarap içişi de öyle. Hesapları gözden geçirirken makine tekdüzeliğiyle çalışıyor, çalışmaktan çok derin derin düşünmeyi yeğliyordu. Hareketleri, konuşması sakin ve pürüzsüzdü, tıpkı mühendisinki gibi; gelgelelim onun sakinliği başka bir nedenden ileri geliyordu. Düşünceli görünen alaycı yüzü, kaşlarının altından durgun durgun bakışı, rahat görünüşü; içindeki dinginliğin, beyin tembelliğinin en belirgin göstergesiydi. Çevresinde olup biten hiçbir şeye aldırdığı yoktu aslında. Odada ışık mı yanmıyor, içtiği şarap berbat bir şey mi, hesaplar yanlış mı çıkıyor; hepsine boş veriyordu. Delikanlının durgun, zeki yüzünden şunları düşündüğünü açıkça seziyordum: «Dünyada işler hep böyle gider zaten. Kazandığımız ekmek parası da bir şey mi sanki? Sizin bu söyledikleriniz neye benziyor, söyler misiniz? Hepsi de zırva! Eskiden Petersburg'daydım, şimdi bu barakada vakit öldürüyorum, güz mevsimi Petersburg'a gidip, baharda gene döneceğim. Bunların sonunun neye varacağını bilmediğim gibi, kimsenin de bildiğini

sanmam. Öyleyse böyle şeyleri uzun uzun niye konuşuyoruz ki?..»

Mühendisi, ona fazla aldırış etmeden, hoşgörülü bir vurdumduymazlıkla dinlediği ta baştan beri gözümden kaçmamıştı. Sanki mühendisin söyledikleri onun için hiç de yeni değildi, tembellik etmeyip kendisi konuşsa daha ilginç, daha akıllıca şeyler söylerdi. Öte yandan Ananyev'in konuşması bitmek bilmiyordu. Başlangıçtaki babacan, şakacı konuşma tarzını bırakmış; sakin görünüşüne hiç de uygun düşmeyen ciddi, hatta ateşli bir konuşma tutturmuştu. Anladığıma göre soyut konulara kendisi de düşkündü, böyle şeyleri konuşup tartışmayı seviyordu; gelgelelim bu tür tartışmalara sık sık katılmadığı için düşüncelerini dile getirmede acemilik çekiyordu. Acemiliği öylesine belliydi ki, başlangıçta ne demek istediğini hiç anlayamadım.

—Sizin yaşınızdakilerin böyle düşünmesinden nefret ediyorum! diyordu. Gençlik günlerimde ben de hastasıydım bunların, hatta şimdi bile tümüyle kurtulmuş değilim, ama şunu belirteyim ki, ya aptal olduğumdan ya da bunlar zaten işe yaramadığından bu çeşit düşünceler kötülükten başka bir şey getirmedi bana. Durum böylesine açık benim için, bundan hiç kuşkum yok! Gözümüzün önündeki şu dünyanın amaçsızlığı, boşluğu, hiçliği; Yahudilere özgü «her şey hayhuyla geçer gider» felsefesi bugün bile insanoğlunun kafasında en yüksek, en son basamağa gelip oturmuş. Eğer düşünen bir insan bu noktaya gelip dayanmışsa işi bitmiş demektir. Daha ilerde varacağı başkaca yer yoktur. Normal bir beynin etkinliği bununla son bulur, bu da çok doğal bir sonuç olup hastalıklı beynin yapısına uygundur. Sizin gibilerin talihsizliği şurada ki, düşünmeye her şeyin bittiği yerden başlıyorsunuz. Normal insanlar yaşlılıkta son noktayı koyarken sizler o noktadan sonra ilk adımınızı atıyorsunuz. Beyninizin bağımsız çalışmaya başladığı ilk gençlik günlerinde ta tepe noktasına, son basamağa tırmanıyor; daha aşağıdaki basamaklara boş veriyorsunuz.

—Bunun nercsi kötü, söyler misiniz?

Ananyev barona kızgın kızgın baktıktan sonra;

—Bunun normal bir şey olmadığını nasıl anlamıyorsunuz, bilmem? diye bağırdı. Eğer biz alt basamakların yardımı olmadan en üst basamağa tırmanırsak geride bıraktığımız upuzun mendiven, başka bir deyişle renkleri, sesleri, düşünceleriyle bütün bir yaşam bizim yönümüzden anlamını yitirmiş demektir. Sizin yaşınızda bu tarz düşüncelerin kötülükten, saçmalıktan başka bir şey olmadığını etki altında kalmayan, mantıklı bir yaşamın her adımında anlayabilirsiniz. Diyelim ki, şu anda oturup Şekspir'den ya da Darvin'den bir şey okumaya başladınız. Daha ilk sayfayı bitirmeden içinizdeki zehir kendini belli eder; böylece kendi yaşamınız da, Şekspir de, Darvin de size saçma, zırva gözükmeye başlar. Çünkü biliyorsunuz ki, eninde sonunda öleceksiniz; Şekspir, Darvin gibiler çoktan öldüler; onların güzel düşünceleri ne kendilerini, ne dünyayı, ne de sizi kurtaramadı. Böylece, yaşamanın bir anlamı kalmadığına göre bütün bilgilerimiz, şiir, yüce düşünceler gereksiz bir oyalanmadan, kocaman bebeklerin işe yaramaz oyuncaklarından başka bir anlam taşımayacaktır. Bu durumda ikinci sayfayı okumadan kitabı kapatırsınız. Diyelim ki, o sırada aklı başında biri size gelip, örneğin, savaşın ahlaka uygun olup olmadığını, herkesçe istenip istenmediğini sorsa, bu korkunç soruya yanıt olarak yalnız omuz silkmekle yetinirsiniz. Çünkü sizin kafanızdaki biri için savaşta yüzbinlerce insanın öldürülmesi ile kendi ecelleriyle ölmesi arasında bir ayrım yoktur. Nasıl olsa her iki durumda da yok olup unutulacaklardır.

Sizinle şurada yeni bir demiryolu döşüyoruz. Aklımıza şöyle bir soru gelebilir: Bu demiryolunun iki bin yıl sonra izinin bile kalmayacağını bildiğimize göre niçin durmadan kafa patlatıp yeni çözüm yolları geliştirerek alışılmış, basmakalıp yöntemleri bırakıyor, işçilere acıyor, çalıp çırpmıyoruz? Daha bunun gibi bir yığın soru geliyor insanın aklına. Şunu kabul edin ki, sizin tarzınızdaki bir düşünceyle ne bilimde, ne sanatta, ne

de düşünmenin kendisinde herhangi bir gelişme olamaz. Size toplumun genelinden, Şekspir'den daha doğru düşünüyormuşsunuz gibi gelebilir, gerçekte ise düşünsel çabanızın varacağı sonuç sıfırdır. Neden derseniz, daha alt basamaklara inme gibi bir isteğiniz yoktur, daha yukarıda ise tırmanacak yer kalmamıştır. Bu durumda beyniniz donma noktasında durur; bir adım ne ileriye gider, ne de geriye... Geçmişte ben de beş -altı yıl kadar bu çeşit düşüncelerin etkisi altında yaşadım. Size yemin ederim ki, bu süre içerisinde ne işe yarar bir kitap okudum, ne eskisinden bir milim daha akıllı bir adam oldum, ne de ahlak anlayışımda bir gelişme sağlayabildim. Öyleyse bu, talihsizlik değilse nedir? Kendimizin zehirlenmesi yetmemiş gibi bir de çevremizdekileri zehirlemeye kalkarız. Bu karamsarlığımızla insanlar arasında yaşamaya son verip bir mağaraya kapansak ya da bir an önce ölmeyi seçsek çok iyi olurdu, ama genel yasalara boyun eğerek yaşamayı sürdürür, çoluk çocuk sahibi olur, durmadan yeni yollar döşeriz...

Öğrenci isteksiz isteksiz;

—Bizim düşüncelerimizin kimseye bir zararı dokunmaz, dedi. Belki yararı da...

—Bırakın, cancağızım! Siz yaşamı yeterince tanımış değilsiniz, benim kadar yaşadığınız zaman dünyanın kaç bucak olduğunu anlarsınız. Bu düşünce tarzı sandığınız kadar masum, zararsız değildir. Günlük yaşamda başka insanlarla karşılaştığınızda çok kötü sonuçlar doğabilir, ayrıca aptal durumuna düşersiniz. Ben öyle durumlarla karşı karşıya geldim ki, düşmanımın başına gelmesini istemem.

—Ne gibi?

Mühendis biraz düşündükten sonra;

—Ne gibi mi? diyerek güldü. Başımdan şöyle bir olay geçti, isterseniz anlatayım. Bu, yalnızca başımdan geçen bir olay değildir; başlangıcı, gelişmesi, bitimiyle koskoca bir roman sayılır! Bundan alınacak öyle çok ders var ki, sonuna kadar dinlerseniz anlarsınız!

Bardaklarımıza şarap doldurdu, eliyle geniş göğsünü sıvazladı, öğrenciden çok bana dönerek konuşmasını sürdürdü:

—Savaşın bitiminden hemen sonra, 1876 yılının bir yaz günüydü, üniversiteyi yeni bitirmiştim. Kafkaslarda ilk görevime atandığım için, göreve başlamadan önce yolumun üzerinde, deniz kıyısındaki bir kasabada birkaç gün kalıp dinlenmek istedim. Hemen söyleyeyim, burası benim doğup büyüdüğüm yerdi; bana son derece cana yakın, güzel, sıcak gelmesinin nedeni bu olsa gerek. Ama başkentte yaşamaya alışmış bir kişi için Çuhlom[1] ya da Kaşir[1] gibi ücra bir köşe olmalı; sıkıntı verici, bunaltıcı... Oraya varır varmaz bitirdiğim liseyi gezerken, çok yakından tanıdığım park yollarında yürürken, hayli zamandır görmediğim, ama unutamadığım insanlarla karşılaşıp konuşmaya çalışırken içimde sürekli bir hüzün vardı.

Böyle durmadan dolaştığım bir akşam, yolum Karantin adıyla bilinen bir semte düştü. Kel kel ağaçların yer aldığı bu ufak korulukta çok eskiden, vebanın salgın olduğu zamanlarda gerçekten karantina açılmış, ama sonra buraya bir sürü yazlık ev yapmışlar. Kasabadan oraya gitmek için kum döşeli, dört fersahlık güzel bir yoldan geçmek gerekiyordu. Bir gün oraya giderseniz yolunuzun solunda mavi bir deniz, sağında ise uçsuz bucaksız, somurtkan bir bozkır görürsünüz. İki yanınızda göz alabildiğine uzanan bu genişlikte soluk almak bile kolay gelir insana...

Sözünü ettiğim koruluk tam denizin kıyısındadır. Neyse, oraya varınca tuttuğum arabayı geri gönderdim, koruluğun kapısından içeri girip, çocukluk günlerimde çok sevdiğim kameriyeye doğru yürüdüm. Bu taştan örme, hantal, yuvarlak kameriye, ağır sütunları üzerinde eski bir gömütlük anıtının şiirselliği ile Sobakeviç'in[2] kaba sabalığını birleştirmiş gibidir;

---

1 Ülkemizdeki Çemişkezek benzeri. (Ç.N.)

2 Gogol'ün «Ölü Canlar» romanından tipik bir kahraman. (Ç.N.)

gene de bana göre kentimizin en romantik köşesi sayılır. Denizin tam kıyısında bulunduğu, ayrıca yalçın bir kayalığın tepesinde yer aldığı için buradan bakınca her yer ayaklarınızın altındaymış gibi gözükür. Yukardan baktığımda killi kayalar, dulavratotları arasından dimdik bir cılganın sahile doğru kıvrıla kıvrıla indiğini gördüm. Cılganın denize ulaştığı yerde küçük küçük dalgalar çakılların üzerinde köpürerek oynaşıyor, bulunduğum yerden hışırtılar duyuluyordu.

Kameriyeye girip oradaki kanepelerden birine oturdum, korkuluğun üstünden eğilerek aşağıyı seyre koyuldum. Deniz, azgın dalgalarıyla sonsuzluğa doğru uzayıp giden aynı öfkeli denizdi; tıpkı yedi yıl önce liseyi bitirip başkente okumaya gittiğim zamanki gibi... Uzakta kapkara bir duman şeridi seçiliyordu, geçen bir vapurun dumanıydı bu; enginlerde kıpırdanmadan duran bu duman şeridinden, suyun üstünde uçuşan martılardan başka gök ve deniz yüzeyindeki tekdüzeliği bozan başka bir canlılık yoktu. Parkın iki yanında killi kayalardan oluşan bir sahil uzayıp gitmekteydi.

Bildiğiniz gibi, kendini hüzne kaptıran bir insan denizle ya da onu etkileyen bir doğa görüntüsüyle baş başa kalınca duyduğu hüzne başka şeyler de eklenir. Kendisinin bir süre daha yaşayıp sonra yok olacağını düşünmeye başlar ve karşı koyamadığı bir refleks hareketiyle eline bir kalem alarak, gözüne kestirdiği en uygun yere adını yazar. Bizim kameriye türünden kuytu köşelerin böyle yazılarla karalanmasının, çakılarla oyulup çizilmesinin nedeni bu olsa gerek. Yaslandığım korkuluğun demirlerine yazılan yazılar şimdi bile hatırımdadır. «İvan Korolkov b. o.(burada oturdu) 16 Mart 1876» diye yazmış birisi. Yanına da iki dize eklemiş: «Yalnız dalgaların çarpındığı bu sahile, derin düşüncelerle geldim ben de...» Eciş bücüş, yazanın kendisi gibi hülyalı bir yazıydı okuduğum. Ufak tefek, çelimsiz bir adam olduğunu sandığım Kross adında bir başkası da orada öylesine büyük bir yalnızlık hissetmiş olmalı ki, çakısını kaptığı gibi kocaman, derin harflerle ağaç sıraya

adını kazımış. Ben de cebimden kalemimi çıkardım, kurulmuş bir makine gibi sütunlardan birine adımı karaladım. Neyse, konumuz bu değil, anlatmak istediğimi kısa yoldan anlatamadığım için özür dilerim.

Bir yandan hüzün duyuyor, bir yandan da yalnızlıktan sıkılıyordum. Bu can sıkıntısı, çevremdeki sessizlik, dalgaların hışırtısı yavaş yavaş, demin sözünü ettiğimiz düşünceleri getirdi aklıma. 1870'li yılların başlarında bu tür düşünceler aydınlar arasında pek modaydı; 80'lerden sonra edebiyatımıza, bilimsel yazılara konu oldu, sonra da siyaset alanına girdi. O zaman henüz 25-26 yaşlarındaydım, ama yaşamın amaçsız, saçma bir şey olduğunu bilir, çevremde gördüğüm her şeyi hayal, göz yanılması kabul ederdim. Yaşamın özü ve sonuçları bakımından Nis'teki yaşantının Sahalin[1] adasındaki kürek mahkumlarının yaşantısından bir farkı olmadığına, Kant'ın beyni ile bir sineğin beyni arasındaki ayrımın fazla bir önem taşımadığına inanırdım. Böyle olduğuna göre yeryüzünde haklılık ya da haksızlık diye bir şey yoktu. Bize öğretilenler uyduruk, saçma şeylerdi, öyleyse aldırmamalıydık bunlara, hepsinin canı cehennemeydi! İşte böyle yaşayıp gidiyordum, ama hayatta kalmakla beni yaşamaya zorlayan bilinmez güce bir iyilikte bulunduğumu düşünerek dünyaya boş veriyor, «Hiçbir şeyin benim yanımda peş paralık değeri yoktur!» diyordum. Kafamın hep aynı tarzda çalışması beni işinin ustası aşçılara benzetiyordu, hani, bildiğimiz patatesten tadına doyulmaz kırk çeşit yemek yapan aşçılar vardır ya, onlardan birine işte. Evet, ben tek yönlü, bir dereceye kadar dar görüşlü bir insandım; gelgelelim düşünce ufkum engin denizler gibi sonsuzluğa uzanıyordu kendi düşünceme göre. Durum bu işte, kendi kendime yorumladığım kadarıyla deminden beri sözünü ettiğimiz düşünce tarzı özü

1 Çehov Sahalin adasına yaptığı bir geziden sonra oradaki mahkumların acılı yaşantısıyla ilgili izlenimlerini yazmıştır. (Ç.N.)

bakımından tütün gibi, morfin gibi insanları bağımlı kılan uyuşturuculara benzer. Böyle düşünmek tutkusundan kurtulamayız, onsuz edemeyiz. Elimize geçen her fırsatta ya da yalnız kaldığımız her dakika amaçsız yaşamayı düşünmek, ölümden sonraki karanlığa kafa yormak bize büyük zevk verir, bu zevkle kendimizden geçeriz.

Kameriyede yalnız başıma otururken parkın ana yolunda Rum çocuklarının[1] burunları bir karış havada, cakalı cakalı gezindiklerini gördüm. Bunu fırsat bilerek şöyle düşünmeye başladım:

«Bu çocuklar ne diye böyle caka satarak dolaşıyorlar? Onların varlıklarının ne değeri olabilir? Dünyaya gelmelerinin bir anlamı var mı? Kendileri de niçin yaşadıklarını bilmeden büyürler, bu ücra kentte yaşayacakları kadar yaşarlar, sonra da ölüp giderler...»

Çocukların kurumlanarak dolaşmaları canımı sıkmıştı. Benim yönümden renksiz, bir anlam taşımayan yaşamlarına pek önem veriyorlarmış, niçin yaşadıklarını biliyorlarmış gibi, aralarında ciddi ciddi konuşuyorlardı. O sırada uzaktan, ta yolun bitiminde üç genç bayan gözüktü. Biri pembeli, ikisi beyaz giysiler giymişler; kol kola girerek güle-oynaya yürüyorlardı. Onları bakışlarımla izlerken; «Can sıkıntısından kurtulmak için burada kaldığım sürece bunlardan biriyle gönül eğlendirmek ne hoş olurdu!» diye düşündüm. Petersburg'daki kadın arkadaşımla üç haftadır görüşmediğim geldi hatırıma. «Böyle kaçamak bir ilişkinin tam zamanıdır!» dedim. Ortada yürüyen beyazlısı, üç bayan arasında gözüme en genci ve en güzeli gözüktü. Tavırlarına, gülmesine bakılırsa lise son sınıf öğrencisi olmalıydı. Genç kızın göğüslerine bakarken kafama kötü kötü düşünceler üşüştü, şöyle demeye başladım: «Bu kızcağıza okulda toplum içinde nasıl davranacağını, biraz da müzik öğretirler. Sonra sümüklü bir Rumla evlenir. Böylece

1 Karadeniz'in kıyı kentlerinde kalabalık bir Rum nüfusu vardı.(Ç.N.)

renksiz, anlamsız bir hayata başlar. Ardından kimin ne işine yaradığını kendi de bilmeden bir yığın çocuk doğurur, sonra da ölür gider. Ne saçmalık!»

Şunu açıkça belirtmeliyim ki, aklımdan geçen yüce düşünceleri bayağının bayağısı niyetlerle birleştirme konusunda üstün bir becerim vardı. «Ölümden sonraki karanlık»la ilgili düşüncelerimin güzel kadın göğüslerine, bacaklarına bakmamı engellememesi gibi... İşte sevgili baronumuzun taşıdığı başı göklerde düşünceler de onun cumartesi günleri Vukolovka sokağına gidip zamparalık yapmasını önleyemiyor. Elimi vicdanıma koyarak söyleyeyim: O sıralar kadınlar hakkındaki görüşlerim çok alçaltıcıydı.. Şimdi aklıma geldikçe yüzüm kızarıyor, ama parkta liseli kızla ilgili düşüncelerimden dolayı o zaman vicdanım bile sızlamamıştı. Soylu bir aileden gelmeyim, Hıristiyanım, yüksek öğrenim gördüm, kötü niyetli biri değilimdir, aptal da sayılmam, oysa bedensel zevk için gittiğim kadınlara Almanların deyişiyle *Blutgeld*[1] ödediğim ya da liseli kızları aşağılayıcı bakışlarla süzdüğüm zamanlar bundan hiç rahatsızlık duymamışımdır.

Gençliğin birtakım haklara sahip olduğu bir gerçek. Bu durumda size soruyorum: O zamanki düşünce tarzımıza göre bu hakların hangisi iyi, hangisi kötü diye ayrım yapmamak iyi bir şey midir? Yaşamın amaçsızlığı ile ölümün kaçınılmazlığını kafalarından atamayanlar, doğayla mücadele konusunda kıllarını kıpırdatmazlar, böylelerinin günah anlayışları da zayıftır. «Nasıl olsa bir gün ölüp toprağın altında çürüyeceğimize göre kötülüklerle savaşsak da bir, savaşmasak da bir!» derler. Ikinci bir tehlike daha vardır: Bu düşünme tarzımız genç zihinlere bir çeşit hesaplılık, mantıklılık aşılar. Böylece mantığımız duygularımız üzerinde ezici bir baskı kuracağı için, bunun sonu iyilik getirmez. Aniden kabaran bir duygu, coşkulu bir esinlenme zihnin beş paralık irdelemesi karşısında sö-

---

1 İffetsizlik (iffetsizliğinin) ücreti.

ner gider. Bundan dolayı mantığın bulunduğu yerde soğukluk vardır, soğuk insanlar ise —saklamaya ne gerek— ahlak mahlak tanımazlar. Ahlaklılık yüce bir erdem olup yalnız sıcakkanlı, duygulu, sevecen insanlarda bulunur. Üçüncü bir tehlike de şudur: Yaşamın anlamını yadsıyan düşünce tarzı bireyin kişilik haklarını da yadsımış olur. Sonuç olarak ben Natalya Stepanovna adında bir bayanın kişiliğini yadsıyorsam onun herhangi bir biçimde gücenip gücenmeyeceğine aldırış bile etmem. Bugün bir hareketimle gururunu incitirim, ardından *Blutgeld* ödedim mi, ertesi gün bütün yaptıklarımı unuturum.

Neyse, parktaki kameriyede oturmuş, bana doğru yürüyen genç kızları seyrediyordum. O sırada yolda başı açık, sarı saçlı, omzuna yün örgülü beyaz bir şal örtmüş bir bayan daha gözüktü. Kadın biraz gezinip dolaştıktan sonra kameriyeye girdi, korkuluğa tutunduktan sonra kayıtsız bir havayla aşağıya, denize bakmaya başladı. Kameriyeye girerken beni görmemiş miydi, bilmem artık, orada bulunuşuma aldırış bile etmedi. Kadını bacaklarından yukarı doğru bir güzel süzdüm (erkeklerin yaptığı gibi yukardan aşağı değil). Gördüğüm kadarıyla 25 yaşlarında, hoş, beden hatları göz doldurucu, iyi bir aileden gelme, tahminime göre başından evlilik geçmiş bir bayandı. Bütün N.li okumuş kadınlar gibi modaya uygun giyinmişti, ama üstündekileri kendinin diktiği gözden kaçmıyordu.

Kadının biçimli belini, kollarını gözden geçirirken, «Ah, şununla ilişki kursam ne iyi olur! Hoş bir parça! Ya bir at baytarının karısıdır ya da bir öğretmenin...» diye içimden geçirdim.

Böyle bir kadınla ilişki kurmam, başka bir deyişle buraya birkaç günlüğüne gezmeye gelen biri olarak romantik bir serüven yaşamam kolay değildi, dahası olanaksız gibiydi. Kadının yüzüne bakar bakmaz anlamıştım bunu. Denize öyle bir bakışı, yüzünün öyle bir duruşu vardı ki, onun denizi, üzerindeki dumanı, gökyüzünü, yani yıllardır aynı şeyleri göre göre bıktığını anlardınız. Yüzündeki bezginlik, neşesizlik, can sıkıntısı çok belirgindi; tanımadığı bir erkeğin yakınında bulunduğunu

hisseden bütün bayanların yaptığı gibi gergin, telaşlı bir umurmazlık tavrı takınmayı bile gereksiz görmüştü.

Sarışın bayan denizi bir süre seyrettikten sonra bana doğru sıkıntılı, kaçamak bir bakış fırlattı, ardından gelip kanepeye oturdu. Bu bakışından anladım ki, benimle ilgilendiği filan yoktu, ayrıca başkentli olduğumu belli eden giyinişim de merakını uyandırmamıştı. Kendisiyle konuşmaya can attığım için şöyle sordum:

—Hanımefendi, acaba buradan kente vapurun kaçta kalktığını biliyor musunuz?

—Ya 10'da ya da 11'de olsa gerek.

Teşekkür ettim. O bana birkaç kez kaçamaklı bakışla baktıktan sonra kayıtsız yüzünde ansızın bir merak uyandı, ardından şaşırdığını belirten hareketler yapmaya başladı. Ben umursamaz bir tavır takındım, ona boş verdiğimi göstermeye çalışırken «Tamam, ağa düştü!» dedim içimden. Az sonra kadın arı sokmuş gibi yerinden fırladı, uysal uysal gülümsedi, beni şöyle bir daha süzdükten sonra çekine çekine;

—Siz Ananyev değil misiniz? diye sordu.

—Evet, Ananyev'im...

—Peki, beni tanımadınız mı?

Bir an utandığımı söylemeliyim. Ama yüzüne bir kez daha dikkatle bakınca tanıdım. Düşünelibiliyor musunuz, onu yüzünden, genel görünüşünden değil uysal, yorgun gülümsemesinden tanımıştım. Karşımda duran kadın Natalya Stepanovna'nın ya da o zaman öğrenciler arasındaki takma adıyla Pisicik'in ta kendisiydi. Sırtımda lise üniforması taşıdığım yıllar, yani bundan 7-8 yıl önce sucuk gibi tutulduğum kız... Her şey öylesine gerilerde kalmıştı ki, unutmuş gitmiştim. Pisicik, doğa ananın biz liseli gençlerin platonik aşkla bağlanması için özene bezene yarattığı, 15-16 yaşlarında, incecik, çıtı pıtı bir kızdı. Hem öyle hoş bir kız ki, anlatamam! Kırılıverecekmiş, üfleseniz tüy gibi uçuverecekmiş gibi duran, solgun yüzü hülyalı, uysal bakışlı, elleri minicik, beline kadar inen uzun

saçları yumuşacık, arılar gibi ince belli, kısacası, gökten yeni inmişçesine taze, ay ışığı kadar saydam, biz liselilerin bayılıp da ayılamadığı, güzeller güzeli bir yaratık, anlayacağınız... Ona öylesine tutkundum ki, geceleri uyuyamaz, şiir üstüne şiir yazardım. Akşamları parka gittiğimizde Pisicik'i kanepede oturur görünce hemen çevresini sarar, ona yakın olmak için birbirimizle yarışarak güzelimizi seyre koyulurduk. İltifatlarımız, iç çekmelerimiz, çeşit çeşit pozlarımız karşısında kızcağız akşam serinliğinde üşümüşçesine omuzlarını büzer, işveyle göz süzer, uysal uysal gülümserdi. Böyle büzülerek otururken tıpkı yumuşak tüylü bir kedi yavrusuna benzetirdik onu; hepimiz böyle güzel bir kedi yavrusunu sevip okşamaya can attığımız için kıza Pisicik adını takmıştık.

Aradan geçen 7-8 yıl içerisinde Pisicik büyük bir değişikliğe uğramıştı. Eski tüy gibi uçmaya hazır, yumuşacık kedi yavrusu gitmiş; yerine etine dolgun kadın gelmişti. Sakın kadınsı hatlarının tümüyle yok olduğunu sanmayın! Evet, sert, köşeli çizgilerden eser kalmamıştı, ama daha oturaklı, daha kadınsı bir havası vardı. Eskisine göre saçları daha kısa, boyu uzun, omuzları ise iki kat geniş gözüküyordu. En önemlisi de o yaştaki namuslu kadınlara özgü bir annelik, boyun eğmişlik duygusu yansımıştı yüzüne; bu, daha önce onda hiç görmediğimiz bir şeydi. Lafı uzatmadan söylersek, biz gençlerde aşk hülyaları uyandıran liseli güzel kızın o uysal gülümsemesinden başka bir şey kalmamıştı yüzünde...

Konuşmaya başladık ki, hem de ne konuşma! Pisicik benim mühendis olduğumu öğrenince deli gibi sevindi. Gözlerimin içine sevinçle bakarak;

—Ah, ne kadar güzel! Ne kadar güzel! dedi. Aferin bizim delikanlılara! Dönemimizin mezunları arasında başarısız tek erkek yok, hepiniz iyi birer adam oldunuz. Biriniz mühendis, biriniz doktor, öteki öğretmen, söylediklerine göre bir başkası Petersburg'da ünlü bir şarkıcı!.. Sizi yürekten kutlarım, beni öyle sevindirdiniz ki, anlatamam!

Pisicik'in bakışlarında benim için en iyisini dileyen içtenlikli bir sevinç okunuyordu. Aynı zamanda ablammış ya da beni yetiştiren eski bir öğretmenimmiş gibi hayran hayran süzüyordu beni. Bense gözlerimi yüzüne dikmiş, «Ah, şununla tatlı bir gece geçirebilsem!» diye hayal kuruyordum.

—Anımsıyor musunuz, Natalya Stepanovna, bir keresinde parkta size, içine pusula koyduğum bir demet çiçek sunmuştum? Pusulayı okuyunca öyle şaşırmıştınız ki!

Genç kadın güldü;

—Hayır, anımsamıyorum. Ama unutamadığım başka bir olay var. Benim yüzümden Florens'i düelloya çağırmıştınız.

—Şuna bakın, ben de onu unutmuşum!

Pisicik göğüs geçirdi.

—Böyle işte, hepsi gerilerde kalıp unutuldu. Bir zamanlar sizler bana hayrandınız, nereye gitsem çevremi kuşatırdınız. Şimdi de size aşağıdan yukarıya doru bakıp imrenmek sırası bende.

Daha ilerki konuşmalarımızdan Pisicik'in okulu bitirdikten iki yıl sonra yarı Rum, yarı Rus bir yerliyle evlendiğini öğrendim. Kocası bankada mı çalışıyormuş, yoksa bir sigorta şirketinde mi, orasını şimdi unuttum; adam aynı zamanda buğday alım-satımıyla uğraşıyormuş. Soyadı da bir tuhaftı, Populaki ya da Skarandopulo gibi bir şey... Eski sınıf arkadaşım kendisi hakkında konuşmamızı istemiyor, çoğunlukla kendisi bana sorular soruyordu. Bu arada bitirdiğim fakülteyi, eski arkadaşlarımızı, Petersburg'u, ilerde neler yapacağımı sordu. Ben ne anlatsam, «Ah, ne güzel! Ne iyi!» gibi sevinç çığlıklarıyla kesiyordu sözümü.

Yandaki yoldan dolaşıp deniz kıyısına indik, çakıllı sahillerde dolaştık, hava serinleyip nemli bir esinti çıkınca gene kameriyeye döndük. Bütün konuşmalar benimle, geçmiş günlerimizle ilgiliydi. Akşam kızıllığının yansımaları yazlık evlerin pencere camlarında teker teker sönünceye değin konuştuk, arada bir dışarı çıkıp dolaştık...

Pisicik;

—Gelin, bize gidelim de birer fincan çay içelim, dedi. Semaveri çoktan koymuş olmalılar.

Akasyaların yeşilliği arasından yazlıkları gözükünce;

—Evde kimse yok. Kocam kenttedir şimdi; her akşam oraya gider, gece geç vakitlere değin gelmez. Dönmediği zamanlar bile olur. Ben de ne yapayım, evde yalnız otura otura sıkılıyorum.

Kadının arkasından yürüyor; biçimli omuzlarını, sırtını seyrediyordum. Evli olması çok hoşuma gitmişti. Gelip geçici gönül ilişkileri için evli kadınlar evlenmemiş bayanlardan daha elverişlidir. Ayrıca kocasının evde bulunmaması hoş bir raslantıydı. Gene de aramızda böyle bir serüvenin yaşanmayacağını hissediyordum nedense.

Birlikte eve girdik. Yazlık evin odaları küçük, tavanları basıktı. Odalardaki döşemeye gelince... Rus insanı atmaya kıyamadığı, ama ne yapacağını da bilemediği hantal, kullanışsız, boyası dökülmüş ne kadar eski eşyası varsa getirip yazlığına doldurur. Bununla birlikte birtakım ayrıntılardan belli oluyordu ki, Pisicik'le kocası hayli varlıklı bir yaşam sürdürüyorlardı, yıllık gelirleri 5-6 bin rubleden aşağı değildi. Şimdiki gibi gözümün önündedir: Pisicik'in oturma odası diye adlandırdığı odanın tam ortasında altı ayaklı olmasının nedenini anlamadığım, yuvarlak bir masa duruyordu. Üstünde semaver ile fincanlar, bir kenarında ise kurşun kalem ile açık bir kitap, bir de defter... Kitaba bakınca Malinin ile Burenin'in aritmetik promlemleri kitabı olduğunu hemen anladım.

—Birine ders mi çalıştırıyorsunuz? diye sordum.

—Hayır, kimseyi çalıştırmıyorum... Can sıkıntısından kendi kendime problem çözüyor, eski günleri anımsıyorum.

—Çocuklarınız yok mu?

—Bir oğlumuz dünyaya gelmişti, bir hafta yaşadıktan sonra öldü.

Çay içmeye başladık. Pisicik gene yüzüme hayran hayran bakıyor; başarılı bir adam, bir mühendis olmama çok sevindiğini söylüyordu. O böyle beni övdükçe, içtenlikle gülümsedikçe elimin boş çıkacağı konusunda inancım daha bir pekişti. O zamanlar gönül ilişkilerinde hayli deneyimli biri sayılırdım, bir kadını elde edip edemeyeceğimi ta baştan kestirirdim. Eğer aklı bir karış havada bir hatunun peşine düşmüşseniz, sizin gibi serüven düşkünü, güzel duygular tatmak isteyen bir hanıma raslamışsanız ya da sizi tanımayan malın gözü bir kadına takılmışsanız başarınızdan emin olabilirsiniz. Ama yüzünden yorgunluk, uysallık, iyi niyet akan; yanında bulunuşunuza içten sevinen, en önemlisi de size saygılı davranan ciddi, ağır başlı bir kadınla karşı karşıyaysanız hemen arabanızın yönünü çevirin! Bu durumda başarılı olmak için bir gün yetmez, daha uzun bir süre gerekir.

Öte yandan Pisicik odadaki ışıkların altında gündüzkinden daha güzel gözüküyordu gözüme. Hem o benim gittikçe daha çok hoşuma gidiyor; hem, öyle sanıyorum, o da beni beğeniyordu. Ortam istediğim gibi bir gönül serüveni için çok uygundu. Kocası bir yerlere gitmiş, hizmetçiler ortada gözükmüyor, evin içi ıpıssız... Her ne kadar bu işten bir başarı elde edeceğime inanmıyorsam da, ne olur, ne olmaz diye, saldırıya geçmeye karar verdim. Her şeyden önce senli-benli bir konuşma tarzına geçmek, Pisicik'in ciddi duygularla dolu tavrını uçarı, şuh bir havaya dönüştürmek gerekiyordu.

—Natalya Stepanovna, gelin, şu konuşmanın konusunu değiştirelim, diye başladım. Daha neşeli şeylerden konuşalım mı, ne dersiniz? Ama daha önce eski günlerimizin hatırına size Pisicik dememe izin verin.

Gerekli izni kopardım.

—Pisicik, lütfen söyler misiniz, buradaki güzel cinsi (cinsi latifi) kötü bir sinek mi ısırdı, nedir, anlayamıyorum. Neler oldu bu hanımlara? Eskiden hepsi de güzel ahlak sahibi, erdemli kızlardı, şimdi kime sorsam ürkütücü şeyler anlatıyorlar.

Biri bir subayla kaçmış, öbürü liseli bir gençle kayıplara karışmış, beriki kocasını bırakıp bir sahne sanatçısıyla işi pişirmiş, bir başkası kocasını bir subayla aldatmış, bunun gibi ipe sapa gelmez bir sürü olay... Bir salgın hastalık mı başladı, nedir? Bu gidişle, öyle sanıyorum ki, kentimizde tek genç kız, işe yarar tek evli kadın kalmayacak.

Yıvışık, oynak bir konuşma tarzı tutturmuştum. Sözlerime Pisicik kahkahalarla gülerek yanıt verseydi yandığı gündü. Hemen, «Pisicik, aman dikkat edin, sakın sizi de bir subay ya da bir tiyatro oyuncusu baştan çıkarmasın!» diye sürdürürdüm konuşmamı. O zaman herhalde gözlerini önüne indirir, «Benden daha güzelleri, gençleri varken beni kim baştan çıkaracak ki?» diye sorardı. Ben de «Bırakın, Pisicik, en başta sizi kolunuzdan tuttuğum gibi ben kaçırırım!» derdim. Böyle, böyle, sonunda avım iyice kapana kısılırdı. Başka çıkış yolu var mı? Ama hiç de beklediğim gibi çıkmadı, Pisicik kahkahayla güleceği yerde suratını asıp derin derin iç çekti.

—Evet, anlatılanların hepsi doğru. Tiyatro oyuncusuyla kaçan, teyzemin kızı Sonya'dır. İyi bir şey yaptığını söyleyemem. Her insan yazgısının getirdiğine boyun eğip katlanmalıdır. Bununla birlikte onları ayıplayıp suçladığımı sanmayın. Öyle durumlar oluyor ki, insan üstesinden gelemiyor.

—Orası öyle, Pisicik, gene de bunun bir hastalık gibi yayılmasının altında birtakım nedenler yatıyor olmalı... Sizce nedir bunlar?

Pisicik şaşırmış gibi kaşlarını kaldırdı.

—Bunu bilmeyecek ne var? Apaçık ortada... Okumuş genç kızlar, kültürlü kadınlar için yaşanacak yer değil burası. Gidip bir üniversiteye girmek, öğretmenlik yapmak, erkekler gibi inandıkları ülküler uğruna savaşmak her okumuş kadının harcı değil. Onlar da tutup evleniyorlar. Ama evlenecek doğru-dürüst erkek var mı ki kentimizde? Siz erkekler liseyi bitirince üniversiteye gidiyorsunuz, buraya bir daha dönmeyip büyük kentlerde evleniyorsunuz. Kızlar da burada kalıyorlar. Söyler

misiniz, kiminle evlensinler kızcağızlar? Kendilerini yetiştirmiş erkek bulamayınca onlar da nerede içki düşkünü, kavgacı, tüccar bozuntusu madrabaz varsa onlara varıyorlar. Evlenip de ne oluyor sanki? Gene bir şey değişmiyor. Dayanılmaz böyle bir yaşantıya. Uzun uzun anlatmaya gerek yok. İyi yetişmiş bir kız geri kafalı bir adamla evlendikten sonra bir gün karşısına kültürlü biri, bir subay, oyuncu ya da doktor çıkınca ona gönül veriyor, sürdürdüğü berbat yaşamı bırakarak onunla kaçıyor. Böylelerini suçlayabilir misiniz?

—Bu durumda onlar da evlenmesinler. Niçin evleniyorlar, peki?

Pisicik bir daha içini çekti.

—Dediğiniz çok doğru. Ama her genç kız bir yuva kurmanın daha iyi olacağına inanır. Nikolay Anastasyeviç, size bir şey söyleyeyim mi, bizim bu kentin yaşantısına gerçekten dayanılmaz. Kızken de öyle, evlendikten sonra da... Sonya kocasını bıraktı, üstelik bir oyuncuyla kaçtı diye ayıplıyorlar, bir de kızcağızın neler yaşadığına baksaydılar ya! Öyle sanıyorum ki, o zaman hiç kınamazlardı.

Barakanın önünde Azorka yeniden havlamaya başlamıştı. Hayvancağız acı acı uluyarak birkaç kez havladıktan sonra bütün gövdesiyle gelip barakanın duvarına çarptı. O zaman Ananyev'in yüzü buruştu, köpeğine acıdığı için konuşmayı yarıda keserek dışarı çıktı. Orada birkaç dakika hayvanı yatıştırmaya çalıştığını duydum. «Sen iyi bir köpeksin. Niye böyle yapıyorsun, yavrucuğum? Hadi, havlama! Uslu uslu otur!» diyordu.

Von Ştenberg gülerek;

—Bizim Nikolay Anastasyiç konuşmaya bayılır, dedi.

Bir süre sustu.

—Ama iyi adamdır. Severim kendisini.

Yeniden barakaya dönen mühendis bardaklara şarap doldurdu, gülerek sakalını sıvazladıktan sonra anlatmasını sürdürdü:

—Baltayı taşa vurmuştuk. Bu durumda yapılacak başka bir şey yoktu. Çirkin niyetimi daha uygun bir zamana saklayıp başarısızlığı sineye çektim. Bu yetmemiş gibi, Pisicik'in ve o akşamın etkisiyle kendim de yavaş yavaş şiirsel, duygulu, durgun bir havaya girmiştim. Düşünebiliyor musunuz, ardına değin açık pencerenin önünde bir koltuğa oturmuş; kararan gökyüzüne, ağaçlara bakarak dalıp gitmişim. Akasyaların, ıhlamur ağaçlarının görüntüsü tıpkı oradan ayrılmadan önceki gibiydi; uzaklardan gene kötü bir piyanonun tıngırtıları duyuluyor, insanlar gene caddede bir ileri, bir geri dolaşıyorlardı. Ama eski tanıdıklarımın hiçbiri yoktu aralarında. Nerede benim o candan erkek arkadaşlarım, gönül tellerimi titreten liseli kızlar? Hepsi de bana yabancı, genç genç çocuklar, kızlardı... Derin bir hüzne kapılmıştım. Pisicik'e bazı tanıdıkları sorup da «Öldü.» yanıtını alınca daha bir duygulandım, içimdeki hüzün yakın bir arkadaşın cenaze töreninde tadılan derin acıya dönüştü. Işte böyle açık pencerenin önünde oturup caddede dolaşan kalabalığı seyreder, ayarı bozuk piyanonun tıngırtılarını dinlerken ilk kez şöyle bir düşünceye kapıldım: «Yeni kuşaklar eskisinin yerini almak için nasıl da doymak bilmez bir istek duyuyorlar! 7-8 yıl gibi kısa bir süre bile insan ömründe ne kadar büyük değişiklikler yapıyor?..»

Pisicik masaya bir şişe santurin şarabı koymuştu. Ben birkaç bardak içince iyice gevşedim, uzun uzun konuşmalara daldım. Kadın beni sesini çıkarmadan dinliyor, gözlerini yüzüme dikmiş, hayranlığını gizlemeden bakıyordu. Zamanın nasıl geçtiğini anlamıyorduk. Bu arada gökyüzü kararmış, akasyaların, ıhlamurların karaltısı birbirine karışmış, insan seli kaldırımlardan çekilmiş, piyano susmuştu. Denizin düzgün hışırtısından başka bir şey duyulmuyordu.

Genç insanlar birbirlerine benzer. Hangisinin biraz yüzüne gülüp sırtını sıvazlasanız, önüne bir şişe şarap koyup kendisini beğendiğinizi belli etseniz hemen yılışarak her şeyi unutur, kalkıp gitmeyi akıl etmez, uzun uzun anlatır da anlatır...

Ev sahiplerinin uykusuzluktan gözleri mi kapanıyor, yatma zamanı geççli çok mu oldu, düşünmez hiçbirini. Benim durumum da aynıydı. Bir ara gözüm saate takıldı. Aa, neredeyse gecenin yarısı olmuş! Hemen kalkıp gitmek üzere davrandım.

Pisicik'in;

—Ayrılmadan önce bir bardak daha için! diye ısrar edeceği tutmaz mı?

Ben bir bardak ayrılık şarabı içeyim derken gene her şeyi unuttum, anlatmaya başladım, yeniden gömüldüm koltuğa. Bir ara erkek sesleri, ayak patırtıları, mahmuz şakırtıları geldi sokaktan. Birilerinin pencerenin altından geçip kapıya yaklaştıklarını gördüm.

Pisicik kulak kabarttı.

—Kocam dönmüş olmalı...

Kapının mandalı açılıp girişte konuşmalar başladı, yemek odasına açılan kapının önünden iki erkek içeri geçtiler. Bunlardan biri kemerli burunlu, başında hasır şapka bulunan, esmer, şişmanca, oturaklı bir adamdı; öteki ise beyaz üniforma giymiş genç bir subay... Kapının önünden geçerlerken ikisi de bize umursamaz umursamaz, şöyle bir baktılar. Adamların sarhoş olduklarını sanıyorum. Aradan bir dakika kadar geçince burundan çıkan tok sesiyle birisi dedi ki:

—Kadın palavra sıkmış, sen de ona kuzu kuzu inanmışsın! Sonra anlattığın bu olay büyük kulüpte değil, küçük kulüpte geçti!

Subayın olması gereken öbür ses gülerek;

—Yüpiter, kızma, dostum! dedi. Kızdığına göre haksızsın. Şey... bu gece sizde kalabilir miyim? Sizi rahatsız etmem ya?

—«Kalabilir miyim» de ne demek? Sen gitmek istesen de bırakmam! Şimdi ne getireyim, söyle: Şarap mı, bira mı?

Adamlar iki oda ötemizde oturuyorlar, gümbür gümbür konuşuyorlar, Pisicik ile bana aldırış bile etmiyorlardı. Kocasının gelmesinden sonra kadıncağızda bazı değişiklikler oldu. Yüzü kızarıp bozardı, sonra ürkek, suçlu bir görünüşe bürün-

dü, davranışlarında bir tedirginlik belirdi. Kocasını bana göstermekten çekindiği için bir an önce kalkıp gitmemi istiyor gibiydi.

Bunun üzerine kalktım. Pisicik beni geçirmek için kapının önündeki merdivene değin çıktı. Elimi sıkıp bana iyi geceler dilerken yüzündeki uysal, hüzünlü gülümsemeyi; gözlerinin tatlı, saygılı bakışını hiç unutamayacağım.

—Öyle sanıyorum ki, bir daha görüşemeyeceğiz. Size başarılar, esenlikler dilerim. Her şey için çok çok teşekkür ederim! dedi.

Ne bir iç çekiş, ne de başkaca bir söz! Elindeki mumdan yüzüne, boynuna düşen parlak lekeler karanlıkta titrerken hüzünlü gülümsemesini yüzünden silmeye çalışıyor gibiydi. Öğrenciyken bizde okşamak isteği uyadıran kedi yavrusu yumuşaklığındaki Pisicik gözümün önünden gitmiyor, bir yandan da karşımdaki Pisicik'in yüzüne bakarken onun; «Her insan, yazgısının getirdiğine boyun eğip katlanmalıdır.» sözünü düşünüyordum. İçimdeki duygular karma karışıktı. Yaşantımdan memnundum, karşımdaki kadının durumunu fazla umursadığım yoktu; gene de sezgilerim bana onun sevecen, iyilikten başka bir şey düşünmeyen bir insan olduğunu söylüyor; vicdanımsa kadıncağızın çok acı çektiğini gizliden gizliye kulağıma fısıldıyordu.

Pisicik'e son bir kez selam verip bahçe kapısına yöneldim. Çevre zından gibi karanlıktı. Temmuz ayında güneyde akşam erkenden bastırır, hava hemen kararır. Saat 10 oldu mu, göz gözü görmez artık... El yordamıyla kapıya doğru yürürken en azından 20 kibrit çaktım.

—Arabacı! diye bağırdım caddeye çıkınca.

Ama ne ses, ne soluk...

—Arabacı! diye haykırdım bir daha.

Tek araba yoktu ortalıkta, koca cadde bomboştu... Denizin dalgalarının uykulu uykulu çalkandığını, bir de yüreğimin santurin şarabından dolayı küt küt attığını işitiyordum, hepsi o

kadar. Başımı kaldırıp göğe baktım, tek yıldız yoktu. Hava bulutlanıp kapanmış olmalıydı. Nedenini bilmediğim bir ürpermeyle omuzlarımı büzdüm, aptal aptal gülümsedim, bir kez daha umutsuzca bağırdım:

—Arabacı! Arabacı!

Caddede sesim boğuk boğuk yankılandı. Kırlardan geçerek bu karanlıkta dört fersah yol yürümek hiç de iç açıcı değildi. Bunca yolu yürümeyi göze almadan önce epeyce durup bekledim, arabacıya birkaç kez daha seslendim, şaşkınlıktan ne yapacağımı bilemediğim için yakındaki koruluğa saptım. Koruluk öyle karanlık ki, hem de nasıl! Ağaçlar arasından şuradaburada yazlık evlerin pencerelerinde kırmızı ışıklar gözüküyordu. Boğuk boğuk yankılanan ayak seslerimden, yolumu aydınlatmak için sık sık kibrit çakmamdan ürken bir karga ağaçtan ağaca sekerek dallar arasında epeyce hışırdadı durdu. Sıkıntıdan canım burnuma gelmişti, üstelik kendimden utanıyordum; bir yandan da pis karga, içindeki kargaşayı anlamışçasına «gark gark» diye bağırıyordu. Canımın sıkılmasının, kendimden utanmamın nedeni, Pisicik'in evinde küçük çocuklar gibi gevezelik ederek yaya yürümek zorunda kalmış olmamdı.

Koruluktan ayrılmaksızın yürüdüm yürüdüm, sonunda kameriyeyi buldum, elimle yoklaya yoklaya oradaki kanepeye oturdum. Ta aşağılarda, karanlığın içinden dalgaların öfkeli hışırtısı duyuluyordu. Kör gibi ne denizi, ne gökyüzünü, hatta ne de içinde oturduğum kameriyeyi görmeksizin otururken çevremdeki dünyanın yalnız kafamdaki sarhoş düşüncelerden, bir de aşağıda tekdüze çalkanıp duran görünmez güçten meydana geldiğini hayal ediyordum. Aradan bir süre daha geçip uyuklamaya başlayınca bu sefer hışırdayan şeyin aşağıdaki deniz değil, kafamdaki düşünceler olduğu, kısacası dünyanın yalnız benden oluştuğu sanısına kapıldım. Böylece bütün dünyayı kendi içimde yoğunlaştırdıktan sonra arabacıyı da unuttum, kenti de, Pisicik'i de... Çok hoşlandığım bir duygunun seline kaptırdım kendimi. Bu öyle korkunç bir yalnızlık duy-

gusudur ki, karma karışık, karanlık bir evrende kendi varlığınızın dışında hiçbir şey hissetmezsiniz. Devlere özgü bu duyguyu yalnız Ruslar yaşayabilir, çünkü Rusların duyuş ve düşünüşleri denizler gibi engin, ormanlar gibi uçsuz-bucaksız, karla örtülü kırlar gibi sonsuzdur. Eğer iyi bir ressam olsam ayaklarını altına toplayıp başını kollarının arasına alan, böylece kıpırtısız otururken kendini bu duygulara kaptıran bir Rus'un resmini yapmayı çok isterdim. Rus, yalnızlık duygusu yanında yaşamın amaçsızlığını, ölümün kaçınılmazlığını, öldükten sonraki karanlığı da düşünür. Aslında onun kafasındaki düşüncelerin beş paralık değeri yoktur, gene de, bence, bunları düşünen kişinin yüzünü görmek gerekir. Çok güzel bir yüzdür o!

Kameriyede biraz ısındığım, kendimi daha rahat hissettiğim için oturduğum yerde uyuklayıp dururken denizin tekdüze gürültüleri arasında dikkatimi çeken sesler işitmeye başladım Ve o anda kafamdaki bütün düşünceler uçtu gitti. Park yolunda hızlı hızlı yürüyen birinin ayak sesiydi bunlar. Ayak sesleri kameriyeye yaklaşınca birinin hıçkırdığını duydum, sanki küçük bir kız çocuğu ağlayarak;

—Tanrım, bütün bunlar ne zaman son bulacak? Dayanamayacağım artık! diyordu.

Sesinden, hıçkırıklarından ağlayanın 10-11 yaşlarında bir kız çocuğu olduğunu düşündüm. Küçük kız çekine çekine kameriyeden içeri girdi, kanepenin ucuna oturdu, hıçkırıklar arasında yalvarır ya da birinden yakınırcasına söylenmeye başladı:

—Ulu Tanrım! Buna nasıl dayanırım! Ben değil, kimse dayanamaz! Bugüne değin sesimi çıkarmadım, dişimi sıkıp sabrettim... Ama artık yaşamak istiyorum... Yaşamaya benim de hakkım var!

Sızlanmalar böyle sürüp gitti... İstiyordum ki, küçüğün yüzünü göreyim, onunla konuşayım... Kızcağızı ürkütmemek için önce derin derin iç çektim, sonra öksürmeye başladım, bir

kibrit çıkarıp çaktım. Aa, bir de ne göreyim, karşımda hüngür hüngür ağlayan bizim Pisicik değil mi?

—Tastamam bir roman! dedi von Ştenberg. Karanlık bir gece, deniz hışırtıyla çalkanıyor, acı çeken bir kadınla evrenin yalnızlığını göğsüne hapsetmiş bir de erkek var!.. Nesi eksik bunun? Birkaç da eli hançerli haydut ekleseydiniz bari!

—Ben size masal anlatmıyorum, yaşanmış bir olayı aktarıyorum.

—Yaşanmış bir olay da olsa çoğumuzun bilip işittiği şeyler...

Ananyev sıkıntıyla elini salladı.

—Alay etmeden önce izin verin de anlatacaklarımı bitireyim! Sözümü kesmeyin, lütfen. Zaten ben bunları size değil, doktora anlatıyorum.

Masanın üstüne eğilerek hesapları gözden geçiren Von Ştenberg mühendisi kızdırdığı için son derece memnundu. Ananyev göz ucuyla öğrenciyi kuşkulu kuşkulu süzerken bana döndü, anlatmasını sürdürdü:

—Pisicik beni tanıyınca ne şaşırdı, ne de korktu. Kameriyede beni göreceğini önceden biliyordu sanki. O böyle hıçkırarak, sıtmaya tutulmuş gibi titreyerek ağlarken ben kibrit üstüne birkaç kibrit çaktım, içeriyi aydınlatmaya çalıştım. O sırada gördüğüm kadarıyla Pisicik'in gözyaşlarından ıslanan yüzü öyle değişmişti ki, şaşırıp kaldım. O akıllı, uysal, yorgun yüz gitmiş; yerine şimdi bile tanımlamakta güçlük çektiğim başka bir yüz gelmişti. Bu yüzde deminden beri gözyaşı döküp sızlandığı şeylerden tek iz yoktu; ne acı, ne bıkkınlık, ne de bunalma!.. Aptal, bön bir surat duruyordu karşımda. Bu değişikliğe bir anlam veremediğim için kadının körkütük sarhoş olduğu ya da aklını kaçırdığı kanısına kapıldım.

Pisicik, ağlayan bir kız çocuğunun ince sesiyle;

—Daha fazla dayanamayacağım, buna gücüm kalmadı, dedi. Kusuruma bakmayın, Nikolay Anastasyiç... Bu koşullarda

yaşayamam artık... Kente, annemin yanına gideceğim... Beni oraya kadar geçirir misiniz?

Ağlayan birinin yanında elim-ayağım dolaşır, ne yapacağımı şaşırırım. Onu yatıştırmak için saçma sapan şeyler söylemiş olacağım ki, Pisicik hemen ayağa kalktı, karanlıkta elimi bularak sımsıkı tuttu. Eli, entarisinin yeni gözyaşlarından ıslak ıslaktı.

—Beni durdurmaya kalkmayın, Nikolay Anastasyiç, annemin yanına gitmekten başka çıkar yok. Bağışlayın, böyle daha fazla yaşayamam. Annemin yanına dönmek en iyisi.

—Pisicik, neyle gideceksiniz oraya? Yolda tek araba yok.

—Olsun, ben de yaya yürürüm. Evi uzak değil, şuracıkta. Böyle yaşamaktansa ölmek daha iyi...

Onun bu sözleri içime dokunmaktan çok şaşırtıyordu beni. Gözyaşları, sesinin titremesi, aptal, bön yüzü ucuz bir Fransız ya da Ukrayna melodramı seyrediyormuşum gibi bir izlenim bıraktı üzerimde. Hani, biraz üzülünce sahnede bir ton gözyaşı dökülen yapmacıklı oyunlar var ya, o melodramlardan birinin karşısında sandım kendimi. Bana göre Pisicik'in davranışı düpedüz saçmalıktı. Onu kesinlikle anlamıyordum, öte yandan susup bir şey söylememek de aptal yerine konmak anlamına geleceği için annesinin yanına gitmemesini, evinde oturmasını söyledim. Ağlayan biri gözyaşlarının görülmesini kesinlikle istemez. Oysa ben kibrit üstüne kibrit çakıp aydınlık yapmaya çalışıyordum. Bu salakça aydınlatma işi nereden aklıma esmişti, şimdi bile anlayamıyorum. Soğuk insanlar böyledirler işte; sık sık sakarlık yapar, aptalca hareketlerde bulunurlar...

Sonunda Pisicik'in dediği oldu, koluma girerek birlikte yürümeye başladık. Parkın kapısından çıkınca tozlu, yumuşak yol sağa sapıyordu. Ortalık eskisi gibi karanlıktı, ama biraz gözlerim alışınca yolun iki yanında sıralanan yaşlı, cılız meşeleri, ıhlamur ağaçlarını seçmeye başladım. Çok geçmeden sağımızda belli belirsiz sahil gözüktü. Pek yüksek olmayan

kayalıklar, derin çukurlar dik sahili keserek yol boyunca uzayıp gidiyordu. Çukurların çevresinde yere çömelmiş gibi duran alçak çalılar vardı. Bunları görünce içime bir ürperti geldi. Dik sahile kuşkulu gözlerle bakarken dalgaların hışırtısı, solumuzdaki kırların sessizliği bana korku veriyordu. Yanımda Pisicik sus pus olmuştu. Titremesi kesilmediği gibi, yarım fersah sonra yürüyecek gücü de kalmadı, derin derin solumaya başladı. Ben konuşup bir şeyler anlatsam bari, o da yok...

Karartina semtinin yarım fersah ilerisinde dört katlı, yüksek bacalı, kocaman bir yapı vardır. Bir zamanlar burası buharla çalışan bir değirmenmiş. Gündüzleri nereden baksanız, denizden de, kırlardan da, ta uzaklarda onu orada tek başına görürsünüz. Binanın terkedilmiş, bomboş görünüşü, yakınından geçerken sesinizin, ayak patırtılarınızın boğuk boğuk yankılanması buraya gizemli bir hava verir. Karanlık bir gecede kocasından kaçan bir kadınla el ele tutuşarak bu uzun, koskoca meretin yanından geçtiğinizi, ayak seslerinizin her adımda yankılandığını, eski değirmenin yüzlerce penceresiyle size dik dik baktığını gözünüzün önüne getirin. Normal biri bu görüntüden irkilip değişik duygulara kapılır, oysa ben karanlık pencerelere bakarken neler düşünüyordum, biliyor musunuz? «Gördüğüm bu manzara çok etkileyici. Ama bir gün gelecek, bu binadan da, kocasından bıkan Pisicik'ten de, kafasında çeşit çeşit düşünceler taşıyan benden de tek iz kalmayacak. Her şey saçma, her şeyin sonu boş...»

Tam eski değirmenin hizasına gelmiştik ki, Pisicik birdenbire durarak elimi bıraktı, o incecik küçük kız sesiyle değil, kendi sesiyle;

—Nikolay Anastasyiç, söylediklerimin size garip geldiğini biliyorum, dedi. Ben çok mutsuz bir kadınım. Ne kadar mutsuz olduğumu tasavvur edemezsiniz. Size neler çektiğimi anlatsam inanmazsınız, ama bunları anlatmam olanaksız. Benimki yaşamak...

Konuşmasını yarıda keserek dudaklarını sıktı, bu arada

ağzından bir inilti koptu. Duyduğu acıya dayanamayıp bağırmak istediği, ama kendini zor tuttuğu anlaşılıyordu.

—Evet, neler çektiğimi anlatamam size! Buna yaşamak mı denir? Ulu Tanrım, nedir bu başıma gelenler? Ne yaptım da bana bu acıları çektiriyorsun?

Güneyli şivesiyle, daha doğrusu Ukraynalıların konuşma tarzıyla söylenen bu sözler ağzından bir şarkı gibi çıkıyordu. Özellikle acı çeken güneyli kadınlar böyle konuşurlar. Onun, başına gelenleri anlamaya çalışırken şaşkın şaşkın omuzlarını silkmesi, ellerini ovuşturması, başını sallaması, kadınlara özgü güzel, zarif hareketlerle üzüntüsünü dile getirmesi Ukraynalı ünlü bir kadın tiyatro oyuncusunu getirdi gözümün önüne.

Çaresizlik içinde elini sallayarak;

—Kendimi derin bir çukura düşmüş gibi hissediyorum, dedi. Mutlu geçen tek günüm yok. Ah, başıma gelenleri bir anlayabilsem! Sonunda yabancı bir erkeğin yanında, gece yarısı kocasından kaçan yolsuz bir kadın durumuna düştüm. Bundan sonra benden ne beklenir?

Kadının karşımda ezilip büzülmesi, mutsuzluğundan yakınması bana büyük bir zevk vermeye başlamıştı. Öyle ya, onun kocasıyla geçinememesi benim işime yarardı. «Bu kadını elimden kaçırmamalıyım!» düşüncesi zihnimde iyice yer etti ve birlikte yürüdüğümüz sürece bir daha da aklımdan çıkmadı.

Eski değirmenden bir buçuk fersah ilerde kente giden yol gömütlüğün (mezarlığın) önünden sola sapar. Yolun tam sola döndüğü yerde, köşede bir yel değirmeni vardır, bunun yanında ise değirmencinin küçük kulübesi. Yel değirmeni ile kulübeyi geçip gömütlüğün kapısına geldiğimizde Pisicik birdenbire durdu.

—Nikolay Anastasyiç, ben buradan geriye döneceğim, dedi. Siz yolunuza devam edin, ben kendim giderim. Artık korku duymuyorum.

—Öyle şey olur mu? diye karşılık verdim. Gideceksek birlikte gideriz.

—Deminki sinirlenmem, ağlayıp sızlamam boşunaymış... Bir hiç yüzünden kızdım kocama, böyle yapmamam gerekirdi. Sizinle karşılaşıp konuşmamızdan, bana söylediklerinizden çok etkilenmiş olmalıyım. Eski günler gözümün önüne gelip ağlamaya başlayınca kocam bunu başka türlü anladı; subay arkadaşının yanında bana çok kaba davrandı. Ben de dayanamayıp kaçtım. Bütün olay bu... Şimdi annemin yanına gitsem ne yaparım? Sanki orada daha mutlu mu olacağım? Evime döneyim daha iyi! Ama madem yola çıktık, gidelim! Nasıl olsa değişen bir şey yok.

Pisicik böyle söyleyerek güldü.

Gömütlüğün girişinde, kapıda şöyle bir yazı vardır: «Günü-saati gelecek, tabutlarında yatanlar Tanrı'nın oğlunun sesini duyacaklar.» Evet, er ya da geç bir gün gelecek, ben de, Pisicik de, kocası da, beyaz ceketli subay da böyle bir gömütlükte, koyu selvi ağaçlarının altında yatacaktık. Hem bunu düşünüyor, hem de yanımda mutsuz, incinmiş bir kadının benimle birlikte yürüdüğünü biliyordum. Öte yandan Pisicik her an geriye dönecekmiş, kendisine söylemek istediğim şeyleri söylemeye fırsat bulumayacakmışım gibi bir korku vardı içimde. Bir yanda yüce düşünceler, öte yanda en pis, en hayvansı istekler; ikisinin birbirine karıştığı böyle bir anı hiçbir zaman yaşamamışımdır. Ne iğrenç, öyle değil mi?

Neyse, gömütlüğü biraz geçmiştik ki, boş bir arabaya rasladık. Pisicik'in annesinin evi ana cadde üzerindeymiş; oraya yaklaşınca arabayı bıraktık, yaya kaldırımında yürümeye başladık. Yanımda konuşmadan giden kadının yüzüne bakıyor, «Hadi, daha ne bekliyorsun? Başlasana!» diyordum. Ne raslantı! Kaldığım otel yirmi adım kadar uzaktaydı. Pisicik sokak fenerinin dibine gelince birden durdu, yeniden ağlamaya başladı. Bir yandan ağlıyor; bir yandan da bana ıslak, ışıl ışıl gözlerle bakarak gülümsüyordu.

—Nikolay Anastasyiç! dedi. Bugün birlikte geçirdiğimiz akşamı hiçbir zaman unutmayacağım. Siz ne kadar iyi bir

insansınız! Hepiniz böyleydiniz zaten. Dürüst, yüce gönüllü, temiz yürekli, zeki... Sizinle karşılaşmaktan dolayı öyle mutluyum ki!

Beni kültürlü, kendinden kat kat üstün biri saydığı kesindi. Gözyaşlarından ıslanmış, gülümseyen yüzünden bana duyduğu hayranlık sevgi, okunuyordu. Bunun yanında eski arkadaşlarına her zaman raslamadığı, Tanrı ona bizlerden birinin karısı olma mutluluğu vermediği için üzülüyor gibiydi. Durmadan, «Ah, görüştük de ne iyi oldu!» diyordu. Yüzündeki çocuksu sevinç, gözyaşları, uysal uysal gülümsemesi, başına gelişigüzel örttüğü yazmasının altından fırlayan yumuşacık saçları sokak fenerinin ışığında eski günlerdeki Pisicik'i getirdi gözlerimin önüne. Elimi uzatıp onu küçük bir kedi yavrusu gibi okşamaktan kendimi alamadığım için saçlarını, omzunu, ellerini okşamaya başladım. Bir yandan da;

—Benden ne istersen yaparım, diyordum. İstersen seninle dünyanın öbür ucuna giderim. Seni bu çukurdan kurtarıp mutlu edeceğim. Seviyorum seni, Pisicik. Buradan kaçıp gidelim mi? Nasıl? İster misin?

Kadının yüzünde önce büyük bir şaşkınlık belirdi. Fenere doğru bir adım geriledi; bana afallamış, kocaman kocaman gözlerle bakmaya başladı. Bense ellerini sımsıkı yakalamıştım. Yüzünü, boynunu, omuzlarını öpücüklere boğuyor; yemin üstüne yemin ederek ona güzel bir yaşam vaadediyordum. Gönül ilişkilerinde yeminler, söz vermeler kaçınılmaz, çünkü bunlar olmadan başarı elde edemezsiniz. Söylediklerinizin yalan olduğunu bile bile yemin edip güzel vaadlerde bulunacaksınız...

Afallayan Pisicik geri geri gidiyor, bana irileşmiş gözlerle bakıyordu. Bir yandan da elleriyle beni uzaklaştırmaya çalışarak;

—Yapmayın! Ne olur, yapmayın! diyordu.

Karşı koymasına aldırmadan ona sımsıkı sarıldım. Bunun üzerine ağlamaya başladı. Yüzünün son derece aptal, bön bir

görünüşü vardı; tıpkı kameriyede kibrit üzerine kibrit çakarken gördüğüm zamanki gibi... Kadının isteyip istemediğine bakmaksızın, ağzını açmasına fırsat vermeden onu kucakladığım gibi zorla otele doğru sürükledim. Şaşkınlıktan donmuş kalmıştı, adımını atamıyordu, onu oraya kucağımda taşıyarak götürdüm denebilir. Merdivenden yukarı çıkarken şapkasının kenarı kırmızı şeritli bir görevlinin bana şaşkın şaşkın baktığını, Pisicik'e ise selam verdiğini hiç unutmam...

Yüzü kıpkırmızı kesilen Ananyev sustu. Masanın çevresinde sessizce birkaç kez dolandı, sıkıntılı sıkıntılı ensesini kaşıdı, sırtı soğuktan üşümüş gibi geniş omuzlarını, kürek kemiklerini oynatmaya başladı. Gençlik günlerinde başından geçen bu olaydan utanç duyduğu belliydi.

—Yaptıklarım hiç de hoş değildi. Kadın doğum dalında uzmanlık eğitimine başlayan genç hekimlere ilk derste ne öğretirler, biliyor musunuz? «Hasta bir kadını soymadan, elinizle ona dokunmadan önce onun bir anne, bir kız kardeş ya da birinin nişanlısı olduğunu hiç unutmayın!» Bu sözleri yalnız doktorlara değil, kadınlarla şöyle ya da böyle ilişkisi olan herkese söylemeliler. Bir karım, bir de kızımın olduğu bugün bu sözlerin önemini öyle iyi anlıyorum ki! Hem de nasıl! Neyse, anlatacaklarımın sonunu dinleyin.

Pisicik metresim olduktan sonra bu olaya benim baktığımdan bambaşka bir açıdan bakmaya başladı. Her şeyden önce büyük bir aşkla bağlandı bana. Benim için gelip geçici olan gönül ilişkisi onun yaşamında fırtınalar kopardı. Sanki aklını kaçırmış gibi davranıyordu benim yanımda. Böyle bir mutluluğu yaşamında ilk kez tattığı belliydi, neredeyse beş yaş gençleşmişti. Son derece coşkulu, içten, hülyalı bir kadın olup çıkmıştı. Mutluluktan ne yapacağını bilemiyor, bir gülüp bir ağlıyor, hemen ertesi gün Kafkaslara gitmemiz, sonbaharda da Petersburg'a yerleşmemiz için hayaller kuruyordu.

—Kocama gelince, o konuda için rahat olsun, diyordu. İstese de, istemese de boşanma isteğimi kabul edecek. Çünkü

bütün kent onun Kostoviçlerin büyük kızıyla gönül ilişkisi kurduğunu biliyor. Kocamdan boşanır boşanmaz evleniriz.

Bir kadın sevdiği erkeğe kolayca uyum sağlar, ona evinin kedisiymiş gibi kısa sürede alışır. Pisicik de kaldığım otel odasında bir buçuk saat geçirdikten sonra kendini evindeymiş gibi hissetmeye, eşyalarımı benden daha çok sahiplenmeye başladı. Ortalıkta atılı duran giyeceklerimi düzgün biçimde valize yerleştiriyor, yeni paltomu askıya asmayıp iskemlenin arkasına bıraktım diye bana çıkışıyordu... Bunun gibi bir sürü örnek verebilirim.

Bir yandan ona bakarak konuşmalarını dinliyor, bir yandan da sıkıntı ve bezginlik duyuyordum. Sinirime dokunan bir şey daha vardı: Aklı başında, namuslu, acı çeken bir kadın 4-5 saat içerisinde ilk karşısına çıkan erkeğin metresi olabilir miydi? Benim gibi dengeli bir kişinin hoşuna gidecek bir durum değildi bu. Üzerimde kötü etki bırakan başka bir durum da Pisicik gibi kadınların sığ, ciddiyetten uzak oluşlarıydı. Böyleleri yaşamaya tutkuyla bağlandıkları için bir erkeğe gönül vermek gibi bir saçmalığı tek amaçlarıymış gibi yüceltirler, aşk onların yaşamlarını allak bullak ederken hem mutlu olurlar, hem de büyük acı çekerlerdi. Canımı sıkan bir durum daha vardı: Ondan istediğimi elde etmiştim, sonunda ister istemez bırakıp gedeceğime göre onunla ilişki kurmuş olmam şimdi bana saçma geliyordu. Niçin yalan söyleyip aldatmıştım kadıncağızı? Evet, ona karşı dürüst davranmamıştım, ama yalan söylemekten de nefret ediyordum.

Hiç unutmam, ayaklarımın dibinde yere oturmuş, başını dizlerime koymuştu. Bana sevdalı, ışıl ışıl gözlerle bakarak şöyle sordu:

—Kolya, beni seviyorsun, değil mi? Çok mu seviyorsun?

Mutluluktan gözlerinin içi gülüyordu. Onun bu sözleri bana son derece duygusal, yıvışık, hatta aptalca geldi. Artık doymuştum, onun her hareketinde aklı başındalık, «düşünce derinliği» arıyordum.

—Pisicik, fazla geç kalmadan annenin evine dönsen iyi olur, dedim. Yoksa seni merak edip bütün kentte aramaya kalkarlar. Eve sabaha doğru çıkıp gelmen hoş karşılanmaz.

Söylediklerime karşı çıkmadı. Ayrılmadan önce ertesi gün öğle üzeri parkta buluşmak üzere sözleştik. Daha ertesi gün de birlikte Kafkaslara gidecektik. Onu annesinin evine değin geçirmek için caddede yan yana yürürken gönlünü hoş tutmaya çalışıyor, onu sevip okşuyordum. Öyle bir an geldi ki, içimde ona karşı büyük bir acıma duygusu kabardı, görev yapacağım Piyatigorsk'a onu da götürme konusunda kesin kararımı verdim. Ama sonra valizimde topu topu altı yüz ruble kaldığını, güzün kendisinden ayrılmanın şimdikinden daha zor olacağını düşünerek içimdeki duyguyu bastırdım.

Annesinin oturduğu eve gelmiştik. Çıngırağın ipini çektim. Kapının arkasından ayak sesleri duyulunca Pisicik'in yüzü birden ciddileşti, gökyüzüne baktı, birkaç kez göğsümün üzerinde küçük bir çocuğu kutsar gibi istavroz çıkardı, sonra elimi yakalayıp dudaklarına götürdü.

—Hoşça kal! dedikten sonra da kapının arkasında kayboldu.

Karşı kaldırıma geçtim, oradan eve bakmaya başladım. Önce pencereler karanlıktı, sonra yakılan bir mumun mavimsi, fersiz parıltısı camlardan birine vurdu, ardından bütün odalar aydınlandı.

«Anlaşılan, onu beklemiyorlardı.» dedim.

Oteldeki odama dönünce soyundum, bir şişe santurin şarabı açtım, bunu sabahleyin pazardan satın aldığım taze havyarla içtikten sonra yatağıma uzandım, gönlünü eğlendirenlerin tasasızlığı içinde derin bir uykuya daldım.

Sabahleyin uyandığımda neşem yerinde değildi, başım ağrıyordu, içimde bir tedirginlik vardı.

Tedirginliğin nedenini anlamaya çalışırken kendi kendime; «Nasıl bir şey bu? Beni kaygılandıran nedir?» diye soruyordum. Ama çok geçmeden anladım nedenini. Evet, her an

Pisicik'in çıkıp gelmesinden korkuyordum. Ben otelden ayrılmadan gelirse yola çakmama engel olabilirdi. Onu atlatmak için yalan söylemek, bir sürü dil dökmek zorunda kalacaktım. Bunun üzerine çabucak giyindim, öteberimi topladım, akşam saat 7'de valizimi istasyona getirmesini kapı görevlisine sıkı sıkıya tembihledikten sonra otelden ayrıldım. Bütün gün, doktor olan bir arkadaşımın yanında vakit geçirdim, akşam olunca da yola çıktım. Görüyorsunuz, o zamanki düşünce tarzım alçakça bir yalana sığınmamı, kaçarcasına kentten ayrılmamı engellememişti.

Arkadaşımın yanında, sonra istasyonda kaldığım sürece içimi aynı tedirginlik kemirip durdu. Her an Pisicik'in gelip rezalet çıkarmasından korkuyordum. O yüzden istasyonda yolcu salonunda kalmayıp tuvalete gittim, orada ikinci kampana çalıncaya değin oturup bekledim. Trene binerken öyle bir duygu içindeydim ki, sanki elim-kolum çalınmış eşyalarla doluydu, herkesin gözleri bana çevrilmişti. Kanepede otururken üçüncü kampananın çalmasını ne büyük sabırsızlık ve korkuyla beklediğimi anlatamam!

En sonunda üçüncü kampana can simidi gibi yardıma yetişti, tren ağır ağır hareket etti. Önce hapishaneyi, ardından kışlaları geçip kırlara açıldık, ama, şaşılacak şey, yüreğimdeki tedirginlik hâlâ geçmemişti, kendimi buralardan kaçıp gitmek isteyen bir hırsız gibi hissediyordum. İçimdeki ürpertiyi unutmama yardım eder diye pencereden dışarıyı seyretmeye koyuldum. Tren tam denizin kıyısında ilerliyordu. Denizin yüzeyi çarşaf gibi düzgündü, güneşin batması dolayısıyla gökyüzünü yarı yarıya kaplayan kırmızı-erguvan renk cümbüşü göğün öbür yarısının firuze rengiyle birlikte sulara vurmuştu. Denizin üzerinde şurada-burada koyu koyu sandallar, sallar göze çarpıyordu. Bir tepenin üstünde oyuncak gibi duran kent pırıl pırıldı, yavaş yavaş akşamın alaca karanlığına gömülüyordu. Kiliselerin yaldızlı kubbeleri, pencereler, ağaçlar güneşin kızıllığını ışıldayarak yansıtıyor; bu görünüşleriyle potada

eritilirken alevler saçan birer altın parçasına benziyorlardı. Rüzgârın kırlardan sürükleyip getirdiği kokular denizin nemli havasına karışmıştı.

Tren uçarcasına gidiyordu. Yolcuların kahkahaları, vagon görevlilerinin şen-şakrak konuşmaları tam bir şamataydı. Kentin üstüne çöken hafif pusa bakarken orada, sisler altında genç bir kadının kiliseler, evler arasında oradan oraya koşarken şaşkın, ne olduğunu anlamamış bir yüzle beni aradığını, küçük bir kızın ince sesiyle ya da Ukraynalılar gibi şarkı söylercesine; «Aman Tanrım, nerede kaldı bu adam? Niçin bulamıyorum?» dediğini getirdim gözümün önüne. Gece ayrıldığımız sırada beni çocukmuşum gibi kutsarken ciddileşen yüzü ile kocaman kocaman açılmış gözlerini düşündüm; ansızın öpüverdiği elimi açıp incelemeye koyuldum.

Elimi sıvazlarken;

—Yoksa Pisicik'e âşık mıyım? diye soruyordum kendi kendime.

Geceleyin bütün yolcular uyuyup da vicdanımla baş başa kalınca o zamana değin anlamadığım şey birdenbire kafama dank etti. Vagonun alaca karanlığında Pisicik'in görüntüsü gözümün önünden gitmiyordu. Artık şunu iyice anlıyordum: Bu kadına karşı cinayete denk bir suç işlemiştim, tedirginliğimin nedeni buydu. Öte yandan içimdeki tedirginliği bastırmak, vicdanımı susturmak için bu kentte yaşadıklarımın saçma, boş şeyler olduğunu, bir gün benim de, Pisicik'in de toprağa karışıp çürüyeceğimizi, onun çekmekte olduğu acıların ölür ölmez son bulacağını düşünmeye başladım. Şöyle diyordum: «Özgür irade diye bir şey yoktur, insan kendiliğinden suç işleyemez, öyleyse ben de suçlu değilim...» Böyle diyordum ama gene de ileri sürdüğüm kanıtlar beni tedirginlikten kurtaramıyor, kafamdaki öbür düşünceler arasında kaybolup gidiyordu. Sanki Pisicik'in öptüğü elim bile için için sızlamaya başlamıştı. Uyumak için kanepeye yatıp sonra hemen kalkıyor, her istasyona gelişte bir kadeh votka yuvarlıyor, canım

istemediği halde bir şeyler tıkınıyor, yaşamın anlamsızlığı konusunda kendi kendimi inandırmaya çalışıyordum, ama hiçbirinin yararı olmuyordu. Kafamın içinde tuhaf, hadi açıkça söyleyeyim, gülünç bir kargaşa başlamıştı. Birbiriyle hiç ilgisi olmayan düşünceler büyük bir düzensizlik içinde uçuşup duruyor, birbirine karışıp dağılıyor, bunları kafasında taşıyan ben zavallı düşünür ise başımı ellerime dayamış, beynimde neler döndüğünü anlamaksızın yararlı, yararsız bir sürü düşünce arasında ne yapacağımı bilemiyordum. Şurası bir gerçekti ki, düşünmeye çalışan bir insan olarak henüz düşünme tekniğini bile özümseyememiştim; bir saati onarmak benim için nasıl olanaksızsa, düşüncelerimi çekip çevirmeyi de beceremiyordum. Yaşadığım sürece ilk kez böylesine yoğun, gergin bir düşünme çabası içine girmiştim; nerdeyse aklımı kaçıracak gibiydim. Beynini kullanmasını bilmeyenler ya da ancak zorda kalınca düşünenler sık sık bu duruma düşerler.

Bir gece, bir gündüz, ardından bir gece daha bu zihin karmaşasına katlandıktan, bunca eziyet çektikten sonra düşüncelerimin bana zerrece yarar sağlamayacağını anladım. Meğer ben ne kafasızın biriymişim! O güne değin önem verdiğgim düşüncelerimin beş paralık değer taşımadığı, Pisicikle karşılaşıncaya dek düşünmek nedir bilmediğim, ciddi düşünmenin ne olduğunu anlamadığım gerçeği kafama iyice dank etti. Artık kavramıştım ki, güvenilir bir inancım da yoktu, sağlam bir ahlak anlayışım da, mantığım da, sevecen bir yüreğim de... Bütün düşünsel ve ahlaksal zenginliğim başkalarından kapma birtakım düşüncelerden, mesleğimle ilgili özel bilgilerden, hiçbir işe yaramayan kopuk kopuk anılardan oluşuyordu. Zihinsel etkinliklerim ise dağ başında yaşayan basit, ilkel bir insanınkinden bir karış ilerde değildi. Eğer yalan söylemekten hoşlanmıyorsam, çalıp çırpmıyorsam, adam öldürmüyorsam, genelde kaba yanlışlar yapmıyorsam, bu, benim kanılarımın gücünden kaynaklanmıyordu —kanı diye bir şey yoktu ki bende— dadımın anlattığı masallarla elimin-kolumun bağlı olmasından,

herkesin uyduğu ahlak kurallarının kanıma-tenime işlemesinden, bunları saçmalık saydığım halde farkında olmaksızın beni çekip çevirmesinden ileri geliyordu.

Ben ne bir düşünürdüm, ne de filozof; yalnız ve yalnız bir düşünce cambazıydım. Ulu Tanrı bana doğuştan pek çok yetenekleri olan güçlü, sağlam bir Rus beyni vermişti. Bir adam düşünün ki, beyni yaşamımın baharında doğru-dürüst eğitilmemiş, sorumluluk altına girip bir zorlukla karşılaşmamış, yalnızca mühendisleri ilgilendiren kimi bilgilere bulaşmış olsun. Bu adam gençtir, çalışmaya susamıştır, kendini kanıtlamak için fırsat kollamaktadır, ama her nasılsa bir raslantı sonucu yaşamın amaçsızlığı, ölüm sonrasının karanlığı gibi dışardan cilalı, çekici gözüken garip bir düşünce sızıyor zihnine. Genç adam bu düşünceye sımsıkı sarılıyor, bütün beyinsel gücünü onu geliştirmeye veriyor, bir kedinin sıçanla oynaması gibi evirip çevirerek oyalanıyor onunla. Delikanlının beyni engin bilgilere açılacağı, kendine esaslı bir düşünce sistemi kuracağı yerde tınmıyor böyle şeyleri, kesinlikle böyle bir derdi yoktur. Bir ay sonra bir de bakıyoruz, doğanın verdiği beyin gücüyle delikanlımız, kafasına giren çarpık düşünceyi genişlete genişlete patatesten kırk türlü yemek pişiren yaman aşçı becerisiyle kendiliğinden filozof kesilivermiş, daha doğrusu öyle sanmakta kendini...

Bu düşünce cambazlığını, kedinin sıçanla oynaması gibi ciddi düşüncelerle oynama becerisini bizim neslimiz bilime de, edebiyata da, siyasete de bulaştırdı; hangi alana el attıysa soktu oraya. Ama düşünce cambazlığıyla birlikte ruhsal soğukluğunu, iç sıkıntısını, tek yönlülüğünü de getirdi. Sonuçta, bana öyle geliyor ki, bizim kuşak halk arasında ciddi düşüncelere karşı yepyeni, bugüne dek benzeri görülmemiş bir yaklaşımın oluşmasını sağladı.

Normal dışı davrandığımı, kara cahilliğimi ben ancak bir sürü acıya katlandıktan sonra anladım. Şunu söyleyebilirim: Normal düşünmem işin en başına dönmemle, başka bir deyişle

vicdanımın sesini dinleyip yeniden N.ye giderek Pisicik'in önünde diz çöküp yalvarmamla başlamıştır. Onun affına sığındım, birlikte ağlayıp sızladık...

Ananyev, Pisicik'le son görüşmelerini kısaca anlattıktan sonra sustu. Mühendisin sesini kesmesi üzerine öğrenci dişlerinin arasından;

—Demek öyle... Şu dünyada ne garip işler dönüyor? dedi.

Beyninin tembelliği yüzündan okunuyordu, belli ki, Ananyev'in anlattıkları bir kulağından girip ötekinden çıkmıştı. Aradan bir dakika daha geçip mühendis düşüncelerini yeniden toparlamaya, öyküsünün başında söylediği şeyleri bir daha söylemeye başlayınca öğrenci öfkeyle yüzünü buruşturdu, masadan kalktı, karyolasına giderek yatağını açtı, yatmak için soyunmaya başladı.

—İnsan yüzünüze bakınca bu ısrarınızla birilerini düşüncelerinden döndürdüğünüzü sanır, dedi öfkeyle.

—Birilerini düşüncelerinden döndürmek mi? Cancağızım, benim böyle bir niyetim yok. Başkalarını bilmem, ama sizin gibi birinin aklını çelmek olanaksız. Ayrıca bir insan ancak kendi deneyimlerinden sonra, bir sürü acı çektikten sonra kanılarını değiştirebilir.

Geceliğini giyen öğrenci kendi kendine homurdanıyordu:

—Öyle inandırıcı bir mantığınız var ki, Tanrı korusun, insan şaşıp kalıyor! Nefret ettiğinizi bildirdiğiniz düşünceler sözde gençler için mahvediciymiş de yaşlılar için fazla bir zararı dokunmazmış gibi. Kırlaşmış saçlardan söz ediyorsanız o başka... Yaşlıların ne gibi bir ayrıcalığı var? Bir düşünce zehirleyiciyse herkes için zehirleyicidir.

Mühendis kurnaz kurnaz göz kırptı.

—Cancağızım, bu sözleri sizden işitmemiş olayım! Bir kere yaşlı insanlar düşünce cambazlığına sapmazlar. Yaşlıların karamsarlığı dışardan, bir raslantı sonucu filan gelmez; onlar Hegelleri, Kantları okuyup yuttuktan, nice acılar çektikten, bir yığın yanlışlık yaptıktan, kısacası merdiveni alt basamaklardan

başlayıp yukarıya kadar tırmandıktan sonra karamsarlık beyinlerinin derinliklerinden akar gelir. Yaşlıların karamsarlığı kişisel deneyimlerinin bir sonucudur, zamanla sağlam bir felsefe temeline oturur. İkincisi de yaşlıların karamsarlığı sizinle benimki gibi entipüften şeylerle ilgili değildir; tüm insanlığın çektiği acıları, hepimizin yürek sızılarını kapsar. İnsanlar için duyulan sevgi ve kaygılardan kaynaklandığı için Hıristiyanlık bunun altyapısını oluşturur. Düşünce cambazlarının bencilliğini burada kesinlikle bulamazsınız. Yaşamın anlam ve amacı size kapalı olduğu için sizin gibiler yaşamaktan nefret ediyor, ölümden korkuyorsunuz; oysa gerçek düşünür bunun herkese kapalı olduğunu düşünerek bütün insanlık adına ölümden korkar. Bu konuda bir örnek mi istersiniz? Yakınımızdaki devlet ormanı görevlisi İvan Aleksandrıç'ı ele alalım. Kendisi dünya tatlısı bir adamcağızdır. Gençliğinde öğretmenlik yapmış, derinliğini bilmem, ama bu arada birtakım şeyler yazıp çizmiş. Anladığım kadarıyla çok bilgili, mürekkep yalamış bir adam; felsefe alanında saçlarını ağartmış. Eskiden epeyce kitap okumuş, şimdi de durmadan okuyor. İşte bu adamla Gruzov hat boyunda karşılaştık bir gün. O sıralar demiryolu seddi üzerine travers döşeyip rayları bunlara tutturuyorduk. Aslında kolay bir iştir, ama anlamadığı için bizim İvan Aleksandrıç'a çok zor gözükmüş. Traversi seddin üstüne yatırıp üstünden geçen rayı buna tutturmak deneyimli bir ustanın bir dakikasını bile almaz. O gün işçilerin neşesi yerindeydi, istekle çalışıp aldıkları her işi çabucak bitiriyorlardı. Hele becerikli bir hergele vardı ki, çivinin tepesine balyozu bir kerecik indirdi miydi tamam! Oysa balyozun sapı iki metre uzunluğunda, çivilerin boyu ise en azından 30 santim... İvan Aleksandrıç işçiyi seyretti, seyretti, çok duygulandığı için dönüp bana dedi ki: «Bu olağanüstü becerikli insanların bir gün öleceklerini düşünmek çok acı, değil mi?» Bu karamsarlığı anlarım, buna karşı diyeceğim tek söz yok!..

Battaniyeyi üstüne çeken öğrenci;

—Bu, hiçbir şeyi kanıtlamaz, hiçbir şeyi de açıklamaz, diye karşılık verdi. Boşuna havanda su dövüyorsunuz. Yeryüzünde kesin bir şey yoktur, sözlerle hiçbir şeyi kanıtlayamazsınız.

Battaniyenin altından başını çıkarıp baktı, yüzünü sinirli sinirli buruşturdu.

—İnsanoğlunun mantığına, ağzından çıkan sözlere kanıp bunlara fazlaca değer vermek için safın biri olmak gerekir. Sözlerle istediğiniz her şeyi kanıtlar ya da yadsıyabilirsiniz. Bir zaman gelecek, insanlarda anlatım tekniği o derece gelişecek ki, iki kere ikinin yedi ettiği matematiksel olarak kanıtlanacak. Ben başkalarını dinlemeyi, kitap okumayı severim, ama bunlara inanmaya gelince, beni bağışlayın, yapamam böyle bir şeyi, kesinlikle yapamam! Ben yalnız Tanrı'nın varlığına inanıyorum, o kadar! Sizin olmayacak şeyleri olmuş gibi göstermeniz ilgilendirmiyor beni. Bırakın bir taneyi, beş yüz tane Pisicik'i baştan çıkarsanız bu konuda anlattıklarınıza inanmam! Ama beynimin birkaç tahtası eksilirse o zaman belki.... Hadi, iyi geceler!

Böyle diyerek başını battaniyenin altına soktu, yüzünü duvara çevirdi. Bununla ne başkasını dinlemek, ne de konuşmak istemediğini açıkça göstermiş oluyordu. Böylece tartışma son buldu.

Yatmadan önce mühendisle barakadan çıktık, uzaktaki ışıklara bir daha baktım. Ananyev birkaç kez esnedikten sonra gökteki yıldızlara göz atarak;

—Bugün sizi gevezeliklerimizle hayli yorduk, dedi. Ama, azizim, akşamları yapacak başka işimiz yok. Biz de can sıkıntısından kurtulmak için şarap içip felsefeye başlıyoruz.

Tren yolu seddine yaklaşmıştık. Toprak yığınının yüksekliği karşısında duygulanarak;

—Sanki set değil Ağrı dağı! dedi coşkuyla.

Bir süre sessizlikten sonra konuşmasını sürdürdü:

—Bizim baron şu ışıklara baktıkça aklına Amelikitenler geliyor, oysa ben bunları bir insanın kafasındaki düşüncelere

benzetiyorum. Bana göre bir insanın kafasındaki düşünceler de karşıda gördüğümüz ışıklar gibi dağınıktır, gecenin karanlığında bir çizgi üzerinde anlayamadığımız bir amaca doğru uzar giderler. Aslında ne bir şeyi açıkladıkları var, ne de geceyi aydınlattıkları. Yaşlılığımızın ötesinde, bilmediğimiz yerde kayboluyorlar sanki.... Neyse, felsefe yaptığımız yeter! Gidip yatalım...

Barakaya döndüğümüzde benim kendi yatağına yatmam için ısrar etti. İki elini göğsüne bastırarak yalvarıyordu:

—Çok rica edeceğim, rahattır, burada uyuyun. Beni hiç düşünmeyin, lütfen. Ben nerede olsa yatarım, ayrıca hemen uyuyacak değilim. Hadi, kırmayın beni!

Soyunup onun yatağına yattım, o da çalışma masasının başına geçti, çizim işine koyuldu.

Gözlerimi kapadığımda alçak sesle şöyle söylüyordu:

—Bizim gibilerin uyumaya vakti yoktur, azizim. Eğer evliyseniz, bir de çoluk çocuğunuz varsa gözünüze uyku girmez. Onların karınlarını doyuracaksın, giydireceksin, gelecekleri için de bir kenara birkaç kuruş koyacaksın... Bir kızımla bir de oğlum var. Oğlan öyle veledin biri ki, hiç sormayın! Henüz altı yaşında, ama gözlerinden zeka fışkırıyor. Şurada bir yerde fotoğrafları olacak. Ah, yavrularım yavrularım!..

Kâğıtları karıştırarak çocuklarının resmini buldu, bakmaya başladı. Ben o sırada uyumuşum.

Azorka'nın havlamaları, birtakım konuşmalarla gözlerimi açtım. Sırtında yalnız gecelik gömleği, yalınayak, saçları karma karışık, kapıda dikilen von Ştenberg biriyle bağıra bağıra konuşuyordu. Gün ağarmıştı. Barakanın kapısından, pencereden, duvarın yarıklarından sızan boz, somurtkan bır ışık üzerinde yattığım karyolayı, masa ile üstündeki kâğıtları, döşemede horul horul uyuyan Ananyev'i hafifçe aydınlatıyordu. Mühendis yere serdiği yamçının üzerine uzanmış, başının altına meşin kılıflı bir yastık koymuş, kıllı göğsü kalkıp kalkıp inerek öyle

gürültüyle horluyordu ki, her gece onunla aynı odayı paylaşan öğrenciye yürekten acıdım.

Von Ştenberg;

—Bunları sizden niçin alacakmışız? diyordu. Bizimle bir ilgisi yok. Sen en iyisi mühendis Çalisov'a götür. Kazanları kim gönderdi demiştin?

Kalın erkek sesi soruyu;

—Nikitin gönderdi, diye yanıtladı.

—İyi ya, bizi ilgilendirmiyor, Çalisov'a götür. E, daha ne bekliyorsun? Sür arabayı!

—Ama, beyefendi, Bay Çalisov'a götürdüm, bulamadım kendilerini. Dün bütün gün hat boyunca aradım, kaldığı barakada Dımkov hat bölgesine gittiğini söylediler. Bana bir iyilik yapın, teslim alın şu kazanları, beyefendiciğim! Durmadan bunlarla mı uğraşacağım?.. Git, git, hat boyu bitmek bilmiyor...

O sırada uyanan Ananyev başını yastıktan kaldırdı.

—Bir şey mi var? Ne oluyor orada?

—Nikitin'den birisi bize kazan getirmiş, dedi öğrenci. Almamız için ısrar ediyor. Alıp da ne yapacağız?

—Patlatın ensesine, gitsin!

Kalın sesli adam yalvarmaya başladı:

—Beyefendiciğim, buna bir çare bulun! Atlar iki gündür yem yemediler, bizim efendi çok kızacak. Şimdi bunları tutup geriye mi götüreyim? Tren yolları kazan ısmarlıyor, bu duruma göre birinizin alması gerekir.

—Sen ne kalın kafalı adamsın, be? Mühendis Çalisov'a götür dedik! Niçin anlamıyorsun?

Ananyev yattığı yerden yeniden homurdanmaya başladı:

—Amma da uzattınız! Sorun nedir, yahu? Kahretsin sizi!

Böyle diyerek yerinden doğruldu, kapıya doğru yürüdü. Ben üstümü giyindim, birkaç dakika sonra barakadan çıktım. Ananyev ile öğrenci gecelik giysileriyle, yalınayak, kazanları getiren köylüye öfkeli öfkeli bir şeyler açıklıyorlar; beriki ise kamçısı elinde, şapkasız, onların karşısında dikilirken söyle-

nenlerden bir şey anlamıyordu. Mühendis ile öğrencinin yüzünde her zamanki günlük kaygı yer almıştı.

Mühendis;

—Kazanları alıp da ne yapayım? diye bağırdı. Yoksa şapka diye başıma mı geçireyim? Çalikov'u bulamadıysan yardımcısını ara! Sabah sabah bizi niçin rahatsız ediyorsun?

Öğrenci benim barakadan çıktığımı görünce akşamki tartışmayı anımsamış olacak ki, hemen yüzündeki kaygı silinerek yerine beyin tembeli insanların vurdumduymazlığı geldi. Elini boş verircesine salladı, köylünün yanından uzaklaştı.

Hava bulutluydu. Geceki ışıkların parladığı hat boyunca yeni uyanmış bulunan işçiler karınca gibi kaynaşıyor; insan sesleri ile el arabası gıcırtıları birbirine karışıyordu. Günlük koşturmaca başlamıştı. İp koşumlu lağar bir beygirin boynunu uzatarak seddin üstüne tırmanmaya çalışması en başta dikkatimi çekti. Koşulduğu araba kumla doluydu.

Ev sahiplerine teşekkür edip esenlikler diledim. Akşamki tartışmada çok şey söylenmişti, ama hatırımda yalnızca ışıklar ile Pisicik'in yüzü kalmıştı. Atıma binince mühendis ile öğrenciye, ortalıkta sarhoş sarhoş dolaşan huysuz köpeğe, sabah pusu altında sağa-sola koşuşturan işçilere, boynunu uzatarak araba çeken beygire son kez baktım. «Şu dünyada anlaşılmadık öyle çok şey var ki?» dedim kendi kendime.

Atı kırbaçlayıp set boyunca koşturduktan sonra önümde uçsuz-bucaksız uzanan ovaya, yarı kapalı, soğuk gökyüzüne uzun uzun baktım. Akşamleyin tanıştığım insanların gece boyunca çözmeye çalıştıkları sorunlar geldi aklıma. Ben yalnız bunları düşünüyor; yaz güneşinin kavurduğu geniş ova, tepemdeki gökyüzü, uzakta bozaran meşe ormanı ile sisli enginler ise bana; «Evet, bu dünyada her şeyi kavrayamazsın!» diyordu.

Güneş usul usul doğmaya başlamıştı.

BİRİSİNİN KARISI

Nikolay Yevgrafıç;

—Size masamı toplamamanızı kaç kez söyledim? dedi. Ne zaman üstündekileri kaldırsanız aradığımı bulamıyorum. Hani nerede bana gelen telgraf? Kazan'dan gönderilmişti. Dünkü tarihle... Lütfen bulun şunu!

Solgun yüzlü, sıska hizmetçi vurdumduymaz bir tavırla çöp sepetini karıştırdı, içinden çıkardığı birkaç telgrafı Nikolay Yevgrafıç'a verdi. Ancak bunlar doktorun hastalarından gelen telgraflardı. Sonra salonu, Olga Dmitriyevna'nın odasını aradılar.

Saat gecenin 1'i olmuştu. Doktor karısının sabah 5'ten önce eve dönmeyeceğini biliyordu. Epeydir kuşkulanıyordu karısından; o yüzden Olga Dmitriyevna dışarda kaldığı sürece içini sıkıntılar basıyor, gözüne uyku girmiyor, onunla ilgili ne varsa hepsinden nefret ediyordu. Karısından, yatağından, aynasından, süslü şekerliğinden, her gün onun için birinin gönderip evin içini çiçekçi dükkânı gibi kokutan inci çiçeği ve sümbüllerden, kısacası karısının her şeyinden iğreniyordu. Böyle geceler dırdırcı bir adam olup çıkıyor, durmadan birilerine çatıyor, naz yıpıyor, kavga çıkarmak için bahane arıyordu. Şu telgraf işi gibi... Oysa telgrafı kardeşi göndermişti, içinde bayram kutlamasından başka bir şey yoktu.

Karısının çekmecesini karıştırırken içinde mektup kâğıtları bulunan kutunun altında bir telgraf geçti eline, açıp baktı. Telgraf Olga Dmitriyevna'ya verilmek üzere Monte-Karlo'dan karısının annesine çekilmişti, altında *Michel* imzası vardı. Doktor telgrafın içeriğinden bir şey anlamadı, çünkü bir ya-

bancı dilde, pek olasıdır ki, İngilizce yazılmıştı.

—Kim bu *Michel*? Niçin Monte-Karlo'dan? Niye kaynanamın adresine? diye sordu kendi kendine.

Şöyle bir düşünüyordu da, yedi yıllık evliliği süresince karısının her şeyinden kuşkulandığı, çeşitli tahminler yürüttüğü, aklına onunla ilgili bin bir türlü olasılık geldiği için, bunca araştırma-inceleme onun iyi bir dedektif olmasını sağlayabilirdi. Çalışma odasına dönen Nikolay Yevgrafıç gene beynini zorladı ve kısa bir süre sonra olayı çözdü. Bundan bir buçuk yıl kadar önce karısıyla Petersburg'a gitmişler, orada şimdi yol mühendisi olan eski bir okul arkadaşıyla birlikte Küba lokantasında kahvaltı etmişlerdi. Mühendis arkadaşı, Ris diye tuhaf bir soyadı taşıyan, Mihail İvanıç adında, 22-23 yaşlarında bir gençle tanıştırmıştı onları. Aradan iki ay geçince doktor karısının albümünde bu delikanlının fotoğrafını görmüştü, fotoğrafın altında «Güzel anılarla, geleceğe ilişkin umutlarla...» diye Fransızca bir de yazı vardı. Aynı gençle daha sonra kaynanasının evinde bir-iki kez karşılaştığını anımsadı. Karısının evden sık sık ayrılıp sabahın 4'ünde, 5'inde dönmesi, ondan ısrarla pasaportunu istemesi bu delikanlıyı orada görmesiyle aynı zamana raslıyordu. Pasaport yüzünden karısıyla aralarında öyle sert tartışmalar çıkmıştı ki, utancından hizmetçilerin yüzüne bakamaz olmuştu.

Altı ay kadar önce meslektaşları onda verem başlangıcı bulmuşlar, işini, her şeyini bırakıp bir an önce Kırım yarımadasına gitmesini salık vermişlerdi. Kocasının sağlık durumunu öğrenen Olga Dmitriyevna çok kaygılandığını söyleyip, Kırım'ın soğuk olacağını ileri sürerek birlikte Nis'te dinlenmelerini önermişti. Orada kocasına gözü gibi bakacak, hastalığının düzelmesi için elinden ne geliyorsa yapacaktı. Kocasına sokulup yaranmaya çalışması numaradan başka bir şey değildi aslında...

Nikolay Yevgrafıç karısının niçin Nis'e gitmek istediğini

şimdi daha iyi anlıyordu, çünkü *Michel* adındaki genç Monte-Karlo'da yaşamaktaydı.

Kitaplıktan İngilizce-Rusça sözlüğü aldı, sözcüklerin tek tek anlamlarını bulup tahmin yürüterek telgrafın içeriğini çözdü. Telgrafta şunlar yazılıydı: «Biricik sevgilimin sağlığına içiyor, minicik ayaklarını binlerce kez öpüyorum. Gözlerim yolda, bir an önce gel!»

Nikolay Yevgrafıç karısının isteğine uyup Nis'e gitse şimdi ne kadar gülünç, acınası bir duruma düşeceğini gözünün önüne getirdi; büyük bir öfkeye kapılarak neredeyse gözlerinden yaş geldi, canının sıkıntısından evin içinde odadan odaya dolaşmaya başladı. Gururunun incindiğine mi acınsın, yoksa karısına köle gibi bağlandığına mı? Yumruklarını sıkıp nefretten yüzünü buruşturarak şöyle soruyordu: Bir köy papazının oğlu olup yatılı okullarda okuyarak sonunda doktor çıkan kendisi gibi sert yapılı, kaba, aklı başında bir adam nasıl olur da bu zayıf, değersiz, satılık, aşağılık yaratığın kulu-kölesi durumuna düşerdi?

Telgrafı avcunun içinde buruşturdu.

—Minicik ayaklarını öpermiş! Minicik ayaklarını!

Karısına âşık olup evlenmelerinden, birlikte geçirdikleri 7 yıldan onda kalan, mis kokulu uzun saçların, bir yığın yumuşacık kurdelenin, gerçekten minicik, güzel ayakların tatlı anısından başka bir şey değildi. Karısıyla sarmaş-dolaş olmalarının yumuşaklığını hâlâ kollarında, yüzünde hissediyordu; ipeklilerin, kurdelelerin hışırtısı kulaklarındaydı. Eğer çekilmez isterilerini, çığlıklarını, serzenişlerini, tehditlerini, yalanlarını, evet, insanı kahreden o aşağılık yalanlarını saymazsak karısından geriye kalanlar yalnız bunlardı. Hiç unutmuyordu, çocukluğunda köyde yaşarlarken eve giren bir kuş dışarı çıkmak için sağa-sola atılıp camlara çarparken evin içinde önüne ne çıkarsa devirmişti. Bu kadın da başka bir dünyadan ansızın onun yaşamına girerek her şeyi allak bullak etmemiş miydi? Yaşamı-

nın en güzel yılları cehenneme dönmüş, mutluluk umutları ezilip aşağılanmış, bütün sağlığını yitirmiş, evinin düzeni bir sürtüğe yaraşır duruma girmiş, yılda eline geçen 4 bin rubleden dul anasına 10 ruble gönderemez hale gelmiş, borç boğazı aşıp 15 bin rubleyi bulmuştu... Oturdukları eve bir haydut çetesi girse ancak bu kadının yaptığı yıkıntıyı yapar, yaşamını böylesine altüst ederdi.

Öksürmeye, öksürdükçe soluğu tıkanmaya başladı. Yatağa girip biraz ısınsa öksürmesi geçerdi, ama öfkesinden yatamıyor, durmadan evin içinde dolaşıyor ya da masaya oturarak oradaki kâğıda sinirli sinirli;

«Kalem denemesi... Minicik ayaklar... Minicik ayaklar...» diye yazıyordu.

Saat 5'e doğru iyice yoruldu, olanlardan ötürü yalnız kendini suçlamaya başladı. Olga Dmitriyevna onunla değil de başka bir erkekle evlense belki sonuç böyle olmaz, kocasından iyi yönde etkileneceği için namusuyla yaşardı. Kendisi kadın ruhundan anlamıyordu, ayrıca çirkin, kaba saba bir adamdı.

«Şurada yaşayacağım kaç yılım kaldı ki? Ben bir ölüyüm artık, ölü bir insan başkasının yaşamasına engel olmamalı. Bu duruma göre karıma karşı haklarımı savunmam aptallık olur, bana yakışmaz... Onunla açıkça konuşayım, canı kiminle yaşamak istiyorsa onunla gitsin. Boşanmaya razı olur, bütün suçu üzerime alırım...» diye düşünüyordu.

En sonunda Olga Dmitriyevna eve döndü. İçi kürklü beyaz pelerini, şapka ile lastik ayakkabılarını giymişti. Çalışma odasına girer girmez kendini koltuğa attı. Hıçkıra hıçkıra ağlıyor, neredeyse soluk almakta güçlük çekiyordu.

—Geberesi oğlan! dedi. Koca göbek, şişko! Bana yaptıklarını unutamıyorum! Kahrolası çocuk! Çok kötü davrandı bana!

Böyle derken ayaklarını yere vuruyordu.

Nikolay Yevgrafıç karısına yaklaştı.

—Ne oldu? Anlatır mısın?

—Hiç, ne olacak? Beni eve kadar geçirmeye gelen üniversite öğrencisi Azarbekov yolda çantamı yok etti, içinde annemden aldığım 15 ruble vardı.

Küçük bir kız çocuğu gibi hüngür hüngür ağlıyordu, gözyaşlarından yalnız mendili değil eldivenleri de sırılsıklam olmuştu.

Doktor içini çekti.

—Ne yapalım, yok ettiyse yok etti! Canın sağ olsun. Biraz sakinleş, seninle konuşacaklarım var.

—Paramı sokağa atacak kadar zengin biri değilim ben. Vereceğini söylüyor ama inanmıyorum ona, yoksul bir öğrenci. Nasıl verecek?

Doktor hep sakinleşmesini, onunla konuşmak istediğini söylüyor, ama kadının öğrenciden, kaybolan 15 rubleden başka bir şeyi gözü görmüyordu.

—Yarın sana 25 rubleni öderim. Hadi, kes ağlamayı!

—Hemen üstümü değişmem gerekiyor. Yoksa böyle giyinik olarak konuşamıyorum. Ne tuhaf!

Nikolay Yevgrafıç karısının pelerinini, lastik ayakkabılarını çıkarmasına yardım etti; bu sırada kadının ağzından, içtiği beyaz şarabın kokusu geldi burnuna. Olga Dmitriyevna zayıfça bir kadın olduğu halde yiyip içmeyi sever, özellikle beyaz şarapla istiridyeye bayılırdı. Kadın odasına gittikten bir süre sonra üstünü değiştirmiş, bol bol pudralanmış olarak geri döndü. Sırtında kurdelelerle süslü geceliği vardı. Doktor ona bakarken yalnızca pembe kurdele yığınına gömülmüş uzun saçlar ile terlikli minik ayaklar görüyordu.

Kadın koltuğa oturup ileri geri sallanarak;

—Benimle ne konuşacaksın? diye sordu.

Doktor buruşuk telgrafı uzattı.

—Şuna bakar mısın? Bir yerden geçti elime.

Kadın daha hızlı sallanmaya başladı.

—E, ne olmuş? Yeni yılımı kutlamak için göndermişlerdi. Senden saklı-gizli bir şeyim yok ki.

Böyle derken telgrafa göz gezdiriyordu.

—Benim İngilizce anlamadığımı göz önünde bulunduruyorsun, öyle değil mi? Evet, o dili bilmiyorum ama evde sözlük var. Telgrafı gönderen şu senin Ris, sevgilisinin sağlığına içip minicik ayaklarını öpüyor. Neyse, bırakalım bunları! Olanlardan dolayı seni suçlamayacağım, aramızda sorun çıkmasını istemiyorum. Çünkü böyle şeyleri çokça yaşadık, ilişkimizi bıçakla keser gibi kesip atmanın zamanı geldi artık. Tümüyle özgür olduğunu söyeleyecektim sana, bundan böyle kiminle istiyorsan onunla yaşayabilirsin.

İkisi de susuyor, kadın sessiz sessiz ağlıyordu.

—Yalan söyleyip yapmacık tavırlar takınmaktan kurtarıyorum seni. Bu delikanlıyı seviyorsan istediğin kadar sev, eğer yurtdışına onun yanına gideceksen yolun açık olsun! Gençsin, sağlıklısın, bense yarı sakat sayılırım. O bakımdan serbestsin, canının istediğiyle yaşa.

Nikolay Yevgrafıç öyle heyecanlıydı ki, daha fazla konuşamadı. Olga Dmitriyevna ise ağlayarak, kendine acıdığını gösteren bir sesle Ris'i sevdiğini itiraf etti. Birkaç kez birlikte kayak yapmak için kent dışına çıkmışlar, onunla otelde buluşmuş, şimdi de Avrupa'ya yanına gitmek istiyormuş.

—Görüyorsun, senden gizlediğim bir şey yok. İçim-dışım bir benim. O bakımdan yalvarıyorum, bir büyüklük yap, ver pasaportumu.

—Dedim ya, tümüyle özgürsün!

Olga Dmitriyevna kocasının yüzünü görmek için yerinden kalkıp ona daha yakın bir koltuğa oturdu. Söylediklerine inanmamıştı, başka bir amacı var mı diye öğrenmek istiyordu. Zaten kimseye kolayca inanmaz, karşısındakinin en soylu düşüncesinde bile bir hinlik, kötü niyet arardı. Karısının dikkat kesilen bakışı üzerine doktor onun gözlerinin kedi gözleri gibi yeşil yeşil parladığını gördü.

—Öyleyse pasaportumu ne zaman verirsin?

Doktor «Hiçbir zaman!» demekistedi ama kendini tuttu;

—İstediğin zaman, dedi.

—Bir ay kalır, dönerim.

—Hayır, bir daha dönmemek üzere gidiyorsun. Bütün suçu üzerime alıp boşanmamızı kolaylaştıracağım. O zaman Ris'le rahatça evlenebilirsin.

Olga Dmitriyevna'nın yüzünde bir şaşkınlık belirdi.

—Hayır, senden boşanmak istemiyorum. Yalnız pasaportumu ver, yeter...

Doktor yeniden kızmaya başlamıştı.

—Niçin boşanmıyorsun? Tuhaf kadınsın, doğrusu. Anlayamıyorum seni. Adama gönül verdiysen, o da seni seviyorsa en iyi çözüm yolu ikinizin evlenmesidir. Yoksa henüz namusunla yaşamak ile kocanı aldatmak arasında seçim yapmadın mı?

Olga Dmitriyevna biraz uzağa gitti; yüzünde öfke, kocasına karşı derin bir hınç vardı.

—Tamam, şimdi sizi anlıyorum, hem de çok iyi anlıyorum, dedi. Bıktığınız için beni başınızdan savmak istiyorsunuz. Boşanmak istemenizin tek nedeni bu. Hayır, boşanmayacağım sizden, sandığınız kadar aptal değilim. Bir adım bile uzaklaşmam buradan, sizinle kalacağım! Kim ne derse desin, kalacağım! Birincisi, toplumsal konumumu yitirmek istemiyorum. (Konuşmasına engel olunacağı korkusuyla çabuk çabuk söylüyordu bunları.) Ikincisi, ben 27 yaşındayım, Ris ise daha 23'ünde. Bir yıl geçmeden o da benden bıkarak terk edecektir. Üçüncüsü, onunla gönül ilişkimin uzun süreceğini sanmıyorum. İşte durum bu! Sizden kesinlikle ayrılmam!

Nikolay Yevgrafıç ayaklarını yere vurarak;

—Öyleyse ben de seni evden kovuyorum! dedi. Defol, git buradan, aşağılık sürtük!

—Görüşürüz öyleyse.

Olga Dmitriyevna böyle dedikten sonra odadan çıktı.

Dışarısı çoktan aydınlanmıştı, masada oturan doktor elindeki kalemle kâğıda durmadan bir şeyler karalıyordu: «Saygıdeğer beyefendi... Minicik ayaklar... Minicik ayaklar...»

Ya da arada bir kalkıp oturma salonuna giderek 7 yıl önce çektirdikleri evlilik resminin karşısında dikiliyor, uzun uzun bakıyordu. Bu bir aile resmiydi; kaynatası, kaynanası, 20 yaşındaki gelin Olga Dmitriyevna ve mutluluktan sırıtan güvey Nikolay Yevgrafıç... Kaynatası sinek kaydı tıraş olmuştu; etine dolgun, hastalıktan suratı yumrular içinde, paraya düşkün, tilki gibi sinsi bir adamdı. Kaynatası yüksek dereceli bir devlet memuruydu. Kaynanasına gelince, o da şişman, yüzünün anlatımı kokarcalar gibi yırtıcı, kızını deli gibi sevdiği için onun bir dediğini iki etmeyen, adam öldürse bile suçsuzdur diye kendini parçalayacak bir kadındı. Olga Dimitriyevna'nın suratında da, tıpkı annesininki gibi, yırtıcı hayvanların görünüşü vardı. Ama annesinden daha kararlı, daha acımasız bakıyordu resimden ona. Bir kokarca değildi o, daha iri bir hayvandı. Kendisinin ise saf, iyicil, uysal bir duruşu vardı. Yatılı papaz okulunda yatıp kalktığı nasıl da belliydi! Kılıbık olmaya en büyük aday! Daha üniversite öğrencisi iken «Aşkı tatmayan yürek yaşamı cehenneme çevirir...» şarkısını söyleyen, yaşamdan yalnız mutluluk, güzel şeyler bekleyen bu kader kurbanı, bir gün gelip feleğin onu yırtıcı hayvanlar çetesi arasına iteceğini nereden bilecekti?

Gene aynı soruyu soruyordu: Bir köy papazının oğlu olup yatılı okullarda okuyarak sonunda doktor çıkan kendisi gibi sert yapılı, kaba, aklı başında bir adam nasıl olur da bu zayıf, değersiz, aşağılık, kendisinden tümüyle farklı yaratığa teslim olurdu?

Saat 11 olup hastaneye gitmek için setresini giydiğinde içeriye hizmetçi kız girdi.

—Ne var? Ne istiyorsun?

—Hanımefendi 25 rubleyi istiyor efendim, dün vereceğinizi söylemişsiniz.

ANNA NİŞANI

I

Nikâh töreninden sonra evde şölen sofrası kurulmadı. Yeni evliler yalnızca birer kadeh içki içtiler, üstlerini değiştirdikten sonra doğruca istasyona yollandılar. Yaşını başını almış, mevki sahibi bir memur olan Modest Alekseyiç, evliliğini bol bol yenilip içilen, gösterişli bir baloyla kutlamak yerine 200 fersah uzaklıktaki manastırı ziyaret etmeyi yeğlemişti. Herkesin ağzı çuval değil ki büzesin, konuşulanlara göre 52 yaşında bir adamın nerdeyse on sekizine yeni girmiş bir kızla evlenirken gürültü-patırtılı bir düğün yapması uygun kaçmazmış. Ayrıca öyle müzikten, şamatadan hoşlanan biri değildi Modest Alekseyiç. Dediklerine bakılırsa ilkelerine bağlı biri olarak böyle davranmasının başka bir nedeni de, genç karısına evlilik yaşamında dinin önemli bir yeri olduğunu göstermek istemesiymiş...

İstasyonda yeni evlileri uğurlamaya gelen büyücek bir kalabalık toplanmıştı. Akrabaları, iş arkadaşları ellerinde kadehlerle «Yaşa! Var ol?» diye bağırmak için trenin kalkmasını bekliyorlardı. Gelinin daha şimdiden sarhoş olan babası Piyotr Leontyiç, sırtında öğretmen frakı, başında silindir şapka, yüzü çok içmekten solgun, ikide bir kadehini vagonun penceresine doğru uzatarak, yalvaran bir sesle;

—Anyuta! Anya! Sana bir şey söyleyeceğim! diyordu.

Anya pencereden aşağı sarktı. Bunun üzerine yaşlı adam ağzından şarap kokusu saçarak kızının kulağına bir şeyler mırıldandı; yüzünün, göğsünün, ellerinin üzerinde istavroz çıkardı. Ancak bir şey anlaşılmadı söylediklerinden. Adamcağızın sesi titriyor, gözleri ıslık ıslık parlıyordu. Arkasında ise

Anya'nın kardeşleri, ortaokul öğrencisi Petya ile Andruşa, babalarını frakının eteğinden çekerek;

—Baba, yeter, yeter... Ne olur, baba, diye fısıldıyorlardı.

Tren kalktıktan sonra Anya babasının pencerenin dibinde yalpalayarak bir süre koştuğunu, kadehindeki şarabın çalkalanarak döküldüğünü gördü. Yüzünde de iyilik dolu, ama acınası, suçlu bir gülümseme vardı.

—Çok yaşa! Yaşa, var ol! diye bağırıyordu yaşlı adam.

Yeni evliler kompartımanda baş başa kaldılar. Modest Alekseyiç çevresine şöyle bir bakındı, eşyaları raflara yerleştirdi, gülümseyerek genç karısının karşısına oturdu. Orta boylu, tıknaz, oldukça şişman bir adamdı. Bıyık bırakmamıştı. Uzun favorilerinden sert bir çizgiyle ayrılan sinekkaydı tıraşlı çenesi yusyuvarlak görünüşüyle tıpkı siyah çorap içinden fırlamış ayak topuğuna benziyordu. Bıyıklarının olmaması ayrıca fazlaca göze çarpıyordu. Çünkü çıplak kalan bu bölüm yanlara doğru etli yanaklarıyla birleşiyor, adam konuştukça yanaklarla birlikte bütün yüzü pelte gibi titriyordu. Adamın duruşu, oturuşu yavaş, ağırbaşlıydı; hareketleri de...

Gülümseyerek;

—Aklıma gelmişken bak sana ne anlatacağım! dedi. Bizim Kosorotov beş yıl önce ikinci dereceden Anna nişanı almıştı, teşekkür etmek için makamına girdiğinde vali hazretleri ona demiş ki: «Eh, demek şimdi üç Anna'nız oldu; biri göğsünüzde, ikisi de boynunuzda...»[1] Ha, unutmadan belirteyim: Kosorotov'un karısı Anna çekilmez sürtüğün biriydi; o sıralar kocasının yanına yeni dönmüştü. Umarım, ben de ikinci derece Anna nişanı aldığımda beyefendi bana da aynı şeyi söyleme fırsatı bulamayacaktır.

Minicik gözlerinin içi gülüyordu. Genç karısı da gülümsedi, ama aynı zamanda kocası olacak bu adamın onu kocaman ıslak dudaklarıyla hemen öpüvereceği korkusuyla ürperdi; öyle ya artık buna hakkı vardı, istediği zaman öpebilirdi. Tombul bedeninin yumuşak hareketlerinden hem korkuyor, hem de tiksiniyordu.

---

1 Boyuna takılan birinci derece Anna nişanını daha önce almış olmalı.(Ç.N.)

Adam ayağa kalktı, ağır ağır boynundan nişanını, sırtından frağını çıkardı, geceliğini giydikten sonra karısının yanına oturdu.

—Ya işte böyle...

O sırada Anna nikâh töreninin ne kadar sıkıntılı geçtiğini düşünüyordu. Sanki kilisede herkes ona acıyarak bakmıştı. Papaz da, törene çağrılan yakınları da, «Niye bu sevimli, güzel kız şu yaşlı, çirkin adamla evleniyor?» diye düşünmüş olmalıydılar. Daha o sabah işlerin istediği gibi gitmesinden dolayı ne kdar mutluydu! Oysa şimdi kendini suç işlemiş, aldatılmış, gülünç duruma düşmüş gibi hissediyordu; işte nikâh sırasında da aynı duygular içindeydi. Zengin bir adamla evlenmişti, ama cebinde peş parası yoktu. Gelinliğini veresiye diktirmişti. Babası ile kardeşleri onu uğurlarken paralarının olmadığı yüzlerinden okunuyordu. Akşam bir yiyecek yemekleri var mıydı? Ya yarın? Ona öyle geliyordu ki, babası ile kardeşleri şimdi yalnız başlarına, evde aç oturuyorlar; annesini gömdükten sonra ilk akşam duydukları aynı acıyı duyuyorlardı.

«Ah, ne kara yazgım varmış! Niye bu kadar bahtsızım?» diye düşündü.

Kadınlara karşı nasıl davranılacağını pek bilmeyen Modest Alekseyiç ciddi adamların beceriksizliğiyle karısının omzuna vuruyor, şurasına-burasına dokunuyordu; Anna ise yalnız parayı, annesini, annesinin ölümünü düşünüyordu. Lisede resim ve yazı öğretmeni olan babası Piyotr Leontyiç karısının ölümünden sonra kendini içkiye vermiş, ardından yoksulluk, parasızlık günleri gelip çatmıştı. Kardeşlerinin ayaklarında giyecek pabuç, lastik ayakkabı yoktu. Babasının sık sık mahkemeye çağrılmasından başka, ikide bir evlerine gelen icra memuru birkaç kez eşyalarının dökümünü çıkarmıştı. Ah, ne utanılası bir durumdu! Sarhoş babasına bakmak, kardeşlerinin çoraplarını yamamak, pazara çıkmak hep onun göreviydi. Güzelliğinden, gençliğinden, görgülü hareketlerinden dolayı onu övmeye başladıklarında ona öyle gelirdi ki, ucuza aldığı şapkasına, kimse görmesin diye mürekkeple boyadığı pabucundaki deliklere gözlerini dikip bakıyorlar. Geceleri ise huzurunu ka-

çıran, korkutucu düşüncelerle durmadan gözyaşı dökerdi. Babasını içkiciliği yüzünden liseden kovacaklar, buna dayanamayan adamcağız kahrından tıpkı annesi gibi ölecek diye ödü patlardı.

Ama onu yakından tanıyan birkaç bayan kolları sıvayıp Anna için uygun bir koca aramaya başladılar. Çok geçmeden işte bu Modest Alekseyiç bulundu. Genç ve yakışıklı değildi, ama çok parası vardı. Bankada yüz bin rublesi yatıyordu, ayrıca babadan kalma çiftliğini yarıcıya vermişti. İlkeli, güvenilir bir adamdı, vali ile ilişkileri de çok iyiydi. Anna'ya söylediklerine göre validen lise yöneticisine ya da mütevelli başkanına babasının kovulmaması için bir mektup aldı mı, bu iş tamamdı.

Böyle türlü çeşitli düşünceler kafasında kaynaşıp dururken Anna birdenbire dışardan uğultu ile karışık çalgı sesleri duydu. Tren yaşadıkları kentin yazlık istasyonunda durmuştu. Peronun bir köşesinde akordeon ile ucuz, gıygıylı bir keman neşeli bir müzik çalıyor; yüksek kavaklar ile kayın ağaçlarının arkasından ise bir askeri bandonun gürültüsü geliyordu. Orada ay ışığının şıkır şıkır aydınlattığı yazlık semtte müzikli, danslı bir akşam eğlencesi düzenlenmiş olmalıydı. Yazlıkta kalanlar ile böyle güzel bir günde temiz hava almak için gelen kentliler peronda geziniyorlardı. Bütün bu yazlıkların sahibi, para babası Artinov da gezinenler arasındaydı.

Artinov uzunca boylu, şişman bir adamdı; patlak patlak gözleriyle, esmer yüzüyle tipik bir Ermeni'ydi. Sırtında garip bir giysi vardı. Yakaları iki yana açık bir gömlek ile mahmuzlu, uzun konçlu çizmeler giymişti. Omzuna attığı pelerininin etekleri o yürüdükçe yerleri süpürüyor, sivri burunlarını öne eğmiş iki tazı arkasından yürüyordu.

Anna'nın gözleri ağlamaktan ıslak ıslaktı, gelgelelim artık ne parayı, ne annesini, ne de Modest Alekseyiç'le niçin evlendiğini düşündüğü vardı. Pencereden sarkıp tanıdığı öğrencilerin, genç subayların ellerini sıkıyor, neşeli neşeli gülerek herkese;

—Merhaba! Nasılsınız? diye selam veriyordu.

Trenin sahanlığına çıktı; herkes onu görüp üstündeki

görkemli giysiyi, yeni şapkasını beğensin diye ay ışığının altında durdu.

Tanıdıklardan birine sordu:

—İstasyonda niçin bekliyoruz?

—Burası yol kavşağıdır, az sonra posta treni gelip geçecek.

Artinov'un kendisini seyrettiğini görerek işveli işveli göz süzdü, yüksek sesle Fransızca konuşmaya başladı. Kendi sesinin şen-şakrak çınlamasından, bandonun neşeli bir müzik çalmasından, ay ışığının havuzda ışıl ışıl yansımasından, çapkın, hovarda Artinov'un ona yiyecekmiş gibi dik dik bakmasından öylesine hoşnuttu ki, yüreğine büyük bir sevinç doldu. Tren kalkıp subaylar ona elleriyle selam vererek uğurlayınca bandonun çaldığı polkayı söylemeye başladı. Tren gitgide istasyondan uzaklaştığı halde polka ta ağaçların arkasından duyuluyordu. Kompartımana döndüğünde içinde öyle bir his vardı ki, ne olursa olsun hiçbir şeyin neşesini bozmayacağına, hep mutlu olacağına peronda onu inandırmışlardı...

Yeni evliler manastırda iki gün kaldıktan sonra kente döndüler. Devlet lojmanında oturuyorlardı. Modest Alekseyiç görevine gidince Anna evde piyano çalıyor, can sıkıntısından ağlıyor, kanepeye uzanıp kitap okuyor, moda dergilerini karıştırıyordu. Öğle yemeğinde Modest Alekseyiç tıka basa yer, siyasetten, atamalardan, nakillerden, ödüllerden söz eder; çalışmak, çok çalışmak gerektiğini, aile yaşamının bir zevk değil, bir ödev olduğunu, damlaya damlaya göl olacağını, kendisinin din ve ahlakı her şeyin üstünde tuttuğunu söylerdi. Avcunda bıçağı kılıç gibi tutarak;

—Her insanın yapması gereken görevleri vardır! derdi.

Annacık onu dinler, kocasından çekindiği için yemek yiyemez, çoğu kez sofradan aç kalkardı. Yemekten sonra kocası dinlenmeye çekilir, o zaman horultudan evde durulmaz olurdu; Anya da babasıgillere giderdi. Babası ile kardeşleri o gelince tuhaf tuhaf bakışırlardı. Sanki onun sevimsiz, huysuz, can sıkıcı bir adamla parası için evlendiğini biraz önce aralarında konuşup onu bol bol suçlamışlar gibi... İpekli giysilerinin hışırtısı, bilezik şıngırtısı, genelde Anna'nın hanım hanımcık gö-

rünüşü onları sıkar, küçük düşürücü gelirdi. Onun yanında kızarıp bozarırlar, kendisiyle ne konuşacaklarını bilmezlerdi. Gene de sevgilerinde bir eksilme olmamış, onsuz yemek yemeye bir türlü alışamamışlardı. Anya onlarla sofraya oturup sebze çorbası, lapa, mum kokan koyun yağı ile kızarmış patates yerdi. Piyotr Leonyiç küçük sürahiden titreyen elleriyle kendisine votka koyar; çabuk çabuk, hem iştahla, hem de tiksine tiksine ilk kadehi, ardından ikincisini, üçüncüsünü içerdi... Çaresiz kalan çocuklar —zayıf, solgun yüzlü Petya ile Andriuşa— sürahiyi babalarının elinden alarak;

—Yeter, babacığım, artık içme! derlerdi.

Anya da kaygıya düşer, daha fazla içmemesi için yalvarırdı. Piyotr Leontyiç birden parlayıverir, yumruğunu masaya vurarak;

—Hiç kimsenin işime karışmasına izin vermem! Siz kim oluyorsunuz, daha ağzınız süt kokuyor! Hepinizi kapı dışarı ederim! diye bağırırdı.

Ama sesinde bir zayıflık, iyicillik duyulduğu için kimse ondan korkmazdı. Yemekten sonra süslenme faslı başlardı. İnce boynunu uzatarak solgun yüzü, tıraştan kesilmiş çenesiyle yarım saat kadar aynanın önünde dikilip kendine çeki-düzen verir; saçlarını tarar, bıyıklarını burar, esanslar sürünür, boyunbağını kelebek biçiminde bağlar, eldivenlerini, silindir şapkasını giyer, özel ders vermek üzere çıkardı. Bayram günleri ise evde kalıp yağlıboya resim yapar ya da orgun başına geçerek vızıltılı, böğürmeye benzer ezgiler çıkarırdı. Aletten elinden geldiğince düzgün, uyumlu sesler çıkarıp şarkı söyleyerek orga eşlik ederken bir yandan da çocuklara çıkışırdı:

—Sersemler, alçaklar, gene aleti bozmuşsunuz!

Akşamları Anya'nın kocası apartmandaki daire arkadaşlarıyla evde iskambil oynar, aşçı kadınlar gibi bayağı memur karıları ise bir araya gelip çirkin, tatsız dedikodulara başlarlardı. Modest Aleykseyiç'in Anya'yı alıp tiyatroya götürdüğü günler de olurdu. Perde aralarında karısını yanından ayırmaz, koluna girerek koridorlarda, büfenin önünde gezinirlerdi. Birisiyle selamlaştıktan sonra hemen Anya'ya, «Danışmandır, vali haz-

retlerinin evine girer-çıkar...» ya da «Parası-pulu, kendi evi vardır....» derdi. Büfenin önünden geçerlerken çoğu zaman Anya'nın canı tatlı bir şey yemek ister; çikolatayı, elmalı pastayı çok severdi. Ama gel de al bakalım! Kendi parası olmaz, kocasından istemeye de utanırdı. Modest Alekseyiç bir armudu eline alır, parmaklarıyla sıkar, çekine çekine;

—Bu kaça? diye sorardı.

—Yirmi beş kapik.

—Ooo! diyerek hemen armudu yerine koyardı.

Ama bir şey almadan büfeden uzaklaşmak ayıp kaçacağı için bir soda ister, tek başına bütün şişeyi içerdi.[1] Gözlerinden yaş gelen Anya böyle zamanlarda kocasından tiksinirdi.

Ya da Modest Alekseyiç birdenbire kıpkırmızı kesilerek;

—Şu yaşlı hanıma selam ver! derdi.

—Ama onu tanımıyorum ki!

—Ne fark eder? Defterdarın karısıdır! Sana selam ver, diyorum! Biraz eğilsen boynun mu kopar?

Anya selam verir, gerçekten de boynu kopmazdı. Gene de içine bir sızı çökerdi. Kocasının her istediğini yapıyordu, bir yandan da onun bütün isteklerine boyun eğdiği için kızıyordu kendine. Onunla sözümona yalnız parası için evlenmişti, gelgelelim şimdi evlenmeden öncekine göre daha az parası vardı. Eskiden babası hiç olmazsa arada bir 20 kapik verirdi, şimdi onu da bulamıyordu. Kocasından gizlice almak ya da istemek onun yapacağı iş değildi. Çünkü ondan ödü patlıyor, karşısında tir tir titriyordu. Ona karşı yüreğinin ta derinlerinde büyük bir korku duyuyordu. Tıpkı çocukluğunda onu ezmek istercesine üzerine gelen kara bir bulut ya da bir lokomotif karşısında hissettiği korku gibi. Babasının öğretmenlik yaptığı lisenin müdürü ile evde sürekli kendisinden konuşulan valinin adı geçtiğinde de aynı korkuyu duyardı. Bu korku verici, sindirici güçlere ikinci dereceden birkaç kişi daha eklenebilirdi:

---

1 Soda bir litrelik şişelerde satılırdı. (Ç.N.)

Babasının gittiği okulun sert, acımasız, bıyık bırakmamış toy öğretmenleri, şimdi de Modest Alekseyiç. Şaşmaz ilkeleri olan, yüzüyle biraz babasının okul müdürünü andıran kocası Modest Alekseyiç! Anya'nın hayalinde bütün bu ürkütücü güçler babası gibi zayıfların, ufak tefek kabahat işleyenlerin üzerine yürüyen kocaman, korkuç bir beyaz ayı kılığına bürünürdü. Kocasından ödü patlayan Annacık bu yüzden ona karşı gelemez; onun kaba saba okşamaları, dehşet veren iğrenç kucaklamaları sırasında zoraki gülümseyerek sözde zevk alıyormuş gibi davranırdı.

Bir keresinde babası çok can sıkıcı bir borcunu ödemek için Modest Alekseyiç'ten ödünç para istemeyi göze almıştı. Aman ne korkunç, ne yürek burkan bir sahneydi o?

Modest Alekseyiç biraz düşündükten sonra şöyle söyledi:

—Vermesine veririm, ama şunu belirteyim ki, içkiyi bırakmazsanız size bir daha yardım etmem! Devlet hizmetinde olan bir insan için böyle bir zaaf ayıptır. Size herkesçe bilinen şu gerçeği anımsatmaktan geçemeyeceğim: İçki düşkünlüğü birçok yetenekli insanı perişan etmiştir. Kendilerini içkiye kaptırmasalar belki de zamanla daha yüksek mevkilere ulaşırlardı.

Anya'yı yırtık ayakkabıları, eski püskü paltolarıyla görmeye gelen küçük kardeşleri de bu adamın öğütlerini dinlemek zorundaydılar.

Modest Alekseyiç;

—Her insanın yapması gereken görevleri vardır, diye öğüt verirdi onlara, ama çıkarıp beş kuruş vermezdi.

Bununla birlikte Anya'ya yüzükler bilezikler, süs iğneleri alıp armağan eder; «Kara günlerde bunlar işine yarar.» derdi. Sonra da sık sık çekmecesini karıştırıp armağanların yerinde durup durmadıklarına bakardı.

II

Kış gelip çatmıştı. Noele daha epey vakit varken 29 ara-

lıkta soylular kulübünde verilecek balo için yerel gazetelerde duyurular yayımlandı. Her akşam arkadaşlarıyla iskambil oynayan Modest Alekseyiç, Anya'yı kaygıyla süzerek memur hanımlarıyla heyecanlı heyecanlı fısıldaşıyor; sonra düşüncelere dalarak salonda bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başlıyordu. Sonunda bir gece geç vakit Anya'nın önünde durup ona dedi ki:

—Kendine bir balo giysisi diktirmelisin. Bunu yapmadan önce Marya Grigoryevna ile Natalya Kuzminiçna'ya bir danış!

Sonra çıkarıp yüz ruble verdi. Parayı alan Anya balo giysisini ısmarlamak için kimseye danışmadı. Babasıyla bir kerecik konuştu, o kadar. Annesinin balo için diktiği giysileri gözünün önüne getirmeye çalıştı. Toprağı bol olası annesi her zaman en son modaya göre giyinir; bir yandan da Anya ile uğraşarak onu bebek gibi giydirip kuşatırdı. Ona Fransızca konuşmayı, güzel mazurka oynamayı da o öğretmişti. Anya evlenmeden önce beş yıl kadar evlerde eğitmen olarak çalışmıştı. Annesi gibi eski giysileri bozup yenisini yapmayı, eldivenleri benzinle yıkamayı, kira ile incik boncuk almayı, annesi gibi göz süzmeyi, Fransızca sözleri genizden çıkarmayı, çekici tavırlar takınmayı, gerektiği zaman heyecanlı görünmeyi, hüzünlü, gizemli bakmayı bilirdi.... Babasından ise saçlarının, gözlerinin koyu rengini, sinirliliğini, durmadan süslenmek alışkanlığını almıştı.

Modest Alekseyiç baloya gitmeden önce aynanın karşısında boynuna nişan takmak için fraksız olarak karısının odasına girdi, o sarada gözleri Anya'ya takılarak karısının güzelliği, tazeliği, tuvaletinin tüy gibi uçuculuğu karşısında hayran kaldı, sakalını sıvazlayarak;

—Bak hele sen neymişsin! Bak hele sen neymişsin, Anyuta! dedi.

Sonra birdenbire resmi bir tavır takındı.

—Ben seni mutlu ettim, bugün sen de beni mutlu edebilirsin. Senden isteğim, valinin karısına kendini iyi tanıtman. Sakın dediğimi yapmazlık etme, onun tek sözüyle kendime başsözcülük kopartabilirim.

Böylece baloya gittiler. İşte soylular kulübü, işte uşağın

konukları karşıladığı kapı. Girişte askılar, kürkler, telaşlı telaşlı koşuşturan uşaklar, hava esintisinden kendilerini yelpazeleriyle korumaya çalışan dekolte bayanlar... Havagazı lambası ve asker postallarından yayılan bir koku ortalıkta... Anya kocasıyla kol kola merdivenden yukarı tırmanırken kulağına neşeli bir müzik çalınıp kendini parlak ışıkların aydınlattığı boy aynasında görünce büyük bir sevince kapıldı. O küçük istasyonun peronunda ay ışıklı gecede duyduğu sevincin, mutluluğun aynısıydı bu. Ilk kez kendini bir genç kız değil, evli bir bayan sayıyor; gururlu gururlu, kendine güvenerek yürüyor; elinde olmaksızın rahmetli annesinin tavırlarına öykünüyordu (taklit ediyordu). O artık yoksul bir sığıntı değil, zengin, istediğini yapan bir kadındı. Kocasının varlığı bile ona sıkıcı gelmiyordu. Çünkü toplantı salonundan adımını içeri atar atmaz yaşlı kocasının yanında olmasının ona sıkıntı vermek şöyle dursun, tam tersine, öbür erkeklerin gözünde onu yücelten bir gizem perdesiyle örttüğünü sezmişti. Salonda orkestra çalıyordu, balo başlamıştı. Oturdukları donuk lojmandan sonra bu bol ışıklı, renkli, müzikli ortam içinde gözleri kamaşan Anya salona bir göz attı, içinden; «Ah, ne kadar güzel!» dedi. Bu kalabalık arasında hemen bütün tanıdıklarını, daha önce gece toplantılarında, kır gezilerinde tanıştığı subayları, öğretmenleri, avukatları, memurları, toprak ağalarını, vali hazretlerini, Artinov'u, yüksek sosyete hanımlarını gördü.

Güzeli de, çirkini de dekolte giyinmiş bu bayanlar, yoksullar yararına düzenlenmiş kermeste satışa başlamak üzere barakalardaki yerlerini almışlardı. Apoletli iri-yarı bir subay (daha lisedeyken onu Staro-Kiyevski sokağından tanırdı, ama şimdi adını unutmuştu) sanki yerden bitivermişçesine karşısına dikildi, onu valse çağırdı. Anya kocasının yanından uçarcasına ayrıldı; süzülerek uzaklaşırken ona öyle geldi ki, kendisi şimdi güçlü bir esintinin sürüklediği yelkenlide yüzüyordu, kocası ise uzakta, kıyıda kalakalmıştı. O coşku ve hevesle polka, kadril, vals... orkestra ne çalarsa dans ediyor; elden ele geçiyor, müzikten, gürültüden başı dönüyor, Rusça'yı Fransızca ile karıştırıyor, ana dilini genzinden konuşuyor, kahkaha üstüne

kahkaha atıyor, ne kocasını, ne de başka birini düşünüyordu. Belliydi ki erkeklerin gözünde tam başarı kazanmıştı, zaten başka türlü de olamazdı. Heyecandan soluğu kesiliyor, elindeki yelpazeyi sinirli sinirli sıkıyor, bu arada canı bir şey içmek istiyordu. Benzin kokan buruşuk bir frak giymiş bulunan Piyotr Leontyiç o sırada kızının yanına yaklaşarak içinde kırmızı dondurma bulunan küçük bir tabak uzattı. Kızına hayranlıkla bakıyordu.

—Bugün çok güzelsin! dedi. Apar topar evlenmene hiçbir zaman şimdiki kadar hayıflanmadım. Sanki ne gereği vardı? Biliyorum, bunu bizim için yaptın. İşte... (titreyen elleriyle cebinden bir deste para çıkardı) bugün verdiğim derslerden aldım dedi. Kocana borcumu ödeyeceğim.

Anya tabağı babasına geri verdi, o sırada birisi onu kaparak uçurdu. Bir an kavalyesinin omzu üzerinden baktı, babasının bir bayanı belinden yakalayarak parkede kayarcasına dansa götürdüğünü gördü.

«Ayık olduğu zaman ne kadar sevimli bir adam oluyor!« dedi kendi kendine.

Mazurkayı da o iri-yarı subayla oynadı. Subay üzerine üniforma geçirilmiş bir tulum gibi yavaş yavaş, ağırdan alarak yürüyor, omuzlarını oynatıyor, ayaklarını isteksiz isteksiz yere vuruyordu: İçinden dans etmek gelmediği açıkça belliydi. Oysa Anya kuş gibi uçuyor, güzelliği, açık göğsüyle karşısındakini kışkırtıyordu. Gözlerinde herkese meydan okuyan, baştan çıkarıcı bir parıltı vardı. Subay gitgide isteksiz dans etmeye başladı, Anya'ya kolunu bir kral gibi lütfen uzatıyordu sanki. Ama ikiliyi seyredenler iyice coşmuşlar;

—Bravo! Bravo! diye bağırıyorlardı.

Bunun üzerine iri-yarı subay da canlandı, kendini dansın büyüsüne kaptırarak gittikçe hareketlendi, heyecanla, coşkuyla dansetmeye başladı. Birdenbire gençleşmiş gibiydi, hareketlerinde büyük bir dirilik vardı. Bu arada Anya omuzlarını titreterek oynatıyor, kendisi kraliçe, karşısındaki ise köleymiş gibi kavalyesine tepeden bakıyordu. Bütün salon kendilerini hayranlıkla izliyor, onlara imreniyor, güzel dans etmelerini kıs-

kanıyormuş gibi bir duygu içindeydi. Mazurka bitip iri-yarı subay ona ancak teşekkür etmeye fırsat bulabilmişti ki, kalabalık birdenbire ortasından yarıldı, erkekler garip bir biçimde kollarını aşağı indirerek dikleştiler... Iki yıldızlı frakı ile vali hazretleri Anya'ya doğru ilerliyordu. Evet, evet, başkasına değil, doğrudan doğruya ona yaklaşıyordu vali bey. Gözlerini ona dikmişti, tatlı tatlı gülümsüyordu. Güzel kadınları gördüğü zaman yaptığı gibi dudaklarını geveleyerek;

—Pek memnun oldum, pek memnun oldum, dedi. Kocanızı şimdiye dek böyle bir hazineyi bizden gizlediği için ceza nöbetine dikeceğim. (Kolunu Anya'ya uzatttı.) Karımın bana verdiği bir görevle geldim yanınıza. Bize yardım ederseniz mumnun oluruz. Evet... güzelliğiniz için size bir ödül vermeli. Amerika'da böyle yaparlarmış... Evet, Amerikalılar... Gelin, karım sizi sabırsızlıkla bekliyor.

Böyle diyerek onu bir bölmeye götürdü, orada yaşlı bir bayan oturmaktaydı. Kadının yüzünün alt bölümü kocamandı, ağzına aldığı büyük taş sığsın diye çenesini aşığı indirmiş gibiydi. Şarkı söylercesine, burnundan konuşarak;

—Kızım, bizden yardımınızı esirgemezsiniz herhalde, dedi. Bütün güzel kadınlar bu hayır panayırında görev yapıyorlar. Bir işe yaramadan dolaşan yalnız siz varsınız. Bize yardım etmek istemez misiniz?

Yaşlı bayan bölmeden çıkınca yerine Anya geçti. Burada çay fincanları ile gümüş bir semaver vardı. Anya'nın işe el atmasıyla canlı bir çay satışı başladı. Anya her fincan çaya karşılık en azından bir ruble alıyordu. Iri-yarı subaya da zorla üç fincan çay içirdi. Patlak gözlü, tıknefes, para babası Artinov yaklaştı o sırada. Adamın sırtında Anya'nın istasyonda gördüğü garip giysi yoktu, o da herkes gibi frak giymişti. Gözlerini Anya'dan ayırmayan Artinov bir kadeh şampanya içerek 100 ruble ödedi, ardından bir fincan çay içti ve 100 ruble daha verdi. Bütün bunları soluk almakta güçlük çektiği için konuşmadan yapıyordu. Anya çay satışı yapacağı kişileri kendisi çağırıyor, sonra da paralarını alıyordu. Bu insanların gülümsemelerinden, bakışlarından onlara yalnız zevk verdiğini anlamakta gecikmemişti.

Hatta özellikle böyle müzikli, danslı, hayranlarıyla dolu bir topluluk için yaratıldığı gibi bir duygu içindeydi. Onu ezip geçecekmiş gibi üzerine yürüyen güçlü kişiler karşısındaki eski yılgınlığından eser kalmamıştı, düşündükçe bunu gülünç buluyordu. Artık kimseden korkmuyor, annesinin hayatta olmayışına içi yanıyordu yalnızca. Yaşasa, kim bilir, şimdi başarılarına nasıl sevinir, ne kadar mutlu olurdu!

Tam o sırada, beti benzi atmış, gene de ayakları üzerinde durabilen Piyotr Leontyiç yaklaştı onun çalıştığı bölmeye; bir duble konyak vermesini söyledi. Kızcağızın yüzü pancar gibi kızardı, babası yersiz bir söz söyleyecek diye ödü patladı. (Sıradan bir babası olmasından, yüzünün solukluğundan haylidir utanıyordu zaten.) Ama Piyotr Leontyiç konyağını içti, elindeki para destesinden bir on ruble çıkarıp Anya'nın önüne attı. Ardından da tek söz söylemeden çalımlı çalımlı uzaklaştı. Biraz sonra Anya herkesin halka olup döndüğü bir dansta onun bir bayanla kol kola yürüdüğünü gördü. Ancak bu sefer sendeliyor, yanındaki bayanı utandıracak hareketler yaparak bağırıyordu. Anya babasının gene böyle bir baloda ayakta zor durduğunu, kendi kendine bağırıp çağırdığını anımsadı. O zaman bir polis, yatışması için onu eve götürmüştü. Ertesi gün de okul müdürü görevden uzaklaştıracağını söyleyerek ona gözdağı vermişti. Bunlar aklına gelince Anya'nın çok canı sıkıldı.

Bölmelerde semaverler sönüp yorgun düşmüş yardımsever genç kadınlar, ağzında taş varmış gibi duran yaşlı bayana topladıkları parayı verdikten sonra Artinov, Anya'ya kolunu uzatarak kermeste çalışanlar onuruna düzenlenen şölen salonuna götürdü. Burada yiyip içenler 20 kişi kadardı, ancak ortalıkta pek neşeli bir hava esiyordu. Vali bey kadehini kaldırarak dedi ki: «Bu göz kamaştırıcı şölen salonunda bugünkü kermesin asıl amacı olan ucuz aşevlerinin gelişmesi onuruna içmek pek yerinde olur.» Oradaki bir tuğgeneral de, «Topçuların bile önünde sindiği imecenin gücü karşısında kadehimi kaldırıyorum» dedi. Erkekler genç bayanlarla kadeh tokuşturmada birbirleriyle yarışıyorlardı, şölen neşeyle son buldu.

Anya'yı eve bıraktıklarında ortalık ağarmıştı, aşçı kadınlar ellerinde filelerle pazara gidiyorlardı. Genç kadın içkiden başı dönerek, yeni izlenimlerle dopdolu, bitkin bir halde soyundu, yatağına atıldı, hemen uykuya daldı.

Gündüz saat 2'de hizmetçi onu uyandırdı, Artinov'un onu görmeye geldiğini söyledi. Anya çabucak giyinip salona çıktı. Artinov'dan az sonra da vali hazretleri uğradı, kermeste yaptığı hizmetlerden dolayı teşekkür etti. Dudaklarını geveleyerek ağzını oynatıyor, genç kadını baygın baygın süzüyordu. Elini öptükten sonra gene gelmesine izin vermesini isteyerek çıktı gitti. Anya şaşırarak salonun ortasında dikildi kaldı. Bunca kısa zamanda böylesine büyük bir değişikliğin olmasına inanamıyordu. Tam o sırada kocası Modest Alakseyiç içeri girdi... O da şimdi karısının yanında güçlü, büyük adamların önünde takınmaya alıştığı o yaranmaya çalışan, yılışık, kölece tavrıyla saygılı saygılı duruyordu. Anya sevinçle, aynı zamanda öfke ve küçümsemeyle, sonuçta başına bir şey gelmeyeceğini bilerek, her sözün üzerine basa basa;

—Yığkıl karşımdan, budala! dedi.

O günden sonra Anya'nın boş geçen saati olmadı. Kâh kır gezilerine katılıyordu, kâh toplu eğlencelere; bazan da temsillere gidiyordu. Eve her gün sabaha karşı dönüyor, salonda döşemeye kıvrılıp yatıyor, sonra da çiçek saksılarının dibinde ne güzel uyuduğunu ballandıra ballandıra anlatıyordu. Böyle bir yaşantı çok para gerektiriyordu elbette, ancak artık Modest Alekseyiç'ten korkmuyor, onun parasını kendi parası gibi saçıp savuruyordu. Aslında ondan para istediği de yoktu. Yalnız harcamalarının faturalarını ya da, «Bu notu getirene 200 ruble ödeyin.» gibi bir pusula gönderiyordu, hepsi o kadar...

Kocası paskalya yortusuna doğru ikinci dereceden Anna nişanı ile ödüllendirildi. Teşekkür etmeye gittiği zaman vali hazretleri okuduğu gazeteyi bir yana bıraktı, koltuğuna gömüldü, böyle durumlarda yaptığı gibi tırnaklarına, beyaz ellerine bakmaya başladı.

—Demek, şimdi üç Anna'nız oldu? dedi. Biri göğsünüzde, ikisi de boynunuzda...

Modest Alekseyiç katıla katıla gülmemek için iki parmağını dudakların götürdü.

—Beyefendi hazretleri, sıra şimdi küçük Vladimir'in doğumunu beklemeye geldi. Ekselanslarından küçüğün ad babası olmasını ricaya cüret edebilir miyim?

Bu sözlerle dördüncü dereceden Vladimir nişanı almayı kastediyordu. Bu, tam yerinde yapılmış sözcük oyununun zevkine kendini kaptırıp ikinci bir espri daha patlatmaya hazırlanıyordu ki, ekselansları «Git!» anlamında başını salladı, gene gazetesine daldı.

Bu arada Anya üç atlı arabalardan, kızaklardan inmiyor, Artinov'la, başka tanıdıklarıyla gezmelere, yemeklere gidiyor, baba evine gitgide daha seyrek uğruyordu. Piyotr Leontyiç eskisinden daha çok içmeye başlamıştı. Ancak cebinde tek metelik yoktu adamcağızın. Orgu bir borcu ödemek için çoktan satmışlardı. Çocuklar artık babalarını sokağa yalnız bırakmıyorlar, bir yerde yıkılıp kalmaması için gözden ırak tutmuyorlardı. Babası ile kardeşleri Anya'yı bir gün Staro-Kiyevski caddesinde iki atın çektiği şık bir arabada gördüler, arabacı yeninde Artinov oturuyordu. Piyotr Leontyiç silindir şapkasını çıkarıp bağıra bağıra bir şeyler söylemeye çalıştıysa da Petya ile Andriyuşa yaşlı adamın kollarına girerek;

—Yapmayın, babacığım! Ne olur, yapmayın! diye yalvardılar.

BİR CİNAYETİN ÖYKÜSÜ

Yortu dolayısıyla Progonnı istasyonunda gece ayini yapılıyordu. İstasyonda çalışanların yanı sıra bunların karıları, çocukları, demiryolu çevresindeki orman kesimcileri ile bütün hızarcılar yaldızlı bir zemin üzerine parlak renklerle yapılmış büyük bir aziz resminin önünde yerlerini almışlardı. Aziz tasvirini aydınlatan mumların parıltısından, fırtınanın uğultusundan büyülenmiş gibi suskundular hepsi de. Fırtına durup dururken, ansızın çıkıvermişti; oysa mevsim gereği havanın bozması için bir neden yoktu. Ayini Vedenyapino köyü kilisesinin yaşlı papazı yönetiyor, ilahileri ise kilise zangocu ile Matvey Terehov okuyordu.

Matvey'in yüzü sevinçten ışıl ışıldı, ilahi okurken boynunu ileri uzatıyordu, sanki kanatlanıp uçuvurecekmiş gibi... İlahileride, duaları da ince sesiyle özenerek okurken bundan büyük lezzet aldığı, söylediklerine en baştan kendinin inandığı açıkça belliydi. Hele «Meleklerin sesi» ilahisi söylenirken koro başı gibi elini sallamaya başladı. Zangocun boğuk kalın sesiyle uyum sağlayıp, hatta tenor sesiyle onunkini baskırırken çetin bir işin altından kalkmaya çalıştığı sanılabilirdi. Nasıl da zevk alıyordu yaptığı işten!

Sonunda ayin bitti; köylü köyüne gitti, yolcu da yoluna.. Ormanda ya da kırların ortasında yapayalnız duran bütün istasyonlarda olduğu gibi ortalık birdenbire ıssızlaştı, istasyonun üstüne koyu bir karanlık indi, her yer sepsessiz oldu. Bu öyle bir sessizlikti ki, fırtınanın uğultusundan başka bir şey duyulmuyordu; kendinizi büyük bir yalnızlık içinde hissederken içinize hüzün çöküyordu.

Matvey istasyondan biraz uzakta meyhane işleten amca oğlunun evinde yatıp kalkıyordu, ancak hemen oraya gitmek istemedi. İstasyon büfesine uğrayıp tezgâha yaklaştı, büfeciyle alçak sesle gevezelik etmeye başladı.

—Çalıştığım çini fabrikasında kendi koromuz vardı. Size şunu açıkça belirteyim ki, hepimiz birer sade çini ustasıydık, gelgelim benzersiz güzellikte ilahiler söylerdik, böylesini nereye gitseniz dinleyemezdiniz. Koromuzu sık sık kente çağırırlar; Troits katedralinde ayin düzenlendiği zamanlar aziz peder Yohan, piskoposluk korosu katedralin sağ bölmesinde ilahi söylerken bizim de sol bölmede yerimizi almamızı isterdi. Ancak katedral cemaati koromuzdan biraz şikâyetçiydiler, «Çiniciler fazla uzatıyor» derlerdi. Dedikleri doğruydu, çünkü ilahi söylemeye 7'de filan başlardık, saat 11 olur, gene bitiremezdik. Fabrikaya döndüğümüzde bir de bakardık ki, saat gecenin birini bulmuş! Güzel günlerdi doğrusu, Sergey Nikanorıç, o günleri bir türlü unutamıyorum! (Böyle diyerek içini çekti.) Gerçi burada baba evinde sayılırım, gene de neşem yok. En yakın kilise beş fersah uzaklıkta, benim gibi sağlığı bozuk bir insan oralara kolay gidemez, ayrıca dinlenecek ilahici de yok. Evde derseniz huzur, dinginlik kalmadı, gün geçmiyor ki kavga-gürültü çıkmasın. Mutfakta pislikten geçilmez, köylüler gibi aynı tastan yer-içeriz, lahana çorbasının içinden hamamböcekleri çıkar... Sergey Nikanorıç biraz kendimi sağlıklı hissetsem arkama bakmadan çekip gideceğim!

Matvey Terehov yaşlı bir adam sayılmazdı, 45'inde var ya da yoktu, ancak görünüşü hastalıklıydı. Yüzünün derisi buruş buruş olmuş, sakalı seyrekleşip kırlaşmıştı; bunlar da onu epeyce yaşlı gösteriyordu. Cılız bir sesle, ara vererek konuşuyor; konuşurken sık sık öksürdüğü için elini göğsüne bastırıyordu. Bu arada bakışlarının kuşkucu insanlarda olduğu gibi tedirgin, kaygılı bir hal aldığını da belirtmeliyiz. Aslında neresinin ağrıdığını kendisinin de bildiği yoktu. Fabrikada çalıştığı sıralar ağır bir sandık kaldırırken göbeği düşmüş, sonra da fıtık denen

bir şey oluşmuş... Bunları anlatırdı fırsat çıktıkça. İşte fıtık denen bu hastalık yüzünden çini fabrikasındaki işini bırakıp memleketine dönmek zorunda kalmış. Fıtığın ne menem bir şey olduğunu sorduğunuzda bilmediği ortaya çıkardı.

Kendine bir bardak çay doldurduktan sonra anlatmasını sürdürdü:

—Doğrusunu söylemeliyim kardeşim[1] Yakov'u bitim kadar sevmiyorum. Niçin seveyim ki? Gerçi yaşı dolayısıyla ağabeyim sayılır, o bakımdan Ulu Tanrı'nın buyruklarına karşı çıkmak istemem, gene de böyle birini sevmek gelmiyor içimden. Kibirli, sert bir adam, ağzından sövgüden başka bir şey çıkmaz, işçilerine, akrabalarına düpedüz işkence çektirir. Ruhum ona karşı bir türlü ısınmadı gitti... Geçen pazar günü kendisine dedim ki: «Bak, ağabeyciğim, öğle ayinine Pamohovo köyü kilisesine gidelim.» Bana demez mi: «Hayır, oraya kesinlikle gitmem, o kilisenin papazı kumar düşkünüdür!» Şaşırdım kaldım. Bugün istasyondaki ayine de katılmadı, nedenmiş efendim, Vedyanapino kilisesinin papazı sigara, votka içiyormuş. Papazların topundan nefret ediyor, anlayacağınız. Öğle dualarını da, ara dualarını da, akşam dualarını da evinde kendi başına okuyor. Kız kardeşi de zangocu, yani yardımcısıdır. Ağabeyim, «Ulu Tanrıya sığınırız!» deyince, beriki ince sesiyle dişi hindiler gibi «Tanrı bağışlayıcıdır!» diye kubarıyor arkasından. Ne kadar büyük günaha giriyorlar, bilemezsiniz! Sürekli kendisine, «Ağabeyciğim, aklını başına topla, böyle şey olmaz!» diyorum. Bana aldırdığı bile yok!

İstek üzerine beş bardak çay dolduran büfeci[2] Sergey Nikanorıç bunları bir tepsinin üstüne yerleştirerek kadınların bulunduğu odaya götürdü. Tam içeri girmişti ki, birinin bağırdığı işitildi:

---

1 Rusça'da amca, dayı, hala teyze çocukları birbirlerine göre «ikinci derecede kardeş» olarak adlandırılırlar. (Ç.N.)

2 'Büfe' sözcüğü Rusça'da 'küçük lokanta' anlamına gelmektedir. 'Büfeci' burayı işleten kişi. (Ç.N.)

—Çayları nasıl getiriyorsun, domuz suratlı? Çay böyle mi verilir?

İstasyon şefinin sesiydi bu. Birinin ürkek ürkek homurdanmasının ardından gene sert, öfkeli bir haykırış duyuldu:

— Çabuk çık! Defol buradan!

Büfeci geri döndüğünde utancından yerin dibine geçmişti.

—Bir zamanlar kontlara, konteslere hizmet ederdim. Şimdi de, gördüğünüz gibi, çay vermeyi beceremediğimi söylüyorlar. Bayanların, papaz efendinin yanında rezil oldum!

Büfeci Sergey Nikanorıç bir zamanlar büyük paralarla birinci sınıf istasyonların büfelerini işletirdi. Hele bir keresinde il merkezinde iki anayol kavşağındaki istasyonun büfesini kiralamıştı. O zamanlar sırtında frağı, göğsünde altın saatinin köstegi eksik olmazdı. Ancak işler tersine döndü, bütün parasını lüks servis tabaklarına yatırdı. Garsonlar, hizmet edenler namuslu çıksalar bari, onlar da çalıp çarptılar, işler daha da bozulunca adamcağız daha az işlek bir istasyona geçti. Burada karısı bırakıp kaçtı, giderken de yanında gümüş takımları götürdü. İster istemez sıcak yemeklerin verilmediği üçüncü sınıf bir istasyona geçmek gerekiyordu, o da öyle yaptı. Ardından dördüncü derece istasyonlar geldi. Durmadan istasyon değiştirip hep daha aşağıya inerken Progonnı kavşağı şimdilik onun son durağı oldu. Burada çay ile en ucuzundan votka verir, meze olarak da haşlama yumurta ile katran kokan, yere vursan bere almaz sert sucuklar getirirdi. Alay olsun diye «çalgıcı sucuğu» derdi bunlara.

Sergey Nikanorıç'ın maviş maviş patlak gözleri, başının yanlarında tüy gibi uçuşan gür favorileri, tepesinde ise kocaman bir dazlağı vardı. Küçük bir aynaya bakarak elinde bir tarakla sık sık tarardı kafasındaki bu dazlağı. Eski parlak geçmişiyle ilgili anıları onu sürekli tedirgin ederdi, «çalgıcı sucuğu»na bir türlü alışamamıştı, istasyon şefi her fırsatta adamcağızı haşlar, büfeye gelen köylü parçaları da pazarlıksız içki içmezlerdi. Nasıl eczanelerde pazarlık edilemezse meyhanede

de pazarlık edilmemesi gerekirdi Sergey Nikanorıç'a göre. Yoksulluğu, sürekli aşağılanması dayanılacak gibi değildi; son zamanlarda hep bunu dert ediniyordu.

Matvey'in kulağı dışardaki fırtınada;

—Bahar nedense bu yıl epeyce gecikti, dedi. Sergey Nikanorıç, aman geciksin, sevmem zaten baharı! Her yer çamur içinde kalır. Kitaplar şöyle yazar: Baharda çiçekler açar, kuşlar öter, güneş pırıl pırıldar... Ama bana göre değil böyle şeyler! Kuşlar öterse ötsün, bana ne kuşlardan? Ben çevremde arkadaşlar olsun, onları dinleyeyim, dinden, inançtan konuşayım, koroyla güzel ilahiler söyleyeyim isterim. Bülbüller, çiçekler beni hiç ilgilendirmiyor.

Yeniden çini fabrikasından, korodan laf açtıysa da istasyon şefinin gücendirdiği büfeci ona kulak vermeyip omuzlarını oynatarak bir şeyler homurdandığı için Matvey adama veda edip evinin yolunu tuttu.

Ayaz kalmamış, hattâ çatılar üstünde yığılan kar yer yer erimeye başlamıştı; gene de lapa lapa kar yağıyor, iri taneler havada dönerek yere inerken hat boyunca beyaz kar burgaçları cirit atıyordu. Yukarda arada bir gözüken aydedenin aydınlattığı çam ormanı demiryolunun iki yanında öyle sert uğulduyordu ki, insanın tüyleri ürperirdi. Boranın sarstığı ağaçlardan korkunç sesler çıktıkça Matvey paltosuna sarınıp ellerini koynuna sokuyor, demiryolu boyunca ilerleyen yoldan hızlı hızlı yürüyordu. Fırtına da arkadan iterek yardım ediyordu yürümesine... Derken, geride bir kızak belirdi. Beyaza bulanmış ufak tefek bir beygirin çektiği kızak, yolun henüz kar tutmamış yüzeyini süpürerek geliyordu. Sürücüsü köylü başını sarıp sarmalamıştı, o da bembeyaz karlar içindeydi, kamçısını savuruyordu habire. Az sonra Matvey geriye dönüp baktığında ne kızağı görebildi, ne de kamçı sallayan köylüyü, sanki orada bir hayal gözüküp kaybolmuştu. Sebebini bilmediği bir korkuya kapılarak adımlarını daha da çabuklaştırdı.

İşte iki yolun kesiştiği nokta, hemen yanında da hat bek-

çisinin evi. Karayolunu kapatan engel havaya kaldırılmış, her yer kar altında, kar bulutları şeytan sürüsü gibi cirit atıyor ortalıkta. Şimdi bile «anayol» diye adlandırılan eski karayolu burada demiryolu hattıyla kesişir. Kavşağın biraz ilerisinde, sağda Terehovların meyhanesi bulunur; eskiden burası hanmış. Meyhanede geceleri sabaha değin fersiz bir kandil yanar.

Matvey eve gelince burnuna keskin bir günlük ağacı kokusu çarptı, bu koku evin her yerine dağılmıştı. Amca oğlu Yakov İvanıç henüz dua ediyordu. Atadan kalma, yaldızlı çerçeveler içindeki aziz resimleri dua odasının girişindeki özel tasvir kutusuna konmuştu, eski ve yeni Slav yazısıyla yazılmış birçok başka tasvir de odanın iki yan duvarına kutular içinde ya da öylecene asılmıştı. Örtüsünün kenarları yerlere değen bir masanın üstünde o gün adına yortu ayini düzenlenen azizin resmi, bunun yanında selvi ağacından bir haç ile günlük tütsü kabı vardı. Masada birkaç balmumu yanıyor, biraz ilerde ise yüksek bir sehpa duruyordu...

Matvey dua odasının önünden geçerken durup içeri baktı. Yakov İvanıç sehpaya koyduğu İncil'i okuyor; sıska, sırık gibi uzun kız kardeşi Aglaya ise başında beyaz yazması, sırtında mavi bir entariyle ağabeyinin yanıbaşında dua ediyordu. Yakov İvanıç'ın 18 yaşındaki kızı Daşutka da hemen oracıktaydı. Daşutka yüzü çiller içinde, çirkin mi çirkin bir kızcağızdı; genellikle ortalıkta yalınayak dolaşır, hayvan sağdığı giysiyi sırtından pek çıkarmazdı.

Yakov İvanıç dua sözlerini şarkı söyler gibi uzata uzata;

—Bize dünyaları veren Ulu Tanrı'm, sana şan olsun! dedikten sonra yerlere kadar eğildi.

Elini çenesinin altına dayayan Aglaya da ağabeyinin arkasından çığlık gibi çıkan incecik sesiyle onun söylediklerini yineledi. O sırada tavanın üstünden birtakım patırtılar duyuldu, sanki biri onlara gözdağı vermek istiyordu ya da bu gürültü kötü bir şeyin habercisiydi. Çok önceleri çıkan bir yangın sonunda evin üst katı tümüyle yanmış, pencerelerine tahta

çakılıp kapatıldığı için burada kimse oturmaz olmuştu. Kirişler arasına boş şişeler atıldığından fırtına çıktığında gürültüler, patırtılar eksik olmazdı; birisi yukarda koşmak istiyormuş da ayağı kirişe takılıp düşmüş gibi...

Alt katın ön yarısı meyhaneye ayrılmıştı, öbür yarısında ise Terehov ailesi barınırdı. İşte bu yüzden meyhaneye yiyip içmeye gelen yolcular kavga çıkarırlarsa söyledikleri her söz içerden tek tek işitilirdi... Matvey'in yattığı yer mutfağın yanındaki odaydı, odanın içinde kocaman bir de fırın vardı. Burası han olarak işletildiği zamanlar fırında her gün ekmek pişermiş. Ayrı odası bulunmayan Daşutka ise fırının arkasındaki yerde yatar-kalkardı. Geceleri odada sıçanlar cirit atar, cırcır böcekleri sabahlara dek şarkı söylerdi.

Matvey odaya gelince mumu yaktı, istasyon jandarmasından aldığı kitabı okumaya başladı. O kitabını okuyadursun, bu arada dua bitti, ev sakinleri yatmak üzere odalarına çekildiler. Çok geçmeden Daşutka da geldi. Genç kız yatar yatmaz horlamaya başladı, ancak bir ara doğrulup esneyerek;

—Matvey amca, mumu boş yere yakmasanız olmaz mı? dedi.

—Bu mum benim... Kendi paramla aldım.

Daşutka bir süre sağına-soluna döndükten sonra yeniden uyudu. Gözüne uyku girmeyen Matvey ise daha uzun süre okudu, ancak son sayfayı bitirince sandıktan bir kalem çıkarıp kitabın arkasına; «Ben Matvey Terehov, bu kitabı zevkle okuyan bir kişi olarak daha önce okuduklarım arasından bunun en iyisi olduğunu belirtiyor, değerli kitabın sahibi demiryolları jandarma çavuşu Kuzma Nikolayeviç Jukov'a en derin saygılarımı iletiyorum...» Başkasından aldığı kitaplar üzerine böyle yazılar yazmayı Matvey Terchov borcu sayardı.

Yortunun bittiği gün posta treninin uğurlanmasından sonra Matvey istasyon büfesinde oturmuş, limonlu çay içiyordu.

Onu dinleyen büfeci ile jandarma çavuşu Jukov'a gene eski günlerden anlatmaya koyuldu:

—Bilmenizi istediğim şu ki, küçüklüğümden beri din konusuna pek düşkündüm. Daha 12'sine basmamıştım, kilisede «havarilerin öğütleri»ni ezbere okuyordum, anam-bana beni dinledikçe kendilerinden geçerlerdi. Yaz günleri de anneciğimle manastırlara giderdik. Mahallenin çocukları köpek taşlar, yengeç avlarken ben annemle kutsal yerleri dolaşırdım. Böyle yapıyorum diye büyüklerim çok hoşnut kalırlardı, kendim de son derece memnundum davranışlarımdan. Anamın fabrikada çalışmama izin vermesinden sonra orada koroya yazıldım, büyük bir zevkle ilahi okumaya başladım. İlahi söylemekten başka içki, sigara kullanmadığımdan, temiz giyinip temiz gezdiğimden, böylesi doğru yaşantım sonuçta insan soyunun düşmanı olan şeytanın hoşuna gitmedi; şimdi amcamın oğluna yaptığı gibi iblis beni de yolumdan dördürmeye, zihnimi bulandırmaya başladı. İşte o zaman pazartesi günleri perhiz[1] yemeklerinden başka bir şey yememeye, öbür günler ise ağzıma et[1] yemekleri koymamaya başladım. Bunun dışında gündüzleri garip garip hayaller dolaşıyordu kafamda. Kutsal din adamları Büyük Perhiz'de ilk haftanın cumartesi gününe kadar beş gün katıksız ekmek yiyip içmemizi isterler, ama birisi çalışıyorsa ya da hastaysa çay içebilir. Oysa ben pazar gününe değin ağzıma tek lokma koymadığım gibi, bir aylık perhiz boyunca tereyağını tümüyle kaldırdım; çarşamba, cuma günleri ise

1 Perhizdeyken hayvansal besinler yenmez. Matvey et yemediği günler perhizde yasaklanan süt, peynir gibi yiyecekleri yemektedir.(Ç.N.)

hiçbir şey yemiyordum. Öbür küçük perhizlerde de aynı şey... Örneğin Petrovki yortusunda fabrikada çalışanlar sudak balığı çorbasına kaşık sallarken ben bir köşede kuru ekmek geveliyordum. Elbette insanların açlığa dayanma güçleri farklıdır, bu konuda kendimden söz edecek olursam perhiz günleri fazla bir güçlük çektiğimi söyleyemem. Hatta kendimi zorladıkça açlığa daha kolay dayanıyordum. İnsanın canı yalnız perhizin ilk günleri yemek ister, sonra gitgide alışırsın, her şey kolaylaşır. Perhizin sonuna doğru öyle bir hafiflerdim ki, sanki uçup bulutlara yükseleceğim. Deminden beri anlattığım oruç dışında kendime çeşit çeşit bir sürü görevler yüklerdim... Geceleri uyanıp dua ederek yerlere kadar eğilmek mi dersiniz, ağır taşları bir yerden başka bir yere taşımak mı, karların üstünde yalınayak yürümek mi, ayak bileklerime zincir vurmak mı, daha neler neler!.. Bir gün eski günahlarımı bağışlatması için papaz efendiye günah çıkarmaya gitmiştim. Papazı beklerken birdenbire aklıma geldi: Evli barklı, sigara içen, oruç bozucu yemekler yiyen bir adamın benden daha çok günahı olacağına göre benim günahımı nasıl çıkarırdı? «Ben perhizi bozar diye tereyağı yemezken, kim bilir, o mersinbalığı kızartmasını mideye indiriyor.» dedim kendi kendime ve doğruca başka papaza gittim. Aa, bir de baktım, gittiğim papaz tosun gibi etli-butlu. İpekli bir cüppe giymiş, kadın gibi hışır hışır edip duruyor. Üstelik üstünden sigara kokusundan yanına varılmıyor... Daha sonra oruç tutmak için manastıra kapandığımda bir de ne göreyim? Sanki keşişler kutsal kitaba göre yaşamıyorlar. Orada da huzur bulamadım. O günden sonra doğru-dürüst ayin yapılan tek kiliseye raslamadım. Birisinde duaları acele ederek okuyorlar, bir başkasında bilmem ne duasının yerini değiştiriyorlar, bir başkasında zangoç efendi burnundan konuşuyor... Öyle zamanlar olurdu ki, Tanrı beni bağışlasın, uğradığım kiliselerde fazla duramaz, öfkeden şuracığımda yüreğim zangır zangır titrerdi. «Böyle ayin, böyle dua etmek olur mu?» diye sorardım kendime. Kiliseye gelenlerin istavroz çıkarmasını,

hatta dua dinlemesini bile bilmediklerini düşünürdüm. Kime baksam ya sarhoş, ya kumarbaz, ya oruç yiyen, ya yoldan çıkmış, ya enfiyeci... Doğru yaşayan tek benim. Sinsi şeytan boş durmuyor, bana yapacağını yapıyordu. Sonunda öyle bir gün geldi ki, koroyu bıraktım, kiliseye hiç gitmez oldum. Aklımın erdiğine göre doğru yolda yürüyen tek ben vardım, kiliseler ise kendi eksikleri yüzünden bana uygun değildi. Anlayacağınız, bir melektim ben, ama yolumu bulamadığım için büyük bir kibir içerisinde türlü türlü hayallere dalıyordum.

Sonuçta kendi kilisemi kurmak için çaba harcamaya başladım. Sağır bir esnaf karısının kentin kuytu bir köşesindeki evceğizinde bir odacık tuttum. Bir gömütlüğün yakınındaydı. Burasını kendime dua yeri yaptım, tıpkı amcamın oğlununki gibi. Yalnız benimkinde tasvir konulan sehpalar vardı, bir de gerçek buhurdanlık. Kendi dua odamda kutsal Aynaroz manastırlarının düzenini geçerli kıldım, başka bir deyişle sabah duaları gece yarısı başlardı, özel duaların okunduğu 12 büyük yortunun akşam duaları ise 10 saat sürerdi, bazan da 12 saat... Keşişler büyük yortu dualarını oturarak okurlar, bense daha çok sevap kazanayım diye hep ayakta dururdum. Bir yandan dua okur, bir yandan ilahi söylerdim. Gözlerime yaş dolar, durmadan iç çeker, ellerimi havaya dikerdim. Sonra da duayı bitirir bitirmez doğruca çalışmaya... Çalışırken de dudaklarımdan dua eksilmezdi. Böyle böyle kentte bir söylenti aldı yürüdü: Ne bileyim, Matvey ermiş kişidir, Matvey hastaları, delileri iyileştiriyor falan filan... Elbette kimseyi iyileştirdiğim yoktu, gelgelelim eğer din yolundan sapmışsan, yanlış bir öğretiye saplanmışsan kadınlardan yakanı kurtaramazsın. Hemen bal kokusu almış sinekler gibi üzerine üşüşürler. Ne kadar cahil köylü karısı, ne kadar evde kalmış yaşlı kız varsa dua odama dadandı. Kimisi önümde eğiliyor, kimisi elimi öperek benim ermiş olduğumu haykırıyordu... Hatta biri de tuttu, başımın üstünde hale gördüğünü söyledi. Topluluk küçük odaya sığmaz olunca tuttum, daha büyüğüne taşındım ve gerçek

karmaşa, kargaşa neyse o zaman başladı. Şeytan beni iyice avcunun içine alıp gözlerimi kör edince pis tırnaklarını göremez olmuştum. Dua odasında tam bir çılgınlık yaşanıyordu. Ben dua okurdum, köylü karıları ile yaşlı kızlar durmadan ilahi söylerlerdi. İnsan yemeden-içmeden bir gün, kimi zaman daha uzun zaman ayakta durursa sıtmaya yakalanmış gibi titremeye başlar, bağırıp çağırarak etmediğini bırakmaz. Ben de tavaya konmuş hamsi balığı gibi hop hop zıplar, neden yaptığımı bilmeden ortalıkta sıçrar dururdum. Şaşılacak şey doğrusu, istemesen de hoplar-zıplarsın; durmadan ellerini, kollarını sallarsın. Sonra o ne korkunç çığlıklar, o ne haykırışlar! Delicesine bir dans tutturmuşsunuzdur, yere yıkılıncaya değin birbirinizi kovalarsınız... İşte ben kendimi tümüyle yitirerek böyle bir sapkınlığa girmiştim.

Jandarma çavuşu gülmeye başladı, ancak ötekilerin gülmediğini görünce ciddileşti.

—Bu düpedüz Malakanlık,[1] Kafkaslar'da böylelerini çok gördüm, dedi.

Büfenin duvarında asılı tasvire karşı istovroz çıkarıp dudaklarını kıpırdatarak dua eden Matvey;

—İyi ki Ulu Tanrı tepeme bir yıldırım düşürüp canımı almadı, dedi. Okunmuş duam varmış. Toprağı bol olası anam öbür dünyada boş durmamış... Artık kentte herkesin beni ermiş saydığı, kültürlü beylerin, hanımların huzur bulmak için dua odama geldikleri o günlerde bağışlaması için fabrika sahibi Osip Varlamıç'a gitmiştim. O zamanlar böyle bağışlama günleri vardı. Adam beni görür görmez hemen kapıyı arkadan sürgüledi, içerde ikimiz baş başa kaldık. İşte orada bana demediğini bırakmadı. Şunu da belirteyim: Osip Varlamıç öğrenim görmüş bir adam değildi ama ileri görüşlü biriydi. Çok çalışıp kazandığı, Tanrı yolundan ayrılmadığı, sert yaratılışlı biri ol-

1 Türkiye'ye de birkaç köy olarak göçmüş bulunan, bundan 20 yıl kadar önce ülkelerine geri dönen eski tarikattan Ruslar. (Ç.N.)

duğu için herkes ondan korkar, her dediğini yapardı. Gençliğinde 20 yıl kadar muhtarlık, belediye başkanlığı yapmış; herkese iyiliği dokunmuş. Novo-Moskovski caddesine onun çakıl döşettiğini, katedrali boyatıp sütunlarını malahit taşıyla kaplattığını söylerler. İşte onunla makamında yalnız kalınca, «Çoktandır seninle görüşmek istiyordum. Sen kendini ermiş yerine koyuyormuşsun, öyle mi? Hayır, sen ermiş filan değilsin; tam tersine, Tanrı yolundan çıkmış, sapkın, günahkâr bir adamsın.» dedi. Beni eleştiren sözlerinin sonu gelmek bilmiyordu.

Onun neler söylediğini şu anda size anlatacak durumda değilim. Sanki konuşmuyordu da bir kitaptan okuyordu: Hepsi de akıllı, öğretici, yürek burkucu sözler... Tam iki saat dil döktü. Söylediği sözler içime işledi, gözlerimi nah böylecene açtı. Onu bir süre dinledikten sonra gözyaşlarımı tutamaz oldum. «Sade bir insan gibi yaşa! Herkes gibi ye, iç, giyin, dua et. Eğer olağandışı bir şey yaparsan bil ki, iblisin yüzündendir. Bileklerine vurduğun zincir de, kendine göre tuttuğun oruçlar da, dua odan da hepsi şeytanın işidir. Kendini bir şey sanan kibirli bir adam olmuşsun.» diye öğüt veriyordu bana.

Ertesi gün kutsal pazartesiydi, Ulu Tanrı başıma şu hastalık belasını verdi. Çalışırken birden göbeğim düştü, beni hemen hastaneye yetiştirdiler. Çektiğim acıları, döktüğüm gözyaşlarını size nasıl anlatacağımı bilemiyorum! Hastaneden sonra yolumun doğruca cehennem olacağını sanıyordum, ölmeme kıl payı kalmıştı. Hastane köşelerinde tam altı ayım geçti, iyileşip taburcu olunca ilk işim adam gibi oruç tutmak, gerçek din yoluna girmek oldu. Osip Varlamıç beni evime uğurlarken söylediği son göz gene, «Matvey, sakın unutma! Olağandışı ne yaparsan şeytanın yüzündendir.» oldu.

Işte şimdi herkes gibi yiyor, içiyor, herkes gibi dua ediyorum. Eğer gittiğim bir kilisede pederin üstüne sigara kokusu sinmişse ya da ağzından şarap kokusu gelirse adamcağızı kınamıyorum, çünkü o da bizim gibi sıradan bir insandır.

Gene eğer kentin bilmem hangi semtinde ya bir köyde bir ermiş bulunduğunu, haftalardır yiyip içmediğini, kendine göre din düzeni kurduğunu işitirsem bunun kimin işi olduğunu anlıyorum. İşte böyle, arkadaşlar, bir zamanlar başımdan neler geçtiğini öğrenmiş oldunuz. Ben de şimdi tıpkı Osip Varlamıç gibi amcamın oğlu ile kızını doğru yola getirmek için uğraşıyorum, ama kimsenin beni dinlediği yok. Ne yaparsınız, Tanrı bana o yeteneği vermemiş...

Anlaşıldığı kadarıyla Matvey'in yaşam öyküsü onu dinleyenler üzerinde fazla bir etki bırakmamıştı. O konuşmasını bitirince büfeci Sergey Nikanorıç sesini çıkarmadan tezgâhın üstündeki mezeleri toplamaya başladı, jandarma çavuşu ise Matvey'e amca oğlu Yakov İvanıç'ın varlıklı biri olup olmadığını sordu. Sonra da;

—En azından 30 bin rublesi vardır, diye kendi görüşünü belirtti.

Jandarma çavuşu Jukov kızıl saçlı, sağlam yapılı, ense-kulak yerinde bir adamdı. (Yürürken tombul yanakları titrerdi.) Yanında hatırını saydığı biri olmadığı zamanlar bacak bacak üstüne atar, arkaya kaykılarak otururdu. Konuşurken de iki yana salınır, kaygısız kaygısız ıslık çalardı. Duruşundan, tavırlarından karnı tok, sırtı pek bir adam olduğu anlaşılıyordu. Hayli paralı olmalıydı, çünkü konu para kazanmadan açılınca bu işin uzmanı gibi hemen lafa karışırdı. Birinin çiftliğini, atını ya da arabasını sattığı işitilirse ona koşarlardı, çünkü aracılık işlerinde üstüne yoktu.

Sergey Nikanorıç da;

—Yakov İvanıç'ın 30 bin rublesi olmasın mı? dedi.

Matvey'e döndü.

—Dedenizin epey malı-mülkü vardı, hem de pek çok. O ölünce hepsi babanıza, amcanıza kaldı. Babanız genç yaşta öldü, bunun üzerine amcanız her şeyi üstüne yaptı, onun arkasından da Yakov İvanıç kondu bütün mala-mülke. Siz an-

nenizle manastır manastır dolaşırken, korolarda ilahi söylerken beriki burada boş durmadı.

Jandarma çavuşu iki yana sallanarak;

—Sizin payınıza en azından 15 bin düşer, dedi. Meyhaneye ortak olduğunuza göre sermayeye de ortaksınız demektir. Ben sizin yerinizde olsam onu hemen mahkemeye verirdim. Bir yandan mahkeme yürüsün; bir yandan da fırsatını kollar, suratını dağıtırdım böyle amca oğlunun.

Büfeci ile jandarma çavuşu, Yakov İvamç'ı sevmezlerdi. Din konusunda onun değişik tutumu inancı zayıfları bile tedirgin ediyordu, birinci neden buydu. Jandarma çavuşunun ondan hoşlanmamasının başka bir nedeni de Yakov İvanıç'ın kendisi gibi alım-satım işleriyle uğraşmasıydı.

Büfeci kıskanç bakışlarını Matvey'e dikti.

—Gene de siz ağabeyinizi mahkemeye vermek istemezsiniz. Çünkü kendinizin hayli parası var nasıl olsa. Kim ne derse desin, varlıklı olmak iyi bir şey. Bir de bana baksanıza, yoksulluk içinde geberip gideceğim.

Matvey hiç parası olmadığını anlatmak için çırpındıysa da büfeci onu dinlemiyordu artık. Gene anıları depreşmişti, katlandığı acılara dalmıştı şimdi. Ayrıca her gün karşılaştığı aşağılanmalar yenir yutulur cinsten değildi. Öfkeden kel kafasını ter bastı, yüzü kızardı, gözlerini kırpıştırmaya başladı. Elindeki sucuğu yere çalarak büyük bir üzüntüyle;

—Buna yaşamak mı denir? dedi.

III

Anlatılanlara göre yol kıyısındaki hanı çar I. Aleksandr zamanında dul bir kadın yaptırmıştı. Avdotya Terehova adındaki bu dul bayan oğluyla birlikte gelip yerleşmişti bu yöreye. Posta arabasıyla hanın önünden geçenler özellikle ay aydınlık gecelerde hanın sürekli kapalı kapısının üstündeki sundur-

mayı, karanlık avluyu görünce burada büyücülerle haydutlardan başka kimse kalmıyormuş gibi bir korkuya kapılırlardı. Posta arabası sürücüsü ise her seferinde hanı geçer geçmez atları daha hızlı kamçılardı. Han sahipleri müşterilere güler yüzlü davranmayıp çok para aldıkları için yolculardan burada kalan pek olmuyordu. Yaz ayları bile avlu pislik içindeydi, kocaman yağlı domuzların dolaştığı görülürdü ortalıkta. Terehovların alıp sattıkları beygirler bir yere bağlanmaz, canlarının istediği yere girip çıkarlarken arada bir avludan dışarı fırlayarak yoldan geçenlere dehşet saçarlardı. O zamanlar çok işlek bir yoldu burası. Mal yüklü araba kervanlarının biri gider, biri gelirdi. O yüzden sık sık tatsız olaylar yaşanırdı. Örneğin 30 yıl kadar önce araba kervanında kavga çıkmış, arabacılar bir tüccarı öldürmüşlerdi. Handan yarım fersah kadar ilerde yana yatmış bir haç bugün bile orada durur. Araba kervanlarından başka üç atın çektiği, çıngıraklı posta arabaları geçerdi sık sık. Sonra toprak ağalarının ağır, gürültülü landoları hiç eksik olmazdı. Sık sık da kocabaş hayvan sürüleri ortalığı toza-toprağa boğardı...

Buradan demiryolu hattı geçince posta yolu kavşağına yakın bir yerde bir ara istasyonu kurdular, on yıl kadar sonra burası gelişerek bugünkü Progonnı istasyonu oluştu. Posta yolunun eski işlekliği pek kalmamıştı. Şimdi buradan yalnız yöre toprak ağları ile köylüler arabalarıyla gelir-giderler, bir de baharda ve güzün küme küme mevsimlik işçiler geçerlerdi. Zamanla han meyhaneye dönüştü, üst katı yangında kullanılmaz oldu, saç kaplı damı pastan sarardı, önündeki sundurma yavaş yavaş yıkıldı, ama avluda pislik içinde dolaşan, pembe tenli, yağlı, kocaman kocaman iğrenç domuzlar eksilmek bilmedi. Arada bir gene beygirlerden biri kuyruğu dikip avludan dışarı uğruyor, ortalığı velveleye veriyordu. Meyhanede çay verilir, kuru ot, yulaf, un satılırdı. Votka, bira da satılırdı; isteyen burada içer, isteyen evine götürürdü. İçki ruhsatı olmadığı için bunlar tezgâh altından veriliyordu müşterilere.

Terehovların bir özelliği de çok dindar olmalarıydı, o yüzden yörede Bogomolov[1] lakabıyla anılırlardı. Herkesten kopuk, ayı gibi gözden ırak yaşadıkları, her şeye kendi kafalarına göre yorum getirdiklerinden olacak, din yolunda hayallere sapmaya, kuşkulu davranmaya eğilimliydiler; o nedenle birkaç kuşak hep kendilerince tapınma yolu tutturmuşlardır. Hanı yaptıran Avdotya nine eski tarikattandı, oğlu ile iki torunu (Matvey'le Yakov'un babaları) normal ortodoks kilisesine gitmekle, papazlarla sıkı fıkı görüşmekle birlikte atadan kalma tasvirler önünde dua etmeyi de bırakmadılar. Avdotya ninenin oğlu yaşlanınca et yemeyi tümüyle kesti, ayrıca, konuşmayı günah saydığı için büyük bir sessizliğe gömüldü. İki oğlu ise kendilerine göre bir din anlayışı geliştirdiler. İncil'de yazılanlar dışında derin anlamlar arıyorlar, her sözcüğün ayrı bir giz taşıdığına inanıyorlardı. Avdotya ninenin torununun oğlu (Matvey) küçüklüğünden beri dinsel hayaller içinde yaşadı, bu davranışı az kaldı yaşamına mal oluyordu; Yakov İvanıç ise Ortodoks mezhebi kurallarına uygun tapınırken karısının ölümünden sonra birdenbire kiliseden ayağını çekti, evinde dua etmeye başladı. Onun bu tutumu üzerine kız kardeşi Aglaya da kiliseye gitmeyi bıraktı, üstelik yeğeni Daşutka'yı da göndermez oldu. Aglaya hakkında dolaşan bir söylenti vardı: Sözde gençliğinde Vedenyapino köyüne Hlıst'larla[2] görüşmeye gidermiş, aslında kendisi de bir Hlıst'mış, başına beyaz yazma bağlamasının nedeni buymuş.

Yakov İvanıç, Matvey'den 10 yaş büyüktü. Uzun boylu, beline değin inen, bembeyaz, değirmi sakallı, gür kaşları yüzüne sert, hatta öfkeli bir anlam veren, gösterişli bir adamdı. Pahalı kumaştan Rus mujik tipi uzun gömlek ya da koyu renkli Romanov gocuğu giyerdi. Genelde giyimine-kuşamına özen gösterirdi, kuru havalarda bile ayağından çizmesini çıkarmazdı.

---

1 Tanrı'ya tapan, Tanrı duacısı. (Ç.N.)

2 Eski tarikat mensubu, raskolnik, malakan. (Ç.N.)

Kiliseye gitmemesinin nedeni ona göre dua usullerinin onun inandığından başka türlü olması, ayrıca papazların izin verilenin dışında şarap içmeleri, tütün kullanmalarıydı. Evinde dua ederken kız kardeşi de yanında dururdu. Vedenyapino kilisesinde sabah duası sırasında bazı bölümler atlanır, akşam duası ise büyük yortularda bile yapılmazdı. Yakov İvanıç evinde tapınırken hiçbir duayı atlamaz, İncil'in her satırını tek tek okuyarak duasını tamamlardı. Boş zamanlarında ise peygamberlerin yaşamını okurdu. Günlük yaşantısında tümüyle din kuralları geçerliydi; diyelim Büyük Perhiz'de dinin gereklerine göre günlerden birinde şarap içilecekse canı istemediği halde «ruhun dinçliği» için o gün şarap içerdi.

Tanrı'ya yakarması, ilahi söylemesi, oruç tutması, dua odasını tütsülemesi Tanrı katında mutluluğa erişmek için değildi; tümüyle din kurallarına uymak içindi. Onun anlayışına göre insanoğlu dinsiz, inançsız yaşayamazdı; o bakımdan dinin gerekleri gününe, zamanına uygun, her sabah ve her akşam saptırılmadan yerine getirilmeli, Tanrı'ya aynı söz ve niyetlerle yakarılmalıydı. Yaşamak bizim için nasıl kaçınılmazsa Tanrı'ya yakarmanın da O'nun koyduğu kurallara göre yapılması gerekirdi. O bakımdan her gün okunacak dua, söylenecek ilahi Tanrı'nın isteklerine uygun olmalıydı. Bu duruma göre Paskalya'nın ilk günü Yohan İncili'nden ilk bölüm okunur, Paskalya'dan İsa'nın göğe çıktığı güne kadar bilmem hangi dua okunmadan geçilirdi. Bu kurallara uymak, dinin gereklerini sıkı sıkıya uygulamak Yakov İvamç'a büyük bir haz veriyordu. Eğer bir durum dolayısıyla kurallara uyamaz, diyelim dua etmesi gerektiği zamanda kente mal almaya ya da iş için bankaya giderse o gün sürekli tedirgin olurdu.

Amcasının oğlu Matvey hiç beklemediği bir zamanda fabrikadaki işinden ayrılıp baba evine döner gibi meyhaneye sığınınca Yakov İvanıç'ın düzeni birdenbire bozuldu. Matvey onlarla birlikte dua etmek istemiyor, yemek saatlerine uymuyor, sabahları geç kalkıyor, sağlık durumunu ileri sürerek per-

hize uyması gereken çarşamba, cuma günleri süt içiyordu. Ayrıca dua odasına gelip, «Ağabeyciğim, aklınızı başınıza toplayın! Tanrı'ya böyle yakarılmaz. Vaz geçin bundan!» diye bağırması vardı ki, işi iyice çığrından çıkarıyordu. Bu sözler üzerine Yakov İvanıç'ın tepesi atıyor, kız kardeşi Aglaya ise öfkelenerek sövüp saymaya başlıyordu. Ya da geceleyin gizlice dua odasından içeri girip, «Ağabeyciğim, sizin dularınız Tanrı katına ulaşmaz. Çünkü kutsal kitapta 'Önce kardeşinle iyi geçin, sonra bana karşı görevlerini yerine getir!' diye yazar. Ama siz böyle yapmıyorsunuz, üstelik tefecilikle uğraşıp şarap satıyorsunuz. Böyle şeyler yapmayın!» diyordu.

Yakov İvanıç'a göre günleri laklakla geçen, işe yaramaz insanların boş laflarıydı bunlar. Böyleleri «kardeşinle iyi geçin, yakınlarını sev» gibi sözleri dua etmemek, oruç tutmamak, kutsal kitap okumamak için söylerlerdi. Çalışmayı sevmedikleri için de her türlü kazancı kötülerler, paranı işletirsen «Tefecilik yapıyorsun!» derlerdi. Çünkü züğürtlük, para biriktirmekten, kazandığını korumaktan, kısacası zengin olmaktan daha kolaydı.

Bununla birlikte artık huzuru kaçmıştı, eskisi gibi içi rahat dua edemiyordu. Dua odasına girip kutsal kitabı açar açmaz, «Acaba Matvey gene gelip burnunu sokacak mı?» diye içine bir korku düşüyordu. Gerçekten de fazla gecikmeden içeri dalıyordu amca oğlu. «Aklınızı başınıza toplayın, ağabeyciğim! Böyle yakarmaktan vaz geçin!» diye başlıyordu. Aglaya ağza alınmayacak küfürler ediyor, kendisinin öfkeden kan beynine sıçrıyordu. Yakov, «Defol, git evimden!» dedikçe, Matvey «Burası benim de evim!» karşılığını veriyordu.

Her ne kadar yeniden dua etmeye, ilahi söylemeye başlıyorsa da içini bir tedirginlik sarmıştır artık; önündeki kitaba bakarak düşüncelere dalıyordu. Amca oğlunun söylediklerini boş sözler olarak adlandırmakla birlikte son zamanlarda onun da içini bir kurt kemirmeye başlamıştı. Çok iyi biliyordu ki, zengin bir adamın cennete gitmesi kolay değildi, üç yıl önce

çalınmış bir atı uygun fiyatla satın aldığını unutamıyordu, rahmetli karısı sağken birisi meyhanede onun verdiği içkiden ölmüştü, bu da aklından çıkmıyordu,

Tedirginliği geceleri de geçmeyip kuş uykusu uyuduğu için Matvey'in sabahlara değin yatağında oflayıp pufladığını işiterek onun çini fabrikasını çok özlediğini anlıyordu. Kendisi de yatağında bir o yana, bir bu yana dönüp duruyor; çalıntı at, meyhanesinde içkiden ölen sarhoş, İncil'deki deveyle ilgili sözler aklından çıkmıyordu.

Eskiden sık sık aklını çelen dinle ilgili garip hayalleri yeniden canlanacağa benziyordu. Öte yandan martın sonu yaklaştığı halde kar yağışı dinmek bilmiyor, sanki ortalık kışmış gibi sürekli bora-fırtına esiyor, baharın yakın olduğuna inanası gelmiyordu insanın. Havanın bu durumu iyice kabak tadı vermeye başlamıştı; insanın canı yalnız kavga etmek, hır çıkarmak istiyordu. Hele geceleri fırtına eserken üst kattaki gürültüden durulmuyordu, sanki birileri paldır küldür dolaşıyordu yukarda. İşte o zaman Yakov İvanıç'ın garip hayalleri daha bir azıyor, başı çatlayacak gibi ağrıyor, tüm uykusu kaçıyordu.

IV

Paskalyanın son pazartesi günü Matvey odasında, Daşutka'nın Aglaya'ya şunları söylediğini işitti:

—Halacağım, dün Matvey amca bana oruç tutmamamı söyledi.

Matvey yeğeniyle arasında geçen konuşmayı anımsadı, sözlerinin çarpıtılmasına kızarak;

—Yeğenim, boşuna günaha giriyorsun! dedi inleyerek. Oruç tutulmaz olur mu? Peygamberimiz kırk gün perhiz yapardı. Ben sana yalnız zayıf bünyeli insanların oruç tutmamaları gerektiğini söyledim.

Döşeme silmekte olan Aglaya alaycı bir sesle (pazar gün-

leri dışında sürekli döşeme siler, böyle zamanlarda herkese kızardı);

—Sen fabrikada büyük işler yapmış amcanı dinle, başka kimseye kulak asma! dedi. Çünkü doğruları yalnız o bilir! Sonracığıma fabrikada nasıl oruç tutarlarmış, bir de onu sor! Amcan olacak adamın, sevgilisi yosmayla perhiz ayında gizli gizli süt zıkkımlandığını nereden bileceksin? Kendisi başkasına talkın verir, ama sevgili edinmeyi de becerir. Sor bakalım, paracıklarını kime kaptırmış!

Matvey dua odası açıp kocakarılarla, evde kalmış kızlarla oturup kalkıp dua ettiği dönemde kızlardan biriyle gönül ilişkisi kurduğunu, ondan bir çocuğu olduğunu bıcılgan bir yara gibi saklardı herkesten. İşinden ayrılıp eve dönerken biriktirdiği paranın hepsini kadına bırakmış, yol harçlığını bile fabrika sahibinden almıştı. Cebinde topu topu birkaç ruble parayla dönmüştü; onu da çaya, muma harcıyordu. «Gizli sevgilisi» sonra ona mektup yazıp çocuğun öldüğünü bildirmiş, kalan parayı ne yapacağını sormuştu. Mektup nasılsa Aglaya'nın eline geçtiği için fırsat buldukça «sevgilisi yosma»yı Matvey'in başına kakardı.

Aglaya;

—Az değil, 900 ruble! dedi. Canı çıkası karıya, fabrikadan edindiği kaltağa yedirdi hepsini!

Öfkesini yenemediği için bağıra bağıra konuşuyordu.

—Orada sesini çıkarmadan yatarsın, değil mi, pis asalak? Bir gün seni nasıl parça parça edeceğim, görürsün! 900 rubleye acımadan bir çırpıda bayırın yosmasına bağışladın! Şurada yeğenin Daşutka var, yabancı değil ki, ona vereydin! Ya da Belev'e, Mariya'nın öksüzlerine göndereydin! O sürtük karı bir gün geberir de görürüm! Boynu altında kalsın, iyi gün göremesin, e mi!

Ara dua saati yaklaştığı için Yakov İvanıç dua odasından kız kardeşini çağırdı. Bunun üzerine Aglaya yıkanıp temizlendi, başına beyaz yazmasını örttü, hiçbir şey olmamış gibi ses-

sizce sevgili ağabeyinin yanına gitti. Matvey'le tartışırken ya da meyhanede köylülere çay verirken gözleri velfecir okuyan cadı karının biri olurdu; ama dua odasında süt dökmüş kedi gibi uysallaşır, sanki gençleşip temiz yüzlü, duygulu bir kadın olur, hatta dudaklarını bile yürek biçiminde büzerdi.

Yakov İvanıç ara duaları bile Büyük Perhiz'deymiş gibi uzatarak, iç karartıcı bir sesle okurdu. Biraz okuduktan sonra durup bekledi, evdeki sessizliğe kulak kabarttı, ardından yaptığı işten büyük tad alarak yeniden okumaya başladı. Bu sırada ellerini saygıyla önünde kavuşturmuştu, gözlerini arkaya deviriyordu, bir yandan sallanıyor, bir yandan da derin derin iç çekiyordu. Tam o sırada dışardan birtakım sesler duyuldu. Jandarma çavuşu ile büfeci Sergey Nikanorıç, Matvey'i görmeye gelmişlerdi. Yakov İvaniç evde yabancılar olduğunda ilahi söylemeye, yüksek sesle dua etmeye utanırdı; şimdi de gelenlerin seslerini duyunca fısıltıyla, yavaş yavaş okumaya başladı. Dua odasında büfecinin söyledikleri tek tek duyuluyordu:

—Şçepovo köyünde bir Tatar var, meyhanesini 1500 rubleye devrediyor. Peşin 500 ruble ödenir, kalanına senet verilirse hemen bırakmaya hazır. O bakımdan, Matvey Vasilyıç, bana bu parayı borç verirseniz size minnettar kalırım. Size ayda yüzde iki faiz ödeyeceğim.

Matvey;

—Bende para ne gezer? diyerek şaşkınlığını belirttti. Kim kaybetmiş de ben bulmuşum parayı?

Jandarma çavuşu araya girdi:

—Yüzde iki iyi faiz, daha iyisini nereden bulacaksın? Paran yastık altında yattıkça güvelerin kemirmesinden başka bir işe yaramaz. Ver şuna işte!

Neden sonra konuklar ayrıldılar, ortalığa bir sessizlik çöktü. Yakov İvanıç yeniden yüksek sesle yakarmaya, ilahi söylemeye başlamıştı ki, kapıdan Matvey'in seslendiğini işitti:

—Ağabeyciğim, atla arabayı verin de Vedenyapino'ya gidip geleyim.

Yakov'u gene bir tedirginliktir aldı.

—Atların ikisinin de işi var. Yanaşma biriyle domuz götürdü, doru tayla da ben duamı bitirir bitirmez Şuteykino'ya gideceğim.

Matvey öfkelendi.

—Ağabeyciğim, atları istediğiniz zaman siz kullanıyorsunuz da niçin ben kullanamıyorum?

—Ben iş peşindeyim. Senin gibi gezmeye gitmiyorum.

—Bütün mala ortak olduğumuza göre atlara da ortağız. Bunu böyle bilmeniz gerekir, ağabeyciğim.

Bir sessizlik oldu. Yakov bir yandan dua ediyor, bir yandan da Matvey'in kapıdan uzaklaşmasını bekliyordu.

Matvey;

—Ağabeyciğim, ben hasta bir adamım, malda-mülkte gözüm yok. Hastalığım süresince karnımı doyurmam için ortak paranın bir bölümünü bana verin, hemen çekip gideyim, dedi.

Yakov sesini çıkarmadı. O da Matvey'den bir an önce kurtulmak istiyordu, ama şimdi metelik ödeyecek durumda değildi, çünkü paranın hepsi ötede-beride işletmedeydi. Ayrıca Terehovların soyunda mal bölüşümü denen bir olay yoktu, bölüşmek sonunda aileyi batmaya götürürdü.

Yakov sesini çıkarmıyor, Matvey'in kapının önünden çekilmesini bekliyordu. Tek korkusu vardı şimdi: Kız kardeşi sabahki gibi sövüp saymaya başlarsa ne yapardı? Neyse Matvey gitti en sonunda, o da kendi işine döndü. Ancak dua etmenin zevki mevki kalmamıştı artık; yerlere kadar eğilirken başı dönüyor, gözlerinin önü kararıyor, inilti gibi çıkan sesinden midesi bulanıyordu. Böyle moral bozukluklarıyla geceleri karşılaştığında bunu uykusuzluğa yorardı, oysa şimdi vakit gündüzdü. Sanki tepesine, omuzlarına şeytanlar çökmüştü.

Ara duaların hepsini bitirdikten sonra içinde büyük bir sıkıntı ve öfkeyle Şuteykino köyüne gitmek üzere yola koyuldu. Geçen güz Progonıy istasyonu yakınında hendek kazan işçiler meyhaneye 18 ruble borç takıp kaçmışlardı. Hendeği

kazdıran müteahhidi Şuteykino'dan ayrılmadan bulup parayı ondan almalıydı. Karlar eriyip ardından birkaç kez tipi bastırmasından ötürü yollar iyice bozulmuştu. Kimi yerlerde derin çukurlar açılmış, buralara su dolup buzlaşmış, kimi yerlerde de toprak kayıp yol iyice darlaşmıştı. Buralarda arabayı, kızağı düzgün sürmek, karşıdan gelenlere yol vermek bayağı zordu. O gün sabahtan başlayarak hava değiştiği için rutubetli, soğuk bir rüzgâr esiyordu.

Karşıdan uzun bir kızak dizisi gözüktü; atları kadınlar sürüyor, kızaklara tepeleme yığılı tuğlaları taşıyorlardı. Onları görür görmez Yakov kendi kızağını yana çevirince hayvan karnına değin kara saplandı. Yol burada iyice daraldığından kendisi sola kaykılarak bekliyor, karşıdan gelenler ise ona çarpmamak için kızaklarını sağa doğru yatırıyorlardı. Uzun kızak dizisi böyle yavaş yavaş geçip gitti. Rüzgârın uğultusu arasından kızakların karlar üstünde gıcırdaması, sıska beygirlerin pofurtusu, kadınların birbirlerine seslenmeleri duyuluyordu. Kadınlar gözlerini ona dikerek;

—Bizim Bogomolov gene yola koyulmuş, diyorlardı.

Başka bir kadın da;

—Görünüşe bakılırsa kar Yegor yortusuna değin kalkmaz, daha çekeceğimiz var! diyerek içini çekti.

Yakov kızak dizisinin sonuna değin yana kaykılarak oturdu, yüzüne çarpan rüzgârdan dolayı hep gözlerini kıstı, bu sırada atlarla kırmızı tuğlalar gözlerinin önünden birbiri ardından geçti durdu. Belki rahatsız oturmaktan dolayı böğrünün ağrıması beş-on ruble için Şutkeykino'ya gitmesini önemsiz kıldı gözünde, ertesi gün oraya yanaşmasını göndermenin daha uygun olacağını düşünmeye başladı. Aynı anda da uykusuz geçirdiği bir gece önce aklına gelen deveyle ilgili sözler, çaldığı atı getirip satan köylü, içkiden ölen sarhoş adam, semaverlerini rehin bırakan kadınlar yeniden gözünün önünde canlandı. Gerçi tecimle (ticaretle) uğraşan herkes daha çok para kazanmanın yolunu arardı, ama Yakov artık bıkmıştı böyle işlerden,

bu düzenden bir an önce elini-eteğini çekmek istiyordu. Akşam eve dönüşte uzun uzun dua etmek, yakarmak da can sıkıcı geliyordu şimdi ona. Rüzgâr habire yüzüne çarpıyor, yakasını kaldırıp kaldırıp indiyordu; sanki kafasına üşüşen düşünceleri kulağına fısıldayan da bu rüzgârdı. Önünde uzayıp giden, çocukluğundan beri tanıdığı kırlara bakarken gençlik günlerinde de kafasında aynı kaygılı düşüncelerin dolaştığını, onu dinden soğutan aynı hayallerin o zaman da kendisini rahatsız ettiğini anımsadı.

Kırların ortasında yalnız başına yolculuk etmek korkutucu gelmeye başladığı için atının başını geriye çevirdi, kızak dizisinin arkasından hızla sürdü. Kadınlar;

—A, Bogomolov geriye döndü! diyerek gülüşüyorlardı.

Perhiz dolayısıyla evde yemek pişmediği, semaver kaynamadığı için gün bir türlü geçmek bilmiyordu. Atın koşumunu çözüp çoktan ahıra kapatmış, istasyona un göndermiş, iki kez dua okumaya durmuş, ama gene de akşamı edememişti. Kız kardeşi Aglaya da evdeki bütün döşemeleri silmiş, yapacak başka bir işi olmadığı için sandığının içindekileri yeni baştan düzene koymuştu. Çeyiz sandığının kapağının içi şişelerden kopardığı etiketlerle kaplıydı. Matvey ise açlıktan karnı guruldayarak bir köşede hüzünlü hüzünlü oturuyor, bir şeyler okuyor ya da ayrıldığı fabrikayı aklına getiren çini kaplı sobayı seyrediyordu. Geç vakitlere değin uyuyan Daşutka bir ara kalkarak hayvanları suvarmaya götürdü. Ancak kuyudan su çekerken ip koptu, su kovası kuyunun dibine düştü. Bunun üzerine yanaşma, kovayı çıkarmak üzere kanca aramaya koyuldu. Daşutka kancanın kuyunun dibine erişmeyeceğini belirtmek için «Kuyu dirin, dirin!» diye çırpınıyor, yanaşma onun ne demek istediğini anlamadığı için kıza ters ters bakıyordu. Bir ara dayanamayarak Daşutka'ya yakası açılmadık bir küfür savurdu. Cahil kız ordan geri kalır mı? O da bastı küfürlerin en sunturlularını. Bunları ancak meyhanede sarhoş köylülerden

öğrenmiş olabilirdi. Kızının ağzından çıkanları işiten Yakov dehşet içinde kalarak bağırmaya başladı:

—Ağzından çıkanları kulakların duymuyor mu, utanmaz karı! Bu sözleri nasıl ağzına alırsın?

Daşutka babasına şaşkın şaşkın baktı, az önce söylediği sözleri niçin ağzına alamayacağını anlamamıştı. Zavallı baba! Kızına öğüt vermek, aklını başına devşirmek istiyordu, gelgelelim kızı böyle şeylere öylesine yabancıydı ki! Cahilliği yanında son derece görgüsüz, ilkel, üstelik düşündüğünün ötesinde dinden, inaçtan uzak... Yakov kızının karlarla örtülü ıssız ormanın ortasında sarhoş köylüleri dinleye dinleye bu hale geldiğini bildiği için ona kafasının almayacağı bir sürü öğüt vermenin gereksizliğini düşündü ve elini sallayarak dua odasına döndü.

Bu olaylar olurken jandarma çavuşu ile büfeci Sergey İvanıç yeniden Matvey'le konuşmaya gelmişlerdi. Yakov Ivanıç bu üç kişinin üçünün de dinsiz-inançsız olduğunu, üstelik bunun onları kesinlikle rahatsız etmediğini düşündü. Böylelerinin yaşantısı ona göre bir köpeğinkinden farklı değildi. Hiçbir anlamı olmayan, saçma, sonu aydınlık gözükmeyen bir yaşantı! Bu durumdan son derece tedirginlik duyduğu için şapkasını giymeden avludan geçti, kendini sokağa attı. Lapa lapa yağan karın altında yumruklarını sıkıyor, değirmi koca sakalı rüzgârdan dalga dalga savruluyor, başını durmadan iki yana sallıyordu. Sanki başının, omuzlarının üstüne şeytanlar çökmüştü, yolun ortasında yürüyen o değil, yabanıl, korkunç, iri bir hayvandı. Yürürken şöyle bir bağırıverse sesi ormanı, kırları baştan başa dolduracak, korkudan çevrede herkesin ödü patlayacak gibi geliyordu...

V

Yakov İvanıç eve döndüğünde jandarma çavuşu ayrılmış

bulunuyordu, büfeci ise Matvey'in odasında hesap kutusuyla hesap yapmaktaydı. Sergey Nikanorıç eskiden hemen hemen her gün meyhaneye uğrar, bununla da yetinmeyip fırsat buldukça eve Yakov Ivanıç'ı görmeye gelirdi; son zamanlarda ise Matvey'in odasına dadanmıştı. İşi-gücü hesap kutusuyla bir şeyler hesaplamaktı. Bu sırada gergin, kızarık yüzünü terler basıyor, Matvey'den durmadan para istiyor, şakaklarını sıvazlayarak eskiden birinci sınıf istasyonlarda subaylara konyaklı meyve salatası hazırladığını, şölenlerde beylere-paşalara kendi eliyle çığa balığı çorbası sunduğunu anlatıyordu. Adamcağızı istasyon büfelerinden başka bir şey ilgilendirmiyor gibiydi; ağzını açınca yalnız konyaklı meyve salatasından, servis takımlarından, şaraplardan söz ediyordu. Bir keresinde istasyonda çocuğunu emziren genç bir kadına çay verirken, hoş bir şey söylemiş olmak için;

—Annenin memesi bebek için zengin bir büfedir, demişti.

İşte Matvey'in odasında hesap kutusuyla uğraşırken ondan gene para istedi, kendisinin Progonnı istasyonunda ömür tüketecek adam olmadığını söyledi, sonra da ağlamaklı bir sesle birkaç kez;

—Söyleyin lütfen, ben şimdi nereye gideyim? Burada çürüdüğüm yetmedi mi! Kendimi nasıl kurtarayım? diye dert yandı.

Daha sonra Matvey mutfağa giderek dünden kalma haşlanmış patatesleri soymaya başladı. Ortalık iyice sessizleştiği için Yakov İvanıç büfecinin gittiği kanısına vardı. Vakit hayli ilerlemiş, akşam duası zamanı gelmişti. Yakov İvanıç kız kardeşini de çağırarak dua odasına kapandı, evde kimse olmadığını düşünerek yüksek sesle yakarmaya başladı. Bir yandan dua okuyor, bir yandan ilahi söylüyordu; oysa kafasında bambaşka düşünceler vardı o sırada. «Tanrım, bağışla biz günahkâr kullarını! Bağışla bizi!» diyordu durmadan. Onun böyle ateşli ateşli fısıldaması, yerlere kadar eğilerek selam vermesi, başını deli gibi iki yana sallaması karşısında Aglaya ağabeyine şaşkın

şaşkın baktı. Yakov İvanıç'ın bir korkusu da her an Matvey'in içeri giriverecek olmasıydı. Gene dayanamayıp gelecekti. Ateşli duaların, yerlere kadar eğilmelerin söndüremediği bir hınç doldurmuştu yüreğini amca oğluna karşı. Gerçekten de az sonra geldi Matvey, dua odasının kapısını açarak sessizce içeri daldı.

—Ağabeyciğim, yapma böyle şeyleri! Günahtır, günah! Aklını başına topla! demeye başladı.

Öfkeden yumruklarını sıkan Yakov İvanıç amca oğluna vurmamak için kendini zor tuttu, dua odasından koşarcasına çıktı. Bir süre önce kendini sokağa yabanıl, korkunç bir hayvan attığı zamanki gibi canavarca duygular yeniden kabarmıştı yüreğinde. Sofayı geçip meyhane bölümüne girdi. Köylüler burada sürekli çay, sigara içtikleri için içerisi dumana boğulmuştu. Okkalı adımlarla döşemeyi dövercesine yürüdü, raflardaki çay fincanları şangırdadı, masalar, sandalyeler sarsıldı.

Biliyordu ki, yakarma tarzı çoktandır onun da hoşuna gitmiyordu. Böyle dua edilmez, ilahi okunmaz, selam verilmezdi... Bir an önce aklını başına toplamalı, gerektiği gibi dua edip yaşamalıydı. Ama nasıl? Bunu bir bilebilseydi! Belki böyle şaşırıp ortalıkta sersem sersem dolaşması şeytanın hoşuna gidiyordu. Ah, biri ona nasıl dua edeceğini öğretseydi! Ne yapacaktı şimdi? Nasıl yaşayacaktı? Başını ellerinin arasına alıp bir çıkış yolu bulmaya çalıştıysa da Matvey'le aynı çatı altında olması sakin düşünmesini engelliyordu. Yakov İvanıç hızla müşteri bölmesinden ayrıldı.

O sırada Matvey mutfakta, önünde bir tabak, haşlanmış patates yiyordu. Hemen oracıkta fırının yanında oturan Aglaya ile Daşutka kelepten iplik sarmaktaydılar. Fırın ile Matvey'in oturduğu masanın arasında ütü masası ile bunun üstünde soğuk bir ütü vardı.

Matvey;

—Kardeşçiğim, bana biraz yağ verir misiniz? dedi Aglaya'ya.

Beriki şaşırdı.

—Aa! Böyle bir günde yağ mı yenirmiş!

—Ama ben papaz değilim, keşiş de değilim. Çoğu kimseler gibi sade bir kulum. Hele sağlığım bozuk olunca süt bile içebilirim.

—Anladım, senin çalıştığın fabrikada her naneyi yerler.

Aglaya böyle diyerek amca oğlunun önüne yağ şişesini koydu. Matvey'in günaha girdiğini göstermek için öfkeli öfkeli sırıtarak şişeyi masaya 'küt' diye vurmuştu. O sırada Yakov girdi içeriye.

—Sana perhizde yağ yenilemeyeceğini kaç kez söyledim! diye bağırdı.

Aglaya ile Daşutka irkildiler, Matvey ise ona aldırmaksızın şişeden tabağına yağ boşalttı, yemeye başladı.

Bunun üzerine Yakov;

—Sana yağ yenilmeyeceğini söyledim, işitmiyor musun? diye daha yüksek sesle bağırdı, tabağı kaptığı gibi havaya kaldırdı, olanca hızıyla yere çarptı. Tabak tuzla buz olup parçalandı.

Matvey süt dökmüş kedi gibi süklüm püklüm durduğu halde yumruğunu masaya vurarak bir daha bağırdı Yakov:

—Bu zıkkımı yeme demedim mi sana?

Matvey'in yüzü sapsarı kesilmişti. Ağzındaki yemeği çiğneyerek ayağa kalktı.

—Ağabeyciğim, aklınızı başınıza toplayın!

Amca oğlunun sesinden, yüzündeki kırışıklardan, sakalına yapışmış ekmek kırıntılarından, ağzını oynatmasından iyice deliye dönen Yakov;

—Defol, git evimden! Hemen çık! diye haykırdı.

—Ağabeyciğim, kendinize gelin! Şeytana teslim olmayın!

—Sus! (Ayaklarını yere vurdu.) Yıkıl karşımdan!

Öfkelenmeye başlayan Matvey de sesini yükseltti:

—Madem öyle, şunu belirteyim ki, siz Tanrı yolundan sapmışın, zındığın birisiniz! Şeytan gözünüzü kör etmiş,

gerçekleri görmüyorsunuz! Sizin gibiler oturup kalkıp dua etse ne işe yarar ki? Vakit geçmeden pişmanlık getirin! Daha fazla günaha batmayın! Aklınızı başınıza toplayın!

Yakov onu iki omzundan birden kavradı, masa başından mutfağın ortasına doğru sürükledi. Beriki iyice afallamıştı. Yüzü korkudan daha bir sarardı. «Ne oluyor? Ne yapıyorsunuz?» diye homurdanıyor, Yakov'un elinden kurtulmaya çalışıyordu. Bu sırada adamın gömleğine sarıldı, gömleğin yakası yırtılarak elinde kaldı. Onun bu hareketi Aglaya'ya ağabeyini dövmek istiyormuş gibi gözüktüğü için masanın üstünde duran yağ şişesini kaptığı gibi var gücüyle Matvey'in tepesine indirdi. Matvey bir an sarsıldı, yüzü durgunlaştı, çevresine kayıtsız kayıtsız baktı. Heyecandan derin derin soluyan, şişenin canlıymış gibi tok bir ses çıkararak kırılmasından büyük bir zevk alan Yakov, Matvey düşmesin diye onu sımsıkı kavradı, bir yandan da masanın üstünde duran ütüyü parmağıyla birkaç kez Aglaya'ya gösterdi. (Bunu çok iyi anımsıyordu.) Ancak ellerinden aşağı doğru kan aktığını, Daşutka'nın hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladığını, ütü masasının gürültüyle devrildiğini, Matvey'in boş bir çuval gibi olduğu yere yığıldığını gördükten sonra olanları anladı; Matvey'e karşı duyduğu bütün öfkesi geçti.

Soğuk ütüyü hâlâ elinde tutan Aglaya;

—Gebersin köpek! dedi eksilmeyen bir kinle.

Kırmızı kan lekeleri sıçrayan beyaz yazması omzundan aşağı kaymış, saçları dağılmıştı.

—Bayırın iti, ne olacak! Canı cehenneme!

Durum korkunçtu. Daşutka elinde bir kelep iple fırının yanında oturuyor, hıçkıra hıçkıra ağlıyor, garip sesler çıkararak öne doğru eğilip eğilip kalkıyordu. Ama daha da korkuncu kana bulanmış patateslerdi. Yakov yere saçılan kanlı patateslere basmamaya çalışarak kapıya doğru yürüdü. A, bir de ne görsün? Büfeci Sergey Nikanoriç eşikte durmuyor mu? Böyle bir şeyi düşünde görse bu kadar korkup ürpermezdi. Elinde

hesap kutusuyla orada dikilen büfeci olanları korkulu bir yüzle bir süre izledikten sonra geriye döndü; sofaya, oradan da dışarıya fırladı. Durumu ancak o zaman kavrayan Yakov adamın arkasından yürüdü.

Bir yandan kanlı ellerini kara siliyor, bir yandan da nasıl davranması gerektiğini tasarlıyordu. Yanaşmasına izin verdiği, adamın o geceyi köyünde, ailesinin yanında geçirmek üzere gittiği şimşek gibi çaktı zihninde. Yortu arefesinde domuz kesmişlerdi, avludaki karlar kan lekeleri içindeydi, hatta kızağın ön kirişlerine, kuyunun kenarına da kan sıçramıştı. Bu durumda ortalığın kana bulanması kimsede kuşku uyandırmayacaktı. Her ne kadar cinayeti gizlemek korkunç bir şeyse de istasyondan jandarma çavuşunun gelmesi, ıslık çalarak alaycı alaycı yüzüne bakması, köylülerin Aglaya ile onu, kollarını bağlayıp bucağa, oradan da ilçe merkezine götürmeleri kadar korkunç değildi. Köyden çıkarlarken herkes başlarına üşüşecek, «Bogomolovları hapse götürüyorlar!» diye bağıracaklardı sevinerek. En iyisi başlarına gelecekleri geciktirmek, bu acıyı elden geldiğince geriye atmaktı.

Avluda büfecinin arkasından yetişerek;

—İsterseniz size bin ruble borç vereyim, dedi. Olanları anlatınca elinize ne geçecek? Nasıl olsa ölen birini diriltemezsiniz...

Arkasına bakmadan adımlarını hızlandıran büfeciye yetişmekte zorluk çekiyordu.

—Durun, bin beş yüz veririm!

Öndekine yetişemediği için soluk soluğa kaldı. Beriki, kendisini de öldürecekleri korkusundan olacak, iyice arayı açmıştı. Demiryolu geçidini aştıktan, geçit ile istasyon arasındaki yolu yarıladıktan sonra bir an dönüp geriye baktı, Yakov'un geride kaldığını görerek adımlarını yavaşlattı. İstasyonda, hat boyunca kırmızılı, yeşilli ışıklar yanıyordu, rüzgâr dinmişti, ancak kar lapa lapa yağmaya devam ettiği için yolun üstü bembeyaz karla kaplıydı. Sergey Nikanoroç istasyona

varınca durdu, bir dakika düşündü, sonra kararlı adımlarla geriye döndü. Hava 'kararmaya başlamıştı.

—1500 rubleyi kabul ediyorum, Yakov İvanıç, dedi. Kimseye bir şey söylemem.

VI

Yakov İvanıç'ın parasının bir bölümü bankadaki vadeli hesaba yatırılmıştı, bir bölümü de rehin aldığı mallar karşılığında müşterilerde duruyordu. Elindeki para ise yalnız işletme giderlerine yetecek kadardı.

Mutfağa girerek kibrit konulan teneke kutuyu el yordamıyla buldu, bir kibrit çaktı. Mavi kükürt alevi ortalığı hafifçe aydınlattığı sırada yerde yatan ölüye göz attı. Matvey masanın yanında boylu boyunca uzanmaştı, üstü beyaz bir çarşafla örtülü olduğu için yalnız çizmeleri gözüküyordu. Köşeye gizlenmiş bir cırcır böceği ötmeye başladı. Aglaya ile Daşutka iç odalarda yoklardı, meyhaneye geçince onları iplik sararken buldu. Yakov İvanıç oradan aldığı lambayla kendi odasına gitti, işletmede kullanılan parayı koyduğu sandığı karyolasının altından çıkardı. Topu topu 420 ruble kadar ufak kâğıt para birikmişti, 35 ruble kadar da gümüş bozukluk vardı. Kâğıt paralardan pis bir koku yayılıyordu. Paraların hepsini şapkasının içine tıkan Yakov İvanıç avluya, oradan dışarıya çıktı. Çevresine dikkatle bakındığı halde hiçbir yerde göremedi büfeciyi. Bunun üzerine;

—Hey, neredesin, be adam? diye seslendi.

Karayolu ile demiryolunun kesiştiği geçidin arkasından bir karaltı belirdi. Yakov İvanıç kararsız adımlarla yaklaşan büfeciyi tanıdı.

—Ortalıkta ne dolaşıp duruyorsun? İşte 500 ruble kadarı burada. Elimde bulunanların hepsini verdim. Kalanı da sonra...

Büfeci gözü aç bir adamın tezcanlılığı ile paraları ceplerine tıkıştırırken;

—Peki peki, çok teşekkür ederim, dedi.

Tir tir titrediği karanlıkta bile belli oluyordu.

—Yakov İvanıç, içiniz rahat olsun. Kimseye bir şeycikler söylemem. Şöyle bir uğramıştım, bir şey görmedim, kimsenin ne yapıp ettiğinden haberim yok, derim. Ah, dayanılmız, berbat bir yaşam benimkisi!..

Birbirlerine bakmaksızın bir süre suskun dikildiler. Büfeci titriyordu.

—Pisi pisine gitti, dedi. Ortada bir şey yoktu ki... İçerde oturmuş, hesap yapıyordum. Birden bir gürültü duydum. Kapıdan bakınca gördüm her şeyi. Basit bir yağ yüzünden çıktı... Ölüyü nereye koydunuz?

—Mutfakta yatıyor.

—Bir yere götürün hemen. Daha ne duruyorsunuz?

Büfeciyi istasyona değin geçiren Yakov İvanıç geriye dönerek atı arabaya koştu. Matvey'i Limarovo ormanına götürüp yolun kıyısına bırakacaktı. «Vedenyapino'ya gitmişti, yolda giderken öldürmüşler.» derdi. Biliyordu ki, kimse inanmazdı buna, ama olsun, ellerini bağlayıp oturmaktansa hareket etmek, bir şeyler yapmak daha iyiydi. Arabayı koşunca Daşutka'yı çağırdı, Matvey'i birlikte arabaya taşıdılar. Aglaya evde kalıp mutfağa çeki-düzen verecekti.

Yakov ile Daşutka, Limarovo ormanından geriye dönerlerken demiryolunun önündeki engeli kapalı buldular. Peş peşe iki lokomotifin çektiği uzun bir yük katarı geliyordu ilerden. Lokomotifler derin derin pofurduyor, karanlıkta ocak kapaklarından ateş kırmızısı ışıklar fışkırıyordu. Geçit yerine gelince öndeki lokomotif kulak çınlatan bir düdük öttürdü.

—Nasıl da ötüyor! dedi Daşutka.

Tren geçince geçit bekçisi engeli yavaş yavaş kaldırdı. Sonra Yakov'a seslendi:

—Yakov Ivanıç, sen miydin? Tanımadığıma göre çok zengin olacaksın demektir.[1]

Yatma vakti gelince Aglaya ile Daşutka döşeklerini meyhanenin tabanına serdiler, Yakov ise tezgahın üstüne yaydı şiltesini. Ama uyumadan önce kimse dua etmedi, hatta gece kandilini bile yakmadılar. O gece sabaha değin üçü de gözünü kırpmadılar, ancak konuşan da olmadı. Sanki boş duran üst katta birileri koşturup duruyormuş gibi sesler duydular.

Aradan iki gün geçince ilçe merkezinden savcı ile bir sorgu yargıcı geldi; önce Matvey'in odasını, sonra bütün meyhaneyi aradılar. En baştan sorguya çekilen Yakov, Matvey'in pazartesi günü akşam üzeri orucunu tamamlamak üzere Vedenyapino'ya gittiğini, onu yolda karşısına çıkan hızarcıların öldürmüş olabileceğini söyledi. Hat boyunca ormanda hızarcılar çalışıyordu. Bunun üzerine sorgu yargıcı Matvey'i yolda şapkasız, şapkasını da evde bulduklarını, yola şapkasız mı çıktığını sordu. Sonra Matvey'in kafası paralandığı, yüzü, göğsü kan içinde kaldığı halde bulunduğu yerde kan izine raslamadıklarını bildirdiler. Yakov şaşırdı, nasıl karşılık vereceğini bilemedi;

—Bilmiyorum, demekle yetindi.

Ardından korktuklarının hepsi tek tek başına geldi. Önce jandarma çavuşu ile köy bekçisi dua odasında onunla alay edercesine sigara içtiler. Sonra Aglaya sorgulamayı genişleten sorgu yargıcına küfrederek saldırdı; polisler ağabeyi ile ikisini evden götürürlerken köylüler kapıda toplandılar, «Bogomolovları götürüyorlar.» diye sevinçlerini belli ettiler.

Sorguya çekilen jandarma çavuşu, amca oğluyla mal paylaşmak istemediği için Matvey'i Yakov ile Aglaya'nın öldürdüğünü söylemişti. Evde yalnız kalınca Daşa sorguya çekildi. Daşutka, Matvey amcası ile Aglaya halasının geçineme-

1 Ruslar birisini tanıyamazlarsa o kişinin zengin olacağına inanırlar.(Ç.N.)

diklerini, para yüzünden evde her gün kavga çıktığını anlattı. Onun söylediklerine göre Matvey'in epeyce parası vardı, çünkü fabrikada çalışırken tanıştığı sevgilisine 900 ruble vermişti.

Böylece Daşutka meyhanede yalnız başına kaldı. Oraya artık çay, votka içmeye kimse gelmiyordu. Kızcağız can sıkıntısından bazan odaları silip süpürüyor; girip çıkıp simitle bal, reçel yiyordu. Aradan bir süre daha geçince geçit bekçisi sorgulandı. Adam sıkıştırılınca pazartesi günü geç vakit Yakov ile Daşutka'yı arabayla Limarovo ormanına giderlerken gördüğünü söyledi. Bunun üzerine Daşa'yı da tutuklayıp ilçe hapisanesine kapattılar. Çok geçmeden Daşutka'nın sözlerinden cinayet sırasında orada Sergey Nikanoriç'ın da bulunduğu anlaşıldı. Çalıştığı büfede arama yapılınca büfecinin paraları hiç beklenmedik bir yere, fırının altına soktuğu keçe çizmelerin içinde sakladığı ortaya çıktı. Hepsi de küçük paraydı, yalnız bir rubleliklerden 300 tane vardı. Büfeci yemin ederek bu paraları büfeden kazandığını, Yakov'un meyhanesine bir yıldır adımını atmadığını söylediyse de dinlenen tanıklar onun yoksulluk içinde kıvrandığını, son zamanlarda büyük para sıkıntısı çektiğini, Matvey'den borç para almak için ağabeyinin meyhanesine sık sık uğradığını anlattılar. Jandarma çavuşu da cinayet günü borç para almasına yardımcı olmak üzere büfeciyle iki kez meyhaneye geldiğini söyledi. Pazartesi günü akşam postası gelince büfecinin büfeyi açmadığı, geç vakit bir yerlere gittiği ortaya çıktı. Bunun üzerine onu da tutuklayıp ilçe hapisanesine gönderdiler.

On bir ay sonra mahkeme başladı.

Yakov İvanıç iyice yaşlanıp zayıflamıştı, hasta bir adam gibi ağır ağır konuşuyordu; kendini son derece güçsüz hissettiği belliydi. Hapiste yattığı 11 ay boyunca o kadar acı çekmişti ki, vicdan sızısından ruhunun da bedeni gibi yaşlanıp çöktüğü hemen anlaşılıyordu. Artık kiliseye gitmeyi de bıraktığı söz konusu edilince yargıç ona sordu:

—Yoksa siz de eski tarikattan mısınız?

—Bilmiyorum, efendim...

Gerçekten de hiçbir inanç taşımıyordu artık; din konusunda sağlam olarak bildiği, anladığı bir şey kalmamış gibiydi. Kendisine eski tapınmaları anımsatılınca bunları saçma bulduğunu söylüyordu. Aglaya ise içine düştüğü durumu kesinlikle kabul etmiyor, başına gelenlerde Matvey'i suçlu bularak ona eskisi gibi sövüp sayıyordu. Sergey Nikanorıç favorisinin yanında bir de sakal bıraktı. Duruşmalarda terliyor, kızarıp bozarıyor; sırtına geçirilen boz yelekten, basit köylülerle birlikte aynı sanık sandalyesine oturtulmaktan utanıyordu. Suçlamalara karşı kendini savunurken bayağı güç durumlara düştü, onu meyhanede birkaç kez gördüğünü ileri süren tanıklara, oraya bir yıldır uğramadığını bildirerek her biriyle tartıştı, onu dinleyenleri kahkahayla güldürdü. Daşutka hapiste yattığı sürece bayağı kilo aldı. Kızcağız kendisine yöneltilen soruları anlamakta güçlük çekiyordu. Matvey amcasının öldürülüşü sırasında çok korktuğunu, ama sonra korkusunun geçtiğini söyleyerek dinleyenleri o da bir hayli güldürdü.

Çıkar sağlamak için işlenen cinayet olayında dört kişi suçlu bulundu. Yakov İvanıç 20 yıl ağır kürek cezasına, Aglaya 13 buçuk yıl, Sergey Nikanorıç 10 yıl, Daşutka ise 6 yıl hapis cezasına çarptırıldılar.

VII

Sahalin adasındaki Due açık limanına gece geç vakit yanaşan yabancı bir vapur kömür almak istediğini bildirdi. Vapurun kaptanından sabaha dek beklemesini istedilerse de kaptan bir saat bile bekleyemeyeceğini söyledi, çünkü hava bozar, kömür alamadan limandan ayrılmak zorunda kalabilirlerdi. Gerçekten de Tatar körfezinde hava çok çabuk değişirdi, fırtınada Sahalin kıyıları son derece tehlikeliydi. Rüzgârın

sertleşmeye başladığını, dalgaların kabardığını görüyorlardı.

Bunun üzerine Sahalin adasındaki hapisanelerin en gösterişsizi, en sıkısı olan Voyvoda hapisanesinden bir parti hükümlüyü kömür yüklemek üzere ocağa gönderdiler. Önce birkaç mavna kömürle doldurulacak, sonra mavnalar bir çatana yedeğinde çekilip kıyıdan yarım fersah ilerde duran vapura yanaştırılarak kömürler oraya taşınacaktı. İşte bu taşıma işi çok netameli bir şeydi. Çünkü mavna durmadan vapurun bordasına çarpar; yükleyiciler sarsıntıdan, deniz tumlasından dolayı ayakta zor dururlardı. Geceleyin yataklarından zorla kaldırılan kürek mahkumları uykusuzluktan sendeleye sendeleye, ayak bileklerindeki zincirleri şakırdatıp tökezleyerek sahile geldiler. Sol yanlarında somurtkan, yalçın bir kayalık vardı, sağlarında ise göz gözü görmez bir karanlık... O karanlığın içinden denizin 'A-a-a-a!' diye duyulan tekdüze uğultusu yükseliyordu. Arada bir gardiyanlardan birisi piposunu ateşlediğinde bir an çakıp sönen ışıkta en yakınındaki birkaç mahkumun sert suratları gözüküyor ya da adam elindeki fenerle suya yaklaştığı zaman önündeki dalgaların köpük saçan sırtları göze çarpıyordu.

Hapisaneden gönderilen hükümlüler arasında kocaman sakalından ötürü «süpürge» lakabıyla anılan Yakov İvanıç da vardı. Ona kimse adıyla, baba adıyla hitap etmiyordu artık; «süpürge»nin dışında kısaca «Yaşka» deyip geçiyorlardı. Adamcağız hapisaneye gelişinin üstünden birkaç ay geçince memleket özlemine dayanamayıp kaçmaya kalkıştığı için yakalandığında kırk kırbaç yemiş, kürek süresi artırılmış, devletin verdiği giysilerini sattığı savıyla sonra iki kez daha kırbaç cezasına çarptırılmıştı. Oysa giyeceklerini çalıp satanlar başkalarıydı. Bütün bunlardan dolayı Yakov İvanıç hapiste yaramaz adamın biri olarak tanındı.

Memleket özlemi daha Odessa limanına götürülüşü sırasında başlamıştı. Tren Progonnı durağında kısa bir süreliğine eğlendiği sırada Yakov pencereye atılıp evini görmeye çalıştığı halde karanlıkta hiçbir yeri seçememişti. Ayrıca yattığı hapisa-

nede doğup büyüdüğü köyle ilgili konuşacak kimsesi yoktu. Kız kardeşi Aglaya, Sibirya'da bir yere sürgün edilmişti, ama nereye gönderildiği bilinmiyordu. Kızı Daşutka da sözümona onun gibi Sahalin'deydi; uzakça bir yerleşim merkezinde oraya yerleşen bir göçmenle birlikte yaşadığını, sonra da ondan üç çocuğu olduğunu Voyvoda hapisanesine düşen bir mahkumdan işitmiş bulunuyordu. Sergey Nikanorıç ise Due limanına yakın bir yerde bir memurun evine uşak girmişti. Adam kürek cezasına çarptırılan, düşük rütbeli insanlarla görüşmeye tövbeli olduğu için onunla görüşüp konuşmak olanaksızdı.

Hükümlü grubu rıhtıma yakın olan kömür ocağına gelip durdu. Havanın gittikçe bozduğu, vapurun gitmeye hazırlandığı gerekçesiyle kömürün yüklenmeyeceği söyleniyordu. Kıyıda gözüken üç ışık vardı. Bunlardan biri vapura yaklaşıp geriye dönen, kömürün yüklenip yüklenmeyeceği haberini getiren çatananın ışığıydı. Nem yüklü güz ayazından tir tir titreyen Yakov İvanıç yıpranmış kısa gocuğuna sarınarak köyünün bulunduğu yöne doğru dikkatli gözlerle bakıyordu. Ülkenin dört bir yönünden sürülüp gelmiş Rus, Ukraynalı, Tatar, Gürcü, Çinli, Fin, Çingene, Yahudi soyundan bir sürü insanla aynı hapisanede yata yata, onların konuşmalarını dinleyip acılarını paylaşarak Tanrı'nın yakınına yüceldiğini hissetmişti. Ta Avdotya nineden beri Terehovlar ailesinin özlemini duyduğu, yıllarca arayıp da bulamadığı gerçek inancın derinliğine eriştiğini sanıyordu. Tanrı'nın varlığını, O'na nasıl tapınılacağını kavramıştı, ancak gene de anlamadığı bir şey vardı: Neden insanların yazgısı değişik değişikti, bazıları Tanrı'nın yüceliğine en kolay yoldan, daha doğduklarında ulaştıkları halde, neden aynı inanç kendisi gibiler için bunca acıya, bunca vicdan azabına mal oluyordu? Üstelik bu acılar hemen kesilmeyecek; ellerinin, ayaklarının titremesi sarhoş adamlar gibi ölümüne değin sürüp gidecekti. Karanlığı delip geçen bakışları binlerce fersah uzakta doğup büyüdüğü yerleri, öz memleketini, kendi ilini, ilçesini, Progonnı durağını görüyor gibiydi.

Yalnız buraları değil; orada bırakıp geldiği insanların yüreğindeki karanlığı, ilkelliği, katılığı; küt, acımasız, hayvanca vurdumduymazlığı da görüyordu. Gözlerine dolan yaşlardan bakışları bulanıklaştı. Gene de kömür bekleyen vapurun soluk ışıklarının ıpıldadığı uzaklara bakıyor, yüreği yurt özlemiyle sızlıyor, bir an önce memleketine dönüp orada özgür yaşamayı, insanlara yeni inancını anlatmayı, hiç olmazsa onlardan birini mahvolmaktan kurtarıp huzur içinde, acısız bir gün geçirmeyi çok, hem de çok istiyordu.

Çatana rıhtıma yanaşınca gardiyanlardan kıdemlisi yüklemenin olmayacağını yüksek sesle duyurdu:

—Hapisaneye dönüyoruz! Geriye çark edin, marş, marş!

Vapurun demir çekmeye başladığı çıpa zincirinin şakırtısından anlaşıldı. Dik sahilin üstünden rüzgârın sert, ıslıklı uğultusuyla birlikte ağaçların gıcırtısı yükseldi. Yakında şiddetli bir fırtına kopacaktı.

Çehov, belirli bir öğretinin peşinde, okurlarını benimsediği bir ideolojiye yönlendirme çabası içinde olmamakla birlikte bilimin, uygarlığın, aydınlığın, yararlı bir insan olmanın savaşçısıdır. Öykülerinde sürekli düşünen, geleceğin güzelliklerine erişme yolları arayan insanlar yaratır. Toplum yaşamındaki, devlet düzenindeki olumsuzlukları kıyasıya eleştirir. Açıkgözlülüğün, zorbalığın, aptallığın, yeteneksizliğin, azla yetinmenin, sıradanlığın, övüngeçliğin düşmanıdır.

Anton Çehov'un "Bütün Öyküleri" Pravda Yayınevi'nin Moskova 1970 basımlı 8 ciltlik "Anton Pavloviç Çehov'un Bütün Yapıtları" adlı yayını esas alınarak çevrilmiştir. Türkçe'ye yeniden kazandırılan bu öykülerin üçte ikisi ilk kez Türk okurunun karşısına çıkmaktadır. Çehov'un tüm öykülerinin yayınlanması Cem Yayınevi için bir övünç kaynağı olacaktır. Cumhuriyetimizin yetmiş yıllık kültür birikimine böylesine önemli bir katkıda bulunmak kaçınılmazdı. Türkçe'miz sürekli gelişmekte, çeşitli engellemelere karşın "ulusal dil" kimliğini kazanmaktadır. Mehmet Özgül'ün çevirisi Türkçe'deki bu zenginleşmeyi başarıyla yansıtıyor. Arı Türkçe kullanırken aşırılıklardan, tam yerleşmemiş sözcüklerin kullanılmasından kaçınılmıştır.

ISBN 975-406-687-6

